

UNIVERSITÉ DE COPENHAGUE
CAHIERS DE L'INSTITUT DU MOYEN-AGE GREC ET LATIN
publiés par le directeur de l'Institut

- 58 -

TRAITÉS DU XIIe SIECLE SUR LA SYMBOLIQUE DES NOMBRES

ODON DE MORIMOND
(1116-1161)

ANALETICA NUMERORUM ET RERUM IN THEOGRAPHYAM (II)

Édition critique *princeps*
par
HANNE LANGE

Copenhague 1989

I kommission hos (en vente chez):
ERIK PALUDAN - INTERNATIONAL BOGHANDEL
FIOLSTRÆDE 10, DK-1171 COPENHAGUE K

 trykt på genbrugspapir

ISSN 0591-0358
Stougaard Jensen/København

TABLE DES MATIERES

AVERTISSEMENT	p. V
LES MANUSCRITS	p. VIII
REMARQUES D'ORDRE TECHNIQUE	p. IX
PRESENTATION SOMMAIRE DU <i>DE SACRAMENTIS DUALITATIS</i>	p. XI
- ambiguïté du nombre deux	
- théorie et pratique	
- contenu du traité	

TEXTE

PRIMA DISTINCTIO	p. 1
SECUNDA DISTINCTIO... ..	p. 43
TERCIA DISTINCTIO... ..	p. 75
QUARTA DISTINCTIO... ..	p. 111
QUINTA DISTINCTIO.....	p. 156
SEXTA DISTINCTIO... ..	p. 190
SEPTIMA DISTINCTIO... ..	p. 250
TABLES	p. 313

AVERTISSEMENT

Ce fascicule contient la deuxième partie de l'édition critique *princeps* des traités d'ODON DE MORIMOND sur la signification des nombres et des choses:

ANALETICA NUMERORUM ET RERUM IN THEOGRAPHYAM

Cette édition, rappelons-le, fait partie d'un ensemble ayant pour objet d'étude les traités du XIIe siècle sur la symbolique des nombres, projet, qui pour diverses raisons, a malheureusement subi de graves retards. En voici, pour mémoire, le

PLAN D'ENSEMBLE

INTRODUCTION GENERALE :

LES GRANDS JALONS DE LA SPECULATION SUR LES NOMBRES :

sources arithmétiques, philosophiques, patristiques; influences; écoles; place de notre *corpus* dans cet ensemble (à paraître).

COMMENTAIRES :

1. Les données mathématiques des traités du XIIe siècle sur la symbolique des nombres (paru dans *Cahiers de l'Institut du Moyen Age Grec et Latin (CIMAGL)* no 32, Copenhague 1979).
2. Les procédés d'exégèse de la symbolique des nombres chez les auteurs étudiés : sources, originalité, interdépendance (à paraître).
3. Notes et commentaires sur le contenu philosophique et théologique des *Analectica numerorum* d'ODON DE MORIMOND (à paraître).

TEXTES :

1. ODON DE MORIMOND : ANALETICA NUMERORUM ET RERUM IN THEOGRAPHYAM

PREMIERE PARTIE :

PROLOGUS

PRIMA CLAUSULA : DE FIGURIS NUMERORUM

1. DE INSTITUTIONIBUS FIGURARUM
2. DE APPELLATIONIBUS NOMINUM ET NUMERIS NUMERORUM
3. DE MYSTERIIS FIGURARUM ET SIGNIFICATIONIBUS NOMINUM

SECUNDA CLAUSULA : DE PROPRIETATIBUS NUMERORUM

1. DE SPECIEBUS ET REGULIS GENERATIONUM
2. DE COGNOMINATIONIBUS NUMERORUM ET INTERPRETATIONIBUS
3. DE RELATIONIBUS ET MYSTERIIS EARUM

TERTIA CLAUSULA : DE SIGNIFICATIONIBUS NUMERORUM

1. OCTI MODI QUIBUS SIGNIFICATIONES NUMERORUM APERIUNTUR
2. DE SIGNIFICATIONIBUS UNITATIS

(texte paru dans CIMAGL, no 40, 1981-82)

DEUXIEME PARTIE : TRACTATUS DE SACRAMENTIS DUALITATIS

qui comprend vingt-six significations du nombre deux, réparties sur sept *distinctiones*.

(le présent fascicule)

TROISIEME PARTIE : DE SACRAMENTIS TERNARI

(à paraître)

2. GEOFFROY D'AUXERRE : - DE SACRAMENTIS NUMERORUM A TREDENARIO
USQUE AD VICENARIUM
- DE CREATIONE PERFECTORUM ET SACRAMENTO
(textes parus dans CIMAGL, no 29, 1978)

3. THIBAUT DE LANGRES : DE QUATUOR MODIS QUIBUS SIGNIFICATIONES
NUMERORUM APERIUNTUR
(texte paru dans CIMAGL no 29, 1978)

4. PIECES JUSTIFICATIVES :

1. GUILLAUME D'AUBERIVE : - REGULE ("EXTRAITS DE BOECE")

- EPISTULE :

LETTRE AU MOINE THOMAS

LETTRE AU MAITRE A.DE BESANCON

(textes parus dans CIMAGL no 29, 1978)

2. ODON DE MORIMOND : - EPISTULA :

LETTRE A PIERRE DE TRAVES,

ARCHIDIACRE DE BESANCON

(parue en appendice dans CIMAGL no 29,1978)

5. BIBLIOGRAPHIE (à paraître)

6. INDEX :
1. Index des sens symboliques des nombres contenus dans les traités
  2. Index général
- (à paraître)

LES MANUSCRITS

Pour plus de commodité, sera rappelée ci-dessous la liste des manuscrits contenant les textes d' ODON. On trouvera de plus amples renseignements dans le Cahier no 40 :

TRANSMISSION DU TEXTE (pp.XXXIV-XLII).

NOTICES DES MANUSCRITS (pp. XLIII-LXIII)

NOTE SUR L'ETABLISSEMENT DU TEXTE (LXII-LXIII)

cote	provenance	contenu
XIIe siècle		
B (PARIS, BN 3352 B)	MORIMOND	prologus, unitas, dualitas, tract.
T (TROYES, Bibl. mun. 780)	CLAIRVAUX	prologus, unitas, dualitas, tract.
D (CAMBR. Trin. Coll. B 16.17)	CANTORBERY	prologus, unitas, dualitas, epist.
V (VIENNE, Nat. Bibl. 1418)	(HEILIGENKREUZ)	prologus, unitas, dualitas, tern.
W (WOLFENBÜTTEL, Helmst. 438)	HEILSBRONN	prologus, unitas, dualitas.
A (PARIS, BN 3352 A)	?	prologus, unitas, dualitas.
BR (BRUGES, Bibl. Ville 527)	LES DUNES	prologus, unitas, dualitas, tract.
L (LUXEMBOURG 122)	ORVAL	prol. unitas, dualitas, tern. tract.
PRAGUE, Bibl. Un. 496 (III, E, 21)	?	extraits du <i>De dualitate</i> . ¹
LEIPZIG 395	ZELLA	ternarius.
TROYES 868	CLAIRVAUX	ternarius.
PARIS, BN 3156	SORBONNE	ternarius.

XIIIe siècle

P1 (PARIS, BN14.880)	ST-VICTOR	prologus, unitas.
----------------------	-----------	-------------------

---

1) Manuscrit dont il n'est pas tenu compte dans cette édition.

XIVe -XVe siècles

C (PARIS,BN 3352 C)	ITALIE	prol.unitas,dual.epist.tract.
LEIPZIG 104 (daté 1471)	?	prol.unitas, dualitas,tract. ¹
PARIS,BN Nouv.Acq.704 (XVes.)	?	fragments.

date incertaine

Londres,Br.Lib. Cott.Vesp.XXVI) ?   ternarius.

REMARQUES D'ORDRE TECHNIQUE

stemma

La parenté des manuscrits semble déjà claire. Nous préférons cependant attendre, pour l'établissement du *stemma*, d'avoir fini la collation de tous les manuscrits, y compris ceux qui contiennent aussi le traité sur le nombre trois.

principes d'édition

Nous avons maintenu les principes que nous avons suivis dans l'édition de la première partie des *Analetica*. Pourtant, tout en restant, autant que possible, fidèle au texte de base (mss *B,T*), nous avons procédé à quelques "améliorations" pour rendre la lecture plus limpide :

---

1) Manuscrit dont ne tient pas compte la présente édition.

- en introduisant des alinéas
- en supprimant - à grand regret d'ailleurs - ce rythme musical que suggère la ponctuation de la plupart des manuscrits, pour la remplacer par une ponctuation moderne qui cherche à suivre la logique syntaxique de la phrase.
- par l'emploi de l'*italique* :
  - a) pour les citations
  - b) pour souligner les *titres*, les *idées*, les *mots importants*

Ce principe risque d'avoir un certain inconvénient pour le lecteur dans les cas, très fréquents, où les citations sont littéralement "tissées" dans le corps du texte, tantôt en chaînes ininterrompues, tantôt coupées par des gloses ou commentaires d'un seul mot ou idée. Le lecteur aura donc à distinguer entre l'*italique* des *mots détachés d'une citation* et les *idées et mots importants* mis en relief par l'*italique*.

- par l'emploi de *guillemets* dans les cas où Odon paraphrase une citation : Quasi : "...".

Ambiguïté du nombre deux.

Nombre néfaste, nombre de séparation, de conflit, d'adversité, nombre divisible, nombre féminin, donc faible comme tous les nombres pairs, nombre coupable parce que c'est le premier qui s'éloigne de l'unité, telle est la réputation douteuse qu'on a souvent faite, depuis les Pythagoriciens, au nombre deux.² Or, si cette idée de la dualité "infâme", symbole des "choses immondes", reste bien vivante, même chez certains Pères de l'Eglise, elle est loin d'être prépondérante: deux est aussi nombre de complémentarité, d'union, de couple.³ Ainsi il arrive qu' on trouve, dans un même texte patristique, des jugements tantôt positifs, tantôt négatifs. Héritage amalgame, sans doute, de la tradition pythagorico-chrétienne: conviction que tout a été créé dans les nombres, et refus - mais pour des raisons opposées - de compter parmi les vrais nombres, d'une part l'unité, mère de tous les nombres, origine de toute création, donc transcendante, d'autre part la *dyade*, imparfaite parce que sans milieu, mais aussi médiatrice des contraires en tant que premier intermédiaire .

-
- 1) Pour la présentation de l'AUTEUR et de l'OEUVRE en général, voir CIMAGL, no 40, p. VII-XXXIV. En ce qui concerne les données arithmétiques des traités du XIIe siècle, voir CIMAGL, no 32.
  - 2) Pour illustrer cette tradition, on pourrait citer une longue liste de noms, depuis Platon, Boece, Augustin, Macrobe, Martianus Capella...
  - 3) Le lecteur qui s'intéresse à l'exégèse médiévale des nombres et à leurs sources patristiques, aura dorénavant à sa disposition un très précieux instrument de travail, véritable *thesaurus* :

Heinz MEYER, Rudolf SUNTRUP : *Lexicon der mittelalterlichen Zahlenbedeutungen*, Münstersche Mittelalter-Schriften, Band 56, W.Fink Verlag, München 1987; XLIVp.+1016 colonnes; bibliographie très abondante. Sur le *nombre deux*, c.94-212.

Pour ODON, s'il est conscient de l'existence de ce conflit encore vivant au XIIe siècle, le problème ne se pose pas: au contraire des choses, les nombres, tous les nombres, même les nombres pairs, sont des "sacrements", porteurs de hautes significations spirituelles que les règles qu'il nous enseigne, permettent de découvrir selon les principes de la multitude des sens et de la diversité des contextes.

Théorie et pratique

Ces règles (ou modes), huit en tout, Odon les a sommairement exposées dans la troisième *clausula* de son traité général,⁴ après avoir longuement initié son lecteur aux méandres de l'interprétation des "figures", des "propriétés", des "mystères" du nombre. Or, dès qu'il s'agit de mettre en pratique sa théorie fondée sur les lois de l'arithmétique, le mathématicien cède la place au théologien. Laissant de côté les subtilités mathématiques ou gématriques exposées dans son premier livre, son traité sur le nombre un⁵ se présente, on l'a vu, comme une sorte de petite encyclopédie raisonnée qui applique aux vérités chrétiennes, différents aspects de l'unité : par simple analogie (*secundum paritatem*)⁶ entre nombre et *res*, le nombre un signifie respectivement Dieu, la contemplation, la foi, l'Eglise, la béatitude, la crainte, le commencement de la vertu. Ces sept significations sont illustrées par une savante mosaïque de citations bibliques dans l'esprit de la longue tradition exégétique.

Si son traité sur le nombre deux est d'une bien plus grande envergure, le procédé reste radicalement le même : il ne s'agit non pas d'étayer, par d'ingénieux calculs arithmétiques, ses interprétations des faits bibliques, mais plutôt de justifier théologiquement les vertus éminentes de la dualité.

---

4) CIMAGL, NO.40, pp.163-169 : *Octo modi describuntur quibus significationes numerorum aperiuntur.*

5) *ib.* pp. 169-182.

6) III, xi, CIMAGL, 40, p. 168.

Par conséquent, on peut s'étonner de ce que l'auteur ait consacré plusieurs centaines de pages, dans ses prolégomènes, à l'élaboration d'une théorie subtile et détaillée que, par la suite, il semble abandonner au profit de considérations purement parénétiques. C'est oublier que le principal but visé par notre abbé cistercien, disciple et compagnon de saint Bernard, est moins de faire oeuvre de science que de proposer à ses lecteurs, à l'aide de l'exégèse numérale, une réflexion sur la vie morale.

Dans une sorte d'accessus, où il mentionne la matière, l'intention de son oeuvre et résume brièvement ce qui précède, ODON souligne lui-même cette différence entre l'apprentissage de la théorie des nombres (*ars*) et sa réalisation pratique (*industria*) : celui qui se sera initié à son enseignement, dit-il, n'aura pas de peine à le mettre à exécution pour découvrir, par sa propre ingéniosité, les vérités cachées sous les signes de l'Ecriture.⁷

Contenu du traité

Le *De sacramentis dualitatis* s'ouvre par un court préambule sur la Création, véritable consécration du nombre deux en tant que principe harmonique de l'univers. Ainsi les chapitres ii-iv de la première *distinctio* sont-ils consacrés à la deuxième journée de la Genèse. C'est une explication "littérale" et "au figuré" (on reconnaît là le vocabulaire de saint Augustin) du rôle joué par la dualité-médiété dans la division et l'unification des éléments. De même se trouve justifiée l'omission de la divine bénédiction au deuxième jour, omission qui, traditionnellement, confirme la signification *ad malam partem* du nombre deux.⁸ Par son utilisation originale des données traditionnelles, l'interprétation que nous propose Odon mériterait de trouver sa place parmi les autres *Hexaëmera* du XIIe siècle.⁹

---

7) Ci-dessous, cap. I, 1.

8) Cf. Hier. *Contra Iov.* I, 1, PL V, t. II, 211 et Beda, CCL CXIX, 255.

9) Signalons également le sermon sur la Genèse qui figure dans le ms. BN 15.381 (f. 2^r ss) parmi les autres *Sermones* d'ODON.

Le traité même se compose de vingt-six *significationes* du nombre deux, inégalement réparties sur sept *distinctiones*.

Ces vingt-six *significationes* se présentent sous forme de traités de longueur très inégale : certaines font l'objet de quelques pages, d'autres courent sur plusieurs chapitres. Si l'on juge l'importance des sujets selon le nombre de chapitres que leur consacre Odon, il paraît évident que c'est la théologie morale qui lui tient à cœur: dix chapitres sur la *pénitence*, dix également sur l'*affection pure* (*sancta affectio*), trente-quatre chapitres sur la *componction*, couvrant entièrement la quatrième *distinctio*, vingt-sept sur la *justice*, vingt sur l'*oraison*, vingt-deux sur la *foi*, vingt-deux sur la *contemplation*...

Il reste qu'à l'intérieur des multiples divisions et subdivisions que comporte le texte, c'est le même principe binaire qui gouverne les analyses et l'exégèse des citations bibliques : tout est ordonné par groupes de deux, analogies, explications doctrinales, personnages typologiques...

Voici un aperçu schématique sur ces *significationes* qui constituent le point de départ des spéculations d'Odon de Morimond :

I,vi-viii : 1ère *signification* : le *Médiateur*.

Premier nombre *intermédiaire*, le nombre deux symbolise le Christ *Médiateur* :

- *verbe et chair*
- *Dieu et homme*
- *puissance et sagesse de Dieu*

le tout pour signifier l'éternité de l'essence unique.

I,ix-xii : 2ème *signification* : l'*oeuvre divine*.

Par son pouvoir de réconciliation (il "réconcilie" en lui les deux unités dont il se compose), le nombre deux désigne l'*oeuvre divine*:

- la *grâce* qui conduit à la *justification*
- la *vérité* qui conduit à la *résurrection*
- la *force* et la *miséricorde* de Dieu

I,xiii : 3ème signification : les anges.

Odon renvoie son lecteur au ch.xviii de son *Prologue*¹ où est expliquée l'analogie entre la dualité et les anges :

selon l'origine : premier nombre qui naît de l'unité, le binaire reflète la "splendeur angélique", la première des créatures spirituelles.

selon le lieu : de même que le nombre deux est le nombre le plus rapproché de l'unité, les anges sont les êtres les plus proches de Dieu.

selon la "jointure" : le nombre deux contient le premier "lien", les anges sont liés à Dieu dans une paix éternelle.

I,xiv : 4ème signification : la concorde

par la position proche du nombre un et par l'harmonie entre les unités dont se compose le nombre deux.

par sa composition: deux est le premier nombre pair et la parité symbolise la concorde.

I,xv-xxv : 5ème signification : la pénitence

par sa position : le nombre deux est proche de la monade comme la pénitence est proche de la béatitude

par sa parité :

la pénitence a une double fonction (xviii):

- changer la volonté, changer la vie :

- par l'abstinence, par la piété

- par l'humilité, par le travail

la pénitence comporte un double fruit :

- la sanctification, la vie éternelle

II,i-vi : 6ème signification : l'âme.

L'âme est symbolisée par le nombre deux puisqu'elle est faite

- à l'image et à la ressemblance de Dieu assimilées respectivement à

la volonté et à la raison

II,vii-viii : 7ème signification : le corps humain

- la composition binaire du corps :

deux yeux, deux oreilles, deux lèvres, etc.

- la double puissance de l'âme (*mens* et *spiritus*)

---

1) CIMAGL, 40, p. 27-28.

II, ix-xix : 8ème signification : la nature humaine :

tout dans l'univers est unifié selon un schéma binaire:

- corps et âme = nature humaine
- amour de Dieu et du prochain = charité (cf. III, i-xvi)
- crainte et espoir = affection pure (cf. III, xix-xxix)
- componction et dévotion = oeuvre spirituelle (cf. IV-V)
- foi et oeuvre = justice (cf. VI, i-xxvii)
- action et contemplation = perfection de vie (cf. VII, xxxix-xli)
- l'Ancien et le Nouveau Testament = l'Ecriture (cf. V, ix-xvi)
- vie et mort, succès et adversité = avatars (cf. V, vi)
- vie d'ici-bas et vie future = vie entière (cf. V, vi)
- choses visibles et choses invisibles = universalité (cf. V, vi)
- paradis et géhenne = juste récompense (cf. V, v)
- le Christ et l'Eglise = le Christ total (integer) (cf. V, iv)
- les juifs et les gentils, les hommes et les anges = l'Eglise (cf. V, i-iii)
- l'homme et le tabernacle sont assimilés au corps,
- l'oiseau et l'argent à l'âme

etc.

III, i-xvi : 9ème signification : la charité considérée

selon son objet :

- Dieu (en lui-même et dans ses oeuvres)
- le prochain

selon son oeuvre (action)

III, xvii-xviii : 10ème signification : la bonté

- loi, selon la nature : être fidèle
- conseil, selon la doctrine : rester célibataire

III, xix-xxix : 11ème signification : l'affection pure qui se divise en

- crainte :
  - crainte d'être abandonné dans le péché
  - crainte du jugement
- espérance :
  - espérance de la réconciliation
  - espérance de la récompense éternelle

IV,i-xxxiv : 12ème signification: la *componction*.

Le nombre deux s'applique à la *componction* parce que celle-ci a

- deux espèces :
  - l'*indignation* qui est l'affliction du coeur contrit
  - la *reconnaissance* (*gratulatio*) qui est l'exultation spirituelle de l'âme :
    - action de grâce
    - espérance (*expectatio*)
- deux effets :
  - les larmes de repentir
  - le témoignage (*testificatio*)

V,i-iii : 13ème signification : l'*Eglise*

- les *juifs* et les *gentils*
- les *anges* et les *hommes*

V,iv : 14ème signification : le *Christ total* (*integer*) :

- l'époux et l'épouse
- la tête et le corps

V,v : 15ème signification : le *mérite des actions* (bonnes ou mauvaises) :

- la gloire du royaume éternel
- le tourment de l'enfer

V,vi : 16ème signification : l'*universalité* considérée selon

- le processus du temps:
  - bonheur - malheur (*succès* - *adversité*)
  - vie (*jour*) - mort (*nuit*)

ou
- l'état :
  - vie présente - vie future
  - choses visibles (*nuit*) - choses invisibles (*jour*)

V,vii-viii : 17ème signification : la *régénération*

- par l'eau
- par l'esprit

V,ix-xvi : 18ème signification : l'Ecriture :

l'Ancien	et	le Nouveau Testament :
- lettre		- esprit
- Agar		- Sara
- le voile extérieur du Temple		- le voile intérieur
- promesse de félicité :		
terrestre = gauche		- céleste = droite
- servitude, crainte		- liberté, amour
- le verso du livre d'Ezéchiel		- le recto du livre d'E.
(=operatio)		(=fides)

- bipartition de chacun des testaments :

- la loi et les prophéties
- les évangiles et les écrits apostoliques

V,xvii-xxii : 19ème signification : les deux ordres des fidèles :

- les militants - les justes
- ceux qui se lamentent - ceux qui jubilent
- ceux qui sont troublés - ceux qui ont la paix.

Le chapitre s'achève par une comparaison typologique entre

- Salomon = le Christ-roi ressuscité et
- Quédar = le Christ-homme qui souffrit sa passion

VI,i-xxvii : 20ème signification : la justice qui est également bipartite en se divisant en :

- foi et oeuvre
- pensée et action
- foi et confession

comportant de multiples développements : ainsi les chapitres vii-xxvii constituent un véritable traité moral sur les causes et les effets de la confession.

VI,xxviii-xxx : 21ème signification : l'oeuvre bonne :

- l'innocence - l'équité
- selon la doctrine - selon la pratique (operatio)

VI, xxxi-xli : 22ème signification : l'oraison :

selon sa nature :

- esprit et intention

selon son espèce :

- invocation et intercession ou demande (*sollicitio*)
- louange et action de grâces

selon sa cause :

- humilité et foi : longs développements à rapprocher de ceux contenus dans la quatrième *distinctio*

VII, i-ii : 23ème signification : la résurrection

- la double résurrection de la chair et de l'esprit
- le passage de l'injustice à la foi
- le passage de la *corruptibilité* à l'*incorruptibilité*

VII, iii-xxv : 24ème signification : la concorde entre la dualité et la foi :

1. - le nombre deux est le premier des nombres pairs comme la foi est la première des vertus
  - le nombre deux tient une égale distance entre l'unité et la triade comme la foi atteint, par la seule vérité, Dieu un et trine
  - le carré de 3 (3x3) est plus élevé que le cube de 2 (2x2x2) ce qui signifie que même la foi la plus parfaite n'atteint pas la perfection de la trinité
2. - la foi vise
  - les biens que l'on espère et
  - les biens que l'on ne voit pas
  - l'assentiment de la foi éloigne la contradiction la certitude de la foi éloigne le doute etc.
  - la foi est une médecine qui guérit les maux comme le font les fruits, les feuilles et l'écorce du mûrier la foi conserve la santé comme le font la myrrhe et l'encens
  - la foi exprime le mystère de Dieu et traduit l'oeuvre de bonté divine
3. - l'essence de la foi est connaissance et vertu.

La suite des chapitres constitue une longue réflexion sur les multiples aspects de la foi, ses causes, sa croissance, dans laquelle Odon a recours, non seulement aux analogies bibliques, mais aussi aux exemples pris dans le bestiaire.

4. - naissance de la foi par :
  - connaissance (témoignages) et révélation (signes, miracles)
5. - croissance de la foi par
  - zèle de vertu et par
  - combat contre les tentations

VII,xxvi-xxxviii : 25ème signification : la contemplation qui se divise en :

- *speculatio* : connaissance indirecte des mystères divins par la voie de l'intelligence
- *visio* : connaissance face à face, grâce à la sagesse, de la divinité.

VII,xxxix-xli : 26ème signification : la perfection dans

- l'action et la contemplation.

-

Nous espérons revenir en détail sur le contenu de l'oeuvre et sur les procédés d'Odon dans une étude ultérieure. Contentons-nous d'affirmer, dès maintenant, que tout en gardant une grande fidélité envers la tradition, puisqu'il exploite et systématise l'héritage doctrinal de ses prédécesseurs, Odon fait oeuvre originale.

ODO MORIMUNDENSIS

DE SACRAMENTIS DUALITATIS

DE SACRAMENTIS DUALITATIS

INCIPIT TRACTATUS DE SACRAMENTIS DUALITATIS SUB
CUIUS PRIMA DISTINCTIONE CONTINENTUR QUINQUE
SIGNIFICATIONES CUM CAPITULIS ISTIS.^a

A 41^r_b
B 55^v
C 33^r
D 50^v_b
L 38^v_a
BR51^v
T 65^r_a
V 35^r
W 70^v

I	Ordo dictorum et dicendorum	
II	Proportio dualitatis et operis inter prima secundi	
III	Ratio ad litteram cur tacita sit laus eiusdem operis	
IV	Ratio eiusdem rei ad figuram	
V	Viginti sex pretitulationes significationum dualitatis	
VI	Qualiter et cur dualitas signet Media/torem ratione loci et veritate nature /	W 71 ^r D 51 ^r _a
VII	Rursus qualiter eternitate simplicis essentie	
VIII	Regula ad multas multorum numerorum significationes	
IX	De secunda dualitatis significatione, cur et qualiter respiciat ad divinam operationem	
X	Distinctor eiusdem expositionis prosecutio ^b	

---

a) istis / suis V,W.

b) prosecutio / persecutio BR.

XI	Alia ad eandem rem exempla et ^c expositio eorum	
XII	De alia diversitate eiusdem operationis	
XIII	Tercia dualitatis significa/tio, cur et qualiter angelis assignetur	T 65 ^r b
XIV	Quarta dualitatis significatio, cur et qualiter comparetur concordie	
XV	Quinta significatio dualitatis, ^d cur et qualiter/ptetur penitentie et que dicenda sint de ipsa ^e	B 56 ^r
XVI	Descriptio penitentie secundum Gregorium, cum expositione	
XVII	Diffinitio penitentie secundum essentiam	
XVIII	De duplici officio penitentie et qualiter primum voluntas mutetur per ipsam	
XIX	Qualiter et in quibus vita ^f mutetur per ipsam et de quibus sit ab/stinentia	L 38 ^v b
XX	Quid sit pietas et de quibus	
XXI	Quid prosit ad abstinentie ^g pietatisque custodiam /	A 41 ^v a

---

c) et *om.D.*

d) significatio dualitatis / dualitatis significatio *L.*

e) penitentie... de ipsa *om.BR.*

f) vita / actio *A,L.*

g) abstinentie /-stinentie *om.L.*

- XII   Quid operetur in mutationem voluntatis
         et quid vite
- XXIII   De plenitudine penitentie
- XXIV   De perfectione penitentie
- XXV   De gemino fructu penitentie

EXPLICIUNT CAPITULA^h /

BR 52^r

---

h) Expliciunt capitula *om.A,C,D.*

Sequentia susciplende disputationis significantias tradere / dualitatis exquirat. In quibus exquirendis, quid potissimum a nobis qui lector noster esse dignabitur expectare conveniat, non reor haberi extra rem paucis absolvere. Polliciti sumus in capite libri diversitates colligere significationum, distinguere modos, tradere causas, inceptivam etiam artis introductorie prebere institutionem. Hanc quidem prebuimus in tribus subdivisionibus clausule prime¹, et rursum in secunde² tribus. Modos ac distinctiones generum, / ad quorum unum vel uno amplius omnis multiplicitas significationum accommodanda videtur, bis quatuor in tercie clausule principio³ distinximus, nec effusius / puto quam oportuerat nec brevius.

T 65va
D 51rb
V 35vb

W 71^vC 33^v

Sub quibus significationum generibus, cause quoque intuntur ex parte. Quippe si quem numerorum exprimere aliquid dixerimus a paritate,⁴ a parte,⁵ aut aliquibus ceterorum, non satis/faciemus dubitanti, nisi uniuscuiusque modi suam causam^b assignemus. / Ubi / utique ratio subicienda erit, et erit ex ea palam faciendum, secundum ea que digessimus, cur propositae significationis diffinitio ducitur a paritate, a parte, aut singulis reliquorum. Artis igitur via, sicut initialiter descripta est, descripti modi et cause cum eis a parte. Quarum si / quid amplius superest, supplebitur^c ex dicendis. Videntur enim videri evidentius cause significa-

T 65vb
L 39ra
D 51^v

A 41vb

I, i

- a) Titre om.W.
- b) suam causam / causam suam W.
- c) supplebitur / suppletur BR.

- 1) Voir CIMAGL no 40.
- 2) id. p. 96 ss.
- 3) id. p. 156 ss.
- 4) id. p. 164 ss (III, IV).
- 5) id. p. 164-165 (III, V, VI).

- 25 tionum ab exemplorum subpositione^d. Et ea quidem sua unicui-
que significationi fere ubique / subponemus^e, prius per B 56^v
unumquemque numerum diversitatibus^f significationum brevi-
ter / pretitulatis. Prenuntiandum etiam tres et eo amplius V 36^r_a
sub continentia distinctionis eiusdem, sepe numero signifi-
cationes a nobis includi. Qui vero numeri, quas quibus in
30 locis explicent significantias desinimus aperire, tum ne
mo/dus non sit operi, tum quia non est suum artis, quod su- T 66^r
um est exercitationis. Initia cognitionis sumuntur ab arte,
reliquum acquirit industria. Confidimusque quod studiosius
35 attendenti, cum ex nostre preceptionis disciplina^g abierit
instructus, non erit laboriosum talia et alia per se ipsum
comperire. His ita dictis, dicendis appropriemus./ BR 52^v

II. / Proportio dualitatis et operis inter
prima secundi.^a

W 72^r

- Altera iam nobis dies clementer illuxit, in qua dualitas
altitudinis sue initiavit sacramentum et nomen. Hac die,
testimonio divinissime *Genesis*, *factum est firmamentum in*
medio aquarum, ad dividendum aquas ab aquis.¹ Ubi tria
5 quedam innuuntur ex quibus coniciuntur item alia tria. No-
minatur *firmamentum* et *medietas* et *divisio*. Quoniam quod

---

d) subpositione / suppositione V.

e) subponemus / supponemus V.

f) diversitatibus significationum A, BR, C, D, V, W / diversitatibus
significationibus B, T / diversis significationibus L.

g) disciplina / industria A.

III. Ratio ad / litteram cur tacita sit laus
eiusdem operis.^a

A 42^r_b

- Est igitur ammirantius inquirendum cur excellentissimus theologus Moyses et sacre scriptor hystorie, / eius solius laudem reliquerit non subiungens, uti ad singula reliquorum/: *Et vidit Deus quod esset bonum.*¹ Si enim vidit Deus quia bonum fuit, / vidit autem quoniam^b quod fecit bonum, vidit utique quia fuit bonum, cur Scriptura siluit bonum, quod vidit Deus quia fuit bonum? Denique et nomen firmamenti et locus et divisio testimonia sunt egregie significationis. Quod iam dictum in iam dictis, presentem non petit explanationem, ne idem in eadem denuo revolvatur recursus. Respondemus laudem tanti operis non esse pretermisam, sed presignatam ex parte, et ex parte pretermisam, / ut tunc panderetur commendabilius, cum plenius.
- Presignatam ex parte quia lux, quod optimi habuit,^c ex divisione habuit.^d Divisa enim a tenebris, distinctionem lucis suscepit et nomen. Unde legitur: *Et vidit Deus lucem quod esset bona, et divisit^e lucem ac tenebras, appellavitque lucem diem et tenebras noctem.*² Quod autem prima die / fecit / Deus inter lucem et tenebras, hoc fecit altera firmamentum inter aquas et aquas. Una et altera divisio facta est ne confusio fieret rerumque permixtio dividendarum. Illa ne lucis et tenebrarum, hec ne aquarum et / aquarum. In hoc igitur ex parte laus firmamenti in laude lucis premissa fuit, / quia si quid commendationis luci divisio contulit,

BR 73^rT 66^v_bC 34^rV 36^v_aL 39^v_bT 67^rW 73^rA 42^v

I,iii

- a) Titre om.W.
b) quoniam / quia L.
c) habuit / habuerit A.
d) habuit / habuerit A.
e) divisit / dividit A.

1) Gen.I,4;10;12;18;22;25.

2) Gen.I,4-5.

- 25 firmamento etiam contulit, et si lucem divisio demonstravit bonam, firmamentum quoque divisio quam ipsum fecit, demonstravit bonum. Cuius laus divisionis repetenda non fuit, quia presignata fuit quando lux divisa fuit. Intermissa est etiam^f laus firmamenti quantum ad nominationem usque ad
- 30 diem quartum, quia in illa die transferenda erat gloria / lucis in firmamentum Scriptura perhibente: *Fiant luminaria in firmamento celi.*³ Tunc sequitur: *Et vidit / Deus quod esset bonum,*⁴ id est et in eo quod fiebat, et in eo in quo fiebat. Commendatio / quippe et testimonium eius in quo
- 35 aliquid fiebat, erat illud quod fiebat. Nature siquidem conveniebat illius,^g sicut aquis natura volucrum conveniebat et piscium et terre animantium. Facile proinde assentior ex luce ipsa facta luminaria,^h et lucem in luminariaⁱ fuisse conversam, hoc tamen astruens non firmitate sententiae, sed opinionis^j veri similitudine coniectans. Primum / quidem quod lampabilis natura luminarium nature consonat lucis illius, que primis / tribus diebus et lucem fundebat et complebat dies. Deinde cum cetera opera pateant, perieritque nullum eorum, sed singula prescripte legis sequantur ordinem, et prime antiquitatis exequantur^k officium, moleste accipitur nec sedet auditui hoc solum defecisse, aut facto sole usque adeo vim perdidisse priorem, ut : *Iam nec presentia eius diem, nec absentia peragat / noctem, sed nec fulgeat sicut / unum de choris astrorum.*⁵ Quod si natura eius versa
- 40 est in aliquid, probabilius est^l esse mutatam in cognatam sibi materiam et vices^m agentem, quam indissimilem et non
- D 52^v
B 57^v
T 67^r_b
V 36^v_b
BR 53^v
L 40^r_a
A 42^v_b
T 67^v
W 73^v

---

f) est etiam / fuit L.
g) illius om.BR.
h) facta luminaria / luminaria facta L.
i) lucem in luminaria om.BR.
j) opinionis / opinione B,T.
k) exequantur / sequantur BR.
l) est om.D.
m) vices / vices suas L.

---

3) Gen.I,14.

4) Gen.I,18.

5) Citation non identifiée.

exequentem officium eius. Quia tamen horum veritas latet, ideo cautius incedens, non lucem, sed lucis gloriam predixi transferendam in firmamentum. Ad summam quoniam immutatio
 55 talis sive facta fuerit, sive non, constat sine contradic-
 tione gloriam lucis transpositam et positam in firmamento,
 recte tamquam tacita est laus firmamenti, quia et bonum di-
 visionis eius iam prudentia scriptoris tetigerat, et die
 quarto ipsum ex bono commendateⁿ iam lucis quod in ipso fu-
 60 turum erat, ordinatius commendatura erat.

IV. Ratio eiusdem rei ad figuram.^a

Hec videtur ratio hystorice^b narrationis, sacramenti autem
 hec: Factura lucis, claritas est eterne predestinationis.
 Lucem Deus primum/et in ea cetera fecit: *Elegit sanctos ante*
mundi constitutionem,¹ hoc est Deus lucem primum / et se-
 cundum eam electionem operatur in electis, hoc est et in ea
 5 cetera fecit. Unde Apostolus dicit in illum: *Qui omnia*
operatur secundum consilium bene/placiti sui.²

C 34^v
 T 67^v_b
 L 40^x_b

V 37^x_a

Ideo ad lucem et post lucem fecit *firmamentum*, quod etiam
celum appellavit,³ quia / predestinationis consilium interne
 vocationis subsequitur gratia, qua sanctificantur electi di-
 10 gni ob eam fieri et vocari *firmamentum* et *celum*. David enim
 dicit in eos: *Celi enarrant gloriam Dei et opera manuum*
eius annunciat firmamen/tum.⁴

B 58^x

A 43^x

Celum eos dixit pro puritate, *firmamentum* pro stabilita-
 te. Aut *celum* quasi / pro iusticia,^c quasi pro constantia
 15 *firmamentum*. Sive *celum* pro comprehensibilitate, quia spi-

D 53^x

n) commendate / commendare L.

I,iv

a) Titre om W

b) hystorice / historie T (historie corr.in hystorice B,L).

c) et add.A.

1) Eph.I,4: *Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitu-
 tionem, ut esemus sancti.*

2) Eph.I,11: *...voluntatis suae.*

3) Gen.I,8.

4) Ps.XVIII,2.

ritualis iudicat et excellit omnia quemadmodum illud omnia, *firmamentum* pro *sanctitate*, quia *sanciri*^d *firmare* dicimus. Ut ubi: *Custodi animam meam, quoniam / sanctus sum*,⁵ id est "propositi deliberatione firmus sum".

BR 54^rW 74^r

20 Eiusmodi firmamentum dividit aquas et aquas, quia spiritualis dilectionem a dilectione discriminat, superiorem ab inferiore, dei ab hominis. Multiplici similitudine dilectio figuratur aquis, quia semper est in motu ut ille, et lavat ut ille, et calentia refrigerat ut ille, et arentia rigat ut
25 ille.⁶ Sed dividuntur aque ab aquis, et a dilectione differt dilectio, si non genere, merito tamen. Unde aquis superioribus conceditur licentius dissipari, et fluctivaga iactatione exundare per universum, totosque celestis plage lapsibus effrenatis ob errare recessus. Eodem modo neque modo neque /
30 mensura Dei dilectio cohibetur, sed laxari^f et effluere illi^g licet quantumcumque libet, Scriptura dicente: *Diligas Dominum*^h *toto corde, tota anima, tota virtute*.⁶ De diligendo proximo non sic, sedⁱ sicut est dictum: *Et proximum tuum sicut teipsum*.⁷ In hoc mysterio: *Aque que sub celo*
35 *sunt, congregantur in locum unum*,⁸ que super celo sunt non sic. / Hec ipsa tamen gratia vocationis interne que facit in electis, immo / electos firmamentum, necdum ascribitur laudi, nec testimonium bonitatis meretur adhuc, quia: *Multi vocati, pauci electi*,⁹ et: *Homo videt in facie, Deus autem*

T 68^rL 40^vaV 37^bA 43^bT 68^b

---

d) sanciri / sancire A,D / sanctire V.

e) calentia refrigerat ut ille, et arentia rigat ut ille / arentia rigat ut ille et calentia refrigerat ut ille L.

f) laxari / lapsari A (B a corrigé ps en x).

g) illi om.A.

h) Deum tuum ex add.L.

i) sed om.D.

---

5) Ps.LXXXV,2.

6) Deut.VI,5; Luc.X,27; Marc.XII,30; Matt.XXII,37.

7) Luc.X,27; Matt.XIX,19; XXII,39; Rom.XIII,19; Gal.V,14; Iac.II,8.

8) Gen.I,9.

9) Matt.XXII,14.

40 in corde,¹⁰ et: Nondum apparuit quid erimus.¹¹ Quod Cum apparuerit,¹² tunc et nos apparebimus, et tunc laus erit unicuique^j a Deo: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum^{k13}. Gloria hec est omnibus sanctis eius.

Tunc plane quasi quarto die^l fient luminaria in firmamento celi, prophetia Danihelis testificante^m de die illaⁿ et temporibus illis: Qui docti fuerint, fulgebunt sicut/ splendor firmamenti, et qui ad iusticiam erudiunt multos, quasi stelle in / perpetuas eternitates.¹⁴ Et Veritas: Tunc iusti fulgebunt^o sicut sol in regno patris eorum.¹⁵ Et per os Prophete in Soliloquiis: Thronus eius sicut sol in conspectu meo et sicut luna perfecta in eternum.¹⁶ Cuius temporis excellentissimam felicitatem tamquam diei quarto deputandam, his Apostolus^p verbis videtur innuere: Quos predestinavit, illos et vocavit. Et quos vocavit, illos et iustificavit. Et quos^q iustificavit, / illos et glorificabit^r.¹⁷ Speculatio pulcherrime comparationis singulorum ad singula. Predestinavit ad: Fiat lux.¹⁸ / Vocavit

B 58^v
W 74^v
L 40^v_b
T 68^v
BR 54^v

-
- j) unicuique / unicui BR.
  - k) quod vobis paratum est add. L.
  - l) quarto die / die quarto A.
  - m) testificante / testante A.
  - n) die illa / illa die BR.
  - o) fulgebunt iusti / iusti fulgebunt W.
  - p) Apostolus / Apostoli D.
  - q) quos om. A.
  - r) glorificabit / glorificavit C (glorificabit suscr. BR) / v corr. in b A.

-
- 10) I Reg. XVI, 7: Homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor.
  - 11) I Ioan. III, 2.
  - 12) id.
  - 13) Matt. XXV, 34.
  - 14) Dan. XII, 3.
  - 15) Matt. XIII, 43.
  - 16) Ps. LXXXVIII, 38.
  - 17) Rom. VIII, 3.
  - 18) Gen. I, 3.

- ad: *Fiat firmamentum*.¹⁹ *Glorificabit ad : Fiant luminaria*.²⁰
 Nam *iustificavit ad : Congregentur aque*,²¹ et^s ad reliquia
 60 eiusdem diei, que si studi/osius perquiras, ad studia virtutis et iusticie germina respondere videbis. Ubi si / queritur,^t cur potius *concretatis aquis in locum unum*,²² et *germinibus herbarum virentium*,²³ quam *firmamento ac divisioni aquarum ab aquis*,²⁴ laudis signaculum / attituletur, id
 65 est cur potius operibus iusticie quam gratie interne / vocationis, cum ex hac sint illa,^u non ex illis hec, hec mihi ratio videtur ad presens. Nos quidem nescimus quid agatur in homine, sed quid ab homine non nescimus. Ab his que aguntur ab homine movemur ad virtutem, instruimur ad edificationem,
 70 ab his que in homine ad nichil horum. Nemo enim scit quid agatur in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Quod si supprimenda est laus alicuius boni, quod nec / sciri potest, nec instruere, merito que non sufficiunt ad edificationem, non percipiunt laudationem. Non quod bona et^v laudabilia non sint, sed quia quod effertur ad laudem, ad / manifestationem et noticiam egreditur audientium et fructum operatur cooperari et imitari volentium. Lucem autem predestinationis haberi celebrem, inde monemur : Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in / celis.²⁵
 75 Talibus taliter coniectatis,^w sacramenta dualitatis pre- titulemus, sicut spiritus veritatis suggesserit, inde deinde locuturi.

D 53^vA 43^vC 35^rV 37^vaT 68^vbW 75^rL 41ra

-
- s) et om.W.
 t) queritur / quiritur BR.
 u) illa / ille A.
 v) et om.D.
 w) coniectatis / coniectis BR.
-

- 19) Gen.I,6.
 20) Gen.I,14.
 21) Gen. I,9.
 22) Gen.I,9.
 23) Gen.I,11 :...germinet herbam virentem.
 24) Gen.I,6-7.
 25) Luc.X,20.

V. Viginti sex pretitulationes significationum
dualitatis.^a

Quinquies bis binas, et insuper bis ternas significatio-
nes videtur habere dyas. Non quod non sint alie sine illis,/
sed quod aliis ille digniores habeantur ad iudicium, ad usum
frequentiores./

A 43^{Vb}B 59^r

- 5 - Gerit igitur binarius significationem Mediatoris
- Gerit divine operationis
- Gerit angelice multitudinis
- Aptatur concordie
- Aptatur penitentiae/

- 10 - Aptatur anime
- Aptatur corpori humano
- Aptatur humane nature

T 69^r

- Accipitur pro caritate
- Accipitur pro bonitate
- 15 - Accipitur pro affectione sancta^b
- Ponitur pro compunctione
- Ponitur pro Ecclesia
- Significat integrum Christum
- Significat merita actionum

- 20 - Significat universitatem
- Significat regenerationem
- Exprimit Scripturam divinam
- Exprimit ordines fidelium
- Exprimit iusticiam

- 25 - Exprimit operationem bonam
- Con/venit orationi
- Convenit resurrectioni
- Convenit / fidei

V 37^{Vb}BR 55^r

- Associatur contemplationi
- 30 - Associatur perfectioni.

---

a) Titre om.W.

b) affectione sancta / sancta affectatione V.

VI. Qualiter et cur dualitatis signet Mediatorem
ratione loci et veritate nature, prima signi-
ficatio.^a /

D 54^r

Modo uniuscuiusque significationis ratio succincte^b et
ordine suo superest, ut explicetur. Si pulcher aliquis eli-
citur sensus ex aliquo testimonio Scripturarum, ubi nomen
binarii reperitur, si binarius dicitur significare / Media-
torem, secure id pronuntiemus, quia nobiscum facit tum ra-
tio loci, tum veritas gemine nature.

L 41^r_b

Ratio loci, quoniam binarius/primus medius est, et Media-
tor noster non unius, sed / duorum Mediator^c est et medius
est,^c sicut: *Clamat vox clamantis in deserto*¹. Medius au-
tem vestrum stetit, quem vos / nescitis.²

T 69^r_bW 75^vA 44^r

Veritas gemine nature, quia Deus et homo est, verbum et^d
caro est, non tantum ex duabus, sed et^d in duabus naturis
existens. Ex duabus, quia humana et divina.^e In duabus,
quia neutra transivit in alteram.^f Una et altera retinuit
quod suum est, et ex ambabus et in ambabus una persona Me-
diatoris est.^g Ideo: *Cantabo dilecto meo*.³ *Dilectus meus*
candidus et rubicundus, electus ex milibus.⁴

In candido adoro Verbum, in rubicundo si dicere fas est,
agnosco germanum. Candidus enim splendor est glorie; ru-

I,vi

- a) Titre om.W.
Qualiter et cur... prima significatio / Prima significatio.
Qualiter et cur...nature V.
significatio / significant A,D.
- b) succincte / surcincte BR.
- c) Mediator / Mediatorum D.
- d) et om.T.
- e) humana et divina / divina et humana L.
- f) alteram / alturam (sic) BR.
- g) Mediatoris est / est Mediatoris D.

-
- 1) Is.XL,3;Matt.III,3; Marc.I,3; Luc. III,4;Ioan.I,23.
  - 2) Ioan.I,26.
  - 3) Is.V,1.
  - 4) Cant.V,10.

- 20 *bicundus, carnis et sanguinis socius, unde utique caro nostra et frater noster est. Ac uti Danihel massam de pice et lana fecit et interfecit ex ea draconem,*⁵ *sic ex obscuritate carnis assumpte, et subtilitate candentis maiestatis, typicus draco crepuit medius, et diffusa sunt viscera / eius.*⁶ T 69^v
- 25 Denique in multis Veteris Instrumenti locis, cum duos / arietes / et vitulos duos, vel passeret duos, aut aves duas legimus, intelligimus convenienter unam et eandem Mediatoris personam, / qui per res^h illas diversas ob res, et binario B 59^v
- pro gemina natura signatur.

VII. Rursus qualiter eternitate simplicis
essentie.^a /

L 41va

Amplius. Predicamus, ait Apostolus, *Christum Dei virtutem et Dei sapientiam.*¹

- Dei virtutem, tamquam cui a nullo resistitur. Dei sapientiam, tamquam cui nihil occultatur. Aliter fuit hec,^b et aliter Mediator. Hec fuit ab eterno et veritate^c / simplicis A 44rb
- 5 essentie. Non enim fuit hec quia habuit hec, sicut quis^d dicitur sapientia quoniam magnam habet sapientiam. Verbum quippe Dei, quicquid habet in se, hoc totum est. / W 76^r

---

h) res / tres BR.

-
- 5) Dan.XIV,26 : Tulit ergo Daniel *picem... et pilos... fecitque massam et dedit in os draconis et diruptus est draco.*
- 6) Act.I,18.

I,vii

- a) Titre om.W.
b) hec / hoc V.
c) et veritate / et veritati A / ex veritate C.
d) sicut quis / siquis L.

-
- 1) I Cor.I,23-24.

Mediator autem ex dispensatione temporis fuit, qui
 10 virtus et sapientia Dei ab / eterno fuit. In quibus duobus BR 55^v
 tota laus pendet et gloria. Nichil enim deest potenti omnium
 et scienti omnia. Ideo: Dicam ei²: Sic in sancto apparui^e
 tibi, ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.³

Virtus refertur ad virtutem, gloria ad sapientiam. Et
 15 rursum dicam de eo^f: Similis est dilectus meus / capree^g D 54^v
 hynnuloque cervorum.⁴ Capream^h que ob acumen pupille et
 oculorum perspicuitatem vocabulum sui sortitur ydiomatis
 (dicitur enim dorcas, quod grece dicitur videre vel contem-
 plari), ad Dei sapientiam comparabo. Hynnulus qui serpentes
 20 interficit, qui plana discurrit, qui obstantia transilit,
 qui alta conscendit,⁵ ad Dei virtutem assimilabo.

Ideo: Habet in vestimento et in femore scriptum: Rex
 regum et Dominus dominantium.⁶ Regis est scire: Honor
 enim regis iudicium diligit,⁷ et ideo scientiam. Scientia / v 38^r_b
 25 enim acuit iudicium. Posse vel potentia Domini est. Utrumque
 eius esse, etiam Ipse ait: Vos vocatis me magister et Domi-
 ne, et bene / dicitis, sum etenim.⁸ Et a diebus antiquis per L 41^v_b
 os Ysaie: Ego qui loquor iusticiam, et propugnator sum T 70^r
 ad salvandum.⁹ Loquor / iusticiam: "Dei sapientia sum". / A 44^v
 30 Propugnator sum ad salvandum: "Dei virtus sum".

Tripliciter igitur per binarium persona Mediatoris ex-
 primitur: ratione loci, sacramento nature utriusque, eter-
 nitateⁱ simplicis essentie.

---

e) apparui / apparuit D.

f) de eo / ei L.

g) capree / caperee T (le premier e exponctué dans B).

h) Capream / Caprea W.

i) eternitate / eternitatis W.

---

2) Luc.XV,18

3) Ps.LXII,3.

4) Cant.II,9

5) Cant.II,8.

6) Apoc.XIX,16.

7) Ps.XCVIII,4.

8) Ioan.XIII,13.

9) Isai. LXIII,1.

VIII. Regula ad multas multorum^a numerorum
significationes.^b

Suadet res priusquam sequentia^c pertemptemus inserere
utilem quandam^d nobilemque disciplinam, ad omnes omnium nu-
merorum significationes/ accommodatissima^e ratione pertinen-
tem. Ea est huiusmodi: Si quis numerus alicui rei / propter
5 diversas acceptiones et dissimiles respectus, duos aut tres
aut ampliores ascribitur, ascribitur eidem rei etiam nume-
rus ille, qui numeri prioris aliqua adiectione equaliter
crescit.

B 60^xW 76^v

Equali adiectione dicimus crescere numeros, cum^f eadem
10 quantitas adicitur ad progressionem.¹ Velut si binario semel
adicis binarium, emergunt quatuor, si secundo / sex. Sic de
eodem in infinitum, et de aliis similiter. Quare Mediatori
deputatur quaternarius, deputatur et senarius, quia^g duali-
tas tripliciter deputatur ei, semel ratione loci, quod ad
15 simplicem binarium, et rursum utriusque nature mysterio,
quod ad duplicatum binarium, id est quatuor, itemque^h eter-
nitate simplicis essentie, quod ad triplicatum, id estⁱ sex.

T 70^x_b

Amplius etiam. Cuicumque rei, diversi / numeri conve-
niunt, convenit et ille qui ex eis / coniunctis egreditur.
20 Regula utilior / hac^j estimari potest, si tamen modi signi-
ficationum, / quos descripsimus, pateant intellectui, nec ex-
cidant^k a memoria.

BR 56^xL 42^x_aV 38^v_aA 44^v_b

a) multorum *om.D.*

b) Regula ad multorum numerorum multas significationes *om.L.*
Titre *om.W.*

c) sequentia / senquentia *D.*

d) utilem quandam / quandam utilem *BR.*

e) accommodatissima / accomodantissimas *BR* / accommodantissima *L* /
accomendatissima *T.*

f) cum / dum *BR.*

g) et *add. W.*

h) itemque / idemque *W.*

i) ad *add. V.*

j) hac *A,C,V* / ac *B,BR,D,L,T,W.*

k) excedant / excidant *B,C,D,T.*

1) Cf. CIMAGL no 32 (*Les données mathématiques...*), p.22 ss et
CIMAGL no 40 (*Analetica..*) II,I,xvi, p.108.

IX. De secunda dualitatis significatione
et cur et qualiter respiciat ad divinam
operationem.^a

- Altivivus^b theologus divine magnificentiam operationis
breviter ita complectitur: *Gratia et veritas per Ihesum
Christum / facta est.*¹ Hoc totum et hoc solum operatus est/
in nobis, qui operatus est salutem pro nobis in medio
5 terre,² et sufficit nobis.³ Plenus gratie et veritatis,⁴
gratiam fecit et veritatem, et in se et in suis. Quarum hec
proprietas, et hec videtur efficientia. Suum videtur esse
gratie nectere / voluntates, simultatibusque sublati, pacem
reformare et subire reconciliationem. Suum videtur esse
10 veritatis aperire operta, ambiguitatibusque remotis,
offerre certitudinem. Quas descriptiones ut ad meliora
transferamus, suum est gratie inspirare cor ad iusti/fica-
tionem. Hac enim reconciliamur Deo. Suum veritatis illumi-
nare ad fidei perceptionem.^c Hac enim cognoscimus Deum. Ab
15 una earum voluntas sanctificatur, ratio illuminatur ab
alia. Non iniungitur nisi iusticia, nec promittitur nisi
gloria ex resurrectione a mortuis. / Iusticia est^d tamquam
genus totius quod agitur, gloria quasi summa et finis
totius propter quod quid agitur. In uno est virtus obedi-
20 tie, merces in alio. / Exequens quod iniungitur, gratia
trahitur ad Deum. Credens quod promittitur, / veritate duci-
tur ad eum.^e Destitutus utroque, nec gratiam percipit quo-
- D 55^r
T 70^v

C 36^r

W 77^r

B 60^v

T 70^v_b
L 42^r_b

I,ix

- a) Titre om.W.
b) Altivivus B,L,T / Altividus A,BR,C,D,V,W.
c) perceptionem/ proceptionem T.
d) est / eius BR.
e) ad eum B,BR,D,L,T,W / ad Deum A,C,V.
-

- 1) Ioan.I,17.
2) Ps.LXXIII,12.
3) Ioan.XIV,8 : "Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis".
4) Ioan.I,14.

niam inimicus / est, neque veritatem quoniam^f incredulus
 est. Neutrum post lapsum prothoparentis mundus habebat
 25 nec gratie puritatem, quia : *Per primum / hominem peccatum*
*intravit in mundum,*⁵ nec veritatis lucem, quia : *Per pecca-*
*tum mors.*⁶ Nam et si quis exempla iusticie iuste vivendo
 preberet, non tamen vite et eternitatis, obnoxius morti.
 Unde nec in tot oraculis angelicis, nec in toto textu
 30 legis, legis resurrectionis aut regni celorum evidens so-
 nuisse testimonium. Sed quod perdiderat, qui est forma fu-
 turi,⁷ reddidit secundus. Parum, dixi, reddidit. Adauxit
 enim : *Non enim sicut delictum, ita et donum.*⁸ Nam delic-
 tum ex uno quidem in condemnationem, gratia autem ex mul-
 35 tis delictis in iustificationem.⁹ Et adhuc: *Quoniam quidem*
*per hominem mors, et per hominem resurrectio mortu/orum.*¹⁰
 / Ecce gratia in iustificatione, et in resurrectione veri-
 tas.

A 45^rv 38^v_bT 71^rBR 56^v

---

f) quia suscr. V.

---

5) Rom.V,12 : "...in unum".

6) *ib.*

7) Rom.V,14.

8) Rom.V,15.

9) Rom.V,16 : " Nam iudicium ex uno..."

10) I Cor.XV,21.

X. Distinctior eiusdem expositionis prosecutio.^a

Gratiam quidem solus fecit, et primus in vita sua, et precipue in finem sub obedientia crucis. Nam in vita sua, signaculum conversationis antique et virtutis illustre proposuit exemplum, qui sine peccato conceptus, peccatum nec fecit nec sensit. Infra dixit^b, proposuit exemplum iusticie, siquidem dedit et iusticie dona.^{1c} De passionibus et vita sanctorum exempla solum micuere^d virtutis, / de eius et in eius exemplum fulsit, et virtus / exi/vit. Vita eius exemplum et virtus est nostre. Ab eius vita edificationem et sanctificationem nostra suscepit. Denique : De plenitudine eius omnes accepimus et gratiam pro gratia.² Non enim tantum^e ascendens in altum, sed et descendens cum adhuc esset nobiscum : Dedit dona hominibus.³ Verumtamen obedientie crucis / assignavi precipue interventu^f gratie reconciliantis et iustificantis/, quod in ea plenioris gratie munus eluceat, quia: Maiorem caritatem nemo habet.^g ut animam suam ponat quis pro amicis suis.⁴ Com/mendat autem^h caritatem suam in nobis, ait Apostolus, quoniam cum adhuc peccatores essemus,⁵ pro impiis mortuus est.⁶ Quasi : "Pro impiis mortuus est, ut mors ipsaⁱ esset causa tollende impietatis,

W 77^vD 55^v
L 42^v
A 45^r^a_bV 39^r_aT 71^r_bB 61^r

I, x

- a) Titre om.W.
- b) dixit B, BR, T / dixi A, C, D, L, V, W.
- c) dedit et iusticie dona / iusticie dona et dedit BR/ dona iustitie L, V.
- d) micuere / incuere C.
- e) tantum / totum V.
- f) interventum / interventu V.
- g) habet, / quam add. T.
- h) Deus add. C.
- i) ipsa / ipsius W.

1) Cf. Rom. V, 15-18.

2) Ioan. I, 16.

3) Eph. IV, 8-9 (Ps. LVIII, 19).

4) Ioan. XV, 13 : "maiores dilectionem nemo habet...".

5) Rom. V, 9.

6) Rom. V, 6.

tanquam medicina sanande infirmitatis". In eo enim secundum eundem Apostolum, in quo : *Passus est ipse et temptatus, potens est et eis qui temptantur auxiliari.*⁷ Et rursum : *Ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.*⁸ Quasi : "Ne ceteri gustarent, Ille gustavit". Et quemadmodum gratiam, ita fecit et veritatem sub dispensatione carnis assumpte, dum in ea resurgens a mortuis, *illuminavit primus vitam, eternitatem et incorruptionem.*⁹ Veritas, inquam, in resurrectione illuxit, / quia exhibentes promissa, et pollicita oris, operis attestazione firmantes, habemus et dicimus^j veraces haberi. Summa porro expectationis ac fidei nostre vita eterna est / ex resurrectione / a mortuis. Hanc nemo ante illum exhibuit,^k quia si quis surrexit, sur/rexit iterum moriturus. Quare in eis et per eos, nec approbatio spei, nec certitudo beatitudinis, sed quasi signum. *Christus autem resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.*¹⁰ Hinc utique certitudo, hinc fidei / testimonium, hinc ratio spei. *Si enim Christus resurrexit, est utique resurrectio mortuorum.*¹¹ In idem fortasse mysterium, due ille mulieres *Sephora et Phua*¹² infantes Hebreorum artis sue medicabantur studio obsequioque. Nam *Sephora*, que dicitur / *rubens*,¹³ calicem dominice passionis, *Phua* que *passer*¹⁴ interpretatur, celeritatem innuit et volatum resurrectionis. Ab his duabus filii Hebreorum, id est *transeuntium*, artificiose tractantur et blande^l trahun-

C 36^vA 45^v
L 42^v
T 71^v
W 78^rBR 57^rV 39^r_b

j) dicimus / dicimur W.
k) exhibuit / habuit BR.
l) et blande om.BR.

7) *Hebr.* II, 18.

8) *Hebr.* II, 9.

9) II, *Tim.* I, 10.

10) *Rom.* VI, 19.

11) I *Cor.* XV, 12.

12) *Exod.* I, 15.

13) *HIER, Liber Interpr. Hebr. Nom. (Exodus) : CC, 72, p. 77, 25 : "Seffora avis eius vel pulchritudo sive placens".*

14) *Ib.*, p. 66, 21 : "*Fua hic, adverbium loci, sive rubrum*".
(Odon a donc interchangé les deux interprétations).

tur ad vitam, quia si conplantati sumus mortis eius similitudini,^m et resurrectionis simul erimus.

XI. Alia af eandem rem exempla et expositio eorum.^a

Duo hec futura vaticinabatur propheta in Salomonem^b : *Orietur in diebus eius iusticia, et abundantia pacis.*¹ Iusticiam / gratie similo, quoniam iustum fieri est fieri gratum, / et iusticie inherere est gratiam habere, et iustificari est gratificari.

T 71^v_b
D 56^x

Abundantiam pacis veritati resurrectionis assigno, quia cum illa illuxerit,^c finis controversie totius erit, et pax erit Scriptura dicente^d : *Qui / posuit fines / tuos pacem.*² Et Apostolus de resurrectione vaticinans : / *Tunc, inquit, fiet sermo qui scriptus est*^e : *Ubi est mors, victoria tua? Ubi est, mors, stimulus tuus?*³ Quasi "nusquam". Quasi "ad nichilum redacta sunt". Quasi : *Cessavit exactor, quievit tributum;*⁴ *Contritus est*^f *malleus universe terre.*⁵ De quo rursus duplici beneficio suo suis eadem Veritas^g commemo-

B 61^v
A 45^v_b

---

m) mortis eius similitudini/ similitudini mortis eius L.

I, xi

- a) Titre om.W.
- b) Salomonem / Salemonem W.
- c) illuxerit / alluxerit D.
- d) Scriptura dicente / dicente Scriptura W.
- e) absorpta est mors in victoria add. L.
- f) est om. A.
- g) eadem Veritas / Veritas eadem L.

-
- 1) Ps. LXI, 7.
  - 2) Ps. CXLVII, 14.
  - 3) I Cor. XV, 55.
  - 4) Isaï. XIV, 4.
  - 5) Ier. L, 23.

- 15 rans : *Pacem, inquit, relinquo / vobis, pacem meam do vo-* W 78^v
bis.⁶ Quod est : "Gratiam relinquo vobis, veritatem do vo-
bis". Nam pacem esse suam iustificationis vel gratie, inde
 docemur : *Iustificati igitur per fidem, pacem habeamus ad*
Dominum.⁷ Et rursum pacem esse veritatis et resurrectionis
 20 diffinitum est. Quod / autem primum dicitur *pacem*, et^h dein- T 72^r
de pacem meam,ⁱ ideo^j dicitur, quia pax iustificationis res-
 pectu pacis resurrectionis quasi pax est, et non simpliciter
 pax, quare nec eius. Unde legitur : *Ego murus, et ubera /* V 39^v
mea sicut^k *turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem*
 25 *reperiens*.⁸ Non ait simpliciter *pacem*, sed quasi^l.
- De pace resurrectionis non sic, sed ut est dictum : *Et*
abundantia pacis,⁹ et : *Pacem meam do vobis*.¹⁰ Pro his duo-
 bus dicam ei : *Dominus illuminatio mea et salus mea*.¹¹
Illuminatio / qui fecit veritatem, salus qui gratiam. Sic BR 57^v
 30 enim dicit Propheta in eum : *Posui te in lucem gentium, ut*
sis salus mea usque ad extremum terre.¹² Singula miscen-
 tur singulis.

XII. De alia diversitate eiusdem operationis.^a /

A 46^r

Est et alia diversitas operationis, de qua in uno *Solilo-*
quiorum : Duo hec audiavi :^b *Pote/stas Dei est et tibi, Domi-*

L 43^r_a

-
- h) et om. A.
 i) *pacem meam / pacem om.D. / pacem meam meam W.*
 j) ideo / id est V.
 k) sicut / sunt V,W.
 l) *pacem add.L.*

-
- 6) *Ioan.XIV,27.*
 7) *Rom.V,1.*
 8) *Cant.V III,10.*
 9) *Ps.LXI,7.*
 10) *Ioan. XIV,27.*
 11) *Ps.XXVI,1.*
 12) *Isai.XLIX,6.*

I,xii

- a) Titre om.W.
 b) quia add. L.

- ne, *misericordia*.¹ A diebus antiquis summa illa maiestas
has dictat et explicat leges,^c di/verse in diversos, potes-
5 tatis^d in reprobos, in electos misericordie. Unde est
illud: Cuius vult, *miseretur* et quem vult *indurat*.² Unde
quidam sapiens inquisitus ab alio, quid in celo faceret
Deus : *Deponit*, inquit, *potentes de sede* et *exaltat humi-*
10 *les*.³ Veraciter et egregie. Verumtamen quoniam Deus poten-
tes non abicit, cum et ipse sit potens, *potestatem* refere-
mus ad id quod^e eruit suos de potestate tenebrarum,^f *mise-*
ricordiam ad id quod postmodum ditat et dotat eos magnifi-
cis gratiarum muneribus. Quamvis / superiorem sensum magis
commendat, / quia : *Tu reddes*^g *uniquique iuxta opera sua*.⁴
15 Si cubi ergo legerimus *duos pedes Dei*, aut *manus* aut *par-*
tes duas, sicut *caput et pedes*, et *alas* aut / *cornua*, aut
eiusmodi, licentiosum habebimus aut gratie et veritati, aut
potestati et misericordie, secundum circumstantiam loci ac
sensus deputare.

T 72^r_bC 37^rW 79^rD 56^v

XIII. Tercia dualitatis significatio cur et qualiter angelis assignetur.^a

Cur et qualiter angelis binarius comparetur persequeretur,
si aliud vel / aliter quam in capite libri dixisse me memini
v 39^v_b

---

c) leges / legis BR.

d) potestatis / potestas C,D / potestas corr.in potestatis B.

e) quod / quos V.

f) eruit de postestate suos...tenebrarum / ...tenebrarum suos A.

g) reddes / reddis V.

---

1) Ps.LXI,12-13.

2) Rom.IX,18.

3) Luc.I,52 (Magnificat).

4) Ps.LXI,13.

excogitassem.¹ Quod quis si^b scire contendit, descripta
 legat et^c intelliget^d rationem. Et notificandum hanc signi-
 5 ficationem non esse compertam a nobis primum, sed / ante ab A 46^r_b
 aliis, significationis tamen rationem aliter a nobis tradi-
 tam et aliter ab eis.

XIV. Quarta dualitatis significatio, / cur et L 43^v_a
 qualiter comparetur concordie.^a

Assignatur et concordie binarius, tum positione loci, tum
 primatu compositionis.^b

Positione loci, quia propriat^c unitati et unius^d moris et
 concordie^e unitati iunguntur,^f sicut et : Multitudinis cre-
 5 dentium erat cor unum et anima una.¹ Neque enim essentia
 sui erat cor unum et anima una, sed pietatis intentione pa-
 ri, morumque voluntate^g consimi/li, unitati sociabantur. T 72^v_b

Positio loci trimode frequentius accipitur : in summa,
 in medio,² prope summam.³

-
- b) quis si / siquis V.
 c) et om.L.
 d) intelliget / intelligat A.
-

- 1) voir CIMAGL, no 40, Prologue, cap.XVIII (p.27).
-

I,xiv

- a) Titre om.W.
 b) compositionis / positionis A.
 c) propriat / appropriat V.
 d) unius / unis BR.
 e) concordie / concordia L.
 f) iunguntur / iungitur BR.
 g) voluntate / voluntati B,T.
-

- 1) Act. IV,32.
 2) Cf. CIMAGL,no 29 : THIBAUT DE LANGRES, p. 97.
 3) Cf. CIMAGL,no 32 : Les données mathématiques...,p.71.

- 10 *In summa, ut ipse sedes numerorum. Prope summam, ut dualitas et novem, et decem et/ novem et similes eis. In medio, ut qui inter duas summas constituti equaliter distant ab eis ipsis. Ut quinarium inter monadem et decem, et quinquaginta inter decem et centum et inter similia similes. Et differt*
- 15 *positio^h positione etiam secundum significationem. Nam sedes perfectionem eis vicini quasi vicinitatem medii, quasi manifestationem exprimunt aut divisionem. Media enim et divisiva sunt et quasi communicabilia sunt, et patentia sunt. /*
- 20 *Primatu quoque compositionis aptatur concordie, quia par est, et ubi paritas, ibi concordia, unde illa elabatur et hec. Plane cum diversitas et disparilitas est in partibus, parumper concordia submovetur a moribus. Ubi autem / paritas partium, / ibi idem/titas voluntatum. Cuius concordie paritas, quoniam a paribus ceteris exprimitur, ideo non dixi eam exprimi a binario compositione, / quia hoc et ceteri faciunt, sed primatu compositionis, quia hoc ille primitus facit. Signantius / quoque. Quippe utraque pars eius unitas est, quod nullius aliorum.*

BR 58^xW 79^vA 46^v
V 40^x
T 73^xL 43^v_bB 62^v

XV. Quinta significatio dualitatis, cur et qualiter aptetur penitentiae, et que de ipsa dicenda sint.^a/

D 57^x

Penitentia similiter a binario exprimitur, a positione et a paritate.

A positione, quia ut ille propriat monadi, ita ipsa beatitudini. Unde : Penitentiam agite, appropinquabit enim

---

h) a ad. L.

I, XV

- a) Quinta significatio dualitatis...que de ipsa dicenda sint / Quinta dualitatis significatio...que dicenda sint de ipsa V. Titre om. W.

- 5 regnum celorum.¹ Quomodo a paritate sciemus, ex his que de ea^b dicemus. Ea sunt hec :

Quid sit penitentia.
 Quid^c eius officium.
 Que plenitudo.
 Que perfectio.
 Quis fructus.

XVI. Descriptio penitentiae secundum Gregorium cum expositione.^a

GREGORIUS sic eam describit : *Penitentia est commissa de-
 flere, et deflen/da non committere.*¹ Cuius^b descriptionis
 pars prima non penitentiam in sui natura notificat, sed ef-
 ficientiam, et ipsam ex eventu, non ex necessitate.^c Non
 5 enim quemadmodum naturaliter et ex necessitate efficientia
 ignis^d splendor est et calor, quia sine illis non est ille,
 sic fletus commissorum effectus est penitentiae, est enim et
 prodest sine eo frequenter ipsa.

T 73^r_b

-
- b) ea / ipsa A,C.
 c) Quid B,L,T / Quod A,BR,C,D,V,W.

-
- 1) Matt.III,2;IV,17

I,xvi

- a) Gregorius in marg.W. Titre om.W.
 b) Cuius / Suius V.
 c) ex...non ex necessitate / non ex... sed ex necessitate V,W.
 d) ignis / ignis D.

-
- 1) GREGORIUS, Epist.XLV, PL LXXVII, 1163, B in fine :
 "Poenitentiam enim vere agere, est commissa plangere, sed
 iterum plangendum declinare".

IHERONIMUS^e: *Peccata preterita non nocent, quando non*
 10 *placent.*² *Amplius : Regem David arguente Nathan luxisse non*
legimus, sed doluis/se solum, et cum dixisset : Peccavi,
*audisse, Dominus transulit a te peccatum.*³

A 46^v_b

Latroni similiter non aperuit introitum paradisi / fletus
*commissi,*⁴ */ sed fides cordis et confessio / oris. Quod se-*
 15 *quitur in descriptione: deflenda non committere, proprietas*
est iusticie quoque non penitentie solum, et utriusque / ex
necessitate. Nichilomagis^f enim proprium est penitentie
cavere peccatum quam iusticie. Utriusque ideo / ex necessi-
tate, quia^g nunquam sunt sine eiusmodi efficientia. Si ius-
 20 *tus aut penitens quandoque deflenda committit, amittit prius*
uterque bonum suum et tunc^h demum labitur. Ignis quidem ex-
tingui potest, et dicimus tamen quia sine luce et calore
esse non potest, intelligentes utique quamdiu est. Quare
 25 *duarum partium huiusmodi descriptionis, prima quidem est*
solius penitentie, non tamen semper ; altera semper, non
autem solius.

W 80^r
C 37^v
L 44^r_aV 40^r_bT 73^v
BR 58^v

XVII. Diffinitio penitentie secundum essentiam.^a

Videbitur autem sic posse diffiniri secundum essentiam:
Penitentia est habitus in iusticia et infra iusticiam,
immutatio constituta. Hec descriptio nec suos terminos dese-
rit, nec occupat alienos. In qua qui volet / assignabit ge-

B 63^r

---

e) Iheronimus *rep. in marg. W.*

f) Nichilomagis / nichilominus C / -magis *corr. in -minus BR.*

g) quia / quoniam L.

h) tunc / nunc A.

---

2) Cf. HIER. *Comm. in Epist. ad Galat. Lib. I, cap. II*
 (PL XXVI, 376B).

3) II, Reg. XII, 13.

4) Cf. Luc. XXIII, 39-43.

5 nus^b *immutationem habitus, differentias consubstantiales^c*
iusticie, et infra iusticiam constitutionem.

At non omnis immutatio eadem, quoniam alia et alia. Est
immutatio^d reprehensibilis, sicut qua / insipiens mutatur, T 73^v
 ut luna,¹ sicut qua obscuratur aurum et color optimus immu- A 47^r
 10 tatur,² sicut qua vitis bona mutatur in amaritudinem vitis
 aliene, sicut qua immutatum est^e / cor Pharaonis et populi D 57^v
 eius,³ sicut qua sapientes seculi mutaverunt gloriam Dei in
 similitudinem imaginis corrup/tibilis hominis, et volucrum et L 44^r
 quadrupedum, et serpentum,^f⁴ sicut qua idolatre mutave-
 15 runt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum.⁵
 Est^g rursum immutatio laudabilis, sicut mutatio dextere
 excel/si,⁶ sicut qua^h qui confidunt in Domino mutabunt for- W 80^v
 titudinem,⁷ sicut qua fidelisⁱ anime renovatur iuventus ut
 aquile,⁸ sicut qua Naaman / Syrus restitutus est in pue- V 40^v
 20 rum,⁹ sicut qua omnes resurgemus, sed non omnes immutabi-
 mur.¹⁰

Pro his et eiusmodi differentiis subiunximus in iusticia
 constituta, quoniam non omnis immutatio, ut dictum est,
 est^j huiusmodi^k et que non^l huiusmodi, utique nec^m peniten-

---

b) assignabit genus / genus assignabit L.

c) consubstantiales / substantiales L.

d) eadem add.D.

e) est om.BR.

f) serpentum / serpentium V.

g) Est / Et A.

h) Qua om.BR.

i) fidelis / fidelem D.

j) est om.A.

k) huiusmodi / eiusmodi A.

l) est add. L.

m) nec / ne L.

---

1) Eccl.XXVII,12 : "Nam stultus sicut luna mutatur".

2) Thre. IV,1.

3) Cf. I Reg.IV,6 : "Quare aggravatis corda vestra,sicut
 aggravavit Aegyptus et Pharao cor suum".

4) Rom.I,23.

5) Ps.CV,20.

6) Ps.LXXVI,11.

7) Isai.XL,31: "...qui sperant in Domino...".

8) Ps.CII,5.

9) IV,Reg.V,14 : "...et restituta ... est caro eius sicut caro
 pueri parvuli".

10) I,Cor.XV, 51.

25 tie. Sed neque omnis que est huiusmodi est penitentia, licet penitentia sit sola huiusmodi. / Est enim immutatio habitus de virtute in virtutem,¹¹ et a gloria in gloriam,¹² et est plane immutatio talis in iusticia, et preter penitentiam constituta.

T 74^r

30 In iusticia quidem pro virtutis profectu,ⁿ preter penitentiam autem, propter absentiam^o doloris et molestie remotionem. Penitentia enim quasi punitentia dici videtur, quod per illam vita punitur deterior et morum remissio castigatur. Ad id excludendum subposuimus infra iusticiam constituta. /

A 47^r_b

Optime autem. Nam iustum permansisse, munus est summe felicitatis, penituisse miserie solatium. Quod est medicina vulneribus et morbis, hoc est penitentia peccatis et vitiis. Et quod est firma incolumitas et sanitas ignara morborum,^p hoc iusticie integritas et virtus nesciens nec excipiens lapsum. Quare penitentie negociatio / ad iusticie non contendit equalitatem, sed infra iacet, quia ubi penitentia fuit, ibi / ruina boni, ibi diminutio virtutis, ibi morum iactura precessit.

L 44^v_a
BR 59^rT 74^r_b

45 At unde iusticia non recessit, nichil unquam contrarietatis accessit. Igitur nec penitentia que signum est et coniunctio, iusticiam aliquando recessisse / et accessisse iniusticiam. Tamen quia correctio^q de non iusto et de non bono,^r iusta est et bona, ideo penitentia defenditur^s / in iusticia constituta. Sed additur infra, quia non est pars

B 63^vW 81^rC 38^r

---

n) profectu / effectum L.

o) absentiam / assentiam D.

p) morborum / merborum BR.

q) correctio / correptio T.

r) de non iusto et de non bono / de non bono et de non iusto A / ...et non bono L,W.

s) defenditur / definitur L.

t) par / pars L.

---

11) Ps.LXXX,8 : "ibunt de virtute in virtutem : videbitur Deus".

12) Cf. Ps.LXII,3 : "ut viderem virtutem et gloriam tuam" et Rom.VIII,18 : "...ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis".

iusticie que ignara vite de/terioris non persequitur^u reatum, sed mandatum exequitur, nec^v laborat mores corrigere, sed regere, nec deponere, sed componere solum. Denique quicquid commoditatis penitentia perficit, ex iusticia suscipit, iusticia ex ea nichil.

XVIII. De duplici officio penitentie et qualiter voluntas primum^a mutetur per ipsam.^b

Officium quasi efficium, et ab efficiendo dici et diduci^c videtur. Officium ergo penitentie effici/entia est / ipsius. Eam videtur penitentia habere multiplicem. Necat enim vitia, passiones elidit. / Corrigit excessus, amputat^d nimietates. Subit aspera, necessaria modificat, licita respuit. Restaurat^e perdita, collecta multiplicat, retinenda custodit. Revocat ad mensuram, siquid evasit lineas equitatis. Amplius. Disciplina, studio, curis,^f labem curat multi temporis. Labore, humilitate, tolerantia, munus meretur future felicitatis. Et quamvis / hec et^g similia, duo tamen solum operatur: immutationem voluntatis et vite. Secundum nomen eius, ita opus eius.

Immutatio est, et immutat voluntatem et vitam. Utramque in duobus, sed in diversis. Non in quibus voluntatem, in eis et vitam. Nec econverso.

Voluntatem mutat in intentione et in detentione. In illa, cum illa nichil iam deliberat inhonestatis. In ista, cum ista celeres et indecibiles imaginationum^h excursus, a cor-

---

u) persequitur / vite add.A.
v) nec / sed BR.

I,xviii

- a) voluntas primum / primum voluntas V.
- b) per ipsam om.V.
Titre om. W.
- c) deduci / diduci B,L,T.
- d) amputat / amputans A,C,V / amputans corr.in amputat B.
- e) Restaurat / Restarat D.
- f) curis / carnis A.
- g) et om.A.
- h) imaginationum / imaginationem D.

- dis / abiecatatⁱ intuitu. Manifestum est^j enim adhuc captivitat^v
 20 tatis tyrannide exulem agitari voluntatem, lasciva quidem et
 ludicra passionum convolventem adhuc quamvis post eas non
 proponentem abire. At vero immutata est ex toto *immutati*
dextere excelsi,¹ si in intentione est bona, et pura in/ de-
 25 tentione. Unde et^k per Iheremiam : *Lava a malicia cor tuum,*
Iherusalem, ut salva fias. Quousque morabuntur in te cogi-
*tationes noxie?*²
- In quorum primo *intentionem, detentionem* culpavit in alio.
 Et *cogitationibus / quidem noxiis / tollimus moram*, cum nec
 ad horam eis intenti, nec detenti ab eis, continuo cum ingre-
 30 diuntur respuuntur. Et qualiter visus obiecta sibi feda et
 fetenti colluvie, protinus non sine fastidio cordis et pro-
 vocatione vomitus / indignabundus avertitur, sic castus ani-
 mus horrore quodam et precipiti execratione, obiectum impure
 35 conceptionis accerrimus et prepes ex/cludit. Cor vero a ma-
 licia lavatur, / si ad queque agendorum recta custoditur in-
 tentio. Que utrum huius an alteriusmodi sit, disquirendum
 est, tum a fine ipsius, tum a multiplici ratiocinatione, ne
 quis error transvertat aliter estimantem et aliud. Ad noti-
 ficando actionem quandoque iuxta aliquid esse bonam, sed
 40 intentionem esse dissimilem, et intentionem iuxta aliquid
 quandoque esse bonam, actionem tamen esse reprehensibilem.

T 74^v_bV 41^r_aA 47^v_b
B 64^rBR 59^vT 75^r
L 45^r_a

---

i) abiecatat / abjectarat D.
 j) est om.D.
 k) et om.W.

---

1) Ps.LXXVI,11.
 2) Ier.IV,14.

XIX. Qualiter et in quibus vita immutetur^a per ipsam, et de quibus sit abstinencia.^{b/}

D 58^v

Vita immutatur in abstinencia et pietate.

Abstinencia est et de illicitis, ut superflua et peremptoria sunt, et de licitis, ut necessaria^c et concessa.

- Peremptoria sunt, ut quorum finis mors est. Superflua, ut^d
 5 in quibus nimietas. Necessaria, ut ex quibus nature necessitas. Concessa, ut a quibus modificatur infirmitas. Et ut singula singulis exempla deputemus, / hec sunt cupiditas,
 vestis preciosa, victus, coniugium. Horum ac simili/um non
 10 est una abstinendi maniera. Nempe peremptoria perimere, resecare superflua, necessaria re/stringere, concessa modi/ficare debemus. Duo prima per penitentiam et iusticiam, reliqua item duo per parcitatem et districtionem.^e

T 75^rbA 48^rW 82^rV 41rb

- Nec sufficit abstinenter vivere, nisi / addas et pie.
 Utique minus est^f a iusticia : Sint lumbi vestri^g precincti, preter Lucerne ardentes manibus vestris¹. Et minus:
 15 Declina a malo, preter : Fac bonum.² Minus: Omnem viam iniquam odio habui, preter: / Ad omnia mandata tua dirigebam.³ Minus: Odisti^h iniquitatem, preter : Dilexisti iusticiam.⁴ Minus : Renuit consolari anima mea, preter: Memor fui
 20 Dei.⁵ Et merito. Nam sicut abstinenti a malo non irrogatur supplicium, ita regnum non tribuitur nisi pro merenti. Unde

C 38^vL 45rb

I,xix

- a) vita immutetur / actio mutetur V. (cf. supra la table de I,xix).
 b) Titre om. W.
 c) sunt add. C, V.
 d) ut om. A.
 e) districtionem / distinctionem L.
 f) est om. C.
 g) vestri om. A.
 h) odisti / odisse W.

- 1) Luc. XII, 35.
 2) Ps. XXXVI, 27.
 3) Ps. CXVIII, 128.
 4) Hebr. I, 9.
 5) Ps. LXXVI, 3-4.

Symon Petrus / prius dixit ad Dominum : *Ecce nos, reliquimus omnia et secuti sumus te,*⁶ / *abstinentiam per reliquimus, pietatem per secuti sumus* insinuans, et tunc demum: *Quid ergo*
 25 *erit nobis ?*⁷. Denique Veritas non dixit solum : *Qui non tollit crucem suam,*⁸ sed quod sequitur : *Et sequitur me,*⁹ predicta duo sic quoque significans. Et tunc denique : *Non est me dignus,*¹⁰ tamquam contrariis contraria¹ respondere confirmans. Quasi : "Qui hec facit, dignus est me, quia qui
 30 non facit, non est dignus." Igitur, ut diximus, *abstinentia* ad modicum utilis est, *pietas* ad omnia promissionem habens vite que nunc est et future.

B 64^v
 T 75^v

XX. Quid sit pietas, et de quibus.^a /

A 48^r_b

Est autem *pietas* signata vere religionis professio. Eius primam partem in *actibus misericordie*, in *mandatis discipline* potio^brem exequimur. Illa / quidem quasi pro ceteris,
 ceterum ista quasi pro nobis. Quasi ad subventionem^c illa,
 5 ista quasi ad emundationem, utraque pro acquisitione salutis. *Frangere esurienti panem tuum et egenos vagosque / induc in / domum tuam, cum videris nudum, operi / eum, et carnem tuam ne despexeris.*¹ /

BR 60^r

W 82^v
 T 75^v_b
 D 59^r
 V 42^r_a

i) contrariis contraria / contraria contrariis V.

6) Matt. XIX, 27; Marc. X, 28; Luc. XVIII, 28.

7) *ib.*

8) Matt. X, 38; Matt. XVI, 24; Marc. VIII, 34.

9) *ib.*

10) Matt. X, 38.

I, xx

a) Titre om. W.

b) potio^brem / vel posteriorem suscr. L.

c) subventionem / subventionem A, C, V.

1) Is. LVIII, 7.

Hi^d sunt actus misericordie. Hi^e quoque : *Querite iudicium, subvenite / oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam*^{f.2} *Obsecro primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones.*³

L 45^v_a

Hi^g sunt actus discipline. Hi^h quoque : *Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia docentes et commonentes vosmet ipsos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.*¹⁴ *Nec non et hi^j : Introibo ad altare Dei, ad Dominum qui letificat iuventutem meam.*⁵ *In significationem^k utrorumque actuum precipit Leviticus : Sanguinem hostie fundendum ad altare, et detrahi pellem, et artus in frustra concisos, ponendos in strue lignorum, igne submisso.*⁶

*Hostia est penitens. Detractio pellis, expoliatio et abstinencia^l cunctorum que diximus. Effusio sanguinis super altare, desiderium/anime et spiritus in Deum. Unde : Anima mea desideravit^m teⁿ in nocte, sed et spiritus meus in precordiis meis.*⁷ *Desiderium enim quasi effusio est, sanguis^o/*

T 76^rA 48^v

-
- d) Hi / Hiⁱ W.
  - e) Hi / Hiⁱ L,V,W.
  - f) *iudicate pupillo, defendite viduam / defendite viduam, iudicate pupillo* L.
  - g) Hi / Hiⁱ L,V.
  - h) Hi / Hiⁱ L,V.
  - i) Deo / Domino L.
  - j) hi / hiⁱ L,V.
  - k) *significationem / significatione* A.
  - l) *abstinencia / est add* V.
  - m) *desideravit / desiderabit* D,L,W.
  - n) *te om.* D.
  - o) *sanguis anima / sanguinis est ab* L.
-

- 2) *Is.I,17.*
- 3) *I,Tim.II,1.*
- 4) *Col.III,16.*
- 5) *Ps.XLII,4.*
- 6) *Lev. I,5-7 : "...et offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem eius, fundentes per altaris circuitum... Detractaque pelle hostiae, artus in frustra concident; et subiciunt in altari ignem, strue lignorum ante composita".*
- 7) *Is.XXVI,9.*

anima, *Christus altare. Strues lignorum, collectio exemplorum et precepta iusticie. Ignis, verba theologie et sermones oraculis delapsi celestibus: Lucerna, inquit, pedibus*
 30 *meis verbum / tuum, et lumen semitis meis.⁸ Et ignitum elo-*
quium tuum vehementer.⁹

B 65^r

XXI. Quid prosit ad abstinentie pietatisque
 custodiam.^a

Sane quemadmodum securius abstinentia custoditur et facilius occasionibus quibusque^b subruitur emotis, sic pietas si coluerit causas quibus ad melius incitatur. Non / modo enim
 5 *peccatum, sed et virtus reviviscit occasione accepta. Sub-*
mota et illud et hec parumper emoritur. Inter mul/sum et
pinguia, inter / sapes et calices, difficulter sobrietas
illesa pertransit. Grandi periculo iactatur castitas, in-
ter compositos vultus et sua/delas blandientium syrenarum.
Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.¹ Oculus depredatur
 10 *animam,² letalis aura per aurem illabitur. Etiam formosis,*
macule notabilis affricuere rubiginem, impudicus oculus et
societas pestilens. Econtra multis militat ad salutem usus
religionis et assiduitas discipline. / Spectato natura-
lia, et a naturalibus ad moralia transito. Natura enim in-
 15 *stitutoria^c est morum.^d Violentia torquen/tis preli, pin-*

L 45^v_bW 83^rV 41^v_bT 76^r_bC 39^rD 59^v

---

8) Ps.CXVIII,105.

9) Ps.CXVIII,140.

I,xxi

a) Titre om.W.

b) quibusque / quibus A.

c) institutoria / institutoria BR.

d) est morum / morum est V.

---

1) Eccli.XIII,1.

2) Cf.Thren.III,51.

quem sudorem elicit ab oleis. Hac sponte non fluit, succutienda sunt ubera. Spera volventis mole, niveum in / pulverem acervos / minuit seminis. Vulgo dicitur : *Qui frequenter iacit, quandoque percutit.*³ Ita qui preces assiduatur, qui
 20 lectionibus attendit, qui vacat meditationibus, qui silentio et sanctis exercitiis iugem dat operam, secreta ex eiusmodi occasionibus solatia promeretur.

A 48^v
 BR 60^v

XXII. Quid operetur in mutationem^a voluntatis,
 et quid vite.^b

*Mutationem voluntatis / humilitas, labor videtur operari vite. Unde est illud : Vide humilitatem meam et laborem meum, et dimitte universa delicta mea.*¹ Quasi : "Duo vide et dimitte non duo, sed universa delicta mea." / Ad universa enim,
 5 duo hec sufficiunt. Etenim illa excludit presumptionem ne quid^c sentiatur elatius, et ille desidiam,^d ne quid^e actitetur ignavius. *Vide humilitatem meam.*² Non veniat michi pes superbie.³ Et : *Laborem meum,*⁴ et *Manus peccatoris non moveat me.*⁵ Quod est: *Ab occultis meis munda me, Domine*^f; et *ab alienis parce servo / tuo.*⁶ *Vide humilitatem qua supplico maiestati / et laborem quo*^g *satisfacio*

T 76^v

L 46^r_a

W 83^v

V 42^r_a

3) Proverbe non identifié.

I,xxii

- a) in mutationem / immutationem (en toutes lettres) A.
- b) Titre om.W.
- c) ne quid / nequit T.
- d) desidiam om.D.
- e) ne quid / nequit T.
- f) Domine om.A.
- g) quo / qua L.

- 1) Ps.XXIV,18.
- 2) Ps.XXIV,18.
- 3) Ps.XXXV,12.
- 4) Ps.XXIV,18.
- 5) Ps.XXXV,12.
- 6) Ps.XVIII,13-14.

potestati. *Humilitatem* qua michi ipsi vilescō, *laborem* quo corpus in servitutem redigo.⁷

Humilitatem et *laborem*, e quibus ac si a funda/mentis, B 65^v
 15 penitentiae paries erigitur et correctionis^h structura con-
 surgit. Unde est illud : *Livor vulneris / abstergit mala*, T 76^v_b
et plage in secretioribus ventris.⁸ Subaudis : "Abstergunt
 similiter mala". Que vel qualia?/ Duo interius : *elationem* A 49^r
et securitatem, quarum illa confundit iudicium, ista remit-
 20 tit propositum. Duo item exterius : *maliciam* et *lasciviam*,
 quarum una reprobatur operationem, alia decolorat. Illa perdit
 fructum, hec minuit. Priora illa duo abstergunt *plage in*
secretioribus ventris,⁹ id est afflictio conscientie humi-
 25 tatio laboris.

Extorres sunt tanti boni et doni, de quibus dicitur : *In*
labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabun-
 tur. Ideo tenuit eos *superbia*, *operti sunt iniquitate et*
*impietate*ⁱ sua.¹¹ Rursum de quibus supra : *Discite a me quia*
 30 *mitis sum et humilis corde*.¹²

Miticia^j enim vel mansuetudo est preparatio ad toleran- L 46^r_b
 /tiam iniuriarum et suscepti laboris continuationem. *Humi-*
litas est expulsiva, non eque gloriationis affectio. Est^k T 77^r
 enim equa de qua dicitur : *Qui gloriatur, in Domine glorie-*
 35 *tur*.¹³ Est et non equa, de qua : *Quid / gloriaris quasi non*
*acceperis?*¹⁴ Et contra *Dohec Ydumeum* : *Quid gloriaris in*
malicia, qui potens es^l *in iniquitate?*¹⁵ D 60^r

---

h) correctionis / correptionis A.

i) iniquitate et impietate / impietate et iniquitate V.

j) Miticia / Mitia A.

k) Est / Et A.

l) es om. V.

---

7) I Cor. IX, 27.

8) Prov. XX, 30.

9) ib.

10) ib.

11) Ps. LXXII, 5-6.

12) Matt. XI, 29.

13) I Cor. I, 31.

14) I, Cor. IV, 7.

15) Ps. LI, 3.

XXIII. De plenitudine penitentiae^a

Apostolus^b videtur innuere *penitentiae plenitudinem* sub
 sensu exhortationis illius : *Sicut exhibuistis membra / ves-* BR 61^v
tra servire iniusticie, id est suggestioni inique, et ini-
quitati ad iniquitatem, id est / actioni male^c impellenti ad W 84^x
 5 *consuetudinem ma/lam, ita nunc, id est tempore conversionis,* V 42^x_b
exhibete membra vestra iusticie in / sanctificationem,¹ id A 49^x
est correctioni^d morum ducenti ad executionem virtutum.
Quasi : "Eis viribus, desiderio pari, ipsa sollertia, qui-
bus, quo et qua dudum fortes, impigri et sagaces, milita-
 10 *stis iniquitati, nunc quoque equitati obedite". Haud minor*
quis inveniatur in corrigendis malis, quam erat in facien-
/dis, aut iterandis iam facta. Exsanguis est medicina nisi T 77^x_b
ex toto tota per contrarium respondeat invaliditudini. Plane
non plenam,^e sed tenuem fert et infert confectio vigorem,
 15 *nisi ex equo iniquis obiectetur humoribus. Le/talis infir-* B 66^x
mitas, fortissime curationis eget ope. Si quominus minus^f
proficit, nec sufficit restituende salutis, / si morbus^g C 39^v
auctior est^h ea. Ita ni viteⁱ deteriori penitentiae severi-
tas parificetur, necdum consummata est, nec pervenit / L 46^v_a
 20 *usque ad incrementum, nec suam assecuta est plenitudinem,*
eam utique que indicitur et de qua dicitur : Facite fructus

I,xxiii

- a) Titre om.W.
- b) Apostolus / Amplius L.
- c) male / malle D.
- d) correctioni / correptioni T.
- e) plenam corr.in plenum A.
- f) minus om.A.
- g) morbus / moribus BR.
- h) auctior est / est actior A.
- i) ni vite / nisi vite A.

---

1) Rom.VI, 19

*dignos penitentiae.*² Et alibi : *Potum dabis nobis^j in lacrimis, in mensura.*³

XXIV. De perfectione penitentiae.^a

- Quod his amplius est a *bono*, est et a *perfectione*. Nempe quisquis sub scola perfectionis corripiendus, acrius improbos persequitur actus ac persequabatur,^b perfectius agit et melius quam si eque. Et qui eque, melius quam si mi/nus. In
 5 eo qui minus, arguitur tepor; in eo qui eque, equitas commendatur; perfectio in eo qui magis. Quamobrem Apostolus dicturus : *Sicut exhibuistis* premisit: *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestre.*¹ Ac si diceret : "Quod moni-
 10 ficile, vires non superat hominis, infirmitatis / humane non supergreditur facultatem. Nam si arduum dicerem magnificumque aliquid intenderem persuadere, non *sicut*, sed *magis quam exhibuistis* potius dicerem".
- Exigeret dicere sic,^c hinc *censura iusticie*, inde *utilitas con/secutiva*. *Censura iusticie* qua cogimur ex decreto
 15 iurisdictionis ex integro restituere sublatum, et post restitutionem etiam subire *de sublato iudicium.*² Ex quo non *sicut*, sed *magis quam exhibuistis*.

T 77^vA 49^vW 84^vv 42^v_aD 60^v

---

j) nobis om.A.

---

2) Luc.II,8; Matt.III,8.

3) Ps. LXXIX,6.

I,xxiv

a) Titre om.W.

b) ac persequabatur B,L,T / ac sequabatur A,BR,D,V,W /
 ac id est quam sequabatur C.

c) sic / si BR.

---

1) Rom. VI,19.

2) Cf.Act.VIII,33.

Utilitas consecutiva, quia penitentia virtus est in salutem,³ et : Si quid supererogaveris, restituam^d tibi.⁴ Et rursum ob hoc, non / sicut, sed magis quam exhibuistis.⁵ Nam ex eo quod dudum exhibuistis, non modo nullus fructus, / sed et finis illorum mors est.⁶

T 77^vbL 46vb

XXV. De gemino fructu penitentiae.^a

Fructus penitentiae sanctificatio videtur et retributio. Unde Apostolus : /Nunc autem^b liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem autem vitam eternam.¹ Quod est : "In^c duplicem servitus vestra^d fructum^e exuberat, unum sanctificationis, alium qui ultimus et finis est^f vitam eternam". Sub cuius exempli continentia, sanctificatio generaliter accipitur pro multiplicitate virtutum, non^g / specialiter pro continentia carnis, ut : Hec est voluntas Dei, sancti/ficatio vestra.² Quod dictum^h in denominationemⁱ speciei, non^j in acceptionem generis, declarat textura sequentium : Ut absti-

BR 61^vB 66^vA 39vb

d) restituam B,BR,L,T / reddam A,C / reddet V,W / r.D.

3) Rom.I,16.

4) Luc.X,35 : "Quodcumque supererogaveris ego cum rediero reddam tibi".

5) Rom.VI,19.

6) Rom.VI,21.

I,xxv

a) Titre om.W.

b) autem / vero BR.

c) In om.L.

d) vestra / nostra BR.

e) fructum / in fructum L.

f) et finis est / est et finis L,V,W.

g) non om.L.

h) est add. BR.

i) denominationem / denominatione BR.

j) non / ut D.

1) Rom. VI,22.

2) I Thre.IV,3.

neatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum possidere suum vas^k in sanctificatione et honore.³

Rursum unde supra : Pri/mum querite regnum Dei et iusticiam eius.⁴ Regnum enim Dei refertur ad vitam eternam, iusticia sanctificationi comparatur. Eadem / significavit Salvator ab renunciatoribus centuplum pollicitus / et vitam eternam.⁵ Centuplum in hac vita, vitam eternam in alia. Non centuplum eorum que dimissa sunt, ut in restitutione¹ dimissa centuplicentur, sed quoniam gratie munus^m et meritum impenditur sanctificationis que per centum intelligitur, et a positione, et a figura, et aⁿ denominatione.

A positione⁶ propter summam, sicut iam diximus de quibusdam. A figura⁷ propter transitum leve ad dexteram. Id quoque intelligatur, ut^o dictum est^p a denominatione⁸ quia quadratus / est, qui semper ab eodem per eundem multiplicatus exurgit, per quem et propter quod identitas et stabilitas expressa cognoscitur. Et adiciendum non penitentiae solum, verum et iusticie deputari duplicem fructum hunc./ Dupliciter etiam penitentiae fructus accipitur, tum id quod agit ipsa, id est opera, veluti : Facite fructus dignos penitentiae,⁹ tum id propter quod agit ipsa, id est merces, veluti : Habetis fructum vestrum / in sanctificationem, finem autem vitam eternam.¹⁰

EXPLICIT PRIMA DISTINCTIO DE SACRAMENTIS DUALITATIS^q

-
- k) possidere suum vas / suum vas possidere L.
 l) restitutione / restauratione V,W.
 m) munus / invitus D.
 n) a om.BR.
 o) ut / quod L.
 p) est om.BR,D,W.
 q) Explicit...dualitatis om.A,C,V,W.

-
- 3) Ib.3-4.
 4) Matt.VI,33.
 5) Cf. I Ioan.II,25 et Matt.IX,29; Marc.X,30.
 6) Cf. CIMAGL, no 40 (De dualitate...), p.165 et id.no 32 (Les données mathématiques...),p.73.
 7) Cf. CIMAGL, no 40, pp. 70 ss et 167; id.no 32,p.73.
 8) Cf. CIMAGL, no 40, pp. 53 et 167; id.no 32, pp. 16 et 19.
 9) Matt.III,8.
 10) Rom.VI,22.

INCIPIT SECUNDA DISTINCTIO SUB QUA CONTINETUR ^a
SEXTA ET SEPTIMA ET OCTAVA SIGNIFICATIO DUALI-
TATIS CUM CAPITULIS ISTIS.

A 50^r

- I Cur et qualiter dualitas significet animam
et descriptio appetitus et sensus
- II Differentia imaginis et similitudinis
et cur illa voluntati hec rationi similetur
et quis sit effectus utriusque
- III Item de imagine et similitudine et quibus
Scripturarum insinuentur exemplis
- IV Diversitas eiusdem expositionis
- V De aliis ad eandem significationem exemplis/
- VI Item de aliis eiusdem significationis exemplis
- VII De septima significatione binarii cur corpori
conveniat
- VIII Cur similiter^b propter duplicem potentiam
anime comparetur/
- IX De octava significatione binarii cur naturam
humanam significet

T 78^v

W 85^r

---

a) Incipit secunda distinctio sub qua continetur B, BR, D, L, T /
Sub secunda distinctione continetur A, C, V, W.
b) similiter / simpliciter V.

X	Exempla quibus eadem natura diversis exprimitur nominibus /	V 43 ^r
XI	Cur hominis nomine corpus et avis nomine significetur anima	
XII	Cur argentum anime, tabernaculum corpori similetur	
XIII	Cur domus maior et minor domus in eadem significationem veniunt ^c /	BR 62 ^r
XIV	Cur dorsum et caput eidem significationi respondeant	
XV	Qualiter passer et turtur idem ipsum significent/	D 61 ^r _a
XVI	Duos ^d qui sibi consentiunt super terram idem ipsum ^e exprimere	B 67 ^r
XVII	Idem ipsum ^e significare passerem duos qui veneunt asse uno	
XVIII	Item aliud eiusdem significationis exemplum	
XIX	Sacramentum utriusque debiti et debitoris /	T 78 ^v _b

EXPLICIUNT CAPITULA^f

---

c) veniunt / conveniunt V.

d) Duos / Quos BR, T.

e) idem ipsum / ipsum idem L, V.

f) Expliciunt capitula B, L, T / om. A, BR, C, D, V, W,

I. Significatio sexta.^a Cur et qualiter dualitas significet animam, et descriptio appetitus et sensus.^b

D 61^x_b

Anima^c quoque, si quis expostulet locus, binario exprimitur ex privilegio sue conditionis, quia facta est ad imaginem et similitudinem Dei.¹

5 Imago est in voluntate, similitudo in ratione . Ad imaginem virtus, ad similitudinem veritas respicit. / Imaginis est dilectio, cognitio similitudinis. Omnis igitur imago est similitudo, sed non convertitur, quia ubicumque dilectio, ibi cognitio, sed non est^d convertibile. Quicquid enim diligimus cognoscimus, sed non concedimus e converso sententiam. Affirmabimus etiam^e voluntatem et cognitionem genus animalium nullum habere, quia pro voluntate appetitum, pro cognitione sensum dedit eis prima conditio.

A 50^x_bD 61^v

15 Appe/titus enim est primus nature motus in usibus rerum infirmitati eius satisfaciendum. Sensus est potentia interior, corporea corporis instrumento concipiens. Beatur autem humana conditio, non in eo quod cupit etiam ipsa ea que vi/dentur, sed in voluntate iusticie et eternitatis, nec in eo quod concipit^g visibilia per sensum, sed in eo quod causas eorum diiudi/cat per intellectum.

T 79^xW 86^xL 47^v_a

II,1

- a) Significatio sexta / Significatio septima A / sexta significatio BR,L.
- b) appetitus et sensus / sensus et appetitus V.
- c) Anima / A om.V., mais place réservée pour lettre ornée.
- d) est om. A.
- e) enim L.
- f) infirmitati / imitati BR.
- g) concipit / concepit A.

---

1) Gen.I,26.

II. Differentia imaginis et similitudinis et cur
illa voluntati, hec rationi similetur, / et
quis^a sit^b effectus utriusque.^c

v 43^r_b

Differunt sane imago et similitudo, quia imago liniamen-
ta^d et figuras exprimit, similitudo etiam sine figuris eas-
dem rerum diversarum qualitates^e communicat. Unde visum est
michi per imaginem, que expressior est, oportuisse signari^f
5 voluntatem, que ratione excellentior est. Rationis est enim
discernere, eligere voluntatis et apud rationem arbitrium,
penes voluntatem figitur / liberum. Denique, si ex effecti-
bus singularum, queris propria singularum, / vide quid^g di-
citur : Quoniam magnificata est usque ad^h celos misericordia
10 tua, et usque /ad nubes veritas tua.¹ Secundum autem/ simi-
le est huic : Domine in celo misericordia tua, et veritas
tua usque ad nubes.¹² Tercium quoque^j sensui respondet ei-
dem Dominus, illuminatio mea, et salus mea.^{k3}

T 79^r_bA 50^vB 67^vC 40^v

Ut enim exponam quod proposui : gratia qua nostri misere-
15 tur Deus, in sanctificationem celos nos facit, id est stel-
latos meritibus, affectu puros, desiderio suspensos, quod
totum non est aliud quam sanctos et iustos, et hoc est
gratiam / magnificari usque ad celos.

BR 62^v

Sapientia vero qua Deus irradiat ad eruditionem nobis,
20 nubes nos reddit, id est volantes et pluentes, quod non est

II,ii

- a) quis / quid D.
- b) sit om.L.
- c) Titre om.W.
- d) liniamenta / lineamenta A,V,W.
- e) easdem rerum diversarum qualitates / rerum diversarum easdem qualitates L.
- f) signari / significari L.
- g) quid / quod L.
- h) ad om.A.
- i) veritas tua usque ad nubes / usque ad nubes veritas tua D.
- j) quoque om.A.
- k) mea om.W.

- 1) Ps.LVI,11.
- 2) Ps.XXXV,6.
- 3) Ps.XXVI,1.

- nisi ingeniosos et eruditos, et¹ id est veritatem magnificari usque ad nubes. Si nubes sum, Dominus illuminatio mea⁴ in meditatione; si celum, Dominus salus mea⁵ in voluntate. Item qui celum est, in lege Domini^m / voluntas eius;⁶ qui
 25 nubes, in lege eius meditabitur die ac nocte.⁷
- Ideo sane in his et in aliis locis Scripturarum, nunc voluntas rationi, nunc ratio voluntati antefertur, quia / voluntas potior est merito, ratio / prior officio. Si enim nescis quid et propter quid diligis, nec sane, nec digne
 30 diligis, et ideo ratio prior est inquisitionis officio. Quod si noveris quid diligendum sit, cur et qualiter, et non dilexeris, infructuose nos/ti, et ideo voluntas potior est merito.
- Ratio tamen clarius illuminatur post et propter voluntatem, et voluntas plenius accenditur post et propter eruditionem. Illud probamus propter : A mandatis tuis intellexi⁸ et propter : Intellectus bonus omnibus facientibus eum;⁹ istud sentimus^m propter : Amicus sponsi stat et audit, et gaudio gaudet propter vocem sponsi¹⁰ et propter :
 40 Quia tu repulisti scientiam et ego te repellam ne sacerdotio fungaris michi.¹¹ Sacerdotium^o enim / gratiam Dei intelligo, qua sacrificamus nos ipsos sacrificium iusticie¹² auctori iusticie ; quo sacerdotio indignus habetur, qui repellens scientiam, noluit intelligere ut bene ageret.

-
- 1) et om.A.
 m) Domini / Dei A.
 n) et add.D.
 o) Sacerdotium / sacrum donum D.
-

- 4) Ps.XXVI,1.
 5) Ps.XXVI,1.
 6) Ps.I,2.
 7) ib.
 8) Ps.CVIII,66 : "...credidi".
 9) Ps.CX,10.
 10) Ioan.III,29.
 11) Ose.IV,6.
 12) Ps.IV,6.

III. Item de imagine et similitudine et quibus
Scripturarum insinuetur^a exemplis.^b

- Gloriam huius de qua loquor imaginis et similitudinis, predicat Sanctus in quarto psalmo cum dicit : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine, dedidisti leticiam in corde meo.*¹ Versus egregius, et omni acceptione^c dignus. Vultus enim dicitur a voluntate et a volendo, non quia vult aut voluntas est in eo, sed quia volun/tas interior a vultu vel in / vultu relucet et apparet exteriori. Unde est illud : *A studiis suis cognoscitur vir, et ab occursu faciei sensatus.*² Et illud : *Cor gaudens exhilaret faciem, in merore animi deicitur^d spiritus.*³ Ergo vultus Dei Filius est, quia voluntas Patris manifestatur in Filio, / qui descendit non facere voluntatem suam, sed voluntatem Patris^e qui misit illum.⁴ Cuius lumen signatum, id est / expressum, est¹ / super nos quia in superiore parte nostri lucidos, id est / rationales, fecit nos, qui fecit nos. Non quo lux rationis non sit impressa a tota Trinitate nobis equaliter, sed quia distinguendum^g est quid, cui, secundum quid assignemus. Unde quia Filius Verbum et Sapientia est, specialiter ascribitur ei ratio, que nobis ab ipso quidem specialius propter / relationem, a Patre vero et a Spiritu inest propter communionem.

L 48^r_aB 68^rT 80^rA 51^rW 87^rV 43^v_bBR 63^r

II,iii

- a) insinuetur / insinuentur L,V.
b) Titre om.W.
c) acceptione B,C,D,T,W / acceptione A,BR,L,V. (-ta- suscr.B,C).
d) deicitur / deicietur A,BR.
e) Patris / eius L.
f) est om.L.
g) distinguendum / distiguendum L.

- 1) Ps.IV,7-8.
2) Eccli.XIX,26: "Ex visu cogniscitur...".
3) Prov.XV,13.
4) Ioan.V,30: "...non quaero voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me".

Quodque sequitur in versu quem proposuimus : *Dedisti leticiam in corde meo,*⁵ id est affectui meo, *leticia cordis* significat *gratiam inspirate voluntatis*. *Leticiam* enim ad
 25 *gratiam* pertinere, inde docemur: *Letamini in Domino et exultate iusti,*^h et *gloriamini omnes recti corde.*⁶ Et inde per contrarium: *Non est impiis gaudere, dicit Dominus.*⁷
 Ergo *lumen rationi*, quia, ut dicit Scriptura : *Lex lux est,*⁸ et: *Lucerna pedibus meis / verbum tuum, Domine*ⁱ, et *lumen*
 30 *semitis meis,*⁹ et *leticia* congruit voluntati, que gratulatur cum sanctificatur. Unde est illud: *Letamini, iusti, in Domino,*¹⁰ et: *Confitemini memorie sanctificationis eius.*¹¹ Et de utroque : *Iusticie / Domini recte leti/ficantes / corda, preceptum Domini lucidum illuminans oculos.*¹² Hinc est quod
 35 *ratio* dicitur signari super nos, et non "super me", et *leticia* dari *in corde meo*, non "in cordibus nostris", quia *ratio* communis est, et ad conditionem pertinet, *gratia* singularis et ad unitatem pertinet.

T 80^rbD 62^v
C 41^r
L 48^rbIV. Diversitas eiusdem expositionis.^a/A 51rb

Quamquam e converso sic possimus mutare sententiam. *Vultus* enim resonat voluntatem, et voluntas est *Spiritus Sanc-*

-
- h) *Letamini in Domino et exultate, iusti / Letamini, iusti, in Domino et exultate* A.
 i) *Domine om.A.*
-

- 5) *Ps.IV,8.*
 6) *Ps.XXXI,11.*
 7) *Is.XLVIII,22; 57; 21: "Non est impiis pax..."*.
 8) *Prov.VI,23.*
 9) *Ps.CVIII,105.*
 10) *Ps.XXXI,11.*
 11) *Ps.XXIX,5.*
 12) *Ps.XVIII,9.*
-

II,iv

- 1) *Titre om.W.*

ti, qui manifestat beneplacitum Dei,¹ quia nemo scit que sunt Dei,^b nisi Spiritus Dei. Eius lumen signatur super
 5 nos,^{c2} dum bone voluntatis affectus signatur in / nobis, dono, gratia et visitatione / ipsius.

W 87^v
 V 44^r_a
 T 80^v

Quod signari Spiritus Sancti^d sit opus, inde / monemur : Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei in quo signati estis in die redemptionis.³ Quodque lumen respondeat gratie
 10 qua iustificamur, / inde probamus : Iustorum autem semita quasi lux splendet^e et crescit usque ad diem perfectam.^{f4} Et inde : Luceat lux vestra coram hominibus.⁵ Inde etiam : Et educet quasi lumen iusticiam tuam, et iudicium tuum tamquam^g meridiem.⁶

B 68^v

15 Leticia vero que cordi tribuitur, intelligentia est qua ratio illuminatur. Quod enim cor sedes sapientie sit, inde convincimus^h : In corde prudentisⁱ requiescit sapientia, et indoctos quoque^j erudiet.⁷ Inde etiam : In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.⁸

20 Quod enim^k leticia in sapientia, et de sapientia^l sit, propter illud audemus et dicimus : Letatur homo in sententia oris sui, et sermo oportunus est optimus.⁹ Et inde: Le-

-
- b) Dei sunt / sunt Dei L.
 c) in nobis / super nos BR.
 d) Spiritus Sancti / Sancti Spiritus A.
 e) splendet / splendet procedit L.
 f) diem perfectam / perfectam diem A, L V, W.
 g) tamquam / quasi D, V, W.
 h) convincimus / conicimus A.
 i) prudentis / prudenti L.
 j) quoque / om. BR.
 k) enim om. A.
 l) et de sapientia om. L.

-
- 1) Eph. I, 9.
 2) Ps. IV, 7 (cf. supra).
 3) Eph. IV, 30.
 4) Prov. IV, 18.
 5) Matt. V, 18.
 6) Ps. XXXVI, 6.
 7) Prov. XIV, 33.
 8) Ps. CVIII, 11.
 9) Prov. XV, 23.

tabor ego super eloquia tua,^m sicut qui invenit spolia multa.¹⁰ Et ob id, gratia / signatur super / nos,¹¹ et non
 25 "super me", et scientia tribuitur cordi meo,¹² et non "cordibus nostris", quia gratia communicabile bonumⁿ est ac sociabile, scientia privatum et singulare. Cum enim inspiramur, sociamur multis: Deo, angelis, proximis; cum erudimur^o autem nobis ipsis illuminamur. Gratia enim unius-
 30 cuiusque ad multos et ad diversos pium ac benignum extendit affectum, sapientia / cuiusque suum singulariter illuminat animum.

L 48^v
T 80^v_a
_bA 51^vBR 63^v

V. De aliis ad eandem significationem exemplis.^a

Respice adhuc imaginem : Nasus tuus sicut turris Libani que respicit contra Damascum.¹

Nasus quo odores et queque fragrantia diiudicantur, voluntas est qua respuuntur vicia, virtutes amantur. Turris que eminentiam / habet et fortitudinem, splendor est angelice /
 5 pulchritudinis, alta conditionis principio, fortis gratia confirmationis. Ergo veluti angelica creatura in Libano candelationis fundata Deum unum adoratur et odoratur,^b sic humana si puram et de/tersam Dei contineat imaginem, ut ei peccatum feteat et virtus fraglet,^c Deum unum colit, Deum

D 63^r
V 44^r
W 88^r
_bT 81^r

-
- m) tua om. B, T.
 n) bonum / nomen BR.
 o) erudimur / erudimurus T.
-

- 10) Ps. CXVIII, 162.
 11) Cf. supra.
 12) Cf. supra.
-

II,v

- a) Titre om. W.
 b) et odoratur / om. T.
 c) fraglet / flagret A.
-

- 1) Cant. VII, 4.

- 10 eundem intentione eadem diligit, feteri carnis et sanguinis omnino contraria. Sic enim respicit contra Damascum, qui interpretatur sanguinolentus.²

Vide consequenter similitudinem : Caput tuum ut Carmelus.³ Ratio enim que principatur in nobis, scientiam habet
 15 circumcisionis que dicitur Carmelus,⁴ si discernit inter diversa et similia, / inter contraria et convenientia, / inter equalia et inequalia, inter / superiora et inferiora, inter dubia et certa, inter noxia et conducibilia.

L 48^v_b
 A 51^v_b
 B 69^r

VI. Item de aliis eiusdem significationis exemplis.^a

In capite etiam libri qui Sapientie titulo superscribitur, de eadem imagine et similitudine legitur sic : Diligite iusticiam, qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis querite illum.¹

- 5 Diligere enim opus et effectus est voluntatis, iudicare rationis officium. Sentire etiam / de Domino in bonitate, est ex rationis officio / investigare et intelligere Dominum esse bonum ; in simplicitate cordis querere, est affectuosi cordis puritate diligere illum. Ex diligere enim iusticiam, et ex simplicitate cordis querere Dominum, excitatur
 10 voluntas ad virtutem; ex iudicare terram et ex sentire de

T 81^r_b
 C 41^v

---

2) HIER.Liber Interpret.Hebr.Nom.,CC, LXXII,p.145,13; p.154,18 (=Lagarde,75,18); p. 154,6 (=Lag.76,6); p.155,17.

3) Cant.VII,6.

4) HIER.op.cit. p. 110,11 :Carmelus tenellus aut mollis sive scientia circumsionis. Cf. Eph.II,11.

II,vi

a) Titre om.W.

---

1) Sap.I,1

Domino in bonitate, illuminatur ratio ad veritatem. Unde etiam dicit Apostolus : Si consurrexistis^b cum Christo, que sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens,^c que sursum sunt sapite, non que super terram.² Non est dictum : "Si resurrexistis", sed : Si conresurrexistis,^d sicut alibi non dixit : / Surge qui dormis, et siluit, sed adiecit : Et exurge a mortuis.³ Consurgimus enim vel surgimus et exurgimus, si in ratione pariter et in voluntate resurgimus et in utraque pariter resurgimus, si nec illa fallimur, nec ab ista polluemur, si per^e illam eru/dimur ad discernendum, per istam ordinamur ad diligendum. Hunc enim sensum sequitur / quod sequitur : Que /sursum sunt querite,⁴ quod suum est rationis, et que sursum sunt^f sapite,⁵ quod suum est voluntatis. / Sapere enim est saporem et dulcedinem sentire, quod solam ad voluntatem liquidum est pertinere.

V 44^v
W 88^v_aA 52^rT 81^v
L 49^r_aBR 64^rD 63^v

Ruinam / huius boni sic plangit Sanctus sub titulo Asaph, qui vertitur in congregationem.⁶ Et tradidit in captivitatem virtutem eorum et pulchritudinem eorum in manus inimici.⁷

Virtus enim traditur in captivitatem, cum voluntas noxiis agitata desideriis trahitur in concupiscentie servitutum, et pulchritudo in manus inimici, cum lux rationis veritate cecatur concilii. In altero pervertitur consensus, at sensus in altero subvertitur. In utroque felicem se sensit, qui dixit in dedicatione domus David : Domine, in voluntate tua prestitisti decori meo virtutem.⁸

-
- b) consurrexistis / conresurrexistis D (re suscr).
 c) que sursum sunt ...in dextera Dei sedens om.V,W.
 d) conresurrexistis / consurrexistis A.(re suscr. B).
 e) si per / sed per L / super A.
 f) sunt om.A.
-

- 2) Col.III,1.
 3) Eph.V,14.
 4) Col.III,1.
 5) Col.III,3.
 6) HIER.op.cit.p. 118,8; p. 120,16 : Asaph agregans.
 7) Ps.LXXVII,61.
 8) Ps.XXIX,8.

Talibus et similibus exemplis probatur anima duplici vi-
gere potentia: imagine et similitudine, signo luminis et le-
40 ticia cordis, na/so et capite, /dilectione et iudicio, sensu
et simplicitate, inquisitione^g et sapore, virtute et pul-
chritudine, seu virtute et decore.

T 81^v_b
B 69^v

VII. De septima significatione binarii, cur
corpori conveniat.^a

Factura itidem corporis humani binarii se confitebitur^b
et non negabit amicam, si a summo usque deorsum partes spec-
temus illius. Habet in culmine / suo^c ad lucis officium ge-
minos et teretes orbes, habet cavernas duas patulas / sonis
5 excipiendis, habet / olfactus^d et purgandi flegmatis unum
quidem, sed / bivium instrumentum, habet labiorum duplicem
sepem, armaturam dentium geminam, genas duas,^e et sub eodem
numero humeros, brachia, manus, mammillas, femora, genua,
tibias, pedes.

A 52^r_b
V 44^v_b
W 89^r
L 49^r_b

VIII. Cur similiter^a propter duplicem anime
potentiam^b comparetur.^c

Apostolus etiam sub *mentis* et *spiritus* appellatione, bi-
partitam anime rationalis aliter aliamque describens poten-

---

g) inquisitione / inquisitione A.

II,vii

- a) Titre om.W.
  - b) confitebitur / confitetur L.
  - c) culmine suo / suo culmine W.
  - d) olfactus / olfatus BR.
  - e) duas / suas T.
-

II,viii

- a) similiter / simpliciter V.
- b) anime potentiam / potentiam anime BR,L.
- c) Titre om.W.

- /tiam : *Si orem, inquit, lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.*¹ Statimque : *Orabo spiritu, orabo et mente. Psallam spiritu, psallam et mente.*² Que duo licet in una eademque, immo una eademque sint anima, non sunt tamen unum in anima una. Qua sane differentia disparentur ab invicem, ex apostolice lectionis intelligentia et circumstantia comprobamus. Instruens quippe predicatorem,³ et predicationis utilitatem aperiens, culpavit induci visiones mysteriorum sine interpretationibus visionum et ancipitem difficilemque propositionem rerum inutilem et reprehensibilem esse in ecclesiis, nisi ad noticiam auditoris exposuerit eam^d peritia predicatoris.⁴ Si enim sole imagines eorum que dicuntur volvuntur in animo audi/toris, frustra sermo sonuit⁵ nec / habita nec proveniente intelligentia, propter quam solam predicatio sonuit. Unde idem^e Apostolus : *Si nesci/ero virtutem vocis, ero ei cui loquor bar/barus et qui loquitur michi barbarus.*⁶ Cui simile est quod / predixi:^f / *Si orem lingua, spiritus meus orat; mens autem mea sine fructu est.*⁷

T 82^xD 64^xA 52^vBR 64^vT 82^x_bC 42^xL 49^v_aV 45^x_aW 89^vB 70^x

-
- d) eam / etiam A.
 e) idem / idem BR.
 f) predixi / predixit L.
 g) prolationem / probationem W.
-

- 1) I Cor.XIV,14.
 2) I Cor.XIV,15.
 3) Cf.I Cor.XIV,1 ss.
 4) Cf.ib. 1 ss.
 5) Cf.I Cor.XIV,9.
 6) Cf.I Cor.XIV,11.
 7) ib.14 (cf. supra.1.2).
 8) ib.14.

30 tione,^h accepit Apostolus *mentem* superiorem anime vim,ⁱ que
 rerum veritatem excipiens, latentium etiam rationes dubiorum-
 que noticiam preter formarum obiectionem^j attingit. *Spiritum*
 vero inferiorem anime vim, ubi^k insolens fantasiarum conge-
 ritur multiplicitas, rerumque discolor vultus imaginaliter
 obiectus, faciem veritatis nec parere sinit, nec / patere T 82^v
 35 permittit. Quia vero^l nomen spiritus commune est etiam be-
 stiis, dicitur enim spiritus animalium sicut et hominum,
 mentis porro^m vocabulum suum est nature rationalis, iccirco
 eam anime nostre vim, que nobis beluisqueⁿ communis est,
 communi *spiritus* appellatione, que vero nobis singulariter
 40 et excellentius inest, electiore *mentis* appellatione signa-
 vit. Non absurde igitur propter istam / etiam anime duplicem A 52^v_b
 potentiam, *spiritus* scilicet et *mentis*, binarius anime com-
 paratur.

IX. De octava significatione binarii cur naturam
humanam significet.^a

Natura quoque humana binario decenter exprimitur, quia ex
 duabus / subsistit essentiis : visibili et invisibili, cor- L 49^v_b
 poreas et incorporeas, exteriori et interiori, corpore et spi-
 ritu. Omnia enim^b iungibilia quecumque binaria coniunctio-
 5 ne sibi miscentur, binario sine contradictione et omni am-
 biguitate notantur. Hec sunt que vel / federe nature sibi T 82^v_b
 sociantur, ut corpus et anima, aut processu virtutum se co-

-
- h) acceptione / acceptatione D,V,W (-ta-suscr.W).
 i) vim / ubi insolens fantasiarum add.BR.(cf.infra).
 j) obiectionem / abiunctionem BR.
 k) ubi om.A.
 l) vero om.L.
 m) porro / vero L.
 n) beluisque / belusque BR.
-

II, ix

- a) Titre om.W.
 b) enim / in add.L.

- mitantur, ut Dei et proximi dilectio, timor et spes, compunctio / et devotio, fides et operatio, actio et contemplatio, aut sibi consonant ut Testamentum Novum et Vetus, aut universa concludunt; sive in processu temporis, ut prospera et aspera, vita et mors, et vita que nunc est et futura, sive/in conditione, ut visibilia et invisibilia; sive in contrariis, ut paradus et gehenna,^c aut spiritualiter fiunt unum aliquid, ut Christus et Ecclesia / unum corpus, et Iudeus et Gentilis et homines et angeli Ecclesia una. Que iungibilia si propriis cupimus signare vocabulis, corpus et animam appellabimus *humanam naturam*; dilectionem Dei et proximi : *caritatem*; timorem et spem : *affectionem*; compunctionem et devotionem : *operam spiritualem*; fidem et operationem : / *iusticiam*; actionem et contemplationem : *perfectionem* / *vite*; / Testamentum Novum et Vetus: *Scripturam divinam*; prospera et adversa, vitam et mortem : *variabilia*; vitam que nunc est et futuram : *statum vite totius*; visibilia et invisibilia : *universitatem*; paradusum et gehennam^d : *meritum iuste retributionis*; Christum et Ecclesiam : *integrum* / *Christum*; Iudeum et Gentilem, vel homines et angelos : *Ecclesiam*.
- Et non modo hec iungibilia, quibus res due diverse sibi miscentur, binario significantur, verum etiam res multe, ut timor solus, et spes sola, et fides sola, et contemplatio sola et, sicut supra docuimus, anima sola, et corpus solum, et penitentia sola binario exprimuntur, propter quasdam tamen^e divisiones et proprietates que secundum binarium in eis considerantur.

V 45^x_bW 90^xD 65^xB 70^vBR 65^xA 53^xT 83^xL 50^x_a

---

c) gehenna / iehenna BR.

d) gehennam / iehennam BR.

X. Exempla quibus eadem natura diversis exprimitur nominibus.^a

Exempla quoque quibus corpus et anima singulis mysticisque nominibus exprimuntur, / de multis ista sunt. Scriptum est in Iob: *Homo nascitur ad laborem*,^b et avis ad volatum.¹ Loquitur et Osee de impiis: *Desiderabile argenti eorum urtica hereditabit, lappa in tabernaculis eorum*.² Amos quoque: *Percutiet Dominus domum maiorem ruinis et domum minorem scissionibus*.³ Et paulo post: *Inducam super omne dorsum vestrum saccum, et super caput calvitium*.⁴ Dicit etiam Sanctus: *Etenim passer invenit sibi domum et turtur nidum ubi ponat pullos suos*.⁵ / Quorum omnium hic sensus est et ratio talis./

T 83rb
C 42^v
V 45va

W 90^v
A 53rb

XI. Cur nomine hominis corpus, et avis nomine anima significetur.^a

Nomine *hominis*, corpus intelligendum Genesis dicit, cum dicit *Deum formasse hominem de limo terre*,¹ quod utique de

---

II,x

- a) Titre om.W.
- b) nascitur ad laborem / ad laborem nascitur A.
- c) omne / omnem V.
- d) omne add.W.

-
- 1) Iob, V,7.
  - 2) Ose.IX,6.
  - 3) Amos,VI,11.
  - 4) id.VIII,10.
  - 5) Ps.LXXXIII,4.

II,xi

- a) Cur nomine hominis... anima significetur / Cur hominis nomine... significetur anima V. Titre om.W.

-
- 1) Gen.II,7.

corpore solo, et non de anima dicit. Anima enim ex preiacen-
ti materia non exivit. Exterior autem homo, ut de limo for-
5 /matus, in formam prime fluit^b originis, ut^c : Terra es, et
in terram / ibis.²

T 83^v
V 50^r_b

Anima porro pro privilegio nature felicioris similis est
avi, quia intellectu et iusticia ac si duabus pennis sursum
evecta, celestes auras et / plagas incolit sydereas, intel-
10 lectu veritatem, iusticia pietatem concipiens. Unde ille :
Quis dabit michi pennas sicut columbe, et volabo et requie-
scam.³ Iterum: Si sumpsero pennas meas /diluculo, et habita-
vero in extremis maris.^{d4} Dicitur etiam ad sanctos: Si dor-
miatis inter medios cleros, eritis^e penne columbe deargenta-
15 te.⁵ Et quia exterior homo corrumpitur,⁶ ideo homo nascitur
ad laborem,⁷ quia vero interior renovatur, ideo avis nasci-
tur ad volatum.⁸

D 65^r

B 71^r

Labor tamen hominis, cruciatus penitentie intelligitur, ut
legitur in primo titulo pro octava : Laboravi in gemitu meo,
20 lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrimis meis stra-
tum meum rigabo.⁹

Volatus autem / anime / intentio et aviditas eter/nita-
tis accipitur, ut ait theologus noster : Si conresurrexi-
stis^f cum Christo, que sursum sunt querite, non que super /
25 terram, que sursum sunt sapite, ubi Christus est in dextera
Dei sedens.¹⁰

BR 65^v
V 45^v_b

A 53^v

b) fluit / fuit L.

c) ut / in BR.

d) maris / terris V.

e) eritis om.W.

f) conresurrexistis / consurrexistis A. (-re- suscr.B).

2) Gen.III,19 : "Donec revertaris in terram qua sumptus
es, quia pulvis es, et in pulverem inverteris".

3) Ps.LIV,7.

4) Ps.CXXXVIII,9.

5) Ps.LXVII,4.

6) II Cor.IV,16.

7) ib.

8) Iob,V,7 (cf.supra,cap.x).

9) Ps.VI,7.

10) Col.III,1.

XII. Cur argentum anime, tabernaculum corpori
similetur.^a

Argentum nature lucentis est et preciose, et anima lucet
per illud quod signatum est in ea lumen, preciosa vero habe-
tur per eam unde sanctificatur gratiam. Corpus pro sui cor-
ruptione et mutabilitate, tabernaculo comparatur, quod ad
5 tempus erigitur, et diruitur ad tempus. Unde Ezechias cum
convaluisse ex in/firmitate : Generatio / mea ablata est et
convoluta^b est a me, quasi tabernaculum pastorum.¹ Denique
tabernaculum peregrinantium est et militantium, et : Quamdiu
sumus in corpore peregrinamur a Domino,² et: Militia est vi-
10 ta hominis super terram.³ Unde Petrus : Certus sum, quod ve-
lox est depositio tabernaculi mei.⁴ Suum autem corpus / di-
cebat. Et quia Scriptura dicit : Qui in sordibus est, sor-
descat adhuc,⁵ ideo : Desiderabile argenti impiorum ab urti-
ca hereditatur,⁶ quia virtutes interiores captivantur a vi-
15 ciis, que quidem instar urticae, pungunt per suggestionem,
urunt autem per delectationem. Vel pungunt per conscientie
stimulum, urunt autem per concupiscentie desiderium.

W 91^r
L 50va

T 84^r

Lappa enim herba mordax et a vestimentis quibus inheret
ad evellendum difficilis, oritur in tabernaculis⁷ si regnat
20 peccatum in corpore, sensusque corporei quibus natura vesti-
tur, iniquitatis germine maculantur.

Desiderabile argenti anime fidelis ab urtica non heredi-
tatur, quia illud habet^c in promissione : Emissiones / tue

A 53vb

II, xii

a) Titre om.W.

b) convoluta / convoluta V.

c) habet illud / illud habet L.

1) Is. XXXVIII, 9.12.

2) II Cor. V, 6.

3) Iob, VII, 1.

4) II Petr. I, 14.

5) Apoc. XXII, 11.

6) Ose. IX, 6 (cf. supra cap. xi).

7) Ib. (cf. supra cap. xi).

- paradisus^d malorum punicorum cum pomorum^e fructibus.^{8/} Sed
 25 nec lappa oritur in tabernaculis sanctorum,^{f9} quia : Vox
 exulta/tionis et salutis in / tabernaculis eorum .¹⁰ Unde
 ille : Ego autem⁹ sicut oliva fructifera in domo Dei.¹¹

B 71^v
 V 46ra
 D 65^v

XIII. Cur domus /maior, et minor domus in
 eandem veniunt significationem.^a

T 84rb

- Non sic autem impii, non sic.¹ Sed quorum desiderabile ar-
 genti ab urtica hereditatur,² / et in quorum tabernaculis
 oritur lappa,³ eorum consequenter domus / maior percutitur
 5 ruinis,⁴ cum anima polluta delectatione turpi cedit et ca-
 dit lapsibus viciorum, et domus minor scissionibus,⁵ cum ca-
 ro dissolvitur perpetracione peccati et sensus carnis divi-
 duntur per opera carnis.

C 43^r
 L 50vb

- Domum esse corpus inde docemur : Et si terrestris / nos-
 tra domus corrumpitur, scimus quod habitationem habemus a
 10 Deo^b non manufactam eternam in celis.⁶ Quia vero Veritas
 dicit : Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in Spi-

W 91^v

-
- d) paradisus / paradysius A.
 e) pomorum / pumorum L,T.
 f) sanctorum / iustorum A.
 g) autem om.L.

-
- 8) Cant.IV,13.
 9) Ose.IX,6.
 10) Ps.CXVII,15.
 11) Ps.LI,10.

II,xiii

- a) veniunt significationem / significationem convenient V.
 Titre om.W.
 b) domum add.L,V.

-
- 1) Ps.I,4.
 2) Ose.IX,6.
 3) ib.
 4) Amos,VI,12.
 5) ib.
 6) II Cor.V,1.

ritu oportet adorare, et veri adoratores adorabunt eum in Spiritu,⁷ et: Domus eius domus orationis vocatur,⁸ colligitur / Spiritum quoque dici domum et esse. Sed quia maior
 15 est anima corpore, non secundum quantitatem, quam habet nullam, sed secundum dignitatem, quam habet multam, ideo ipsa quidem^c maior, corpus vero minor dicitur domus.

BR. 66^xT 84^v

Domus porro iustorum integre perseverant: Fundate sunt enim supra firmam petram,⁹ et fundamenta earum^d in montibus sanctis¹⁰. Unde nec maior domus ruinis per/cutitur,¹¹
 20 quia: Is qui interior est homo renovatus^e de die in diem,^{f12} in divinam transformatur imaginem, a gloria in gloriam tamquam a Domini Spiritu,¹³ nec domus minor scissionibus,¹⁴ quia: Mortale hoc^g induet immortalitatem,¹⁵ et: Fulgebunt
 25 iusti sicut sol in regno patris eorum,¹⁶ quod utique de corporis gloria dictum accipitur, si sententie sensus intelligitur.

A 54^x

-
- c) esse add. A.
 d) earum / eorum A, BR.
 e) renovatus / renovatur L.
 f) est add. L.
 g) hoc om. L.

-
- 7) Ioan. IV, 24.
 8) Matt. XXI, 13; Marc. XI, 17; Luc. XIX, 46.
 9) Matt. VII, 25; Luc. VI, 48.
 10) Ps. LXXXVI, 1.
 11) Amos, VI, 16.
 12) II Cor. IV, 16.
 13) II Cor. III, 18 : "in eandem imaginem transformamur, a claritate in claritatem, tamquam...".
 14) Amos, VI, 11.
 15) I Cor. XV, 54 : "cum...induerit".
 16) Matt. XIII, 43.

XIV. Cur dorsum et caput eidem significationi^a
respondeant.^b/

V 46ra

Quorum domus maior ruinis, minor vero scissionibus percutitur,¹ eorum etiam / dorso inducitur saccus, et super caput calvitium.²

L 51ra

Per dorsum posteriorem corporis partem, ea que posterior et abiectior est in nobis pars, corpus videlicet / totum significatur. Nam uti in dorso posteriore corporis parte, nec partes operative, nec organa sensuum inveniuntur, sicut Apostolus dicit : *Et nemo contradicit, scio quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum.*³

T 84vb

Saccus, / tela vilis et ignobilis, et qui in meroris et confusionis dudum vestiebatur indicium, typus est peccati, sicut dicit David in dedicatione^c domus sue : *Convertisti planctum meum in gaudium michi, conscidisti saccum meum et circumde/disti me leticia.*⁴ Quod est : "Quia peccatum dirupisti, planctum convertisti in gaudium, desperationem vertens in spem, tristitiam in leticiam commutans, sicut et in promissione tua" : *Sed tristitia vestra vertetur*^d *in gaudium.*⁵ Et:/Circumdedisti me leticia,⁶ interius scilicet et exterius, in fide et operatione. Etenim neque planctus neque gemitus, sed nec^e confusio, postremo nec ullus omnino dolor esset, si non obsesset peccatum. Igitur cum ablata precio/sa veste salutis et iusticie, sordibus et ignominia peccati

B 72^rW 92^rD 66^rA 54^rbT 85^r

II,xiv

- a) eidem significationi / significationi eidem A. / eiusdem significationis L.
  - b) respondeant / respondeat BR.
Titre om.W.
  - c) dedicatione B,BR,L,T / decoratione C,D,V,W / decore A (decoratione corr.in dedicatione B).
  - d) vertetur / vertitur BR.
  - e) nec / neque A.
-

- 1) Amos,VI,12.
- 2) Amos,VIII,10.
- 3) Rom.VII,18.
- 4) Ps.XXIX,12.
- 5) Ioan.XVI,20.
- 6) Ps.XXIX,12.

corpus amicitur, inducitur super dorsum saccus,⁷ induiturque caro sicut diploide confusione sua.

- 25 Inducitur et super caput calvitium⁸ cum decore virtutum, ac si nitore crinium facies nudatur, vertexque^f spoliatur interior. Crinibus / quam maxime vultus ornatur, splendor, L 51rb
collectio, subtilitasque virtutum, concupiscibilem gerunt et ingerunt ipsi anime decorem et gratiam.⁹ Hac vero ra-
- 30 tione^h per caput exprimitur anima, quia / ut caput altius est ceteris partibus et totiⁱ corpori principatur, unde et v 46va
dicitur caput a capiendo,⁹ quia capit et retinet in se omnes sensus, sic anima sublimior est corpore et princeps et caput totius sensuum corporis.
- 35 Sacco non amicitur anima fidelis, sed veste regia et egregia, sicut dicitur de ea in Cantico pro dilecto : Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circum/data vari- BR 66^v
etate.^j¹⁰ Unde gloriatur et ait : Gaudens gaudebo in / Domi- T 85rb
no, et exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me ve-
- 40 stimento salutis, et indumento iusticie^k circumdedit me.¹¹ / C 43^v
Denique : Qui non habet vestem nuptialem a convivio regis eicitur, eiciturque^l ligatis manibus et pedibus in tenebras exteriores.¹² Propterea monet Auctoritas : / Omni tempore A 54^v
vestimenta tua sint can/dida,¹³ et alias : Beatus qui cus- W 92^v
todit vestimenta sua ne nudus ambulet et videant turpitudi-
- 45 nem eius.¹⁴ Sed neque calvitium inducitur capitibus electo-

---

f) vertexque / vertex L.

g) gratiam / gloriam L.

h) vero ratione / ratione vero L.

i) toti / toto L.

j) varietate / variete A.

k) iusticie / leticie A (iusticie écrit sur grattage dans B).

l) eiciturque / mittiturque V,W.

---

7) Amos, VIII, 10.

8) *ib.*

9) Ps. Hugo de s. Victore, *De bestiis*, 3.60 (PL, 177, 121 A).
Cf. Isid. *Orig.* XI, 1, 25.

10) Ps. XLIV, 10.

11) Is. LXI, 10.

12) Cf. Matt. XXII, 12-13.

13) Eccle. IX, 8.

14) Apoc. XVI, 15.

rum quibus dicitur: *Capillus de capite vestro non peribit*¹⁵
et : *Capilli capitis vestri omnes numerati^m sunt.*¹⁶

XV. Qualiter passer et turtur idem ipsum signi-
ficent.^a/

B 72^v

*Passerem et turturem pro anima ponimus et carne, quia le-
vis est^b illa et agilis / ad volandum intentione superiorum, L 51^v
hec pudicitie merito et castitatis virtute beata, cum pau-
cis^c moratur et vivit, multitudinis fugitans exemplum. Pro-
bat / hanc interpretationem premissi sententia versus. In T 85^v
quo cum dixisset : *Cor meum et caro mea exultaverunt in Do-
minum vivum,*¹ haut subiecit simpliciter : *Passer invenit si-
bi domum et turtur nidum,*² sed premisit / etenim, quasi pro- D 66^v
bare volens rem manifestam per^d obscuram, significatam per
10 significantem, cor scilicet et carnem exultasse in Deum vi-
vum, quia : *Passer invenit sibi domum et turtur nidum ubi / v 46^v
ponat pullos suos.*³*

Sic enim *passerem ad cor, id est ad animam, turturem re-
tulit ad carnem. Cor enim pro anima accipiendum sub titulo
15 Pro cerva matutina didicimus : Laudabunt Dominum qui requi-
runt eum, vivent corda eorum in seculum seculi.*⁴

---

m) numerati / numerat BR.

---

14) Luc.XXI,18

15) Matt.X,30.

II,xv

a) Titre om.W.

b) est om.L.

c) et castitatis virtute beata, cum paucis om.A.

d) per / et A.

---

1) Ps.LXXXIII,3.

2) ib.4.

3) Ps.LXXXIII,4.

4) Ps.XXI,27.

Pulli passeris : memoria, intellectus, voluntas, et ceterae virtutes iam parte et non periture, sicut: Iusticia iustique / non peribit, sed manet^e in seculum seculi,⁵ et : Patientia pauperum que^f non peribit in finem,⁶ et: Timor Domini Sanctus, qui permanet in seculum seculi,⁷ et : Caritas que/nonquam excidit.^{9g}

A 54^VbT 85^Vb

Pulli turturis : continentie rigor, opera iusticie. Sicut vero^h caro et cor in unum sunt sic unam eandemque rem passer et turtur sibi inveniunt, sed ille in domum, ista in nidum.

Que est igitur domus hec, et quis est iste nidus? Non est hec domus huius creationis, sed : Quam sapientia sibi edificavit,⁹ sed Quamⁱ decet sanctitudo / in longitudine^j dierum,¹⁰ domus denique Patris, in qua mansiones multe,^{k11} et mansores multi sunt.¹ Liqueat iam quia Christus est, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter,¹² qui quidem domus est ad quietem inhabitantium, nidus ad exemplum continentium. Domus in firmitate et structura virtutis, nidus exaltatus super arborem crucis. Si continenter vivere proponis, loca et erige nidum super arborem crucis, quia caro in cruce patientis, efficitur / magistra continentis. Si celestem cupis^m erigere structuram, respice Dei verbum plenum gratie et veritatis et sume inde / quod vis, et quantum

W 93^r
L 51^VbBR 67^rT 86^r

-
- e) manet / permanet W.
  - f) que om.A.
  - g) iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia suscr.B.T, et in marg.dessin : nota bene quatuor virtutes .
  - h) vero / enim A.
  - i) sapientia sibi edificavit, sed Quam / om. T.
  - j) longitudine / longitudinem D.
  - k) sunt add.L.
  - l) sunt om.L.
  - m) cupis / vis A.
-

- 5) Ps.CXI,3,9; II Cor.IX,9.
- 6) Ps.IX,9.
- 7) Ps.XVIII,10.
- 8) I Cor. XIII,8.
- 9) Prov.IX,1.
- 10) Ps.XCII,5.
- 11) Ioan.XIV,2.
- 12) Col.II,9.

vis, quia de plenitudine eius omnes accepimus : in carne
40 continentiam, in anima gratiam, / veritatem in fide, disciplinam in opere.

B 73^r

Ecce aliud : Domus artificii structura, et iunctura multiplici firmiter edificata subsistit, nidus ad tempus struitur, et destruitur post tempus, sic opera iusticie cessabunt, / virtutes vero, cum celum / et terra transibunt, non transibunt.¹³ Ad hoc respicit, quod Christus semel oblatus ad multorum exhaurienda peccata,¹⁴ peccato mortuus est semel, quod autem vivit, vivit Deo.¹⁵ Resurgens enim ex mortuis iam non moritur, mors illi¹⁶ ultra non dominabatur.¹⁶ Et
50 si mortuus est ex infirmitate, sed^q vivit ex virtute.¹⁷ /

A 55^rV 47^r_aD 67^r

XVI. Duos qui sibi consentiunt super terram idem ipsum exprimere.^a

Et consentientes^b duos, probabiliter corpus sentimus et animam. Si duo ex vobis, ait Veritas, consenserint^c super terram de omni / re quamcumque petierint fiet illis a Patre meo.¹ Ubi / considerandum, quia non dicitur simpliciter con-

C 44^rT 86^r_bL 52^r_a

n) non transibunt om.A.

o) vivit, vivit Deo / vivit in Deo L.

p) illi om.L.

q) sed om. BR.

13) Cf. Matt. XXIV, 35; Marc. XIII, 21: "Caelum et terra transibunt, verba mea non transibunt".

14) Hebr. IX, 28.

15) Rom. VI, 10-11.

16) ib., 9.

17) II Cor. XIII, 4 : "Et si crucifixus...ex virtute Dei".

II,xvi

a) Titre om.W.

b) consentientes / consentiens D.

c) consenserint / consenterit D.

1) Matt. XVIII, 19.

5 *sentiant, sed sequitur et adiungitur super terram. In terra enim exitiosus est consensus eorum, super terram fructuosus.*

In terra non est fas mutuum inire consensum, quia terra serpenti cedit et conceditur in cibum, dum^d dicitur / illi: Terram manducabis omnibus diebus vite tue,² et iudicium prime sustinens^e maledictionis : Pro fructu spinas et tribulos germinat.^{f3} Caro enim concupiscit adversus Spiritum, et Spiritus adversus carnem. Consentire autem debent sibi invicem Spiritus corpori, corpus Spiritui, ille corpori in debito necessitatis, hoc^g Spiritui in pietatis obsequio. Et is non
 15 *in terra, sed super terram debet celebrari consensus, ut quicquid agitur ab eis, in laudem Dei et fructum ordinetur iusticie, et non humani sensus preceps opinio, sed divine denuntiationis beneplacitum expectetur et explicetur. Sic / quicquid petitur ab eis conceditur eis, et sequitur operatio*
 20 *disciplinam, fides pietatem, puritatem vita, intellectus veritatem, finem^h denique concludit certitudo salutis.*

W 93^vA 55^r_bT 86^v

XVII. Idem^a significare passeret duos qui veneunt
 asse uno.^b

Duo^c quoque^d passeret qui veneunt asse uno,¹ / corporis et anime suscipiunt interpretationem. Utrumque enim dicitur

v 47^r_b

---

d) dum / cum A.

e) prime sustinens / sustinens prime A.

f) germinat / germinabit BR.

g) hoc / hec BR,W.

h) finem / fenemque V.

---

2) Gen.III,14.

3) *ib.* 17-18.

II,xvii

a) ipsum add.V.

b) Titre om.W.

c) Duo / Quo D.

d) quoque om.V.

---

1) Matt.X,29.

- passer pro prima sue dignitatis gloria per quam et illud
sine gravi pondere pro^e merite corruptionis et ea preter
5 turbationis molestias naturaliter quasi volatile pennatum / L 52rb
sursum ferebatur. Quod autem unum et duo dicitur in numeris,
hoc as et dipondio / in ponderibus. As igitur fides est, B 73^v
quia precium est nostre salutis, et una est, quia de uno
est. Et quia, iuxta Apostolum, Substantia est rerum speran-
10 darum,² Passeres duo veneunt asse uno,³ cum corpus et anima
divino / cultui mancipantur propter promissiones rerum spe- BR 67^v
randarum. At: Unus passerum⁴ cadit in terram,⁴ quia corpus
moritur et: In eam de qua sumptum est⁵ vertitur et re/verti- T 86vb
tur terram.⁵ Nec sine Patre,⁶ quia non sine voluntate et Dei
15 iudicio.^h

XVIII. Item^a aliud eiusdem significationis exemplum.^b

Burdones etiam duos in quibus Naaman Syrus tollere vole-
bat terram Israel,¹ ut in ea Deo sacrificaret, corpus et
animam accipimus. /

D 67^v

-
- e) pro om.A.
f) passerum / passer L.
g) est om.L.
h) Dei et iudicio / et iudicio Dei A.

-
- 2) Hebr.XI,1 ("est autem fides substantia...").
3) Matt.X,29.
4) *ib.*
5) Gen.III,19 : "revertaris in terram de qua sumptus
es".
6) Cf.Matt.X,29 : "et unus ex illis non cadet super
terram sine Patre...".

II,xviii

- a) Item / Idem A.
b) Titre om.W.

-
- 1) IV Reg.V,17 : "Dixitque N. : ...ut tollam onus duorum
burdonum de terra".

- Terra Israel, caro^c Christi est, quam beatificat/ Sanctus
 5 in principio cuiusdam psalmi : *Benedixisti*, inquit, *Domine*,^d *terram tuam*,² et in fine : *Et / enim Dominus dabit benignitatem*, et *terra nostra fructum suum*.³ Beatificanda enim
 10 est, et in principio et in fine, id est in conceptione et in morte, quia in illa nostram naturam^e assumpsit, et sanctificavit, in hac liberavit et redemit. Hanc portare debemus, id est per eam et secundum eam, continentiam in carne, gratiam in anima preferentes. Sic enim precipitur : *Altare de terra facietis michi*.⁴ Quod tunc facimus, si fidem et memoriam incarnati Verbi et per devotionem fundamus in corde, et per
 15 disciplinam demon/stramus in opere. Et hoc quoque monemur /
 in *Canticis* : *Pone me, ut signaculum super cor tuum, / ut signaculum super brachium tuum*.⁵

W 94^rA 55^vT 87^r
L 52va
v 47va

XIX. Debitores duos sub eadem cadere significatione.^a

Duo debitores quibus debitorum partem^b remittit *villicus* apud *Dominum diffamatus*,¹ *corporis* et *anime* queunt gerere rationem. *Homo enim dives*² *Mediator* est, *homo* quia caro, *di-*

---

c) caro / corpus L.

d) inquit, Domine / Domine, inquit L.

e) nostram naturam / naturam nostram L.

---

2) Ps.LXXXIV,2.

3) 1b.13

4) Exod.XX,24.

5) Cant.VIII,6.

II,xix

a) eadem cadere significatione / eandem...significationem T./ eandem significationem cadere L.

Titre om W.

b) partem / partim BR.

---

1) Luc.XVI,1.

2) 1b.

- ves quia verbum. Is^c villico spiritui rationali tradidit bona sua : dona nature, et munera gratie, ut ex eis sensum et intellectum, / ex istis gratiam retineret et iusticiam. Sed villicus naturam corrumpens et gratiam, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus et similis factus est illis.³ Unde merito diffamatus ab acerrimis mordacibusque testibus, conscientia propria^d et operibus vite, stat tacitus et exsanguis ante / tribunal iudicis metuendi, iussus reddere rationem villi/cationis sue,⁴ col/ligare sub unum rememorationis^e aspectum, excessum^f et cursum vite prioris, quid, cur, qualiter, quantum, ubi, quando cogitaverit, dixerit, egerit.
- Tempus autem reddende ratio/nis, post peccatum est et ante mortem. Iam enim, id est ultra post peccatum vel post mortem, nemo poterit villicare,⁵ peccato potestatem tollente^g imperandi : Qui enim facit peccatum, servus est peccati,⁶ et morte tempus operandi et locum eripiente promerendi.
- Et quia iniquitas quasi gravi pondere premit agentem et confitentem rubore suffundit, ideo villicus viribus se doleth^h destitutum, fodere non / valens,⁷ subvertere et colere terram corporisⁱ per penitentiam, et pudore suffunditur mendicare erubescens,⁸ confiteri / plagam et implorare medicinam. Quare prudentie sumens consilium, convocatis^j singulis debitoribus Domini sui,⁹ corpore scilicet et anima, et^k

C 44^vB 74^rA 55^v_bT 87^r_bW 94^vL 52^v_bBR 68^r

c) Is / Hiis C.

d) conscientia propria / propria conscientia A.

e) rememorationis / remunerationis L.

f) excessum / excelsum BR.

g) potestatem tollente / tollente potestatem V.

h) viribus se dolet / se dolet viribus A.

i) sui add.L.

j) convocatis / et vocatis A.

k) et om.A,C.

3) Ps.XLVIII,13,21.

4) Luc. XVI,2.

5) *ib.*

6) Ioan.VIII,34.

7) Luc.XVI,4.

8) *ib.*

9) Luc.XVI,5.

remittit uni di/midiam debiti partem, alteri quintam, reci/-
 30 pien/dus propter hoc in tabernaculis eorum, cum exultatione
 et salute. *Vox enim exultationis et salutis, in tabernaculis
 iustorum.*¹⁰

T 87^v
 D 68^r
 V 47^v_b

XX. Sacramentum utriusque debiti et debitoris.^a

Hoc est autem utriusque debiti sacramentum : Anima debet
*centum cados olei*¹ : perfectionem gratie. Corpus centum
choros tritici^{b2} : perfectionem iusticie.

Perfectio gratie in cognitione et perfruitione subsistit.
 5 Cognitionem exprimit oleum, / ex eo quod lucet, perfruitionem
 ex eo quod pascit. Porro prima et altera pars huius perfec-
 tionis que in cognitione et perfruitione subsistit, *fides*
 est et *dilectio*, quia fides intelligit, caritas fruitur.

A 56^r

Dimissa igitur restitutione debiti plenioris, altera pars
 10 exigitur, si cognitionem que necdum perficitur in visione,
 contineat in fide,^c et satietatem qua necdum repletur^d in
 perfru/itione, recogitet in dilectione. Sic enim, id est fi-
 dem cum dilectione tenentes, *scribimus quinquaginta*,³ qui
 completur ex binario caritatis significativo, et ex quinario
 15 *significante* / fidem, cum dixeris bis quinquies quinque. Quo-
 rum significationes numerorum cum rationibus / suis, suis
 dicemus in locis. /

T 87^v_b

W 95^r
 L 53^r_a
 B 74^v

---

10) Ps.CXII,15.

II,xx

- a) Titre om.W.
  - b) tritici / trici BR.
  - c) contineat in fide / in fide contineat L.
  - d) repletur / impletur A,L.
-

- 1) Luc.XVI,6.
- 2) *ib.*7.
- 3) Luc.XVI,6.

Sane perfectio^e iusticie, tritico exprimitur, quia granum hoc electius et nutritibilius est aliis, et iusticia bonis ceteris antefertur. *Triticum* seminatur in terra ut multiplicetur, iusticia per corpus corporeisque^f sensibus exercetur. Cuius perfectionis quasi quintam partem haberemus, si delectationes illicitas nullas haberemus.

Quatuor tamen^g eius partes habemus, si exhibemus corpora nostra: *hostiam vivam, sanctam, Deo / placentem, rationabile obsequium.* v 48ra

Rationabile obsequium in discretionis consideratione, *hostiam placentem* in oblectatione / virtutis, *sanctam* in intentione interiori, *vivam* in retentione propositi. Dimissa igitur quinta parte in viginti choris, reservantur quatuor partes, id est *octoginta chori*,⁴ si iusticie integritatem quam nec/dum habemus in perfectione, corporeis tamen sensibus exequamur in operatione. Sic quippe sedentes, id est humiliati,^h scribimus *octoginta*, qui ex quaternario iusticiam secundum premissum exemplum significante et ex quinario quinque sensuum interpreteⁱ completur, cum dixeris quater quinquies quatuor. A 56rb

EXPLICIT SECUNDA DISTINCTIO^j

-
- e) perfectio / operatio L.
  - f) corporeisque / corporisque L,T.
  - g) tamen / enim BR.
  - h) humiliati / humilitati D.
  - i) interprete / interpretante L
  - j) Explicit secunda distinctio B,BR,L,T / om.A,C,D,V,W.
-

4) Luc. XVI,7.

INCIPIT TERCIA DISTINCTIO SUB QUA CONTINENTUR^a NONA
DUALITATIS SIGNIFICATIO ET DECIMA ET UNDECIMA CUM
CAPITULIS ISTIS./

D 68^v_a

I	Nona ^b significatio cur caritati ascribatur dualitas ^c	
II	Duplicem esse materiam in qua caritas operatur /	C 45 ^r
III	Cur in flatu et igne spiritus dilectionis est datus	
IV	Duo esse signa quibus dilectio Dei cognoscitur /	BR 68 ^v T 88 ^r _b
V	In duobus Deum esse diligendum /	L 53 ^r _b
VI	Quod speculatione facture attollimur in laudem Dei	
VII	Quod beneficio gratie erigimur similiter in dilectionem Dei	
VIII	Qualiter propter operationem binarius significet caritatem et dupliciter eam esse ^d patientem /	W 95 ^v
IX	Duobus etiam modis caritatem esse benignam	
X	Quatuor esse inquirenda de patientia	
XI	Diffinitio patientie et expositio diffinitionis	

-
- a) Incipit tertia sub qua continentur B, BR, T/ continetur L./
Sub tertia distinctione continetur A, C, D, V, W.
b) Nona / N om. D.
c) significatio cur caritati ascribatur dualitas /
significatio dualitatis cur...A / dualitatis significatio
cur...L.
d) eam esse / esse eam L.

- XII Severiorem esse patientiam contrariarum rerum
quam difficilium
- XIII Quibus ex causis patientia impeditur
- XIV Quibus ex causis principaliter oriatur
- XV Duplicem esse fructum cur patientia adhibeatur
- XVI Compassionem et dilectionem^e utramque ex duplici
causa procedere
- XVII Decima significatio cur bonitati assignetur dualitas
- XVIII Quid sit iusticia et quid consilium breviter
diffinitur
- XIX Undecima significatio cur dualitas accipiatur
pro affectione sancta
- XX Diffinitio timoris et spei / et quid utraque^f
efficiant^g / v 48^r_b
T 88^v
- XXI^h Duas species esse timoris
- XXIIⁱ Quod ex duplici causa procedat prima timoris
species
- XXIII^j Quod duplici ex causa procedat secunda
timoris species / A 56^v
- XXIV Duas esse species spei / D 68^v_b

---

e) dilectionem / dilectione D.

f) utraque / ultra A.

g) efficiant / efficiat L.

h) XXI / XI L.

i) XXII / XII L.

j) XXIII / XIII L.

- XXV   A duplici causa procedere primam speciem spei
- XXVI   A duplici causa similiter procedere^k secundam speciem spei
- XXVII   In quo sit potior^l spes timore et in quo prior^m illa
- XXVIII   Differentia timoris et spei secundum effectus
- XXIX   Diffinitio affectionis et diffinitionis expositio

EXPLICIUNT CAPITULAⁿ

---

k) similiter procedere / procedere similiter A.
l) potior / potio BR.
m) prior / primor BR.
n) Expliciunt capitula B, BR, L, V, T / om. A, C, D, W.

INCIPIT TERCIA DISTINCTIO^a

I. Nona significatio, cur caritati ascribatur dualitas.^b

Caritati^c etiam binarius comparatur^d tam secundum materiam quam secundum operationem.

Materiam caritatis id dicimus unde habetur ipsa, operationem quod agit ipsa. Res ea^e quam amat et ad quam suum
5 emittit et mittit affectum,^f materia eius est. Ea vero res / L 53va
per quam et pro/dit affectum, et ad effectum procedit, T 88vb
operatio eius est. Et est caritas ordinata, si materia et
operatio est ordinata. Potest enim materia esse ordinata,
licet ordinata non sit operatio. Sed non econverso. Si mate-
10 ria illa eligitur ad diligendum que diligenda est, et non
dili/gitur ut est diligenda, est caritas ordinata secundum
materiam; secundum operationem non est ordinata. Nequit por-
ro^g operatio esse ordinata, si materia non est ordinata, id
est si non eligitur ad diligendum, quod digne eligitur et
15 diligitur.^h

L 53va

T 88vb

W 96^r

II. Duplicem esse materiam in qua caritas operatur.^a

His dictis, dicimus quia materia caritatis *Deus* est et *proximus*.

III, i

- a) Incipit tertia distinctio B, BR, L, T / om. A, C, D, V, W.
- b) Titre om. W.
- c) Caritati A, C, D, T / Karitati B, BR, L / Initiale om. V.
(mais place réservée pour lettre ornée).
- d) comparatur / operatur D.
- e) ea / eadem L.
- f) suum ... affectum / suos affectiones L.
- g) porro / profecto D.
- h) eligitur et diligitur / diligitur et eligitur BR.

III, ii

- a) operatur / continetur C.
Titre om. W.

- Deus enim diligendus est propter seipsum, *proximus* non propter seipsum, sed propter Ipsum. Unde bis dedit Spiritum, / semel in terra per emissionem, iterum e celo per missionem. In terra per flatum,^b e celo per ignem. Cuius cause hec michi causa videtur^c et est : Ignis ad superiora / conten/dens, dilectio accipitur Dei, quia Deus noster, ut legitur / in Scripturis et sentitur in cordibus, ignis /
- 10 consumens est.¹
- Flatus oris dilectio accipitur proximi,^d quia anima ipsa /flatus appellatur, sicut inde docemur : *Omnem flatum feci ego*² et: *Propter modicum quid contristavi illum*.³ Denique in prime conditionis exordio cum inspirasset Deus in faciem ho-
- 15 minis spiraculum vite, factus est homo in animam viventem.⁴ Et quia miserandus homo merito prevaricationis perdiderat spiraculum vite, non enim permanebat Spiritus Dei cum^e homine quia caro e/rat, iccirco post resurrectionem insufflavit in faciem eius spiraculum vite, spiritum suum bonum introdu-
- 20 cens ad cor, talique docens mysterio, quoniam qui erat Creator, is Redemptor erat, et qui dederat^f spiritum in conditione, idem eundem in reparatione restituebat. Quare diligendus est in terra quia caro est, et Redemptor / diligendus /in celo quia Deus est et Creator.
- D 69^r
A 56vb
T 89^r
V 48va
BR 69^r
C 45^v
L 53vb
B 75^v
T 89rb

-
- b) In terra per flatum / Iterum per flatum in terre L.
c) causa videtur / videtur causa W.
d) accipitur proximi / proximi accipitur V.
e) cum / in A.
f) dederat / declararat BR.
-

- 1) Deut.IV,24.
2) Is.LVII,16: "Et flatus ego faciam".
3) Citation non identifiée.
4) Gen.II,7.

III. Cur in flatu et igne spiritus dilectionis est datus.^a

Decenter autem per duas res que sine aliis esse non possunt, spiritus dilectionis est datus, quia nemo ad seipsum caritatem proprie dicitur habere, sed si eam habet, ad alium^b per eam in/greditur egrediturque, quemadmodum flatus
 5 ab alio^c flatur in aliud, et ignis ut sit, preter se semper exigit aliud. Denique *Spiritus Sanctus* per quem caritas datur, in quo et accipitur non est unius sed duorum, Patris /
 A 57^r scilicet et Filii, a Patre procedens et Filio.¹ Ad hec ignis ignis nominatur et flatus. Unde: *Ignem veni mittere in ter-*
 10 *ram.*² Et Moyses in cantico: *Flavit Spiritus tuus, et operuit eos mare.*³ Postremo in celebri illa missione: *Factus est de celo sonus tamquam advenientis Spiritus vehementis,*⁴ quoniam flatus erat qui mittebatur et: *Apparuerunt illis dispersite lingue tamquam ignis,*⁵ quia^d hic erat qui mittebatur. /
 T 89^v

III,iii

- a) Titre om.W.
- b) alium / aliam D.
- c) flatu add.L.
- d) quia / quoniam A.

-
- 1) *Symbole de Nicée, art.8.*
  - 2) *Luc.XII,49.*
  - 3) *Exod.XV,10.*
  - 4) *Act.II,2.*
  - 5) *Act.II,3.*

IV. Duo esse signa quibus dilectio Dei
cognoscitur.^a

- A^b duobus etiam signis est cognoscere, si Dei dilectionem habeamus, si facimus scilicet quod^c precepit, et si quod promi/sit amamus. Unde Veritas: *Si diligitis me, mandata mea servate.*¹ Et alias: *Primum querite regnum Dei et iusticiam eius.*² Si facimus quod^d precepit, exhibemus obedientiam. Si quod promisit amamus, suspiramus ad gloriam. Et licet per preceptum veniatur ad regnum, datur enim genti facienti fructus eius, amor tamen regni implet austeritatem precepti, et quo avidius gloria expetitur eternitatis, hoc vehementius sustinetur labor iniuncte difficultatis. Vilis expectatio et promissio tenuis, dissolvit robustissimas vires. Preciosa merces et pollicitatio singularis, exsanguis quoque ad ardua provehit.
- Duo sunt igitur que precepit Deus : credere et agere.
- 15 *Fides enim sine operibus mortua est.*³ / *In fide habemus accessum, in operatione colligimus meritum. Fides dirigit intentionem, operatio utramque remunerat. Item duo promisit : Resurrectionem ex mortuis, et hereditatem / incorruptibilem conservatam / in celis.*⁴ *In resurrectione reparatur ruina,*
20 *in hereditate natura glorificatur. Si / igitur facimus quod precepit, et si^e quod promisit diligimus,^f vere Deum diligimus, quia et precipienti obedimus, et promittenti gratias habemus.*
- L 54^r_a
D 69^v
T 89^v_b
A 57^v_b
BR 69^v
W 97^r
B 76^r

III,iv

- a) Titre om.W.
b) A / om.D. / Le rubricateur de T a mis D.
c) quod / que A.
d) quod / que A.
e) si om.A.
f) diligimus / giligimus BR.

- 1) Ioan.XIV,15.
2) Matt.VI,33.
3) Iac.II,17.
4) I Petr.I,4-5.

V. In duobus Deum esse diligendum.^a

- Diligimus autem^b Deum, tum in se, tum in operibus suis. Quicquid enim est diligibile^c Dei, ad naturam eius spectat et ad opera, potius autem ad naturam, sed ad opera prius. Ideo potius ad naturam quam ad opera, / quia etsi mirabilis
 5 est in suis, mirabilior tamen in se. Iccirco vero prius ad opera quam ad naturam, quia: *Invisibilia ipsius per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur*/.¹ Diligendus est utique
 in operibus suis, quia cuncta que operatus est usque modo, sola bonitate et nulla vi, nullius operatus est merito et
 10 ecce cuncta bona valde.² Diligendus est, etiam diligentius in sui natura,^d etiam si opera nulla, et operum nullus fructus^e existeret, quia : *Magnus Dominus noster et magna virtus eius, et sapientie / eius non est numerus*.³
 Tria posuit et Trinitatem expressit. Magnus Dominus re-
 15 fertur ad Patrem, magna virtus ad Spiritum, sapientia innum-
 merabilis ad Filium. Patri enim ascribitur potentia, sapientia Filio, virtus Spiritui Sancto. Illud etiam simile est huic : *Quis similis tui in fortibus, Domine, quis similis tui magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis et*
 20 *faciens mirabilia?*⁴
Fortitudinem diximus et dicimus adhuc referendam^f / ad
 Patrem. Sanctitatem Filio comparari, Filius ipse dicit : *Et pro his, inquit, sanctifico^g meipsum, ut sint et^h ipsi sanctificati in veritate*.⁵
 25 *Terribilem atque laudabilem Spiritum intelligimus, quia Spiritus nomen est feritatis et pieta/tis. Utrumque dicimus*

L 54^r_bV 49^r_aT 90^rC 46^rA 57^vT 90^r_b

III, v

- a) Titre om.W.
- b) et add.L.
- c) est diligibile / diligibile est L.
- d) sui / sua L.
- e) nullus fructus / fructus nullus D.V.
- f) referendam / referri L.
- g) ego add. A.
- h) et om.D.

- 1) Rom.I, 20.
- 2) Gen.I, 31.
- 3) Ps.CXLVI, 5.
- 4) Exod.XV, 11.
- 5) Ioan.XVII, 19.

quia utrumque legimus. Alibi quidem legimus : *Spiritus tuus bonus deducet me¹ in terram rectam.*⁶ Alibi : *Misisti iram / tuam que devoravit eos sicut stipulam, et in Spiritu furo-*
 30 *ris tui congregati sunt aque.*⁷ Et ideo *Spiritus furoris* dicitur *terribilis,*^j *Spiritus bonus, laudabilis.*

D 70^rW 97^vL 54^v_a

Porro quod sequitur : *Et faciens mirabilia,*⁸ vel communiter ad totam Trinitatem refertur,^k vel specialiter ad eundem Spiritum, de quo ipse Filius : *In Spiritu Dei eicio demonia.*⁹ Deum igitur precipuo diligere et singulari debemus affectu, tamquam supereminetissimam naturam potentissimam, pulcherrimam, singularem, mundissimam, sempiternam sibi ipsi / de se ipsa sufficientissimam. Diligere deinde debemus^l / ea que fecit, quia ea Ipse quoque diligit, sicut Scriptura
 40 dicit : *Et vidit Deus cuncta que fecerat.*^{m10}

V 49^r_b
B 76^v

Per visionem enim amor intelligitur coniciturque, quia id cuius amore, trahimur sepius intuemur, / Scriptura idem ipsum testificante. *Ubi amor, ibi oculus.*¹¹ /

T 90^v
BR 70^r

VI. Quod speculatione facture attollimur in laudem Dei.^a

Item modis duobus attollimur in dilectionem Dei : *speculatione facture et beneficio gratie.*

Speculatio facture sustollit^b intuentem in dilectionem Dei, / partim secundum statum, partim secundum simulachrum.

A 57^v_b

---

i) me om.BR.

j) dicitur *terribilis* / *terribilis* dicitur W.

k) refertur om.BR.

l) deinde debemus / debemus deinde A.

m) et erant valde bona add.L.

---

6) Ps.CXLII,10.

7) Exod.XV,8.

8) Exod.XV,11.

9) Matt.XII,28.

10) Gen.I,31.

11) Proverbe.

5 *Status consideratur in natura et officio nature, id est in proprietate^c generis et usu utilitatis, hoc est quomodo sit, et ad quid.*

Simulachrum cognoscitur in significatione quam gerit.

10 Gerit enim omnis factura excellentiorem imaginem sua in ipsa sua. Et licet magni estimetur vivacitate ingenii celerioris attingere conditiones rerum et vires, incomparabiliter tamen excellentius est cernere quid significant, cui serviant eruditioni, cui cautele significande/ germanitate similitudinis comparentur.

L 54^v_b

15 *In natura enim consideratur res in se; in significatione, supra se. In natura quid vale/at usui, in significatione quid valeat sensui edoceor. In uno ad quid proficiat, in altero quid^d perficiat^e intelligo. Etenim fidem, etenim mores, etenim officia honestissime vite, natura rerum, si cum*
 20 *ea diligenter deliberes, inspirat, instruit, ordinat. Denique : Invi/sibilia Dei per ea que facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque virtus eius et divinitas.¹ Nec modo conspiciuntur, verum etiam^f diliguntur. Unde : Quia delectasti^g me, Domine, in factura tua, et in operibus ma-*
 25 *nuum tuarum exultabo.² Nam velut^h a pic/tura quam periti manus artificis eleganti forma compegit, et multiplici colore beavit, imus et transimus in admirationem artis, et artificis celebramus / industriam, sic a rebus extollimurⁱ supra /*
 30 *res, clamante factura mundi immensam eius potentiam, qui fabricam tante molis solo nutu ex non existentibus fecit existere, ammirabilem quoque et innumerabilem ipsius esse sapientiam, / qui remota et vicina, similia et dissimilia*

T 90^v_bW 98^rV 50^r_aD 70^v
A 58^rT 91^r

---

c) in proprietatem / in proprietate L.

d) quid / quod L.

e) perficiat / proficiat A, BR.

f) etiam / esse C.

g) delectasti / delectastis BR.

h) velut / veluti A.

i) extollimur / attollimur A.

---

1) Rom. I, 20.

2) Ps. XCI, 5.

simili lege regit et dirigit, predicabilem et amabilissimam^j bonitatem eiusdem, qui tot commoditates, vires, medicinas, sola / bonitate, rebus et naturis affixit.^k

B 77^r
C 46^v

VII. Quod beneficio gratie erigimur similiter
in dilectionem Domini.^a

Beneficium gratie, ut dicit^b Apostolus, in divitias bonitatis et longanimitatis¹ dividitur.

L 55^r_a

Longanimitas ad penitentiam quantum ex se est, peccantem adducit,² quia dum noxie voluntatis affectum patitur ire et transire in effectum,^c nec statim subinfert supplicium, peccantem hortatur penitentiae longanimitas^d patientie.

Similiter bonitas colligitur ex beneficio gratie sive corporis et anime, sive^e vite presentis sive future, sive quod per seipsum operatur interius, aut visitatione inspirationis occulte, aut exhibitione virtutis exterius per miraculum adhibite, sive^f quod per nos, id est quod occasione / sumpta ex nobis operatur, sive dum sacris incumbimus supplicationibus et divine laudationis officia et cetera iusticie opera actitamus. Sepe enim cum hoc facimus, erumpit ex improvise et visitat nescientes gratia divine propiciati-

BR 70^v

T 91^r_b

-
- j) amabilissimam / amabilimam A,B,C,D,L,V,T,W. (amabilimam corr.in amabilissimam BR.)
k) et naturis affixit / affixit et naturis A.

III,vii

- a) Titre om.W.
b) dicit / ait A.
c) effectum / affectum C.
d) longanimitas / longanimitatis D,V,W (qui ont dû mal interpréter B : longanimita s).
e) sive om.BR.
f) sive quod per miraculum adhibite bis T.

-
- 1) Rom.II,4.
2) ib.

onis. Ergo quia / memoria beneficii beneficium^g in memoriam^h w 98^v
 reducit, et votiviⁱ gratia / muneris^j devota largitorem be- v 49^v
 nedictione concelebrat, et forma parentium rerum forma est
 non apparentium, et laus facture factoris est titulus, opti-
 20 me sensimus^k et diximus ex speculatione facture et beneficio
 gratie attolli dilectionem nostram in illius diligibilis in-
 visibilisque nature sacerrimam et supereminentissimam maie-
 statem.

VIII. Qualiter propter operationem binarius
 significet caritatem et dupliciter eam esse
 patientem.^a

*Propter operationem, binarius caritati comparatur, quia:
 Caritas patiens est, benigna est.*¹

*Patiens, parata tacite mentis industria suf/ferre si L 55^r
 quid infertur; benigna, prompta impendere celeri et devota
 5 liberalitate si quid exigitur. Patiens ad convicia, benigna
 ad pietatis officia. Patiens denique intra se per suffe/ren-
 tiam temptationum, benigna^b extra se ad tolerantiam iniuria-
 rum.*

*Intra se ne quis impe/ditus et impetitus^c furenti et D 71^r
 10 urenti turbine^d temptationis cadat, et vadat querulus in pe-*

-
- g) beneficium B,C,BR,D,L,T,V / beneficium A,W.
 h) memoriam / memoria A.
 i) votivi A,BR,D,V,W / votiva B,C,L,T.
 j) muneris / numeris W.
 k) sensimus / sentimus BR.
-

III,viii

- a) Titre om.W.
 b) benigna A (patiens exp., benigna suscr.)/ patiens B,C,D,L,T,V,W.
 c) impeditus et impetitus B,L. /
 impetitus et impeditus A,C,D,T,V,W.
 d) turbine / turbatione C.
-

- 1) I Cor.XIII,4.

lagus pallentis tristicie, et cure mordacis syrtibus absor-
tus, spiritum ex animis amittat et vitam.

Extra se ne victus ab agone resiliat et abeat retrorsum,
aut estum concepti furoris igneis oculis et tumidis labris
15 / evolvens, honestatem purpurei pudoris amicam, impudens et B 77^v
imprudens offendat et deserat. De quibus et contra quos,
Persius^e : Tunc face supposita, fervescit sanguis et ira.
Scintil/lant oculi, dicisque facisque quod ipse, non sani A 58^v
esse hominis, non sanus iuret Orestes.² Michi quoque anathema
20 est vir frontis attrite, umbram etiam horreo eius. Cuius
vultus sanguinea pudoris nube velatur, hunc miratur animus
meus, hunc veneratur.

Quatuor autem modis adversantur inimici nobis : / Voto, T 91^v
astu, actu, pertinatia. Un/de : / Eripe me de inimicis meis, W 99^r
25 Deus meus, et ab insurgentibus in me, libera me. Eripe me^f V 50^r
de operantibus iniquitatem, et de viris sanguinum, salva
me.³ Inimicos voto, insurgentes astu, operantes iniquitatem
actu, viros sanguinum pertinatia^g intelligimus.

IX. Duobus etiam modis caritatem esse benignam.^a/

L 55^v a

Benigna est quoque caritas, tum in se per affectionem,
tum in alium per compassionem.

Per affectionem, ut pura sit intentio / respectu retri-
butionis, et voluntas ordinata dispositione operationis. Si
5 Deus est in causa, pura est; si res pro dignitate singula-
rum^b exequitur, ordinata est. BR 71^r

---

e) Persius / per suis C.

f) me om. A.

g) pertinatia / pertinentia BR.

---

2) Persius, Sat. 3.116.

3) Ps.LVIII,2-3.

III,ix

a) Titre om.W.

b) singularum / singularium A.C.V.W.

Benigna in alium *per compassionem*, ut condoleat miseris
 suspirantis affectu et subveniat beneficentiae fructu. Ergo
 sufferto molestias, quia caritas *patiens est*, impende bene-
 10 ficiū, quia etiam *benigna est*.¹ Unum sine altero minimum
 est, nec in / foro nostre urbis venit asse uno,² aut suf- T 92^r
 ferre quem non diligas,^c aut diligere quem non sufferas.
 Ideo utrumque exigitur, et utrumque precipitur. Date, inquit
 is^d qui cuncta bo/na dat, et dabitur vobis.³ Dimittite et A 58^v_b
 15 dimittetur vobis.⁴ Date, dimittite petentibus,^e ledentibus
 beneficium, offendiculum, quia caritas *benigna est et pa-*
tians,^f vincens avaritiam, discordias mitigans. Unum bonum
 contra duo mala. Maior est tamen caritas in eo quod *patiens*
 est,^g quam in eo quod *benigna est*.^h Patientia enim species
 20 etⁱ effectus benignitatis^j est, *benignitas non est*^k species
 et effectus patientie. Nam qui *patiens est*, *benignus est*
 etiam eo ipso quod *patiens est*, sed non convertitur. / Pa- B 78^r
 tientia enim infert et di/vidit^l benignitatem, ut species D 71^v
 genus suum, benignitas etsi facit non infert tamen patien- L 55^v_b
 25 tiam./ V 50^r_b
 W 99^v

-
- c) diligas / diligis BR.
 d) is / hiis C.
 e) petentibus / penitentibus A.
 f) et *patiens* / *patiens est* A,C.
 g) est om.T.
 h) est om.W.
 i) et om.D.
 j) benignitatis / benignitas T.
 k) non est / enim BR
 l) dividit / vidit T (le passage a été récrit sur grattage
 sur plusieurs lignes).
-

- 1) I Cor.XIII,4
 2) Cf. Matt.X,29 (cf.supra, II,xvii).
 3) Luc.VI,38.
 4) Cf. Pater noster.
 5) I Cor.XIII,4.

X. Quatuor esse inquirenda de patientia.^a

De patientia dicere debemus^b quid ipsa sit, dicere quid eam impediat, dicere unde oriatur, dicere propter quid / adhibeatur. Si totum hoc scierimus, sciemus naturam, sciemus repugnantiam, sciemus causam, sciemus utilitatem. T 92^r^b

XI. Diffinitio patientie et expositio diffinitionis.^a

Patientia est difficilium contrariarumque rerum simplex diligensque perpessio. Notemus verba et rerum veritatem inspiciamus. Difficilium dixi et contrariarum, quia est cum res difficiles assumuntur et non contrarie, est etiam^b cum contrarie et non difficiles, est cum^c utraque^d vel utrarumque assumitur species.

Difficultas consideratur rerum quantum ad eas ipsas. Contrarietas quantum ad voluntatem / subeuntis eas. Difficilis est virginitas quantum ad seipsam, quia in carne vivere¹ et contra carnem, esse hominem et angelum vivere, ardua et predicanda est^e vita hominis super terram. Sunt tamen quibus difficultas hec non invenitur contraria, quia sine labore carnis virginitatis labore suscepto / et^f continentie tra- A 59^r T 92^v

III,x

- a) Titre om.W.
- b) debemus dicere / dicere debemus BR.

III,x1

- a) Titre om.W.
- b) etiam / namque A.
- c) cum om.BR.
- d) utraque / utreque L.
- e) est om.BR.
- f) et om. A,C,D,V,W.

1) Gal.II,20: "vivo in carne"; Phil.I,22: "si vivere in carno".

15 huntur odore, et ut ita dictum sit : *Rem bellicam sine bello*
*tuentur et assequuntur.*² Calicem porro aque frigide pietatis
 intuitu porrigere,⁹ non est ardua difficilisque res, est ta-
 men eis contraria et exosa qui exultant in rebus pessimis
 et letantur cum male fecerint.

20 Pro hac distinctione / diximus *difficilium contrariumque*
rerum. Non modo enim sollicitudini debet esse nobis^h res su-
 bire difficiles, que apud multos multum contrarie non sunt,
 verum etiam et non diffi/ci/les, que apud multos multum con-
 trarie sunt.

BR 71^vV 50^v_a
L 56^r_a

XII. Severiorem esse patientiam contrariarum rerum quam difficilium.^a

Nam licet pluris estimetur et grandior appareat *patientia*
difficilium rerum quam *contrariarum*, severior et verior ta-
 men est^b in rebus contrariis, quas scilicet ex/equitur quis
 contra seipsum, et facit spontaneus quod non vult, et quod
 5 non vult angariatus. *Melior est enim^c patiens vi/ro forti,/*
*et qui dominatur animo suo expugnatore urbium.*¹

W 100^rT 92^v_b
B 78^v_b

Virum fortem et expugnatorem urbium eum intelligimus qui
res arduas exequitur; patientem et dominatorem ani/mi, qui
 contrarias. Hinc est quod Symon Cyrenensis angariatus legi-
 10 tur post Jhesum tulisse/ crucem,² quia qui propter heredita-
 tem *incorruptibilem*³ sibi vim infert ad passionis obedi- /

A 59^r_bC 47^v
D 72^r

g) pietatis intuitu porrigere /
 porrigere pietatis intuitu A.

h) debet esse nobis res / debet esse nobis esse res W /
 debet esse res nobis A.

2) Citation non identifiée.

III,xii

- a) Titre om.W.
- b) et verior tamen est / tamen et verior est A.
- c) enim om.L.

1) Prov. XVI,32.

2) Cf. Matt. XXVII,32; Marc. XV,21; Luc. XXIII,26.

3) I Petr. I,4.

tiam, crucem tollit^d post Jhesum, non post Sathan, preceptum illud^e adimplens : *Qui diligit me, me sequatur.*⁴ Symon enim vertitur in obedientem,⁵ Cyrene in hereditatem.⁶ Qui
15 ideo dicitur angariatus, quia: Regnum celorum vim patitur et violenti diripiunt illud.⁷

Igitur patientia in arduis maior, in contrariis severior, in utrisque simul plenior invenitur. Dicitur quoque simplex propter intentionem, diligens propter voluntatem. Simplex
20 quia sine intentione rationabili, irrationabilis esset; si cogeretur, quod dicitur et est, nec diceretur nec esset. / Si T 93^r
necessitate vel timore trahitur,^f voluntaria non est nec diligibilis. Hilarem enim datorem diligit Deus.⁸ Si quicquam preter Deum est in causa,⁹ rationabilis non est, martyrem / L 56^r
25 enim non facit pena, sed causa. Ea vero Deus solus debet esse, ut Scriptura testatur : *Deus meus et Dominus meus in causam meam.*⁹

XIII. Quibus ex causis patientia impeditur.^a /

v 50^v_b

Impeditur autem patientia tum a re ipsa, tum a persona.

A re, cum res, quidem re ipsa vel estimatione difficilis, vires deicit metuensis et se metientis, aut tepide voluntatis avertit assensum contrarietas opere mollioris.

---

d) tollit / tulit L.

e) illud om.BR.

f) vel timore trahitur / trahitur vel timore A.

g) est in causa / in causa est A.

---

4) Matt.XVI,24; Marc.VIII,34.

5) HIER., *Lib.Interpr.Hebr.Nom.*, CC, p. 151, 1.7 : "*Simon audiens*".

6) *id.*, p.144, 1.29-30.

7) Matt.XI,12.

8) Prov.II,8 et II Cor.IX,7.

9) Ps.XXXIV,23.

5   *A persona tum a propria, tum ab^b alterius.*

A propria cum sue quam habet aut putat / habere iusticie et dignitatis / elatione graviter elusus, et turpiter elusus, torquetur dolore cordis contra ius et fas de se aliquid fieri vel sibi aliquid inferri. Nulli enim irascenti sua ira

W 100^vA 59^v

10 *videtur iniusta. Videretur sane si videret. Cecat oculum / ater^c vapor ire fumantis. Unde illud : Impedit ira animum ne possit cernere verum.^{d1} Sacramento, si exigitur, testabitur*

T 93^r_b

*iracundus se^e ratione moveri. Multos quos natura vel virtus^f facit dissimiles, hec una passio una imagine concolorat. Ta-
15 bes pestifera que primo sibi / se, inde tollit ceteros.^g Virulenta lues que luce cordis extincta, insuper vultum humanum beluina fedat effigie. Sic ubi / nature decus nitet ingentius,^h ibi tetrrior iracundie macula paret et patet.ⁱ*

BR 72^rB 79^r

*Ab alterius persona patientia impeditur, cum vita prelati
20 vel ex se, vel ex alterius comparatione, occasionem^j calumpnie et querele locum aperiens, auctoritatem perdit et famam, que custodita / multa custodit, neglecta despectui est et ruine. Non est despiciendus rumor optimus. Persona fame celebris, rem nimie utilitatis promeruit.^k*

L 56^v_a

25 *Ex se vero quisque perdit auctoritatem, cum vita eius vi-
tanda reperitur/ et turpis, potiusque digna risu quam visu.^l*

T 93^v

*Ex^m comparatione cum vita arguentis submissior est/vita
sustinentis argui/tionem. Et si non submissior, utique non
superior. Ex his causis insanit qui comperit, et movetur*

D 72^vv 51^r_a

---

b) ab / sine BR.

c) ater / animi A.

d) Unde illud...cernere verum om.BR.

e) se / si A.

f) virtus / vultus L.

g) tollit ceteros / ceteros tollit L.

h) ingentius / ingentibus W.

i) paret et patet / patet, paret et patet L.

j) occasionem / occasione W.

k) promeruit / permeruit A.

l) risu quam visu / visu quam risu D.

m) Ex / Et W.

---

1) Cato, *Dist.* II,4.

- 30 qui arguitur. Ac veluti cum lateribus et fundo pendentis
 aeniⁿ copiosus flamme voracis / congeritur ignis, singultit
 primitus fluitans^o unda, vago concavi vasis ambitum circui-
 tu circinans; deinde, post albescentes spumas raucos furi-
 bunda dat crepitus, et luctantes ac letantes evomit latices
 35 tremulisque flammis illapsa, ferventes ebi/bit ignes, sic
 litigiosus^p mordaci prius dolore saucius egerque torquetur,
 deinde multo preceps dedecore furit et ruit in vultum alte-
 rius, vultu impudicus et ore.

A 59^r_bW 101^r

XIV. Quibus ex causis principaliter oriatur.^a

Oritur etiam *patientia* in re difficili vel contraria tum
 a *consideratione prime originis*, tum / a *dignitate auctori-*
tatis. /

T 93^v_bC 48^r

- 5 A *consideratione prime originis*, cum sepe et multum
 adhibita ratione rem ipsam a primis intuentes principiis
 clarissime cognoscimus, haud preter rem, aliquam rem^b nobis
 inferri, et iudicio legibusque / divine sanctionis exire et
 10 servire etiam que casu ferri videntur et fieri, et universa-
 liter magna esse opera Domini, exquisita in omnes voluntates
 eius.¹

L 56^v_b

Et ob id si triste quid accidit, nostris si non abutimur
 incrementis accedit et cedit, quoniam inde offense luitur re-
 atus, quoniam inde non bone consuetudinis absciditur usus,
 quoniam inde aliqua cautela succrescit, quoniam inde pro-

-
- n) saltarium suscr.V.
 o) fluitans / fluctuans L.
 p) litigiosus / linguosis L.
-

III,xiv

- a) Titre om.W.
 b) rem om.V.
-

- 1) Ps.Cx,2.

- 15 bande vel remunerande virtutis ministratur occasio. Unde Apostolus^c : *Tribulatio patientiam operatur.*² Quod nequaquam reor, iudicet^d qui potest iudicare si fallor, esse dictum propter / originem, sed propter occasiōem. Occasio enim patientie / tribulatio est, quoniam patientia nisi in tribulatione / et de tribulatione non est, quando et nomen ipsum patientia a patiēdo dicitur, et pati dicitur non is qui tenetur spontaneus in dulcibus, sed is qui in contrariis / impellitur nolens.^e Nisi vereretur obici michi : *Tu de te^f ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum*³, dicere experto credite tribulationem quantum ex se est, impatientiam potius operari quam patientiam. Obiciatur sane michi quod obiectum est veritati, dummodo consentiam ego Veritati *In tempore, inquit, credunt et in tempore temptationis recedunt.*⁴ Ab immitabili^g nichilominus et venerabili^h persona sanctitatis, patientie nascitur virtus, cum considerata virtus contraria nobis inferentisⁱ impetus animi cohibet estuantis. Denique ad hoc ipsum sanctorum et ipsius Domini labores, opera, virtutes, ac si celestes regule et magisteria discipline felicioris / nobis multipliciter offeruntur.
- 30
35 Sic igitur par/tim per gratiam inferentis et^j exempla beatorum, partim a summis et iustissimis rerum principiis a quibus effertur quicquid infertur, patientia oritur.

V 51^r_bA 60^rB 79^vT 94^rBR 72^vW 101^vD 73^rL 57^r_aT 94^r_b

---

c) apostolus om.T.

d) iudicet / videlicet BR / iuducet A.

e) nolens / volens C.

f) te om.D.

g) immitabili B, BR, L / immutabili A, C, D, T, V, W
(B corr. -u- in -i-).

h) venerabili / venabibili (sic) D.

i) inferentis / inferentes D.

j) et om.BR.

---

2) Rom.V, 3.

3) Ioan.V, 31.

4) Luc.VIII, 13.

XV. Duplicem esse fructum cur patientia adhibeatur.^a

Habetur porro vel adhibetur *patientie virtus* pro duplici fructu: *pace vite et felicitate vite*. Quod autem *vite* dico et *vite*, *vite* dico que nunc est et future.

De *pace huius vite* legitur et dicitur : *In patientia vestra possidebitis animas vestras*.¹ Fidelis sermo. Impatiens enim et iracundus non est sui compos. Preceps impetus ire / calentis, in ius / eum transvectat^b alienum. Magis furor turbidus eo, quam ipse furore abutitur. Furor clementes oculorum acies cogit in sanguinem, furor faciem colore palliat^c peregrino, furor volubilem linguam torquet in iras. Nichil horum dum sic geritur, regitur ratione.^d

De *felicitate vite future* legitur et / dicitur : *Si compatimur et conregnabimus*.² Per tolerantiam enim oneris, venit ad culmen honoris, per amarum ad dulce transitur, per calicem denique pertingitur ad maiestatem. Unde : *Beati mitis, quoniam ipsi heriditate possidebunt terram*.³

Mitis otio gaudet et regno, iracundus curis discerpitur ac penis. Hoc igitur duplici fructu habenda et adhibenda est patientia,^e quia videlicet vitam^f sedat et dat. Hec omnia pro eo / quod dictum est : *Caritas patiens est*.⁴

A 60^r
v 51^v

T 94^v

B 80^r
W 102^r

III,xv

- a) Titre om.W.
- b) transvectat / transvertit L.
- c) colore palliat / palliat colore A.
- d) regitur ratione B,L,T / ratione geritur A,C,D,V,W.
- e) est patientia / patientia est A.
- f) videlicet vitam / vitam videlicet BR.

- 1) Luc.XXI,19.
- 2) Rom.VIII,17: "Si compatimur et ut conglorificemur".
- 3) Matt.V,4.
- 4) Cor.XIII,4.

XVI. Compassionem et dilectionem utramque
ex duplici causa procedere.^a/

L 57^r_b

Quia vero etiam benigna est in eo quod condolet suspirantis affectu, et fructu beneficentiae subvenit, adicere debemus et dicere, unde fraterna *compassio dilectio*que procedat.

5 *Compassionem* habemus propter ruinam et propter afflictionem.

Ruinam accipimus casum virtutis, morum iacturam, fideique periculum.

10 *Afflictionem* vero cordis mesticiam, lesiones corporis, necessitates et / dampna rerum. Et his adhibere et pro his compassionem habere debemus.

T 94^v_bC 48^vBR 73^r

Diligendus est autem^b homo propter / id / quod in eo nichil melius est, et propter id unde ipse melior est. Nichil melius in ipso^c ratione, nec est / aliunde melior quam religione.

A 60^v

15 *Ratio* pertinet ad naturam, *religio* ad gratiam. Ac per hoc quod nature / est, equaliter / diligendum est, quia natura equaliter inest. Quod gratie dissimiliter, quia non inest^d uniformiter.

V 51^v_bD 73^v

20 *Divisiones* enim *operationum*^e et *divisiones ministrarionum* et *divisiones gratiarum* sunt^f eadem autem natura et conditio similis universorum. *Operatio* refertur ad operandi potentiam, *ministratio* ad dispositionem, *gratia* ad sanctificationem. Qui vero non habet gratiam propter quam natura amatur, amandus est tamen in natura; ut habeat, cum natura unde
25 *super*^g naturam ametur.

Si enim^h etiam natura illa que sine gratia est vere diligitur, sine gratia non diligitur, quia natura / suscepti-

T 95^r

III, xvi

- a) Titre om.W.
- b) autem / om.A / aut C.
- c) melius in ipso / in eo melius A.
- d) inest / est L.
- e) sunt add. V,W.
- f) sunt om. V,W.
- g) super / desuper D / supra V,W.
- h) enim om.L.

bilis est gratie, cuius quicquid potest vas fieri, ab his qui¹ vasa iam^j facti sunt diligitur.

XVII. Decima significatio, cur bonitati assignetur dualitas.^a

Scriptura dicit : Custodi legem atque consilium, / et erit vita anime tue et gratia faucibus tuis.¹ In his duobus versatur bonitas lege et consilio, et hec duo sunt bonitas, et bonitas duo hec: Lex est bonitas secundum naturam, consilium bonitas secundum institutionem.

Et ut singulis sua^b demus / exempla: bonitas secundum naturam est esse fidelem, bonitas secundum consilium esse celibem.

Et ut singula suis differentiis separemus, bonitas / secundum naturam in cultum separatur et fructum. Que bonitas separatur in cultum, pietas appellatur, quia pietas est divini cultus religiosa de/votio. Que bonitas transit in fructum benivolentia dicitur, quia impendere auxilium,^c subvenire in tempore oportuno, / est benivolentiam^d habere et adhibere, est et^e uberes fructus afferre.^f

Et ob id bonitas que in cultum / dividitur et fructum, dicitur secundum naturam, quia colere Deum et regere proximum, nature videtur monitus officiumque. Siquidem in anima

i) qui / que D.

j) vasa iam / iam vasa A.

III,xvii

a) Titre om.W.

b) suis / singulis BR.

c) auxilium om.W.

d) benivolentiam / benivolentia A.

e) et / etiam C.

f) afferre / facere L.

1) Prov.III,21-22.

divine similitudinis honorificentissimam gestamus imaginem,
 20 quodque ipsi gerimus et regimus corpus a Deo recepimus, et
 iccirco quod secundum Deum et a Deo habemus, totum et ex to-
 to reddere^g debemus. Secundum corpus quoque et animam omnes
 unius nature sumus, et quia omne animal diligit naturam si-
 milem sibi, propterea secundum naturam est, si omnes omni-
 25 bus, si singuli singulis assistimus.

Bonitas secundum^h institutionem partim est in consuetu-
 dine vite communis, partim *in disciplina private conversa-*
 tionis. Habet enim multitudo secula/ris institutiones, et
 pacta legum quibus sibi invicem consociantur, habent et hi
 30 quos habitus, / locus et vita separat a mundo mundiores et
 singulares exceptiones / que vitam componunt electissimam,
 et mores instruuntⁱ melius^j meliores.

L 57^v_bT 95^vD 74^r

XVIII. Quid sit iusticia et quid consilium
 breviter diffinitur.^a/

BR 73^v

Est enim *iusticia* equitatis regula, mores et officia vite
 naturali et instituta lege distribuens. *Consilium* est agendi
 vel non agendi cum fructu meritoque commoditatis, ratio pro-
 posita ad electionem. Et ideo competenter / in / supraposito
 5 exemplo *bonitatem secundum naturam* diximus *legem*, quasi li-
 gantem et stringentem,^b queque sine salutis nequit preteriri
 periculo. *Lex* enim a *ligando* dicitur.

W 103^rA 61^r

Bonitatem vero secundum institutionem diximus *consilium*,
 quia ducit,^c sed non cogit ad melius. Ad custodiendam enim
 10 *legem precepta divina*, divina edidit et dedit auctoritas,

---

g) Deo add. L.

h) Domini add. L.

i) instruunt / instrunt A.

j) melius om. BR.

III, xviii

a) Titre om. W.

b) stringentem / constringentem L.

c) ducit / due BR.

que nec^d transgressionem^e nec dispensatione fas sit violari,
aut preter/iri cuiquam unquam. Ad custodiendum consilium
adiecit pro utilitatis intuitu et religionis honore / suos
quoque mortalis industria monitus quos licet / utiles, licet
15 non suscipere,^f et licet/susceptos, licet dispensatione tem-
poris et cause linquere, et non erit delinquere.

T 95^v_b
V 52^r_v
C 49^r
B 81^r

Attestatione igitur huius exempli quo bonitas dividitur
in legem et consilium, audemus et dicimus binarium bonitatis
esse significativum.

XIX. Undecima / significatio cur dualitas accipiatur
pro affectione sancta.^a

L 58^r_a

Affectio sancta duplicem in Scripturis habere reperitur
effectum, unum qui submittit, alium qui dirigit. Unde est
illud: Beneplacitum est Domino super timentes eum, et in eis
qui sperant super misericordia eius.¹ Secundum autem simile
5 est huic: Ecce oculi Domini super metuentes^b eum, et in eis
qui sperant super misericordia eius.² Tercium ambobus equi-
pollet: Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine.³
Quar/tum eadem coloratur imagine: Misericordia et veritas
non te deserant, circumda eas gutturi tuo, et describe in
10 tabulis cordis tui.⁴

T 96^r_b

-
- d) nec / non T.
e) transgressionem / transgredi L.
f) suscipere / suscipere A.
-

III,xix

- a) Titre om.W.
b) metuentes / timentes L.
-

- 1) Ps.CXLVI,11.
2) Ps.XXXII,18.
3) Ion.III,4,5.
4) Prov.III,3.

De quibus / dicere debemus quid sint et quid efficiant, A 61^r_b
 quas species habeant, unde oriantur, in quo differant.

XX. Diffinitio timoris et spei et quid utraque
 efficiant.^a

Timor est solliciti cordis anxietas, contrarium sibi fugiens supplicium. *Spes* est indulgentie vel beatitudinis optinende a prima visitatione gratie concepta fiducia.

Timor enim et *spes* de futuris sunt, quia ventura tantum / W 103^v
 5 pavemus et ventura tantum speramus. Timemus autem tantum mala, et bona tantum speramus. Veruntamen socianda mutuo sibi^b sunt, ne *spes* si sola sit mollificet intentionem, / D 74^v
 propositumque remittat, et *timor* si per se sit, turbet intentionem, propositumque deiciat. Effusionem enim securitatis ab *spe* procedentem irruens timoris feritas in merorem supplicii comminatione convertit, / et conciden/tem ac^c titubantem pre tristitia abundan/tia promissionum spiritum *spes* erigit ac solatur.^d Sic impletur quod legitur: In die malorum ne immemor sis bonorum, et in die bonorum ne immemor / sis malorum.¹

V 52^v_a
 T 96^r_b
 L 58^r_b

W 74^r

Igitur *timor* ne relaxemur, *spes* facit ne conturbemur, et ideo in *spe* misericordiam, in timore iudicium^e et cantamus veritatem.^f Convenienter^g misericordiam *spei*, timori veritatem assimilaui et iudicium, quia *spes* ex misericordie respectu nascitur et *timor* ex veritate generatur iudicii.

III,xx

- a) efficiant / valeant L.
 Titre om.W.
- b) sibi / sibimet L.
- c) ac / et A.
- d) solatur / consolatur A. (B.consolatur corr. in solatur).
- e) iudicium / iudicii L.
- f) cantamus veritatem / veritatem cantamus A /
 cantamus et veritatem W / om. L.
- g) convenienter / conveniter A.

1) Eccli.XI,25.

Veritatis est arguere et iudicare, *misericordie* misereri
semper^h et parcere. Ob id timor / pavet veritatem, quia ve-
ritatis est iudicium, / et spes arridet misericordie, quia
misericordie congruit indulgentie beneplacitum. Sic psallit
25 Sanctus in die sabbati: Ad adnuntiandumⁱ mane misericordiam
tuam et veritatem tuam per noctem.²

B 81^v
A 61^v

Misericordia per mane, veritas annuntiatur per noctem,
spe / leticiam, dolorem timore inducente. Quod enim per ma-
ne iocunditas, per noctem dolor significetur, illius signifi-
30 cat sententia versus: Ad vesperum demorabitur fletus et ad
matutinum leticia.³

T 96^v

Sic et in supraposito exemplo^j iubemur: Misericordiam
circumdare gutturi,^k veritatem describere in tabulis cor-
dis,⁴ id est in spe et timore desideria munire, erudire co-
35 gitationes, ut ex desideriis in voluntate sanctitatem, ex
cogitatio/nibus in ratione possimus habere cognitionem.
Guttur enim voluntatis est significativum, quoniam ut guttur
sapores suscipit et diiudicat escas, sic solius voluntatis
est oblectari in / desideriis, et illa que illam pascere
40 queunt et fovere, capere et suscipere.

W 104^r

L 58va

Tabule cordis cogitationes sunt, in quibus describitur
quicquid concipitur.

XXI. Duas species esse timoris.^a

Bipartitus est timor, unus quo timemus / deseri in pecca-
to, alius quo veremur puniri in iudicio./

V 52vb
T 96vb

-
- h) misereri semper / semper misereri V.
i) adnuntiandum / adnunciandam D (ā).
j) exemplo / psalmo L.
k) nostro add.L.

-
- 2) Ps.XCI,3.
3) Ps.XXIX,6.
4) Prov.III,3 (cf.supra, xix).

III,xxi

a) Titre om.W.

In uno est supplicium et causa supplicii, in altero solum supplicium. Utriusque timoris speciem^b/ versus ille com-
 5 plectitur : *Ne avertas faciem tuam a me,^c ne declines in ira a servo tuo.*¹ Et ille: *Converte nos, Deus salutaris noster, et averte iram tuam / a nobis.*² Prime partes horum versuum supplicant ne subtrahatur gratia et cadamus in peccatum, /
 sequentes ut cesset ira, ne irrogetur supplicium.

C 49^vA 61^v_bD 75^r

XXII. Quod ex^a duplici causa procedat^b prima timoris^c species.^d

Oritur autem primus timor ex conscientia infirmitatis, et ex testimonio prevaricationis.

Ex conscientia infirmitatis dum vires, opera, intentionem et propositum experimur infirma ad omne opus bonum, psallentes et confitentes : *Nisi quia Dominus adiuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea.*¹ Et aliud : *Non sumus sufficientes^e cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.*²

Ex testimonio / prevaricatio/nis, quia iniquitas nostra
 10 testimonium perhibet nos imple, iniuste, ingrate contra Deum

B 82^rT 97^r

-
- b) speciem / species V.
 c) et add.D.

-
- 1) Ps.XXVI,9.
 2) Ps.LXXXIV,5.
-

III, xxii

- a) ex / a L.
 b) procedat / precedat A.
 c) timoris om.B,T.
 d) Titre om.W.
 e) sumus sufficientes / sufficientes sumus L.

-
- 1) Ps.XCIII,17.
 2) II Cor.III,5.

egisse, et ideo nichil promeritos apud ipsum, propter quod a peccati servitute liberandi simus per ipsum.

Recte igitur diximus primum timorem / *ex conscientia infirmitatis* et *ex testimonio prevaricationis* oriundum, quia
 15 ob id timemus relinqui aut cadere / in peccatum, quia sentimus virtutem deesse nobis unde liberemur, et meritum non adesse unde ab alio adiuvemur.

BR 74^vL 58^v_bW 104^v

XXIII. Quod ex duplici etiam causa^a procedat secunda timoris species.^b

Is porro timor quo puniri veremur, oritur ex equitate consilii et ex potestate iudicii.

Ex equitate consilii quod dudum est diffinitum, quia: Qui bona egerunt ibunt in vitam eternam, qui vero mala,^c in ignem eternum.¹

V 53^r_aA 62^r

Ex po/testate iudicii, quia nequit / occasione contraria infirmari dispositio iudicantis : Omnia quecumque voluit facientis in celo et in terra, in mari et in omnibus abyssis.²

Secundus igitur timor ideo nascitur ex equitate consilii
 10 et ex potestate iudicii quia inde puniri veremur, quod sci-
 mus iusticie decretum, quod et lege fori debet in nobis impleri, et potestatem iudicis^d non nescimus que^e nequit ulla potentia prepediri.

T 97^r_b

III,xxiii

- a) ex duplici etiam causa D / duplici ex causa V /
a duplici etiam causa L / ex om.A,B,T.
- b) Titre om.W.
- c) egerunt add.W.
- d) iudicis / iudicii L.
- e) que / quod A.

1) Cf. Ioan.V,29.

2) Ps.CXXXIV,6.

XXIV. Duas esse species spei.^a

Similiter spes bipartita est. Una *reconciliationis*, altera *expectationis*.

Reconciliatio ad gratiam indulgentie, expectatio ad fructum retributionis eterne. Unde est illud : Gaudete in Domino semper,^b iterum dico : Gaudete.¹ Et Ysaïas : Consolamini, consolamini popule meus dicit Deus vester.²

Gaudete et consolamini pro reconciliatione; iterum dico : Gaudete et consolamini pro expectatione. Gaudete et consolamini quia reconciliati estis, gaudete iterum et consolamini quia nomina vestra scripta sunt in celis.³

L 59^r_aXXV. A duplici^a causa procedere primam speciem spei.^b

Nascitur quoque prima spei species ex respectu divine longanimitatis et benignitatis experientia.

T 97^v

Ex respectu longanimitatis sumimus indulgentie spem, dum credimus quia paratus est^c suscipere conversos, quos diu sustinuit adversos. Nec repellet supplicantes, quos vocabat resistentes. Et si sustinuit in multa patientia vasa ire, apta ire in interitum, amplexabitur penitentes et petentes /

D 75^vB 82^vW 105^r

III,xxiv

a) species spei / spei species L.
Titre om.W.

b) *Gaudete in Domino semper / Gaudete, iusti, in Domino L.*

1) Phil. IV,4.

2) Is.XL,1.

3) Luc.X,20.

III,xxv

a) duplici / triplici A.

b) Titre om.W.

c) est om.A.

consilium. Sic enim habemus / in promissione : *Convertimini*
ad me et ego revertar^d ad vos.¹ Denique peccator quacumque
 10 hora ingemuerit, salvus erit.

A 62rb

Ex fide benignitatis similiter nascitur indulgentie spes,
 si consideramus que munera^e nobis / largitus est malis, sci-
 entiam, ingenium, valitudinem corporis, sensus integritatem,
 copiam rerum, honoris fastigium, propinquos amicos et no-
 15 tos, et reliqua^f pretereuntis vite solatia. Denique quod est
 super omnia, cum adhuc inimici essemus, reconciliavit^g sibi
 nos^h per proprium sanguinem / eterna et mira redemptione in-
 venta, et dedit se non solum pro nobis, sed etiam nobis, et
 non modo se dedit, verumⁱ etiam omnia dedit cum se dedit.

v 53^rbT 97vb

20 Veraciter igitur pronuntiavimus ex longani/mitate et be-
 nignitate spem nobis indulgentie provenire, quia hinc plane
 reviviscimus ad iusticiam, hinc animamur ad spem, quod in
 multis et^j magnis patientissime obvios sibi nos tulit, et
 quod plura et maiora ingratiss et / rebellibus contulit./

C 50^rL 59rb
BR 75^r

XXVI. A duplici causa similiter procedere secundam
 speciem spei.^a

Alia spei species oritur ex conscientia preterite con-
 versationis et ex fide divine miserationis.

-
- d) revertar / convertar A / convertor D.
 e) que munera / munera que V.
 f) sequentis et add.L.
 g) reconciliavit / conciliavit D (re- exp.)
 h) sibi nos / nos sibi L.
 i) verum / sed L.
 j) et om.D.
-

- 1) Zach.I,3.
-

III,xxvi

- a) Titre om.W.

- Ex conscientia conversationis, quia si opera nostra bona sunt, fiduciam habemus quod labor noster non erit inanis,*
- 5 *fiduciam habemus nos in domum Domini letantes ituros, fiduciam habemus quod: *Seminantes in lacrimis in gaudio metent*,¹ credimus denique quia^b : *Omnis qui vivit et credit*,² id est qui / vivide cre/dit, hoc est qui operatur et credit - *fides enim sine operibus mortua est*³ - *non morietur in eternum*.⁴* T 98^r
A 62^v
- 10 *Ex fide simili modo miserationis divine, salvationis nascitur spes, quia infirmitatis nostre silentibus meritis divine pietatis abundantia currit atque succurrit, et super-effluit gratia ubi evacuatur iusticia, et facit sicut dicit Scriptura propter semetipsum / quod per nullius cogitur im-* W 105^v
- 15 *plere merita virtutum. Unde est illud : Et salvavit eos propter nomen / suum, ut notam faceret potentiam suam*,⁵ non ait "eorum merita, vires, iusticiam". V 53va

XXVII. In quo sit potior spes timore,^a et in quo timor prior illa.^b/

D 76^r

- Et respiciendum quia spes potior est timore, tam secundum operationem quam^c secundum materiam, timor autem prior est illa secundum operationem, sed non secundum materiam. Duplicem enim spes / habet effectum, sed utrumque suavem, quia*
- 5 *spes non confundit.* B 83^r

b) quia / quod A,L.

-
- 1) Ioan.XI,26.
2) Ps.CXXV,5: "*Qui seminant... in exaltatione metent*".
3) Iac.II,20.
4) Ioan.XI,26.
5) Ps.CV,8.
-

III,xxvii

- a) timore / timoris D.
b) Titre om.W.
c) quam / sed non BR. (cf.infra).

Unus effectus et operatio eius ea est cum cor desiderio cibatur eternitatis, / et felicitium leticia repromissionum^d animam a terra sustollens, fidentem et ardentem in superiora suspendit. Sic affectus^e erat / qui dicebat : Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum,¹ et: Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini,² et: Letatus sum in his que dicta sunt michi in domum Domini ibimus.³

T 98^rbL 59va

Alter effectus, et altera operatio spei est, unde animamur ad precepta iusticie, ad^f honestatis impellimur disciplinam, ad subeundum denique vias duras et asperas, properamus et / preparamur, sperantes quia: Unusquisque secundum suum laborem recipiet,^g et : Si compatimur et conregnabimus⁵ et : Si commorimur et convivemus.⁶ Sic egit qui dixit : In clavi cor meum ad faciendas iustificationes tuas in eternum propter retributionem.⁷

A 62vb

Materiam spei id dicimus, unde ipsa est. Et quia de invisibilibus bonis est, quod enim non videmus speramus, bonum / invisibile materia eius est. Ergo effectus spei versatur in eo quod agit ipsa, materia consideratur non in eo quod agit,^h sed in eo unde habetur ipsa,ⁱ et utrumque bonum est, et quod facit ipsa et quo ducit ipsa.

T 98^v

-
- d) repromissionum / promissionum L.
 e) affectus L / effectus les autres mss.
 f) ad / ad T.
 g) recipiet / accipiet A.
 h) ipsa add. L,W.
 i) ipsa om.L.

-
- 1) Ps.LXXXIII,3.
 2) *ib.*2
 3) Ps.CXXI,1.
 4) I Cor.III,8.
 5) Rom.VIII,17: "...conglorificemur".
 6) II Tim.II,11.
 7) Ps.CXVIII,12.

XXVIII. Differentia timoris et spei secundum effectus.^a

- Primus timoris effectus est, / qui contristat cor et conscientiam^b torquet, et devorat spiritum, pro eo quod rei maiestatis contra / edictum et interdictum maligna et turpia ausu horrende temeritatis explevimus, stipendia peccati, mortem¹, ignem et vermen,² nostro etiam iudicio subituri.*
- Secundus timoris effectus est qui mala succidit, vel que iam ad actum illecti^c deduximus, vel que secundum multifor- mem antiqui seductoris astutiam intra nos / violenter^d toleramus.*
- Materiam / timoris supplicium diffinimus quia inde est. Ergo si primum timoris effectum primo spei et secundum secundo comparemus, cernemus utique quia / timoris effectus primus turbat, alter mala secludit, spei primus iocundat, alius bonis perficiendis insistit. Fatemur autem quia potius est iocundari et bene operari quam turbari / et a malo cessare, et ideo potior est^e spes timore secundum materiam, quia bona spei materia sunt, timoris^f mala. Tamen quia prius est declinare a^g malo quam facere bonum, et lugere quam conso/lari, iccirco spes / que vincit dig/nitate, vincitur antiquitate. Scriptum est enim : *Principium sapientie timor Domini.*³ Et quia bona prius quam mala fuerunt, ideo timor non est prior spe secundum materiam.*

C 53^V_bW 106^rBR 75^VL 59^V_bT 98^V_bA 65^rB 83^VC 50^VD 76^V

III,xxviii

- a) effectus / effectum L. Titre om. W.
 b) conscientiam / contientiam A.
 c) illecti ad actum / ad actum illecti L.
 d) violenter / volenter BR,V,W.
 e) est om.L.
 f) et add.A.
 g) a om.D.

1) Rom.VI,23.

2) Eccli.VII,19: "vindicta carnis impii ignis et vermis".

3) Prov.I,7.

XXIX. Diffinitio affectionis et diffinitionis expositio.^a

Modo ne timorem et spem affectiones preter rationem appellasse videamur, ratio videtur exigere ut videamus quid affectio sit, et si veritas diffinitionis cum diffinito concordet.

- 5   *Affectio est causarum eventus, a qualitate in qualitatem, sensibili passione subiectam sibi naturam immutans. Sensibili passio/ne dixi, quia albedo mutat corpus^b a qualitate in qualitatem, et iuventus similiter, / et senium similiter, sed nullum horum^c passione sensibili, quia nec color sentitur, nec etas. Afficiunt quidem corpus, non autem tangunt. Sola enim illa a quibus tan/gimur, sentimus et sentire dicimur. Veruntamen non omnia a quibus tangimur queque sentimus affectiones / dicimus, sed affectiones dicimus a quibuscumque tangimur et immutamur.*
- 10
- 15   *Tangitur corpus morbo et sentitur^d a corpore morbus, et mutatur corpus per illum, a qualitate^e utique^f priore in aliam. Ictu et percussione tangitur corpus, et sentit corpus percussiones et ictus, sed quia non immutatur^g ab illis, non /sunt affectiones illius. Ideo in calce diffinitionis posuimus immutans. Sed neque rem omnem per quam interius immutatur affectionem nuncupamus nisi sensibili quoque per illam passione mutemur. Immutatur animus per sapientiam, / sed quia sensibili per illam passione non mutatur, ideo illa nequaquam affectio nominatur.*
- 20
- T 99^r
V 54^r
W 106^v
L 60^r
A 63^r
T 99^r_b

III,xxix

- a) Titre om.W.
b) mutat corpus / corpus mutat L.
c) horum / eorum BR.
d) et add.A.
e) in qualitatem add.L.
f) a add.L.
g) immutatur / immutabimur L.

1) On sait qu'Odon n'a pu réaliser son projet initial de traiter tous les nombres de 1 jusqu'à 10 (cf. CIMAGL, 40, p.XVI - XVII)

25   *Sensibilem enim passionem^h appello quam quodam experien-*
          tie sensu et tactu probationis notam habemus, et que sua viⁱ
          suavi vel immiti protinus cum evenerit^j et quamdiu stetete-
          rit, quatit movetque materiam^k in quam venerit. Qua sensibi-
          li passione quia timor ac spes animum tangunt cum contin-
 30   *gunt, iure eas diximus affectiones. De quibus^l si quid al-*
          lius^m vel amplius dicendum fuerit, in tractatu quaternarii
          loquemur, ubi de quatuor affectionibus loquemur.¹

         Nunc quia Scriptura divinitus inspirata, in significati-
          onem *affectionis sancte* duo hec assidua iteratione coniun-
 35   git, sufficiat ostendisseⁿ binarium *affectionis sancte* esse
          significativum.

EXPLICIT TERCIA DISTINCTIO °

---

h) *passionem / affectionem L.*

i) *sua vi om. L.*

j) *evenerit / venerit V.*

k) *materiam / naturam V.*

l) *De quibus / denique BR.*

m) *altius / alterius L.*

n) *ostendisse A, C, V, W / om. B, BR, D, L, T.*

o) *Explicit tercia distinctio B, BR, L, T / om. A, C, D, V, W.*

INCIPIT QUARTA DISTINCTIO SUB QUA CONTINETUR DUO
DECIMA SIGNIFICATIO CUM CAPITULIS ISTIS.^a/

B 84^r
BR 76^r
D 77^r
T 99^v

I	Duodecima significatio cur compunctioni dualitas assignetur /	L 60 ^r ^b
II	De ^b duabus speciebus com/punctionis et effectibus et exemplis singularum.	v 54 ^r ^b
III	Item de aliis earundem specierum exemplis ubi qualitas compunctionis innuitur.	
IV	In que dividatur prima species compunctionis innuitur et de exemplis eorum /	W 107 ^r
V	Item aliud eiusdem divisionis exemplum cum expositione sua	
VI	Subdivisio speciei eiusdem in alias cum suis exemplis	
VII	De duabus speciebus secunde speciei compunctionis et de subdivisionibus prime speciei	
VIII	De subdivisionibus secunde speciei et exemplis	
IX	De nominibus duarum specierum gratiarum actionis/	A 63 ^v

-
- a) Incipit quarta sub qua continetur ...cum capitulis istis
B, BR, L, T / Sub quarta distinctione ...cum capitulis istis
A, D, D, W / Quarta distinctio V.
- b) De om. A.

- X De nominibus duarum specierum expectationis^c
- XI Distinctor earundem specierum prosecutio
cum originibus singularum
- XII Ex quibus duobus oritur contemptibilitas
a pre/terito per discessionem
- XIII Ex^d quibus a presenti per destitutionem^e
- XIV Ex quibus a futuro per sollicitationem^f
- XV Ex^g quibus tribus ammiratio oritur a preterito
per preventionem
- XVI Ex quibus a presenti per subsecutionem
- XVII Ex quibus a futuro per preparationem
- XVIII Commixtim has duas species pro aliis
quoque non solum pro nobis assumendas
- XIX Unde sit origo lacrimis que proprietates
illarum et que proportio spiritualis ad
eas /
- XX De decem proprietatibus lacrimarum
- XXI Proportio prime proprietatis ad efficientiam
spiritualem

T 99^V_bD 77^r_b

-
- c) Titre *om.BR* (ce qui décale la numérotation des chapitres suivants)
- d) Ex / Dx (*sic*) A.
- e) destitutionem / distinctionem T.
- f) sollicitationem / sollicitudinem B,L,V,W (contrairement à V et W, B et L ont correctement "sollicitatio" dans le corps du texte)
- g) Dx (*sic*) A.

XXII	Proportio secunde proprietatis ad suam efficientiam	
XXIII	Proportio tercię ad suam	
XXIV	Proportio quarte ad suam	
XXV	Proportio quintę ad suam	
XXVI	Proportio sextę ad suam	
XXVII	Proportio septime ad suam	
XXVIII	Proportio octave ad suam	
XXIX	Proportio none ad suam	
XXX	Proportio decime ad suam	
XXXI	De duplici impedimento compunctionis et de duabus speciebus primi impedimenti	
XXXII	Item de aliis eiusdem impedimenti speciebus /	T 100 ^r
XXXIII	De duabus secundi impedimenti qualitatibus	
XXXIV	Unde compunctio oriatur per remotionem /	V 54 ^v _a

EXPLICIUNT CAPITULA^h

---

h) Expliciunt capitula BR,L,W / Explicit capitulum B,T /
om. A,C,D,V.

I. Duodecima significatio.^b Cur compunctioni
dualitas assignetur./

L 60^v_a

Ad^c videndum cur binarius *compunctioni* comparetur,^d videndum est quid compunctio sit,^e que species eius, que et unde illis origo, qui effectus secundum naturam, unde impeditur, unde etiam oriatur per remotionem.^f

- 5 *Compunctio est^g gemebundi / cordis commotio salutaris, sese ipsam^h lacrimarum eruptione testificans. Videamus qui / sint hi sermones et quidⁱ descriptionis sensus istius. Est gemitus cordis sine commotione salutari, est et commotio salutaris sine/ gemitu cordis. Cum lesi/ et iniuriati gemimus,*
10 *salutariter non movemur, quia zelo amaritudinis quis impetitus, nec ad sue utilitatis commodum, nec ad alterius movetur exemplum. Ira enim viri, iustici/am Dei non operatur.¹ Item ad sapientiam, ad fidem et ad multa alia bona cum movemur, salutariter quidem, sed frequenter sine omni gemitu movemur.*
15 *Et quamquam gemitus cordis et commotio salutaris preter compunctionem queant^j haberi, compunctio / tamen sine illis nequit haberi. Per^k hoc utrumque posuimus, quia utrumque compunctioni apponendum esse cognoscimus.*

W 107^v

D 77^v

B 84^v

A 63^v_b

T 100^r_b

BR 76^v

IV,1

- a) Incipit quarta distinctio B, BR, L, T / om. A, C, D, V, W.
b) duodecima significatio om. BR.
c) Ad / A om. V (mais place réservée pour lettre ornée).
d) comparetur / comperatur BR.
e) compunctio sit / sit compunctio A.
f) per remotionem om. C.
g) est om. C.
h) ipsam om. A.
i) quid B, BR, T / quis A, C, V, W / qui L.
j) queant / queat A.
k) per / pro A / propter L.

1) Iac. I, 20.

In gemitu enim cordis, pondus passionis est, in commotione, emulatio virtutis.¹ Nam qui gemit patitur, qui commovetur ad aliquid agendum viriliter^m accingitur. Et quia sine passione et emulatione non est / compunctio, ideo non est sine gemitu cordis et commotione salutari. Que duo quia cum sepe et multum animum volvunt, ma/dentes quoque et cadentes ab oculis lacrimarum undas per ora convolvunt,ⁿ iccirco supposuimus lacrimarum eruptione.^o Que quia indices potius^p quam effectrices com/punctionis sunt, ob id intulimus testificans potius quam efficiens.²

Sed ut singula iam sub unum statuamus aspectum, in gemitu passio^q et conversionis initium, in commotione emulatio et fortitudinis instrumentum, in lacrimarum eruptione operatio, in testificatione significatio intelligitur./

II. De duabus speciebus compunctionis et effectibus et exemplis singularum.^a /

Species compunctionis due sunt: indignatio et gratulatio.

Indignatio est contriti cordis mesticia salutaris, gratulatio devote mentis exultatio spiritualis. Indignatio torquet, gratulatio mulcet, indignationem comitatur amaritudo, consolatio gratulationem.

Per indignationem laxatur ac^b solvitur anima / fidelis in partum, per gratulationem de prolis optate nativitate letatur. Mulier cum parit tristitiam habet, cum autem peperit,

-
- l) virtutis / urtutis A.
  - m) viriliter / utiliter L.
  - n) et add.L.
  - o) eruptione / eruptionem A.
  - p) potius om.BR.
  - q) passio / compassio A.

---

2) Cf.supra, 1.6.

IV,ii

- a) Capitulum secundum add.A. Titre om.W.
- b) ac / et A.

- iam non meminit pressure propter gaudium quia natus est homo
 10 in mundum. / *Per indignationem* luitur culpa, placatur offensus, *per gratulationem* crescit gratia, amor federatur occultus. Exemplum indignationis in titulo *Pro oc/tava* reperimus: *Lavabo per singulas noctes lectum meum; lacrimis meis stratum meum^c rigabo.*¹ / T 100^v_b
 L 61^r_a
 B 85^r
 D 78^r
- 15 *Nox enim aeris noctem peccati / significat, quia ut illa^d nube cave caliginis radiantibus libere lucis auras removet, sic peccatum tenebras cecantis ignorantie^e peccantibus offundens,^f solatium luminis, veritatem et iusticiam tollit iniquis. Unde : Nescierunt, neque intellexerunt; in te-*
 20 */nebris ambulant.*² Et Veritas de eisdem : *Ceci^g sunt duces cecorum.*³ V 55^r_a
- Lectus autem qui lacrimis abluitur, conscientia est, que compunctione mundatur. Lectus gravis est infirmis, gratus^h bene habentibus, sic conscientia torquet et vexat iniquos,*
 25 *letificat porro bene conscios sibi de se. Exemplum gratulationis illud habemus / et ibi : Tibi dixitⁱ cor meum, exquisivit te facies mea, faciem tuam, Domine, / requiram.*⁴ Et illud : *Sitivit anima mea ad Deum, fontem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei?*⁵ / T 101^r
 A 64^r_b
 W 108^v

-
- c) *stratum meum / stra-meum* A.
 d) *illa / ille* D.
 e) *tenebras cecantis ignorantie / cecantis ignorantie tenebras* A.
 f) *offundens / effundens* A.
 g) *facti* add. A.
 h) *gratus / gratia* L.
 i) *dixit / dixi* B, T.

-
- 1) Ps. VI, 7.
 2) Ps. LXXXI, 5.
 3) Matt. XV, 14.
 4) Ps. XXVI, 8.
 5) Ps. XLI, 3.

III. Item de aliis earundem specierum exemplis
ubi qualitas compunctionis^a innuitur.^b

Utriusque compunctionis speciem describit Iheremias^c /
sub titulatione Sade, que vertitur in iusticiam¹: Deduc qua-
si torrentem lacrimas per diem et noctem, et non des requiem
tibi, neque taceat pupilla oculi tui.² In quo versu quatuor
5 specialiter annotantur: Species compunctionis due, modus,
finis et virtus.

BR 77^x

Lacrime enim per diem, gratulationis sunt, lacrimae per
noctem, indignationis. Indignatio quippe memorem adducit, et
eum significat / nox, gratulatio gaudium, et ipsum^d exprimit
10 dies.

L 61^r_b

Modus per similitudinem torrentis describitur, in quo
abundantia pariter et velocitas in/nuitur. Non enim in lac-
rimis paucis modicisque guttis compunctio debet emitti, aut
sero et pigritanter effundi, sed uberrime ac velociter in-
15 star torrentis qui et aquis abundat, celerique cursu preci-
pites meatus evoluit.

T 101^r

Finis exprimitur per : Non des requiem tibi,³ per quod
continuatio assiduitasque dinoscitur, ac si hoc his verbis
diceretur : "Assidue, semper, incessanter, sine otio deduc
20 quasi torrentem lacrimas per diem et noctem. / Non des re-
quiem tibi,⁴ ne fatigeris, ne vaces, sine intermissione ad-
hibe curam, operam impende".

V 55^r_b

Virtus lacrimarum innuitur^e per : Neque taceat pupilla
oculi tui.⁵ Videte quid vetuit, vetuit^f enim tacere pupillam

---

IV,iii

a) compunctionis / compunctioni L.

b) Titre om.W.

c) Numérotation (main moderne défectueuse BR : 76 pour 77.

d) ipsum / eum A.

e) innuitur / exprimitur L.

f) vetuit, vetuit / metuit, metuit BR.

---

1) HIER. Liber Interpr. Hebr. Nom., CC LXXII, p.119 (Lag.49)1.1.

2) Thre.II,18.

3) ib.

4) ib.

5) ib.

- 25 que nec linguam habet nec / labia. Tamen dum tacere^g pro- A 64^v
 hibetur, prohibetur habere loquelam,^h cuius loquele testis
 est Deus, et cla/moris scrutator est verus et lingue illius B 85^v
 auditor.⁶
- Magna igitur virtus estⁱ lacri/marum, que dum iacentes^j T 101^v
 30 genas tacite sulcant perque maxillas et ora erraticae la-
 buntur, pondera vocis vicesque clamoris, iudicem ante / D 78^v
 pium, pium ante iudicem vices / clamoris pondera vocis ha- W 109^r
 bent. Unde est illud : *Exaudivit Dominus vocem^k fletus*
*mei.*⁷ Nec modo ad Deum suas fundunt fabulationes, verum
 35 etiam et escas se faciunt precipuas et purissimas. Unde: / L 61^v
*Fuerunt michi lacrimae mae panes die ac nocte.*⁸ Et alias :
*Potasti nos vino compunctionis.*⁹ Et iterum alibi : *Ciba-*
bis nos pane lacrimarum et potum dabis nobis^l in lacrimis
*in mensura.*¹⁰ Itaque compunctio intercedit et reficit, sup-
 40 plicat et satiat, poscit et pascit, petit et alit, vox, ci-
 bus, sermo, vita.

-
- g) Tamen dum tacere / Tam tacere dum V.
 h) prohibetur habere loquelam B, BR, T /
 loquelam habere prohibetur D, L /
 loquelam prohibetur habere A, V, W.
 i) virtus est / est virtus L.
 j) iacentes / tacentes W.
 k) vocem / om. A.
 l) nobis om. A / nobis nobis BR.

-
- 5) Sap. I, 6.
 6) Ps. VI, 9.
 7) Ps. XLI, 4.
 8) Ps. LIX, 5.
 9) Ps. LXXIX, 6.

IV. In que dividatur prima species compunctionis^a
innuitur et de exemplis^b eorum.^c

Oportet quoque species indignationis investigare.

Indignatio duplicem fremitum emittit, unum pro his que
dolorem / pariunt, alium pro his que timorem incutiunt.^d

T 104^v_b

Sed quod parit dolorem, in ea dividitur que amissa sunt,
5 et in ea que commissa sunt. In his que amissa sunt, plangi-
tur iactura; in his que commissa sunt, contumelia defletur. /
Defletur dampnum in illis, in istis opprobrium. / Ingens iac-
tura et dampnum, / inestimabile donum ac / bonum incomparabi-
le perdidisse imaginem Dei et Deum.^e Cum aureus locus glo-
10 rie qui perditus est, cum suavitas gratie que sublata est
plangitur, iactura ploratur et dampnum. E regione, cum morta-
lis plenusque penarum^f locus presentis exilii, cum polluta
qua sumus polluti peccati plangitur alluvies, contumelia
opprobriumque defletur.

C 52^r
BR 77^v
V 55^v_a
A 64^v_b

15 Utrumque malum, iacturam scilicet et contumeliam, uno
versu describit et plangit Iheremias: Qui vescebantur,^g in-
quit, voluptuose, interierunt in viis;^h qui nutriebantur
in croceis, amplexati sunt stercora.ⁱ

Vias dicit multi/plices anfractus et longos labores
20 pre/sentis vite, stercora omnem gloriam mundi et / precipue
immundiciam ac sordes luxurie fetentis.ⁱ Unde de quibusdam:

T 102^r
L 61^v_b
W 109^v

IV,iv

- a) compunctionis om.L.
- b) exemplis / exemplo L.
- c) Titre om.W.
- d) incutiunt / excutiunt BR.
- e) Deum / Domini W.
- f) penarum / plenarum T.
- g) vescebantur / vexebantur BR.
- h) et add.A.
- i) luxurie fetentis / fetentis luxurie V.

*Effundetur sanguis eorum sicut humus et corpora eorum sicut stercora.*²

Et iterum : *Computruerunt iumenta in stercore suo.*³ Iu-
 25 *menta enim dicit non secundum natu/ram, sed secundum compa-* B 86^r
rationem.^j Unde : *Homo cum in honore esset non intellexit,*
comparatus est iumentis insipientibus et similis factus est
*illis.*⁴ Et iterum : *Nolite fieri sicut equus et mulus,*^k
 30 *quibus non est intellectus.*⁵ Porro per *vesci voluptuose,*
abundantia totius oblectationis, per nutriri in croceis,
gloria totius honorificentie^l *subauditur. Cernens igitur et*
discernens intelligentiam^m *versus hic positi et expositi,*
*sic dico ad iacturam/pertinere perdidisse*ⁿ *vesci voluptuose*
et nutriri in croce/is, dico ad contumeliam pertinere inte-
 35 *riri in viis et*^o *sterco/ra amplexari.*

Quod si has^p indignationis species suis cupimus notare
 vocabulis, illam quidem que plangit iacturam, dicemus *deiec-*
tionem; que vero flet contumeliam, nominabimus *confusionem*.
 Id quoque non absurde. Ex eo enim quod gloriam per/didimus
 40 et honorem, *deiecti* videmur et sumus, at ex eo quod mutabi-
litati curvamus et viciis, confusionem opprobriumque porta-
mus. Unde Apostolus : Quem fructum habuistis tunc^q *in his*^r
*in quibus nunc erubescitis?*⁶

D 79^rA 65^rT 102^r_bV 55^v_b

---

j) *comparationem / operationem L.*

k) *et mulus / emulus D.*

l) *gloria...honorificentie / glorie...honorificentia A.*

m) *intelligentiam / sensum L.*

n) *pertinere perdidisse / perdidisse pertinere V /*
per add.V,W.

o) *et / ad A.*

p) *has / hac BR.*

q) *tunc L / om.A,B,BR,C,D,T,V,W.*

r) *his / illis L.*

---

2) *Soph.I,17.*

3) *Ioel.I,17.*

4) *Ps.XLVIII,13,21.*

5) *Ps.XXXI,9.*

6) *Rom.VI,21.*

V. Item aliud eiusdem divisionis exemplum^a
cum expositione sua.^b

Has de quibus disputo species, Iheremias in *Threnis* tri-
na divisione partitur: *Et recorda/ta est Iherusalem die-*
rum afflictionis sue^c *et prevaricationis sue, omnium desi-*
*derabilium suorum que habuerat a diebus antiquis.*¹

L 62ra

5 *Afflictionem* dicit multiplices angustias, interiores et
exteriores, corporales et spiritu/ales. *Prevaricationem,*^d
transgressionem obedientie ; *desiderabilia*, virtutes et bona
vite beate.

T 102^v

10 *Confusionem* igitur quam nos pro pena posuimus et culpa,
Iheremias in/*afflictionem* quantum ad penam, et in *trans-*
gressionem quantum ad culpam subdividens, tres species po-
suit: *deiectionem* scilicet que plangit iacturam, *confusionem*
que culpam, *afflictionem* que penam, que duo, id est culpam/
et penam, ad solam nos retulimus *contumeliam*.

W 110^rBR 78^r
(77^r)

VI. Subdivisio speciei eiusdem in alias cum suis
exemplis.^a/

A 65rb

Indignatio que oritur ex timore, in *arguitionem* dividitur
et *correctionem*.^b

Plangit indignatio *arguitionem* cum purgatorii veretur in-
cendia foci, cuius flamma laxat culpas, et supplicia penarum
5 temporis fine recedunt.

IV,v

- a) eiusdem divisionis exemplum / exemplum eiusdem divisionis V.
- b) Titre om.W.
- c) sue om.V,W.
- d) et add.L.

-
- 1) *Thre.I,7.*
-

IV,vi

- a) Titre om.W.
- b) *correctionem* B,BR,L / *correctionem* A,C,D,T,V,W.

- Plangit *correctionem*,^c cum horret luctificas^d sedes, / B 86^v
 ubi nullus ordo, sed sempiternus horror in/habitat, cum ig- T 102^v_b
 nem et vermem estuantis Gehenne tremiscit, cum *stridores*
*dentium*¹ niviumque pavet algores, cum denique formidat pi-
 10 ceos ardores ambustionis eterne, qui parati sunt / diabolo V 56^r_a
 et angelis eius. De utroque igne loquitur Sanctus : Domine,
 inquires, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua cor-
 riplas me.²/ L 62^r_b
 Furoris nomine penas purgatorias, per iram damp/natorias^e C 52^v
 15 expressit. Et decenter : Furor est enim^f ira brevis, et que
 non tam ex malicie proposito quam ex subito contingit even-
 tu. Sic ignis ille furit ad tempus et quos vexat, vexat ad
 tempus, sed non in eternum. Ira est motus veniens ex propo-
 sito et perseverans, sic: Ignis alius non extinguitur et
 20 vermis non moritur.^g Ob causam eandem furori arguitionem,
ire correptionem^h adiunxit, quoniam qui arguitur, ut emende-
 tur arguitur; qui vero corripitur, sententie iudicio pun-
 ni/endus dampnandusque subicitur. T 103^r
 Igitur uti ratione planum fecimus et auctoritate, indi-
 25 gnatio que nascitur ex dolore, in deiectionem dividitur et
 confusionem; / cui vero timor prestat originem, in arguitio-
 nem / dividitur et correptionem.ⁱ Sed ne improbetur quod la-
 bores vite presentis posuimus inter ea que commissa sunt,
 cum diximus^j confusionem plangere ea que commissa sunt, id
 30 est tam angustias quam excessus, sciendum est^k quia^l ipsi

-
- c) *correctionem* L / *correptionem* A,B,BR,C,D,T,V,W.
 d) luctificas / luctificat D.
 e) dampnatorias / dampnatoria BR.
 f) est enim / enim est A.
 g) non moritur bis D.
 h) *correptionem* / *correctionem* L.
 i) *correptionem* / *correctionem* A,L / *corruptionem* C.
 j) diximus / dicimus L.
 k) est om.A.
 l) quia om.C.
-

- 1) Matt.VIII,12; XIII,42,50; XXII,13; Luc.XIII,28.
 2) Ps.VI,2; XXXVII,2.
 3) Is.LXVI,24.

nos nobis ipsis labores fecimus, cum peccavimus, sicut Scriptura dicit de graviore pena : Deus mortem non fecit, sed *impii* manibus et verbis accersierunt illam.⁴

VII. De duabus speciebus secunde speciei compunctionis et de subdivisionibus prime speciei.^a

Gratulatio quoque in gratiarum actionem dividitur et expectationem.

Gratiarum actio est de iam datis,^b expectatio de dandis. Inter innumera mu/nera que bonitas divina gratis dedit in-
 5 gratis, duo precipue contulit : libertatem et potestatem, T 103rb
 per unam / redimens captivos, per alteram honorificans L 62va
 amicos. Neutrum sine altero precium habet aut gloriam. Glo-
 riam autem habet et precium, et nulli servire / et multum V 56rb
 posse. Utrumque largitus est cui nos et a servitute peccati
 10 redimere et immensis complacuit gratie redimere muneribus.
 Libertas est quod eruit nos de / potestate tenebrarum, B 87^r
 potestas quod transtulit^c in regnum claritatis dilectionis
 sue. Ad gratiarum actionem pro utraque re invitans / aposto- BR 78^v
 lus Petrus : Ut virtutes, inquit, annuncietis eius qui de (77^v)
 15 tenebris vos vocavit in ammirabile lumen^d suum.¹

In tenebris vicium et servitutem, in lumine gratia intelligitur imperiumque. Hec quidem operatur Deus in singulis tactu et actu^e inspirationis occulte, sed modus quo/ univer- A 65vb

---

4) Sap.I,13-16.

IV,vii

- a) Titre om.W.
- b) datis / dictis BR.
- c) nos add. A.
- d) lumen om.A.
- e) tactu et actu / actu et actu BR.

---

1) I Petr.II,9.

- saliter hec^f omnia fecit, supra modum est ammirandus, / quia T 103^v
 20 super^g omnia que mirabiliter fecit, nichil mirabilius fecit:
*Verbum enim caro factum est et habitavit in nobis.*² Factum
 est caro et cara fecit. Denique: *Mortuus est propter delicta*
*nostra / et resurrexit propter iustificationem nostram,*³ in W 111^x
 uno libertatem, in altero tribuens potestatem. De quibus
 25 duobus letabundus gratiarum actiones animus celebrat, quoti-
 enscumque de bonis^h sibi collatis spiritualiter exultat.

VIII. De subdivisionibus secunde speciei et exemplis.^a / D 80^x

*Expectatio nichilominus ad gratulationem pertinet, quia exultationem inducit : Gloriamur enim in spe glorie filiorum Dei.*¹

- Et ipsa etiam bipartita^b est : *in refrigerio / et in reg-* L 62^v_b
 5 *no, hoc est in requie animarum post absolutionem corporum,*
et in felicitate nature post resurrectionem corporum. Utrum-
que petendum et appetendum, quia utrobique gaudium, utrobi-
que solatium. Gaudium et / leticiam obtinebunt, qui obtine- T 103^v_b
*bunt utrumque fugiet dolor et gemitus.*² Felix vita, sed mors
 10 felicior illius cuius exitum beatum beatorum solatur pre-
 sentia spirituum. Spiritum cuius spiritus angelici palmis^c
 suscipientes duplicibus / deducunt multisona laude in ethere-
 am regionem^d et regiam, ubi longiturnitas temporis, lumen V 56^v_a

---

f) universaliter hec / hec universaliter A.
 g) super / inter L.
 h) suis add. L.

---

2) Ioan. I, 14.
 3) Rom. IV, 25.

IV, viii

a) Titre om. W.
 b) bipartita / bipertita T.
 c) palmis / psalmis L.
 d) regionem / mansionem L.

---

1) Rom. V, 2.
 2) Is. XXXV, 10.

oculorum et pax. Hic hic feliciter resurget, cum evolutis^e
 15 seculi ruentis temporibus, et mundi pretereunte figura, mai-
 estas regni perpetui clara facie cunctis illu/xerit. Hic du-
 plici / stola circum amictus,³ rapietur in nubibus obviam
 Christo in aera, et sic semper regnabit cum Deo⁴ et Agno in
 eternum et ultra.

A 66^xC 53^x

20 Pro utriusque loci expectatione, largissimos suavissimos-
 que fletus effundit quisquis calore spiritus excitatus^f et
 incitatus, evigilat et vigilat ad lucem iusticie, et spiri-
 tum eternitatis actum amore supra solum polumque suspendit./

T 104^x

IX. De nominibus duarum specierum^a gratiarum actionis.^{b/}

B 87^v

Verum si per gratia intelligentie clarioris, duas species
 gratiarum actionis et ambas itidem expectationis suis ido-
 ne/isque cupimus signare nominibus, illas ereptionem et
 sanctificationem, has requietionem assumptio/nemque dice-
 5 mus. Consone totum et recte secundum attestationem auctori-
 tatis et premissam nostre assertionis disputationem. Af-
 fluentia enim divine propiciationis non impendit vitam vi-
 duam muneribus, spoliata beneficiis, honoribus ingloriam.
 Quos eruit, hos sustollit et quos liberat, illos magnifi-
 10 cat. Egestatis molestiam submovet, copias divitiarum^c uber-
 tim impertitur utentibus. Curas tristicie rodentis excludit,
 gaudia solatiorum / aspirat.

W 111^vL 63^xaBR 79^x
(78^x)

---

e) evolutis / ex volutis T.

f) excitatus / exitatur L.

---

3) Cf. Apoc.VII,9 et 13.

4) I The.IV,17.

IV,ix

a) duarum specierum / specierum duarum BR.

b) Titre om.W.

c) divitiarum / divicias BR.

Utriusque liberalitatis donum, ereptionis scilicet et sanctificationis, in Scripturis commemorari reperimus, nunc
15 commixtim, nunc singil/latim.

T 104^r_b

Commixtim ut ibi : *Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia et miserationibus.*^{d1} Nec non et ibi : *Et elecit a facie eorum gentes, et forte divisit eis ter/ram in funiculo distri/butionis.*²

A 66^r_b
V 56^v_b
D 80^v

20 Gentes enim / barbariem viciorum et mores peregrinos a fide et actus vite nefande, funiculum distributionis divisiones gratiarum et^e varietates spiritualium donorum accipio. In quorum uno: *Vita de interitu redimitur*, in altero : *Misericordia coronatur et miserationibus.*³

25 Singillatim ut ibi : *Et eduxit me de lacu miserie et de luto fecis.*⁴ Hoc ad ereptionem. Et statuit^f supra petram pedes meos et direxit gressus meos.⁵ Hoc ad sanctificationem. Et alia innumera.

X. De nominibus duarum specierum expectationis.^a

Quod vero requietionis appellatione apte signetur felicitas ea que spiritus a carne / exeuntes^b et exu/entes carnis vilem^c et corruptibilem amictum, excipit et inserit honorandis celestis curie senatoribus intra concupiscibilis

T 104^v
L 63^r_b

-
- d) *miserationibus / miseratione A.*
e) *et om L.*
f) *statuit / statui BR.*

-
- 1) *Ps.CII,4.*
2) *Ps.LXXVII,54.*
3) *Ps.CII,4.*
4) *Ps.XXXIX,3.*
5) *ib.*

IV,x

- a) *Titre om.W.*
b) *exuentes / exuentem BR / exeuntes C (exeuntes corr.in exuentes B)*
c) *carnis vilem / vilem carnis L.*

- 5 glorie lucidissimas mansiones, credibilibus docemur exem-
plis. Unde / de sanctis : *Visi sunt oculis insipientium mo-* W 112^r
*ri, illi autem sunt in pace.*¹ Et in *Apocalypsi* : A modo
iam dicit *Spiritus* ut requiescant a laboribus suis.² Nec
modo requiescunt a laboribus, quod etiam non iustorum est,
10 sed etiam propter labores requiescunt, quod est merces ius-
ticie et vite remuneratio innocentis. Unde vates eximius: In
pace / in idipsum, dormiam et requiescam.³ Et de aliis:^d Vox B 88^r
exultationis et salutis in tabernaculis iustorum.⁴ De quorum
item gaudio, gaudens canit *Ecclesia*: *Gaudent in celis anime*
15 *sanctorum.*⁵ Denique, in eadem *Apocalypsi*, anime gestientes
supremum / desiderande resurrectionis diem, acceperunt divi- A 66^v
num responsum : *Requiescere adhuc tempore modico, do/nec im-* T 104^v
*pleretur numerus salvandorum.*⁶
- Quodque claritas deifice visionis ad quam sancti per acta
20 resurrectione tollentur, assumptionis merito sibi nomen as-
sumat, testimonio Veritatis instruimur : *Et si abiero/et* V 57^r
preparavero vobis locum, iterum venio et assumam vos ad me-
*ipsum, ut ubi ego sum et vos sitis.*⁷ Et Sanctus in cantico
Iheremie et Aggei de populo transmigrationis cum inciperent
25 proficisci: / *Beatus quem elegisti et assumpsisti, habitabit* C 53^v
*in atriis tuis.*⁸

---

d) Et de aliis om.BR.

---

1) Sap.III,2-3.

2) Apoc.XIV,13.

3) Ps.IV,9.

4) Ps.CXVII,15.

5) Cf. De sanctis confessoribus, Analetica Hymn. 37 ou
In Epiph.Domini, id.

6) Apoc.VI,11 : " et dictum est illis ut requiescerent adhuc
tempus modicum, donec compleantur conservi eorum..."

7) Ioan.XIV,3.

8) Ps.LXIV,5.

XI. Distinctior^a earundem specierum prosecutio cum
originibus singularum.^{b/}

L 63va

Amplius ad amplius tam compunctionis manerias quam ad unde^c singule oriuntur comperiendum. Tota multiplicitas causarum e quibus compunctio progreditur, dividitur in duas : in amaritudinem torquentis tristitie et suavitatem leticie consolantis. / Et ex inde quidem contemptibilitas^d humiliat^e penitentem, ex hinc autem ammiratio le/tificat presumentem. /

BR 79^v
(78^v)
T 105^r
D 81^r

Operatur autem contemptibilitas a preterito, a presenti,^f a futuro, et in singulis similiter, nec similiter tamen. Similiter quidem quia dupliciter, nec similiter tamen quia non ex eisdem. Et ut dissimili/ter^g dicamus hec eadem similiter secundum numerum, non tamen similiter secundum instrumentum.

W 112^v

Similiter operatur ammiratio a preterito, a presenti,^h a futuro, in singulis similiter, nec similiterⁱ tamen. Similiter / quidem quia tripliciter, sed quia ex diversis, ideo dissimiliter. Et hic^j quoque similiter secundum parem enumerationem, sed secundum rationem eandem non ita.

A 66vb

A preterito, contemptibilitas humiliat ex discessione; a presenti, ex destitutione; a^k futuro, ex sollicitatione. Discessio enim et destitutio et sollicitatio species sunt contemptibilitatis sive indignationis.

A preterito, ammiratio le/tificat ex preventionem; a presenti, ex subsecutione, a / futuro, ex preparat/ione. Nam et iste tres species ammirationis aut congratulationis sunt.^l

T 105rb
B 88^v

Ex hinc que prima exierunt ad propositionem, prima quoque ad exposi/tionem accedant. /

L 63vb
V 57rb

IV, xi

- a) Distinctior / Distinctio BR.
- b) Titre om.W.
- c) ad unde / habunde BR.
- d) quidem contemptibilitas / contemptibilitas quidem L.
- e) humiliat / huimiliat A.
- f) a preterito, a presenti / a presenti, a preterito L.
- g) dissimiliter / similiter T.
- h) a preterito, a presenti / a presenti, a preterito L.
- i) nec similiter om.D.
- j) hic / hic V.
- k) ex / a L.
- l) tres species...congratulationis sunt / tres species sunt...congratulationis L.

XII. Ex quibus duobus oritur contemptibilitas a
preterito per discessionem.^a

Ex discessione dupliciter contemptibilitas humiliat: ex
ingratitude et temeritate. Ex illa contemptores beneficii,
transgressores precepti ex ista.

Ingratitudo enim est subsannare beneficium, Dominum ex-
cerbare horrendae temeritatis. Prebet Deus multa munera,^b
indicit et preceptum ut inde illiciat^c animos, affectus
conciliet, hinc nescientes erudiat, remuneret obedientes.
Optime utrumque. Nam preesse et non prodesse, sevitia potes-
tatis habetur. Prodesse et non preesse, amicitia preter^d re-
verentiam et preter^e laudem secundum aliquid.

Preter^f reve/rentiam, quia reverentia non exhibetur nisi
ei aut quem sentit experientia, aut fides credit haberi mai-
orem. Preter^g laudem, quia si se mutuo et / multo^h coequales
amore colunt, non effertur ad magnificentiam. Si autemⁱ fac-
tus fovet inferiorem,^j gratie significatio est. Ideoque ut
preceptum sit / terror potestatis, beneficium dilectionis
indiciū, iubet Deus et prebet ut sit quod sit ad terrorem,
et sit quod sit ad amorem. Sicut enim psallimus sanctum, in
eo quod ad amorem, et terribile, in eo quod ad terrorem, no-
men eius.¹

T 105^vA 67^rW 113^r

IV,xii

- a) Titre om.W.
- b) munera A,B,V / munera L / munere T/ numerum BR,C,D,W.
- c) illiciat / illiceat L.
- d) preter / propter L.
- e) preter / propter L.
- f) preter / propter L.
- g) preter / propter L.
- h) multo / multos BR.
- i) autem A,D,T / ante B,BR,C,L,V,W.
- j) inferiorem / interiorem BR.

- 1) Ps.XCVIII,3:"...confiteantur nomini tuo magno, quoniam
terribile et sanctum est".

Quodque simile^k est huic: "Potestas Dei¹ est, et tibi Domine misericordia". Quare qui ei, qui nobis de suo dedit et sua, nos et nostra, gratifice non compensavimus, immo et illum^m negleximus, et illius ingratiitudinis nos excusare non possumus, nec / debemus. Qui/que tante maiestatis cui curvatur omne genu preterivimus preceptum, temeri/tatis nos excusare non possumus, nec debemus.ⁿ

L 64^r_a
D 81^v
T 105^v_b

Ex discessione ingratiitudinis arguitur dilectus, de quo dicitur: Incrassatus^o est dilectus et recalcitravit, incras-
satus, impinguatus, dilatatus.² Et ex temeritate: Immolave-
runt demoniis et non Deo, diis quos ignorabant.³/

BR 80^r
(79^r)

XIII. Ex quibus a presenti per destitutionem.^a/

V 57^v_a

Destitutio humiliat a presenti, tum ex deiectione, hinc a loco glorie, inde a solatio gratie; tum ex oppressione, hinc infligte corruptionis, inde contrarie temptationis.

A loco glorie de quo dicitur: Domine, dilexi decorem domus tue, et locum habitationis glorie tue.¹ Et de quo in Threnis: Proiecit de celo in^b terram / inclitam Israel.²

C 54^r

A solatio gratie, unde similiter in Threnis: Virgines mee, id est / pulcritudo et puritas/ intentionum, et iuvenes

B 89^r

A 67^r_b

---

k) simile / silere (sic) BR.

l) Dei / tibi BR.

m) illum / ipsum L.

n) Quique tante maiestatis...excusare non possumus, ne debemus om.BR.

o) Incrassatus / ingrassatus BR.

---

2) Deut.XXXII,15.

3) Deut.XXXII,17.

IV,xiii

a) Titre om.W.

b) in om.L.

---

1) Ps.XXV,8.

2) Thr.II,1.

mei, id est virilitas spiritualium actuum, abierunt in capti-
 10 tivitatem.³ Idem versus alius^c ordine verso : Et tradidit in
 captivitatem virtutem eorum^d et pulchritudinem eorum/ in ma-
 nus inimici.⁴ Et rursum in Threnis : Filii Syon incliti et
 amicti auro primo, quomodo computati sunt in vasa testea
 opus manuum figuli?⁵ Et illud : Vie Syon lugent eo quod
 15 non sit qui veniat^e ad sollempnitatem.⁶ Hinc utique luctus,
 sicut^f in Threnis : Iccirco ego plorans, et ocu/lus meus de-
 ducens aquam, quia longe factus est a me consolator, conver-
 tens animam meam.⁷

T 106^xW 113^v

Delectionem sequitur / oppressio, in obiecte contrarieta-
 20 tis pena multiplici. Eam experimur corruptibilitate conditi-
 onis, sicut : Corpus quod corrumpitur aggravat animam, et
 deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem⁸ et
 sicut : Quoniam pulvis sumus, homo sicut fenum dies eius,
 tamquam flos agri sic efflorescit.⁹ Et sicut : Vere fenum
 25 est populus.¹⁰ Et sicut : Exterior noster homo^g corrumpi-
 tur,¹¹ nimirum morbo vel senio.

L 64^x_b

Asperitate quoque temptationis vexat oppressio, tum ex
 eis / que suggeruntur, tum ex eis etiam que inferuntur. De
 utrisque in Threnis : Foris interficit gladius et domi mors
 30 similis est.¹² Suggestio est tum quasi vitabilium, cum voti-
 va tolluntur et inferuntur contraria, tum quasi appetibilium
 cum mollia admoventur tristibus emotis. / A tedio exteriorum
 Iob, et ab exteriorum^h solatio Christum temptavit iniquus,

T 106^x_bV 57^v_b

---

c) alius / alio L.

d) eorum / om. A.

e) sit...veniat / sint veniant L.

f) sicut / sic A. / fecit C.

g) noster homo / homo noster A / homo om. D.

h) exteriorum / exteriori A.

---

3) Thr. I, 18.

4) Ps. LXXVII, 61.

5) Thr. IV, 2.

6) Thr. I, 4.

7) Thr. I, 16.

8) Sap. IX, 15.

9) Ps. CII, 14-15.

10) Is. XL, 7.

11) II Cor. IV, 16.

12) Thr. I, 20.

- illi auferens habita, huic habenda pro/mittens. Et ut a la- A 67^v
 35 tere aliquid inferamus, cur Lucas evangelista dicens reces-
 sisse diabolus a Domino consummata temptatione,¹³ / subie- D 82^r
 cit omni? Est enim temptatio tedii, id est vitabilium, quam
 non consummavit, quia nec inchoavit. Sed omni dixit non uni-
 versaliter, sed distinctive pro omnibus speciebus eius, que
 40 est appetibilium et quasi a solatio.
 Cuius tres sunt species¹ : concupiscentia carnis, sicut :
 Dic ut lapides isti panes fiant¹⁴ et concupiscentia / ocu- T 106^v
 lorum, sicut : Mitte te deorsum,¹⁵ et superbia vite, sicut:
 Hec omnia tibi dabo.¹⁶
 45 Temptatio autem ab eis^j que inferuntur, tum eorum que
 non sunt ex nobis, ut possessiones, tum / eorum que sunt ex L 64va
 nobis, ut corpus et membra corporis.^{k/} W 114^r

XIV. Ex quibus a futuro per sollicitationem.^a

Sollicitatio^b humiliat a futuro ex ambiguo electionis et
 conspecte condemnationis^c / horrore.^d

Ex^e electionis ambiguo quo nemini est certum / si perse- B 89^v
 veret, et si sit amore dignus vel odio.¹ Novit enim non BR 80^v
 (79^v)

-
- i) sunt species / species sunt A.
 j) eis / his A.
 k) membra corporis / corporis membra L.

---

13) Luc.IV,13.

14) Matt.IV,3 (cf.Luc.IV,13).

15) Matt.IV,6 (cf.Luc.IV,9).

16) Matt.IV,9 (cf.Luc.IV,6). Odon se réfère à Luc.
 (notes 14-16), mais il cite, textuellement, Matthieu.

IV,xiv

- a) Titre om.W.
 b) Sollicitatio / sollicitudo V,W.
 c) condemnationis / condemnationis B,C / dampnationis A.
 d) horrore / honore BR.
 e) ex om.A.

---

1) Eccle.IX,1.

5 nos,² sed Dominus qui sunt eius.³ Spiritus^f quidem testimo-
 nium perhibet spiritui nostro quod sumus filii Dei,⁴ sed
 hoc quantum ad spem. Etsi quantum ad rem, utique quamdiu
 est in nobis. Quamdiu^g autem mansurus sit, scit nemo nisi
 per ipsum, nec ille etiam qui habet ipsum. Ideo beatus qui
 10 ait: Certus sum quod^h neque mors, neque vita, neque in-
 stantia, neque futura, neque ulla creatura / poterit nos se-
 parare a caritate Dei,ⁱ que est in Christo Ihesu.⁵ Sed non
 cum omnibus sic agitur. Unde ad quosdam: Qui stat videat
 ne cadat.⁶

T 106vb

15 Condep/nationis horrore sollicitatio humiliat, cum etiam
 non metuentem, sed intuentem obiecta supplicii furentis
 atrocitas, pro reorum truci passione com/passio fraterna
 contristat. Ibi enim ignis eorum non extinguetur et vermis
 eorum non morietur.⁷ Ibi erit et nonquam deerit fletus et
 20 stridor dentium.⁸ Quod metuens Sanctus: Cor meum, inquit,
 conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me.
 Timor et tremor venerunt super me, et contexerunt me
 tenebre.⁹

A 67^vbV 58ra

Distinctive igitur sex cause sunt ex quibus compunctio ab
 25 indignatione ducit originem:

Ingratitudo et temeritas, oppressio et abiectio, elec-
 tionis incertitudo / et condempnationis^j horror.

L 64vb

---

f) Spiritus / Spiritum V.

g) Quamdiu / Quam BR.

h) quod / quia L.

i) Dei om.L.

j) condempnationis / dampnationis A,C,D,V.

---

1) Eccle.IX,1.

2) I Ioan.III,1.

3) II Tim.II,19.

4) Rom.VIII,16.

5) Rom.VIII,38.

6) I Cor.X,12: "...Qui se existimat stare, videat ne
 cadat".

7) Is.LXVI,24.

8) Matt.VIII,12; XIII,42; XXII,13; Luc.XIII,28.

9) Ps.LIV,5-6.

XV. Ex quibus tribus ammiratio oritur a preterito
per preventionem.^a/

Rursum dat compunctioni exitus suaviore suavis ammirationis eventus, a preterito per preventionem: ab imaginis forma, a suspensione ultionis et subventionis effectum.

5 Forma imaginis est, quod similes sibi fecit / nos qui fecit nos. Splendore mirande pulchritudinis / et luciferi claritate coloris, singulos^b nostrum vermiculavit vultus et faciem. Qualis gloria similem esse illi, cuius pulchritudinem sol et luna mirantur! Gloria^c nostra hec est : Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.¹ Signo tante imaginis
10 gloriator et efferor letabundus. Scio et certus sum suam illius illum amplecti et diligere imaginem.

W 114^vD 82^v

Adhuc comperio^d dilectionis effectum ab expectatione redditus et suspensione ultionis. / Licet enim agentibus nobis obscuratum sit aurum et color optimus immutatus,² necdum
15 tamen addixit morti morte dignos, sed sustinens sustinuit in longa / et paterna patientia vasa ire, digna ire in interitum,³ dissimulans^e peccata propter penitentiam.⁴ Sub oculis magnifice maiestatis et facie colendi parentis^f impune punienda sepe com/misi, ingratus et reus. Nisi nimium dilexisset, nimium non tulisset. In his omnibus est compertus et expertus amor eius et adhuc manus eius extenta. Utique addendum. Quippe qui^g fecit nos, non inferth / iram, et inter
20 differendum non aufert et gratiam.¹

A 68^rB 90^rT 107^r_bV 58^r_bL 65^r_a

IV, xv

- a) Titre om.W.
- b) singulos / singulis V.W.
- c) Gloria / gratia D.
- d) comperio / comperior A,L.
- e) hominum add. L.
- f) parentis / patris A.
- g) qui / quid D.
- h) non inferth B, BR / differt (non exp.) T / non differt A,C,D,L,V (non differt corr.in non inferth B) .
- i) non aufert et gratiam / (offert corr.in aufert B) / offert et gratiam T (non exp.)

1) Ps.IV,7.

2) Thr.IV,1.

3) Rom.IX,22

4) Sap.XI,24.

25 Ut enim communem gratiam in copia rerum donisque nature
 preteream preteream quod est super eam et cetera dona? Fac-
 tus est quod nos, ut^j tali forma haud inferiore priori, et
 priorem nobis, et priori restitueret / nos. Quem enim illa
 perdiderat, hunc luminatiorem^k resignavit ista colorem. Et
 30 et sanguine, ea nevim tollens obscuritatis, hoc formositatis
 resignans venustatem. Talis et a tali est forma restitutio-
 nis.

BR 81^r
(80^r)

Ad hec et adhuc per/iculis emo/tis, vocatione interiori
 conversionem inspiravit ad penitentiam, penitentiam profectu
 35 virtutum ad iusticiam transtulit, iusticiam conservavit et
 gratiam. Tantis nos meritis dotavit, ditavitque^l sine meri-
 tis.

W 115^r
T 107^v

In quibus tripliciter accipiendus^m est subventionis ef-
 fectus : donis rerum, forma reparationis, vocatione fidei./

A 68rb

XVI. Ex quibus a presenti per subsecutionem.^a

Mirandus est talis eventus^b a preterito amplectendus et
 qui est a presenti per subsecutionem in sacramento fidei,
 secreto illustrationis, commotionis^c significatione.

Res exultationis effectrix, quod in alimoniam filiorum et
 5 plebis redempte protectionem, id per quod redemit mundum,
 reliquit^d in mundum.^e Utique ad^f mundandum ut / fructum plus

D 83^r

---

j) ut / et D.

k) luminatiorem / luminatorem BR.

l) ditavitque / ditavit L.

m) accipiendus / accipiendum D. (-um corr. in. -us B.)

IV,xvi

a) Titre om.W.

b) eventus /effectua D.

c) commotionis / commonitionis V,W.

d) reliquit / reliquid BR.

e) in mundum / in mundo V.

f) ad om.A.

afferat,¹ et conservandum ut securius permaneat. Nam nequis vel etate fatiscens, vel labore solutus, vel infirmitate lesus deficeret / et periret, re/liquit^g illis, quos non
 10 reliquit,^h *mysterium fidei*, quod potens fuit et estⁱ salvare et servare animas / nostras. In eo enim in quo^j passus est Ipse et temptatus, potens est et eis qui temptantur auxiliari.² Non ait Apostolus "eo quod" passus est Ipse et temptatus, potens est et eis qui temptantur auxiliari, quamvis
 15 verum sit etiam^k hoc, sed in eo, inquit, in quo passus est et temptatus, significans naturam assumpte carnis, in qua passus et temptatus potens est et eis qui temptantur auxiliari.³ Unde ait et^l Ipse : Caro mea vere est cibus, et sanguis meus^m potus.⁴ Qui manducaverit ex hoc pane vivet in
 20 eternum.⁵ Et : Anima carnis, / id est hominis, in sanguine est,⁶ non suo, sed Christi. /

Si enim naturis multis constitutio primordialis, tum ex se, tum ex aliarum temperamento specierum vires mirandas affixit, quibus corporeisⁿ et anime pestibus am/mi/ranter
 25 obsistitur, multo/magis per omnem modum caro ista et iste sanguis totius noxie corruptionis^o expulsiva, patentiore et potentiore sibi communicantibus invehunt valitudinem et salutem. Magnum est omnimodo pietatis sacramentum angelice attestationis oraculo: *Quod*, inquit,^p in ea natum est,

L 65^r_b
 T 107^v_b
 V 58^v_a

B 90^v
 W 115^v

C 55^r
 A 68^v
 T 108^r

-
- g) reliquit / reliquid BR.
 h) reliquit / reliquid BR.
 i) fuit et est / est et fuit V.
 j) in quo / quod A.
 k) verum sit etiam / etiam verum sit V.
 l) ait et / et ait A.
 m) vere est potus add L.
 n) corporeis / corporis L.
 o) et add L.
 p) inquit / enim BR.
-

- 1) Ioan.XV,2 : "...qui fert fructum,purgabit eum, ut fructum plus afferat".
 2) Hebr.II,18.
 3) ib.
 4) Ioan.VI,56.
 5) Ioan.VI,59.
 6) Lev.XVII,11,14.

30 de Spiritu Sancto est.⁷ De ipso ipsa vivificat. *Spiritus*
est enim qui vivificat, caro non prodest quicquam.⁸ Hoc
nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea.⁹

Hoc gratanter accepto, et hoc excepto, quod cordibus
singulorum visitatione familiari benignus illabitur ad con-
35 solationem / et ad illuminationem serenus irradiat, et ludit
in orbe terrarum, et deliciae eius esse, cum filiis homi-
num.¹⁰ Unde et^q Ysaïas : Secretum meum michi, secretum meum
michi¹¹. Ex hoc secreto illustrationis gaudere se Sanctus
significans : Providebam, inquit, Dominum^r in conspectu meo
40 semper, quoniam a dextris est michi, / ne com/movear. Prop-
ter hoc letatum est cor meum et exultavit / lingua mea.¹²

Significatio commotionis est, cum quid preter expectatum
ac solitum communiter exhibetur universis, unde tepor sus-
citatur in flammam, in gratiam pinguescit affectus, in lau-
45 dem denique exhibentis et exhibitionis ammirationem, iacen-
tia corda precipiti ac novo stupore tolluntur. Quod contin-
git^s tum severitate terroris, tum pietate miserationis, illa
feriente malos, hac operante inter bonos / bona. De illa
psallimus : / Dedisti metuentibus te significationem, ut fu-
50 giant a fa/cie arcus.¹³ De ista : Magnificavit Dominus face-
re nobiscum; facti sumus letantes.¹⁴ Et illud apertius : Fac
mecum signum in bonum,^t ut videant qui oderunt me^u et con-
fundantur, quoniam tu, Domine, adiuvististi me et consolatus es

L 65^vaBR 81^v
(80^v)
T 108rb
V 58^vbA 68^vbD 83^vW 116^r

---

q) et om.L.

r) Providebam, inquit, Dominum / Providebam Dominum, inquit L /
Providebam Dominum meum A.

s) contingit / contigit W.

t) bonum / bono A, L, V.

u) oderunt me / me oderunt BR.

---

7) Matt. I, 20.

8) Ioan. VI, 64.

9) Gen. II, 23.

10) Prov. VIII, 31 : "ludens...".

11) Is. XXVI, 16.

12) Ps. XV, 8.

13) Ps. LIX, 6.

14) Ps. CXXV, 3.

me.¹⁵ Quod genus etsi a preterito non separatur, tamen
 55 quasi singulariter volvitur in presenti, citiusque et / am-
 mirantius movemur et monemur ab eis que cernentibus obitiun-
 tur, quam ab eis que remota et ex antiquo credentibus evan-
 gelizantur.

T 108^v

XVII. Ex quibus a futuro per preparationem.^a/

L 65^v_b

Sic et^b sic magnificat Dominus facere nobiscum,¹ magnifi-
 cabit et magnificentius in futurum per preparationem quiete
 absolutionis, claritate resur/rectionis, eternitate visio-
 nis.

B 91^r

5 Sitiebat^c quietem absolutionis, qui cupiebat dissolvi et
 esse cum Christo.² Idem resurrectionis desiderans clarita-
 tem : Salvatorem, inquit, expectamus Dominum nostrum Iesum
 Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostre configu-
 ratum corpori claritatis sue.³ Et excellentissimus theologus
 10 videns visionis eternitatem : Similes, inquit, erimus ei
 quoniam videbimus eum sicuti est.⁴ Nam veluti massa nigran-
 tis ferri, ignea virtute prioris forme / specie viduatur, et
 videtur peregrina transfiguratione^d non ignea, sed ig/nis
 tantum, ita Cum mortem absorbuerit vita,⁵ tanquam transibunt
 15 toti in Dominum^e qui videbunt Eum. Deus enim ignis consumens

v 59^rT 108^v_b

---

15) Ps.LXXXV,17.

IV,xvii

- a) Titre om.W.
  - b) et om.L.
  - c) Sitiebat / Sciebat A.
  - d) transfiguratione / transmigratiōe W.
  - e) Dominum / Deum V,W.
-

- 1) Ps.CXXV,3.
- 2) Phil.I,23.
- 3) Phil.III,21.
- 4) I Ioan.III,2.
- 5) Cf. II Cor.V,4.

est.⁶ Et sicut Helyas quoque significavit : *Qui exaudit per ignem, ipse / est Deus.*⁷

A 69^r

Distinctive igitur novem cause sunt^f e quibus compunctio ammirative deducitur : *Forma imaginis, expectationis longanimitas, subventionis effectus. Sacramentum fidei, secretum illustrationis, signi/ficatio commotionis.*⁹ *Quies absolutio-*
 20 *nis, claritas resurrectionis, eternitas visionis.* Quibus appositis prioribus sex, quindenarius multis gravidus sacramentis, idoneo speculatori rutilat numerus.

W 116^v

XVIII. Commixtim has duas species pro aliis quoque non solum pro nobis assumendas.^a/

L 66ra

Commiscendum etiam quoniam has duas compunctionis species, *indignationem* et *gratulationem*, non modo pro nobis, verum etiam et^b pro aliis / assumere debemus. Unde Apostolus: *Gaudere cum gaudentibus,*^c *flere/ cum flentibus.*¹ Sed cum eas
 5 sive pro nobis, sive pro aliis assumimus, aliquando singillatim, / aliquando commixtim assumimus.

C 55^vT 109^rBR 82^r
(81^r)D 84^r

Singillatim / assumimus cum vel amaritudine sola torque-
 mur *per indignationem*, vel cum consolatione sola replemur
per gratulationem.

10 Commixtim assumimus, cum comparamus et consideramus bona que contulit Deus et promisit, et mala que nos fecimus et promeruimus. Tali enim comparatione strictius mordetur ani-

---

f) sunt cause / cause sunt B,V.

g) *commotionis / commonitionis* V,W (-ni- suscr.).

---

6) *Hebr.* XII, 29.

7) *III Reg.* XVIII, 24.

IV,xviii

- a) Titre om.W.
 b) et /om.A.
 c) et add.A.

---

1) *Rom.* XII, 15.

mus, et acerbior in seipsum plangere validius armatur, cum
 sub uno respicit intuitu et gratiam bonitatis quam delatam
 15 et oblatam presumptione ceca despexit, et scelus horrende / V 59^r_b
 temeritatis considerat, quod sub oculis benivoli et benefi-
 ci parentis insanus sacrilegusque impune peregit. In quod
 signum totus^d matris Ecclesie conventus diebus illis quibus
 celebrem Paraclyti celebrat / adventum, castigat se / quoque
 20 / ieiuniis, tanquam : *In die bonorum non immemor malorum,*²
 et tanquam : *Carnes agni cum lactucis manducans agresti-*
bus.^{e3} In quod etiam signum *Leviticus* posteaquam hac ipsa
 festivitatis die precepit^f offerri^g devote mentis exprimen-
 tia lucem,⁴ tunc denique penitentiae sermonem interserens :
 25 *Facietis, inquit, hircum pro peccato.*⁵ / W 117^v

B 91^v
 A 69^r_b
 T 109^r_b

XIX. Unde^a sit / origo lacrimis, que proprietates^b
 illarum et que proportio spiritualis ad eas.^c

L 66^r_b

Indicit animo inserere tanquam^d per digressionem unde sit
origo lacrimis, que illarum proprietates, et que ad illas
proportio spiritualis.

-
- d) totus / totius^L.
 e) manducans agrestibus / atrestibus manducans BR,W.
 f) cur add.^L.
 g) offerri / offerre V,W.

-
- 2) Eccli.XI,25.
 3) Num.IX,11.
 4) Cf.Lev.XVI,1.
 5) Lev.XVI,5 et 15.

IV,xix

- a) Unde / Que A.
 b) proprietates / proprietas A.
 c) eas / illas A.
 Titre om.W.
 d) tanquam om.L.

Cor humanum si passionibus gaudii vel tristicie tangitur,
 5 dissimili semper ac naturali fatigatione vexatur. Dilatatur
 gaudio, tristicia stringitur.^e Vi utriusque passionis agita-
 tum, fumigat. Qui fumus superiora cerebri conscendens, et
 humoribus eius emixtus,^f liquatur^g in aquam et per orbes lu-
 ciferos/ faciens viam egreditur. Fortasse propterea dicitur:
 10 *Ascendit fumus in ira eius,*¹ quod compunctio, que fumus di-
 citur, quia ex fumo nascitur,² iram mitiget Creatoris.

T 109^v

XX. De decem proprietatibus lacrimarum.^a

Bis quinas naturas lacrimae principaliter habent, et se-
 cundum eundem numerum consimiles gratie spiritualis sortiun-
 tur effectus. Naturaliter humide sunt, calide sunt, salse
 sunt.

5 *Ab eminentiore sensu pro/cedunt, faciem attenuant. Oculos*
vermiculant, visum obnubilant. Mitigant tristicias, turbant
caput, provocant somnum.

v 59^a

XXI. Proportio prime proprietatis ad efficientiam spiritualem.^a/

A 69^v

Humor rigat arentia, ignea extinguit, purificat immunda.
 Sic lacrimae, ex eo quod humide sunt, dehiscentis conversa-

---

e) stringitur / tringitur D.

f) emixtus / B,L,T / immixtus A,C,D,V,W.

g) liquatur / ligatur BR.

---

1) Ps.XVIII,9.

2) S.Eucher, PL L, 738; Rupert.abb. PL CLXVII,1291.

IV,xx

a) Titre om.W.

IV,xxi

a) Titre om.W.

tionis ariditatem infundere et rigare sufficiunt, / ut succedente copia seges morum et flores virtutum in disciplina
 10 agriculture / celestis exuberent, et proventus speciosi germinis, universos actionum nostrarum fines operiens, splendendam vernantis paradisi imaginem concoloriter in nobis effigiet. Sic enim dicetur ad nos : *Emissiones tue paradysus maiorum puniceorum, cum pomorum fructibus.*¹ Dicemus et nos : *Et*
 15 *enim Dominus dabit benignitatem et terra nostra dabit fructum suum.*²

Item ex eo quod *humide* sunt, intellegi datur / contrarie fortitudi/nis ignitis^b immis/sionibus eas esse contrarias, ignemque libidinis^c qui describitur in Iob usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina,³ non ardere in
 20 nobis, nec urere nos si madentium^d lacrimarum cumulos superiecerimus ei.^e

Nec non ex eo quod *humide* sunt, conicimus^f eas tergere et abigere turpitudines sordium, ut spirituali et tali lavacro
 25 suo restituta decori, amatorie laudis eulogia de se et ad se fidelis anima cantari^g letetur: *Quam/ pulchra es, amica mea, quam pulchra es.*⁴ Et rursum : *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.*⁵

D 84^v
 T 109^v_b
 L 66^v_a

BR 82^v
 (81^v)
 W 117^v
 B 92^r

T 110^r

-
- b) ignitis / igniti L.
 c) libidinis / libidinis BR.
 d) madentium / madentiam L.
 e) ei om. BR.
 f) conicimus / concinimus A.
 g) cantari / de cantari L / de se BR.
-

- 1) Cant. IV, 13.
 2) Ps. LXXXIV, 13.
 3) Iob XXXI, 12.
 4) Cant. IV, 1.
 5) Cant. IV, 7.

XXII. Proportio secunde proprietatis ad suam efficientiam.^a

Calide enim^b sunt, quoniam calore cogente egeruntur^c ab oculis. Nam ut olla septa candentibus flammis, passione concepti ardoris, rixantes latices per ora recurva / clamo/sa propellit, sic spiritus subite commotionis calore concussus, calentes et per duplices exitus oculorum^d ruentes undulas, subterpendentia^e per ora / volutat.

A 69^v_bV 59^v_bC 56^rL 66^v_b

Aqua calida triplici com/modatur usui : Cruda coquit, infirmitates lenit, frigus expellit. Hoc modo lacrimae crudas cogitationes coquunt, infirmitates temptationum^f temperant, noxii teporis inertiam, et malicie frigiditatem excludunt. Preterea vis aque calentis vivam carnem tacta relidit et le- dit, et compunctionis ardor carnalibus viciis inimicatur et obstat.

XXIII. Proportio terciæ ad suam.^a

Salse sunt pro condimento / saporis optimi, qui fauces edentium oblectatione^b dulcedinis multe demulcet. Cibi cocti non salsis laticibus respuuntur, non sedent cordi, faucibus non respondent, fastidio denique sunt. Hoc modo lectio, oratio, operatio, / si perdunt compunctionem, perdunt oblectationem. Unde legis auctoritate, legis prohiberi sacrificium,

T 110^r_bW 118^r

IV,xxii

- a) Titre om.W.
- b) enim om.L.
- c) egeruntur / egrediuntur L.
- d) exitus oculorum / oculorum exitus A,L.
- e) subter- / subunt C.
- f) temptationum bis BR.

IV,xxiii

- a) Titre om.W.
- b) oblectatione A,C,D,V,W / oblectamento B,BR,L,T (oblect- in B; mento récrit ou ajouté. Infra : oblectationem (tous les mss)).

nisi fuerit sale conditum.¹ Vide^c quidam / cum anxiaretur et effunderet precem,² quem senserat saporem in lacrimis: Et poculum meum cum fletu miscebam.³ D 85^r

XXIV. Proportio quarte ad suam.^a

Ab eminentiori sensu descendunt, ut hac emissionem quante sint dignitatis et glorie significetur, aut ut scelus prime curiositatis qua mulier acta vidit lignum quod pulchrum esset ad aspectum,^b et bonum ad escam,^{c1} eas diluere taliter insinuetur.^d Scriptum est enim: Per que peccaverit homo, per illa^e punietur.² 5

XXV. Proportio / quinte ad suam.^a/

A 70^r
B 92^v
T 110^v

Faciem attenuant, quoniam specie tumide carnis absumpta prime cognitioni^b subtilitatis acumen / et donum largiuntur intelligentie purioris. /

V 60^r
L 67ra

c) Vide / Unde A.

- 1) Cf. Lev. II, 13.
- 2) Ps. CI, 1.
- 3) Ps. CI, 10.

IV, xxiv

- a) Titre om.W.
- b) ad aspectum / ad affectum D. / visu L.
- c) escam / vescendum A.
- d) insinuetur / insinuatur BR.
- e) illa / ea L.

- 1) Gen. III, 6.
- 2) Cf. Sap. XI, 17 : "per quae peccat quis, per haec et torquetur".

IV, xxv

- a) Titre om.W.
- b) cognitioni / cognitionis L.

5 *Facies enim typus est cognitionis, quia ex ea et per eam*
alius ab alio cognoscitur. Nam licet a ceteris partibus, a
faciebus tamen citius et plenius ceteros discernimus cum
cernimus facies. / Et^c propterea dixi compunctionem cogni-
tioni prime gratiam intelligentie purioris adiungere, quia
principium cognitionis est scire seipsum, et quisque^d hoc
10 *cognoscit se verius, quo severius doloris compunctione,^e af-*
ficitur. Aut propterea faciem attenuant, quia quicquid mag-
num utile secundum carnalem habitum estimatur,^f exterminant.
Ea enim pars potior est in homine, tum utilitate, tum digni-
tate, et si decus formositatis a natura promeruit, cultius
15 *aptatur, ornatur studiosius.*

BR 83^r
(82^r)XXVI. Proportio sexte ad suam.^a

Oculos vermiculant dum / lucidos casti amoris affectus
decore purpurei coloris, augmento gratie purioris exornant.
Inde / siquidem declaratur oculos formam amoris habere, quod
5 *eos ad eos quos multo colimus amore,^b clementer et frequen-*
ter aperimus et vertimus, et avertimus ab eis quos odio ha-
bemus aut despiciamus. Scriptum est enim : Ubi amor, ibi ocu-
lus.¹ Et econtrario dicere possumus: "Ubi non^c est amor,
ibi^d nec est oculus".^e Unde^f de quibusdam : Proicientes me

T 110^r^bW 118^v

- c) Et *bis.D.*
d) quisque / quisquis L.
e) eo add.T.
f) doloris compunctione B, BR, L, T /
dolore compunctionis A, C, D, V, W.
g) estimatur / estimantur A.

IV,xxvi

- a) Titre om.W.
b) multo colimus amore / multum diligimus L.
c) non / nec A.
d) ibi om.A, V, W.
e) est oculus / oculus est L.
f) et add.A.

- 1) Cf. A. Otto, *Die Sprichwörter der Römer*, Leipzig 1890, *oculus*, 8. Cf. aussi Th. de Chartres, *Comm. on Boethius*, éd. N.M. Häring S.A.C. *Tractatus de sex dierum operibus*, (PIMS, Toronto, 1971), p.556, 1.43-47): "...sicut in in proverbio dicitur : *Ubi amor ibi est oculus*."

- nunc circumdederunt me,^g oculus suos statuerunt declinare in
 10 terram.^{h2} Econtrario Sanctus : *Oculi mei ad fideles terre,*
 ut sedeant mecum.³ / Denique in lectione veteris instrumen-
 ti, assidua repeticione locutio ista vulgatur, / ut dicatur
 quis gratiam habuisse vel quesisse in oculis⁴ alterius, ta-
 15 liter significante Scriptura eum dilectum fuisse, vel que-
 sisse dilectionem. Hinc est etiam quod: *Videns Dominus ci-*
vitatem,¹ flevit super illam,^{j5} et visus ab eo, Petrus fle-
vit amare,⁶ / et: Aperiens oculos in discipulos docebat
 20 *eos.⁷ Ex quibus et quorum / similibus colligitur visus ocu-*
lorum affectus exprimere amorum vel animorum. Igitur et ocu-
li et qui exprimuntur ab oculis casti amoris affectus, pul-
chriores et rubicundiores efficiuntur a lacrimis.

D 85^v
 L 67^r_b

V 60^r_b
 T 111^r

XXVII. Proportio septime ad suam.^a

- Visum obnubilant, quia ne detineantur in imis, ne tempo-*
ralibus inhereant pios obtutus avertunt. Que enim videntur
temporalia sunt, que autem non videntur eterna.¹ / Ideo Iob:
 5 *Pepigi fedus cum oculis meis, ut ne^b cogitarem quidem de*
virgine.² Et iterum: Si vidi lunam incedentem clare et solem

B 93^r

g) me A,D,V,W / om. B,BR,L,T.

h) Et add.W.

i) Dominus civitatem / civitatem Dominus V.

j) illam / eam A.

2) Ps.XVI,11.

3) Ps.C,6.

4) Gen.XVIII,3; XXXIII,10; Num.XI,15; Ruth II,3; I Reg.I,18;
 XVI,1; XX,3; XX,29; XXV,8; XXVII,5; II Reg.XIV,22; XV,25;
 Esth.VII,3; VIII,5; Eccli. XLIV,27.

5) Luc.XIX,41.

6) Matt.XXVI,75; Luc.XXII,62.

7) Matt.V,2 : "Aperiens os suum..."; Luc.XXIV,31.

IV,xxvii

a) Titre om.W.

b) ne / nec A,BR,L.

1) II Cor.IV,18.

2) Iob, XXXI,1.

cum fulgeret³ desuper, per duo maiora luminaria quicquid
 magnifici decoris et glorie in mundo estimari potest se res-
 puisse significans. / Unde Propheta : Averte oculos meos ne
 videant^c vanitatem.⁴ Quam? / Vanitas vanitatum, et omnia va-
 10 nitas.⁵

C 56^v
 W 119^r

XXVIII. Proportio octave ad suam.^a

Mitigant et tristitias. Nam ut seculi tristitiam lacrima-
 rum evapo/ratio temperat, sic dolorem pro facta^b transgres-
 sione conceptum, ex remissionis fiducia blande delinit, et
 tristitiam prolongati inco/latus, spe future repromissio-
 5 nis, remissioem facit emissio lacrimarum. Unde : Fuerunt /
 michi / lacrimae mee^c panes die ac nocte, dum dicitur michi
 cotidie:^d Ubi est Deus tuus.¹ Plane tristitia lenitur, cum
 voluntas impletur, et voluntas adimpletur,^e cum ei quod
 vult, et quantum vult,^f et quomodo vult,^g plangere et luge-
 10 re conceditur. Unde : Cor quod novit amaritudinem anime sue,
 in gaudio eius non miscebitur extraneus.²

T 111^r_b

A 70^v
 L 67^v_a
 BR 83^v
 (82^v)

---

c) videant / videam BR.

---

3) Iob,XXXI,26.

4) Ps.CXVIII,37.

5) Eccle.I,2.

IV,xxviii

- a) Titre om.W.
  - b) pro facta / perfecta BR.
  - c) mee / me D.
  - d) cotidie / singulos dies BR.
  - e) impletur ... adimpletur / impletur ... impletur L.
  - f) et quantum vult om.L.
  - g) vult om.V,W.
-

1) Ps.XLI,4.

2) Prov.XIV,10.

XXIX. Proportio none ad suam.^a

- Turbant et caput.* Quia sensus in capite, ideo per caput sensus rationalis exprimitur. Ut illud ceteris partibus, sic is^b ceteris anime potentiis antefertur. Ac per hoc dolorem / capitis, dolorem intelligimus rationalem, dolorem optimum, dolorem denique spiritualem, ratione dignum et / homine. Is qui sequitur compunctionem, immo ex compunctione suboritur, quia qui apponit scientiam, apponit dolorem. Dolor igitur capitis, dolor rationalis, et signum et effectus est / validissime compunctionis. Quanti sunt quorum compunctionem dolor non sequitur capitis, quia subeunte occasione vacant, mollescunt, turbantur, securitate, levitate,^c curis, tepefacti, precipites, distenti.^d Denique qui dolore puerili et seculari movetur, dolore capitis, dolore non rationali turbatur.
- 15 Video alium sensum, nec invidebo non^e videnti: Caput viri Christus.¹ Huius capitis dolor sequitur compunctionem, quia quo latiore et altiore lacrimarum gurgite ora vultusque / nant, hoc fortiore rememoratione dolores quos pro nobis / Mediator sustinuit, revolvere et sentire de/bemus. Consonat
- 20 huic sensui, quod Iob qui dicitur dolens,² dicitur habitare in terra Hus,³ que vertitur in / consiliatorem,⁴ quia terram Consiliatoris, id est Spiritus Sancti, incolimus, quicumque doloribus capitis predicti pia fide et fidelif pietate condolemus. Non est vehemens compunctio que dolorem huius

IV,xxix

- a) Titre om.W.
- b) is / eis L.
- c) securitate, levitate / levitate securitate
- d) securitate, levitate, curis, tepefacti, precipites, distenti / securitate tepetacti, levitate precipites, curis distenti V.
- e) non suscr. T.
- f) fidei / fidei B.T.

1) I Cor. XI, 3.
 2) Hier. *Lib. Interpr. Nom. hebr.*, CC, LXXII, p. 133 (Lag. 59, 24).
 3) Iob, I, 1.
 4) Hier. *op. cit.* p. 73 (Lag. 11, 26).

- 25 capitis sentire non facit. Iccirco : *Fasciculus myrre dilectus meus michi, inter ubera mea commorabitur.*⁵

XXX. Proportio decime ad suam.^a

- Novissime somnum provocant, non modo naturalem, sed etiam spirituales. Fames satietatem, quietem querit lassitudo. Natura fatigata de se ipsa et intra se ipsam, sequaci appetitu ruit in soporem,^b et procumbens amica tacentis somni suavitate recreanda sepelitur. Sic spiritus religiosa vexatus anxietate, a strepitu mundane sollicitudinis / sensus avertit, et grato quiete contemplationis sopore solutus dormit cum Iacob in Bethel,¹ et sub umbra iuniperi² cum Helya, et dormiens imagines speculatur angelicas, et mysticas visi/ones ammiratur. Dicitque : *Ego dormio, et cor meum vigilat.*³ Nec non et illud : *In pace in idipsum dormiam et requiescam.*⁴ Et de ea : *Adiuro vos, filie Ierusalem, ne suscitetis, neque e-vigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.*⁵
- Hi^c ergo effectus/ spirituales secundum suas naturas conveniunt^d indignationi et gratulationi, tamquam : *Irriguo inferiori et irriguo superiori que suspirans Axa appetiit et pe/tiit a / patre suo Caleph,*⁶ ut in uno eorum, secundum titulum dedicationis⁷ : *Ad vesperum / demoraretur ei fletus,*⁸

V 60^v_bT 112^rB 84^r
(83^r)T 112^vL 68^r_b
A 71^r_b

5) Cant.I,12.

IV,xxx

- a) Titre om.W.
b) soporem / saporem V (saporem corr.in soporem W).
c) Hi / Hic D / Hii V.
d) conveniunt / convenit T.

- 1) Cf.Gen.XXXI,10-13.
2) III Reg.XIX,5.
3) Cant.V,2.
4) Ps.IV,9.
5) Cant.VIII,4.
6) Cf.Ios.XV,17-19.
7) Titre de Ios.XV : "Termini Iuda...ad meridiem, ad orientem, ad aquilonem et ad occidentem".
8) Ps.XXIX,6.

in altero : *Ad matutinum leticia*,⁹ et in vespere: *Ad altare sacrificii*,¹⁰ in matutino: *Ad altare thimiamatis*¹¹ accederet immolatura.

XXXI. De duplici impedimento compunctionis et de duabus speciebus primi impedimenti.^a

Impeditur autem compunctio tepore et occupatione.

Tepor oritur ex conceptione imaginationum et ex intermissione spiritualium / exercitationum.

Conceptio imaginationum trahi/tur in cul/pam, tum^b ludificatione, tum^c impuritate. Quibus enim modis mundicia^d cordis acquiritur, eisdem per contrarium amittitur. Acquiritur autem si vacuum est, et ab illicita immissione cogitationum, et a^e fantasiarum congestione multiplici. Cogitatio iudicatur reprehensibilis per moram et per assensum.

Per moram cum non repellitur statim cum concipitur, sed per aliquantulam moram quam scienter animus producit, molli cor delectatione pungit, volvit ac mulcet.

Quod etsi non convertat^f / nec pervertat assen/sum, dico tamen haud diu esse ferendum, sed statim efferendum et referendum ad confessionem. Propter quod dicitur : *Quousque morabuntur in te cogitationes noxie?*¹ Ex^g assensu etiam^h cogi-

D 86^v
C 57^r
T 112^r_b

B 94^r
V 61^r_a

---

9) *Ps. XXIX, 6.*
10) *I Par. VI, 49.*
11) *ib.*

IV, xxxi

- a) Titre om.W.
- b) in add.L.
- c) in add.L.
- d) mundicia / immundicia B,D. (del. T).
- e) a om.A.
- f) convertat / convertatur A.
- g) Et A,BR.
- h) etiam om.L.

---

1) *Ier. IV, 14.*

tatio condempnatur, ad eam opere complendam animo inclinato.
 Et hoc quoque arguitur cum dicitur : *Auferte malum cogitationum verarum ab oculis meis.*² *Malum dixit*¹ / *cogitationum*,
 20 non "cogitationes malas".^j *Malas* / enim cogitationes, quia/
 impossibile est auferre, non est reprehensibile sentire,
 tantum moras tollamus eis^k et assensum.

T 112^v
 L 68rb
 A 71rb

Non modo enim cogitationes illas que peccata nuntiant,
 verum etiam illas que ad peccatum non movent, ut sunt fanta-
 25 sie multiplices, reprehensibiles dicimus, si moras eis ex
 iudicio scienterque^l dederimus. Ut enim / locutio otiosa^m
 non fugit reatum, sic cogitatio otiosa sub culpe iudicio ca-
 dit. Animus igitur, multis simulachrorum deditus formis,
 frustra querulus causatur adfletus seⁿ non esse flexibilem.
 30 Pascitur enim mille figuris, sive speciem pietatis simulent,
 sive fortitudinis, sive sapientie, sive honoris, sive cuius-
 quam officii, sive insolentie aut levitatis.

W 120^v

XXXII. Item de aliis eiusdem impedimenti speciebus.^a

Succedit dehinc *spiritualium exercitationum intermis-*
sio, quia qualiter cogitamus, taliter actitamus, / et : *Una*
queque^b *arbor de*^c *fructu suo cognoscitur.*¹ *Si filii*, inquit,
*Abrahe estis, opera Abrahe facite.*² Sed qui soliditate des-

T 112vb

-
- i) dixit / dicit A.
 j) cogitationes malas / malas cogitationes A.
 k) eis om.L.
 l) scienterque / scienter W.
 m) locutio otiosa / otiosa locutio A.
 n) se om.V.
-

2) Is.I,16.

IV,xxxii

- a) Titre om.W.
 b) *queque* / *quaque* B,T.
 c) *de* / *ex* A / *a* C.
-

- 1) Ier.IV,14.
 2) Is.I,16.

5 titutus, virtutibus exarmatur interius, is turbine curiosi-
tatis afflatus, sensim vadit / et cadit in dissolutionem, et
conducibilia deserens vel molliter exercens, otiosis acti-
tandis, superfluus insistit et incorrigibilis.

BR 84^v
(83^v)

Intermissio enim^d iudicatur tam in officio quam in stu-
dio. Non enim quotienscumque studium deserimus, de/serimus
10 officium. Nam / in studio notatur industria ipsa et diligen-
tia executoris, in officio / ipsa materia rei. Unde licet
faciamus que facienda sunt, ni tamen / ut sunt facienda^e fa-
ciamus, stipendia maledictionis exprobrationisque referimus
15 crimen. Scriptum est enim: *Maledictus qui opus Domini^f facit
negligenter.*³ Et alias: *Vult et non vult piger.*⁴ Qui eiusmodi
est, incumbere supplicationibus, officiis vacare divinis,
operam impendere lectioni, ceteras promissae religionis ob-
servantias, cultu debite devotionis custodire desistit. Ex
20 inde iactatus ex / hoc in illud, ad omne negotium cursita-
bundus anhelat. Silentium, penam, disciplinam, tormentorum
vice compensat. Oculis quibus cetera respicit, se solum non
respicit. Maxillas durat et linguam loquacitate iugi. Hoc
laqueo antiquus iniquus mulierem infelicem^g decepit et ce-
25 pit, que levitate celeri volubiles oculos manusque rapaces
ad arboris interdicte ramos tetendit. Et uti^h iracundos ar-
dores rogi superbientis, cum grandem viribus collectis in-
volverit materiam, difficile est gelidis aquarum fluentium
undis extinguere, sicⁱ nec ducitur nec inducitur in partes
30 equas cuius et cor mendacibus delusum^j imaginibus picturas
volvitur inanes, et corpus assidue rotatur ad discipulas inep-
tias gestuum et gerendorum indecibiles^k usus.

V 61^r_b
D 87^r
L 68^v_a
A 71^v

T 113^r

B 94^v

W 121^r

C 57^v
T 113^r_b

Sic itaque tepore compunctio^l / tollitur, quia nec madi/-
dos vultus levitate, nec secretos gemitus imaginationibus

-
- d) enim om.L.
e) sunt facienda / facienda sunt L.
f) Domini / Dei A.
g) infelicem om.A.
h) uti / utique A.
i) sic / si L.
j) delusum / delusus T.
k) indecibiles / indicibiles W.
l) tepore compunctio / compunctio tepore A.
-

3) Ier.XLVIII,10:"...facit fraudulenter".

4) Prov.XIII,4.

- 35 credit. Divisimus enim teporem / in levitatem et in imagi- L 68^b
nationem, et rursus levitatem / in officii et studii inter- A 71^b
missionem, itemque imaginationem in ludificationem et im- v 61^a
puritatem./

XXXIII. De duabus secundi impedimenti qualitatibus.^a

Occupatio similiter tollit compunctionem, quia cura rei familiaris et compunctio spiritualis non diu conveniunt, nec in una sede morantur. Torquetur sollicitudine, curis discerpitur qui familie rerumque previsor^b eligitur. Quid agat, qualiter ordinet, qua vertat et convertat disciplina rebelles, qua gratia decibiles docibilesque conciliet, partim necessitate rerum, partim estuante^c caritatis affectu providere^d compellitur. Sollicitatur ergo et turbatur erga plurima, sepe et plurimum. Et quasi si calamis duobus uno tenuissimo et angustissimum / rotunde longeque cavitatis foramen habente, alio patulos hyatus et largissimi oris preferente / introitus, haurire / volens e duobus vasis vinum et aquam, nequis utriusque liquoris, / sed illius tantum quem fistula capatior trahit sentire liquorem, sic qui poculis cure fluitantis exundat, nequit dulcedinis suscipere gratiam,^e nequit nectareos festive compunctionis ebibere liquores. Proinde venerationes divini officii recte quidem, sed non devote celebrat. Si inquiretur causa, *occupatio* est.

Dividiturque occupatio in *privatam* et *publicam*. *Privata*
20 est que super alios non exercetur, que super alios exerce-
tur *publica*. /

T 112^v
BR 85^r
(84^r)
W 121^v
D 87^v

L 69ra

IV, xxxiii

- a) Titre om.W.
- b) previsor / provisor L,V.W.
- c) estuante / extuante D.
- d) providere / providere L.
- e) dulcedinis ... gratiam / dulcedinem ... gratie L.

- Et ut electio^f signemus appellatio^{ne},^g occupatio dividitur / in negociationem et amministrationem.^h Negociantur enim qui ceterorum vite magisterio discipline invigilant, amministrant vero qui operis sui famulatum preter curam alterius, / ad alterius verbum obedienter inclinant.
- Utraque occupatio tollit compunctionem, aut propter assiduitatem, aut propter immensitatem. Propter assiduitatem si / frequentetur sepius quam oporteat, propter immensitatem, si pondus rei virium conatus excedat.

B 95^rA 72^rT 113^vBW 121^vV 61vb

XXXIV. Unde compunctio oriatur per remotionem.^a

- Ex istis est etiam^b colligere causas unde compunctio nascitur. Si enim tibi sudanti ad torridos ignes et volenti gratam aeris habere^c temperiem, dicerem calorem impedire temperiem, intelligere utique deberes ignes extinguendos vel minuendos aut fugiendos, iniectione laticis, dispersione lignorum, mutatione loci.

- Ac per hoc quia compunctio tepore et occupatione relisa languescit: Aufer illa et illa non auferetur, dimove illa et illa non movebitur.^d Disciplinam querit exterius, interius puritatem. Has sequitur, his manus et oscula iungit.¹ Continet enim Scriptura: / *Omni tempore vestimenta tua sint^e candida, et oleum de capite tuo / non deficiat.*²

T 114^rW 122^r

-
- f) electiore / electione L.
g) appellatione / appellationem L.
h) negociationem et amministrationem /
amministrationem et negociationem L.

IV,xxxiv

- a) Titre om.A.
b) est etiam / etiam est A.
c) aeris habere / habere aeris A.
d) movebitur / dimovebitur V,W.
e) vestimenta tua sint / sint vestimenta tua A.

---

1) Cf. Statius, *Theb.* 12.708.

2) *Eccl.* IX, 8.

Et in *Canticis* : *Pone me, ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum.*⁴ Primi versus pars prior
 15 disciplinam exterius, altera monet^f interius mundiciam. Idem
 versus^g alius / ordine verso.

L 69^rbA 72rb

Ideoque qui compunctionis donum cupit habere, / vim inferat sibi, consuetudini reluctetur antique. *Faciat quod non vult, quod vult non faciat.*⁵ Assiduet preces et teneros divinis exasperet oculos litteris. Vinciat manus, pedes inhibeat. Sedens non facile surgat. Sinat quiescere linguam et oculos. Super omnia aliquam rerum utilium sibi proponens materiam, sepe memoriterque retractet.^h Extorquebit aliquandoⁱ lacrimas violentia talis. Uva torquente^j prelo, sanguineos fundit liquores. Circuitus mole teretis et terentis,
 20 in niveam / minuit grana farinam. / Laboribus laboriosa comparanda sunt. Venalia querunt fori tumultus, res secreta loco singulari letatur.^k

D 88^rT 114rb

Sed quoniam his dictis a modo satis liquet, et per species et per causas, binarium compunctionis esse significativum, ad cetera transitum / faciamus. /

C 58^r
BR 85^v
(84^v)EXPLICIT QUARTA DISTINCTIO^l

-
- f) monet / movet L.
 g) versus alius / alius versus L.
 h) retractet / tractet L.
 i) aliquando om. L.
 j) torquente / torquetur T.
 k) et gaudet suscr. V.
 l) Explicit quarta distinctio B, BR, L, T / om. A, C, D, V, W.
-

4) Cant. VIII, 6.

5) Cf. Rom. VII, 15.

INCIPIT QUINTA DISTINCTIO SUB QUA CONTINENTUR
SIGNIFICATIONES A TERCIA/DECIMA USQUE AD
NONAMDECIMAM CUM CAPITULIS ISTIS.^a

B 95^v

- I Quare dualitas Ecclesiam significet^b et exempla
significationis cum expositione exemplorum
- II Alia eiusdem significationis exempla et expositio
exemplorum
- III Item alia ratio cur binarius comparetur Ecclesie
- IV Quarta decima significatio cur Christum integrum
significet binarius^c
- V Quinta decima significatio cur merita actionum
binarius significet^d
- VI Sexta decima significatio cur universitatem^e
exprimat binarius
- VII Septa decima significa/tio qualiter regenerationis
mysterium binarius / exprimat et cur celebratur
in aqua
- VIII De proportionem aque et spiritus

T 114^v

W 122^r

---

a) Incipit quinta sub qua...B,BR,L,T /
Sub quinta distinctione ... A,C,D,V,W.

b) significet / significat T.

c) binarius om.A.

d) binarius significet / significet binarius L.
Titre du ch.v om. V,W (décalage de la numérotation
des chapitres suivants).

e) universitatem / universitate BR.

IX	Octava decima significatio qualiter binarius Scripturam divinam significet /	L 69 ^v a
X	De huius significationis exemplis et exemplorum expositionibus /	A 72 ^v
XI	Item alia exempla et expositio eorum	
XII	Eiusdem exempli alia expositio	
XIII	De quodam idiomate grece et latine locutionis	
XIV	Alia ratio qua Scripture divine dualitas assignatur	
XV	Bipartita Novi Testamenti distinctio	
XVI	Gemina Veteris Instrumenti divisio	
XVII	Nona decima significatio cur fidelium ordinibus dualitas adaptetur	
XVIII	Exempla istius significantie cum expositione	
XIX	Rursus alia exempla et expositio eorum	
XX	Item de aliis	
XXI	Amplius etiam de aliis	
XXII	Adhuc quoque de aliis	

EXPLICIUNT CAPITULA^f

---

f) Expliciunt capitula om. V,W.

INCIPIT QUINTA DISTINCTIO^a

I. Tercia decima significatio: Quare binarius Ecclesiam significet, et exem/pla significationis cum expositione exemplorum.^b

T 114^v_b

Electorum^c beata societas Ecclesia vocitatur,^d et ea est Iudeorum et Gentium.^e De quibus, cum loquitur / Apostolus,^f Iudeos circumcissionem, Gentes appellat prepucium.¹ Qui duo populi etsi diversi sunt, non tamen diversa, sed Ecclesia una sunt, nec duos aut diversos, sed Deum unum modo uno colunt. Quod totum ex ea et in ea sententia cognoscitur^g : *Alias oves habeo que non sunt ex hoc ovili et illas oportet me adducere et fiet unum ovile et unus pastor.*² Diversitas enim per alias, unitas Ecclesie per ovile unum, / Deus
 5 una per pastor unus exprimitur.
 10 unus per pastor unus exprimitur.

V 62^r_bD 88^v

Et iterum alibi : *Iuncture feminum tuorum sicut monilia que fabricata sunt manu artificis.*³ *Iunctura enim feminum duorum, duorumh^h est societas po/pulorum.* Hi comparantur monilibus pro precio / fidei et claritate iusticie, et manu
 15 *artificis fabricata dicuntur, quia per mortem Filii qui manus est Patris, in eandem fidei / ac vite devotionem coadunantur.*

L 69^v_bT 115^rA 72^v_b

V, i

- a) Incipit quinta distinctio om.A.C.D.V.W.
- b) expositione exemplorum /...electorum V./ exemplorum expositione W.
- c) Electorum / E om.V (mais espace réservé pour le rubricateur).
- d) vocitatur / vocatur L.
- e) Gentium / Gentilium L (mais infra gentes).
- f) loquitur Apostolus / loqueretur Apostolus A.
- g) cognoscitur / gognoscitur BR.
- h) duorum om.L.

1) Eph.II,11.

2) Ioan.X,16.

3) Cant.VII,1.

- Artificem enim Patrem Verbi intelligo, / quia in principio fecit Deus celum et terram,⁴ et cetera que Genesis
 20 Scriptura prosequitur. Quod autem Filius manus dicatur et sit, inde docemur¹ : Levabo ad celum manum meam, et dicam : /vivo ego in eternum.⁵ Hinc est quod Soli duo a terra promissionis botrum in vecte tulere,⁶ quia non est facta utriusque populi societas, donec rubicundus et mysticus botrus in
 25 cruce pependit, quia nec duo^j parietes nisi per lapidem angularem potuere coniungi.⁷ Duorum / sane portitorum^k prior est populus Iudeorum, qui quod ferebat^l non videbat, sequens Gentilis, qui videbat quod ferebat. Unde: Multi reges et prophete voluerunt videre que vos videtis et non vident.⁸
 30 In eandem con/veniunt explanationem turba que precedebat et que sequebatur Dominum Iherosolimam introeuntem, et filii Abrahe duo, et filii Ysaac duo, et filii Noe duo, differenter tamen. Filii enim / Noe duo sanctos, / Abrahe autem et
 35 Ysaac filii duo, sanctos et non sanctos ex utroque populo figurant.^m Sem enim filius Noeⁿ qui dicitur nominatus,⁹ sanctos illius exprimit populi de quo dicitur : Notus in Iudea Deus, in Israel magnum nomen eius.¹⁰ Iaphet vero qui dicitur latitudo,¹¹ eum ad quem dicitur : Longos fac funiculos tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum dilata. Ad
 40 / dexteram enim et ad levam penetrabis, et semen tuum Gentes hereditabit.¹²
- W 123^x
 B 96^x
 BR 86^x
 (85^x)
 T 115^x
 V 62^v
 C 58^v
 L 70^x
 a

---

1) docemur / docetur T.
 j) duo / duos A.
 k) portitorum / porticorum BR.
 l) ferebat / faciebat BR.
 m) figurant / figuravit BR.
 n) filius Noe / Noe filius.

---

4) Gen.I,1.
 5) Deut.XXXII,40.
 6) Cf.Num.XIII,24: "pergentesque usque ad torrentem botri...portaverunt in vecte duo viri".
 7) I Petr.II,7; Eph.II,20 (lapis angularis).
 Cf.Raban.Maur., PL CVIII,845 (botrus).
 8) Matt.XIII,17.
 9) HIERONYMUS, Lib. Interpr.hebr.Nom., CC, LXXII, p.71, 13-14.
 10) Ps.LXXV,2.
 11) HIER.op.cit., p.67, 11-12.
 12) Is.LIV,2-3.

Sed et due virge que dicuntur in Zacharia, una decor et^o altera funiculus,¹³ eidem sensui subserviunt. Cui enim dicitur : Audi, / filia, et vide et inclina aurem tuam et concupiscet rex decorem tuum,¹⁴ ipsa est virga decoris. Pars autem Domini^p populus eius, Iacob funiculus / hereditatis eius,¹⁵ ipsa est virga funiculi.

A 73^rT 115^v

Illi quoque duo Petrus et Iohannes qui currebant simul,¹⁶ eandem utriusque populi / significationem gerebant.^q Iohannes enim,^r qui gratia interpretatur,¹⁷ et Petro citius venit ad momentum, non tamen introivit,¹⁸ synagogam exprimit, que Dei gratiam in lege recepit^s et prophetis, que prior populo Gentium venit ad fidem, non tamen prior vidit illum ad cuius pervenerat fidem.

W 123^vD 89^r

Petrus autem qui dicitur / a petra super quam Ecclesia edificatur,^{t19} et qui monumentum ingreditur primus,²⁰ typum gerit Ecclesie novissime quidem venientis, sed prime ingressu sanctuarium Dei, prime resurrectionis agnoscentis locum mysteriumque, uti gloriatur et dicit : Introibo ad altare Dei ad Deum qui letificat iuventutem meam.²¹ Et in Cantico Amoris : Introduxit me rex in cubiculum suum.²²

-
- o) et om.A.
 p) Domini / om.V,W.
 q) gerebant / gerebat A.
 r) enim / autem L.
 s) recepit / suscepit BR.
 t) Ecclesia edificatur / edificatur Ecclesia W.
-

- 13) Zach.XI,7.
 14) Ps.XLIV,11-12.
 15) Deut.XXXII,9.
 16) Ioan.XX,4.
 17) HIER.op.cit.,p.146,16-17.
 18) Ioan.XX,4.
 19) Matt.XVI,18.
 20) Cf.Ioan.XX,6.
 21) Ps.XLII,4.
 22) Cant.I,3 et Cant.III,4: Introduxit me rex in collaria sua (I,3),donec introducam illam...in cubiculum genitricis meae (III,4).

II. Alia eiusdem significationis exempla et expositio
exemplorum.^a/

T 115^v_b

Hanc^b utriusque populi unitatem taliter describit^c Ysa-
ias: *In die illa sibilabit Dominus musce / que est in ex-*
*tremo flu/minum Egypti, et api que est in terra Assur.*¹

V 62^v_bB 96^v

*Egyptus vertitur in tenebras.*² *Flumina eius, collectio*
5 *criminum et viciorum / excursus. Inter omnia flumina Egyp-*
ti, nullum longinquius ydolatria.

L 70^r_b

Muscam igitur intelligimus populum Gentium, immundum car-
nis et sanguinis sectatorem, sedentem in tenebris et in^d
*umbra mortis,*³ *servientem creature potius*^e *quam / Creatori*
10 *qui est benedictus in secula.*⁴

A 73^r_b

*Assur transfertur in arguentem.*⁵ *Is est Spiritus Sanctus*
qui arguit mundum de peccato et^f *de iusticia et de iudicio.*⁹

Apis iudaicum populum exprimit, castum utique propter
cultum unius Dei, et eruditum in lege et prophetis, sed ta-
15 *men que retro sunt sapientem, pro rerum promissione tempora-*
lium. Apis quippe tria hec significat, quia et^h *sine coitu*
*nas/citur, et mella condit ore, et caude pungit aculeo.*⁶

T 116^rBR 86^v (85^v)
W 124^r

Secundum hunc sensum Iudeus in / terra Assur erat, / qui
*tabulas scriptas digito Dei*ⁱ *acceperat, et Gentilis in ex-*
20 *tremo fluminum Egypti erat, qui pro culte creature longe*^j *a*
Creatore recesserat.

V,ii

- a) Titre om.W.
- b) Hanc / Nanc V (le rubricateur, ayant repéré la faute, a placé un h entre les jambages du N).
- c) taliter describit / describit taliter A.
- d) in om.A.
- e) creature potius / potius creature L.
- f) et om.W.
- g) de iusticia et de iudicio / de iudicio et de iusticia W.
- h) quia et / et quia D.
- i) scriptas digito Dei / digito Dei scriptas A.
- j) longe / loge BR.

1) Is.VII,18.

2) HIER.op.cit.,p.143,1; p.151,14; p.156,25.

3) Ps.CVI,10. - Cf. Raban.Maur.: "Muscae immundos spiritus..."

4) Rom.I,25. (op.cit.PL. CLXVII,253).

5) HIER.op.cit.,p.60,21-22; p. 61,1.

6) Plin. XI,46. Quant aux interprétations de apis, Odon confond les deux sens (1.taureau,2.abeille): 1. = iudaicum populum : Raban.Maur., Alleg.in S.Script. PL, CXII,859 (apis immundus peccator) 2. = sapientia, id. De univers. PL,CXI,255 qui cite Salomon, Isai.VII et Ps.CXVII).

Utrique^k sibilavit Dominus, utroque per gratiam inspirationis occulte ad fidem unam vocato et gratiam. Impios etiam quos pro sepultura, et divitem quem dedit Dominus pro morte sua,⁷ Gentili et Iudeo coaptamus. Nam et illum tanquam sine
 25 cultu Dei, id est sine pietate, et istum divitiis legis et prophetarum habundantem, virtute crucis et sepulture traxit ad se. Peccator etiam ac menstruata in quorum ablutionem^l dicit Zacharias egredi fontem de domo David,⁸ Iudei et Gentilis subeunt interpretationem.^m

III. Item alia ratio cur binarius comparetur Ecclesie.^a/ L 70va

Nec tantum hi populi duo^b sub fide Dei unius una Ecclesia sunt, / sed etiam omnis / electorum cetus et immortalium beatus^c ordo spirituum Ecclesia una sunt. Nam ut Ecclesia una essent angeli et homines, factus est Homo Conditor angelorum et hominum, / pacificans que in celis sunt
 5 sursum,^d et que in terris deorsum.¹ Unde in / cantico filiorum chore, secunda sabbati : Mons Syon, latera aquilonis, civitas regis magni.²

Mons / Syon firmitas est angelice celsitudinis ; latera
 10 aquilonis, successio mortalis que per peccatum iuncta erat, et inheserat ei qui sedem elegerat in aquilone sibi.^e Nunc

k) Utrique / Utrisque A.

l) ablutionem / ablutione A.

m) subeunt interpretationem / interpretationem subeunt L.

7) Is.LIII,9.

8) Zach.XIII,1.

V,iii

a) Titre om.W.

b) hi populi duo / hii duo populi C,V / duo om. A.

c) beatus / beatorum A.

d) sursum / sursur T.

e) in aquilone sibi / sibi in aquilone V,W.

1) Cf.Col.I,16-20.

2) Ps.XLVII,3. Cf.S.Augustin.PL XXXVII,1114-42 (mons= angelorum celsitudo); S.Eucher.,PL L 739 (aquilo =frigus peccatorum), S.August.PL,XXXIII,561: S.Greg.PL LXXVI,26; 798,939;LXXIX,515).

autem et *Mons Syon* et *latera aquilonis* non civitates due,
sed civitas una sunt, in cultu et agnitione unius Dei. In
cuius rei signum celebrem illum hymnum^f in misse sacramentis
15 composuit et canit Ecclesia, cuius partem priorem chorum
angeli/ce multitudinis cantare audivit Ysaïas^g et scripsit,³
sequentem obviam turba Domino Iherusalem introeunti sollempni
voce / concinu/it:⁴ *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus*
*Sabaoth, pleni sunt celi et terra gloria tua.*⁵ *Hosanna in*
20 *excelsis ; benedictus qui venit in nomine Domini; hosanna in*
*excelsis.*⁶

B 97^rW 124^vT 116^v

Igitur quoniam ut ex collectis docemur exemplis, Ecclesia
consideratur^h in *circumcisione* et *prepucio*, vel in *hominibus*
et *angelis*, convenienterⁱ si quis Scripturarum exegerit
25 locus, binarium Ecclesie comparabimus.

IV. Cur Christum integrum significet binarius.^a

Christum etiam *integrum* exprimit binarius, quia Christus
est nonmodo caput Ecclesie, sed etiam fideles. Unde /:
*Nolite tangere christos meos.*¹ Quod si fideles Christi
christi sunt, immo quia Christus^b sunt, Christus est etiam
5 unusquisque fidelium.² Unde Iohannes apostolus ad fideles :

L 70^v_b

---

f) hymnum / ynnum A.

g) propheta add.L

h) consideratur / confederatur L.

i) convenienter / conveniter A.

---

3) Cf. Marc.I,2.

4) Cf. Matt.XXI,9; Marc.XI,9; Ioan.XII,13.

5) Is.VI,3.

6) Matt.XXI,9; Marc.XI,9; Ioan.XII,13.

V,iv

a) Quarta decima significatio add.L..
Titre om.W.

b) Christus L,V,W / om.A,B,BR,C,D,T.

---

1) I Par.XVI,22.

2) Cf.Rom.XII,4-5.

Vos unctionem accepistis, et unctio docet vos de omnibus.³
 Christus enim a chrismate dicitur. In demonstrationem vero^c
 quod caput et membra unum sunt et Christus unus,⁴ / illud A 73^v_b
 profertur exemplum: Quasi / sponsum decoratum corona, et T 116^v_b
 10 quasi / sponsam ornatam monilibus suis.⁵ Et illud : Sicut V 63^r_b
 sponso alligavit michi mitram, et quasi sponsam circum/dedit BR 87^r
 me ornamento.⁶ (86^r)

In quibus versibus dum eadem persona dicitur sponsus et
 sponsa, manifeste Christus integer innuitur sponsus in ca-
 15 pite, sponsa in corpore, quia caput et membra non duo, sed
 unus est Christus.⁷ Ac per hoc quia Christus integer sponsus
 est et sponsa, caput et corpus, negare non possumus binarium
 illius esse significativum.

V. Cur merita actionum binarius significet.^a

Meritum actionis et retributio totius operationis et vite
 in duo dividitur : in gloriam regni et in duriciam tormenti.
 Qualis actio, talis^b retributio: Qui bona fecerunt, ibunt in
 vitam eternam ; qui vero mala, in ignem eternum.¹ Unde Veri-
 5 tas, cum premissis quibusdam parabolis de utriusque vite me-
 rito mentionem fecisset, subiciens protinus : / Omnis, ait, D 90^r
 scriba doctus in regno celorum similis est homini / qui pro- W 125^r
 fert de thesauro suo nova et vetera.² L 71^r_a

c) vero om. BR.

3) I Ioan. II, 27.

4) I Cor. XII, 12.

5) Is. LXI, 10.

6) Cf. entre autres Tertullian. Adv. Marcion. Lib. IV, cap. xi, PL II,
 382 B, c. 411, et Augustin, En. in Ps. XXXII, 4 (CC 38, p. 193, 17-19);
 De doct. chr. III, 31, 8-9 (CC 32, p. 104) qui citent Vetus Lat.:
 Isa. XLI, 10 et XLIX, 18.

7) Cf. I Cor. XII, 27 et I Col. I, 18.

V, v

a) binarius significet / significet binarius A.
 Titre om. W.

b) et add. A.

1) Ioan. V, 29.

2) Matt. XIII, 52.

De thesauro enim suo profert nova et vetera, qui verbum
 10 faciens exhortationis, textum orationis tristibus iocundis-
 que prevariat, / et iustis^c proponit premia regni que mulce-
 ant, iniustis tormenta que terreant. Et iuste premia iusto-
 rum nova dicuntur, quia innovatis et novum induentibus homi-
 nem^d promittuntur et tribuuntur. Tormenta vero vetera, quia
 15 ferentibus imaginem veteris hominis / inferuntur.

L 71^xaB 97^v

Denique que vetera dicuntur et sunt, corruptionem habent;
 que nova, efficaciam / et utilitatem. Dicitur etiam de im-
 piis: *Auxilium eorum veterascet in inferno a gloria eorum.*³
 De gloria quoque sanctorum: *Vidi civitatem novam sanctam*
 20 *Iherusalem^e descendentem de celo.*⁴ Et alibi: / *Qui vicerit*
faciam illum columnam in templo Dei mei, et scribam super
*illum nomen meum, et nomen civitatis nove Iherusalem.*⁵

A 74^xV 63va

Ergo cuius actio nova erit, retributio nova / erit, et
 cuius actio vetus erit,^f remuneratio vetus erit, et utraque
 25 recompensatio iusta erit, quia ut bono bonum,^g malo malum
 retribuatur, bonum et iustum erit. Merito igitur per bina-
 rium meritum intelligitur actionis, quia meritum actionis,
 ut Veritas dicit, et est in novis veteribusque subsistit.

T 117^xb

---

c) et iustis / iustisque A.

d) induentibus hominem / hominem induentibus A.

e) novam sanctam Iherusalem / Iherusalem novam sanctam A /
 Iherusalem om.D.

f) erit quia / erit erit D.

g) et add.L.

---

3) Ps. XLVIII, 15.

4) Apoc. XXI, 2.

5) Apoc. III, 12.

VI. Cur universitatem / exprimat^a binarius.^bC 59^v

Universitas partim secundum processum temporis, partim secundum statum consideratur.

Secundum tempus, in prosperis et in adversis, in vita et in morte. Secundum statum, in vita que nunc est et futura,
 5 *in visibilibus et in^c invisibilibus.*

Processus ille rerum qui est in prosperis et in adversis, in vita et in morte, exprimitur in Scripturis / appellatione/ diei et noctis, quia prospera serenitatem habent et lucem in similitudinem diei, adversa caliginem et mestitiam in simi-
 10 *litudinem noctis.*

L 71^r_b
W 125^v

Item vita tempus est operationis sicut dies, mors / tempus otii veluti nox. Unde de^d mortuis : A modo iam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis.¹ Item in vita spiritus regit / corpus, ut sol mundum in die, in morte oc-
 15 *cumbit, quasi sol in nocte.*

T 117^vBR 87^v
(86^v)

Neque tantum rerum iste pro/cessus nomine diei et noctis, verum etiam per mane et vesperam eadem ratione exprimitur. Rerum etiam ille processus, qui secundum statum vite que nunc est et future, vel visibilia et invisibilia considera-
 20 *tur, eadem nichilominus appellatione figuratur. Vita enim que nunc est, nox et vespera est respectu illius que futura est .*

A 74^r_b

Nam quod vita que futura est, dies sit et mane, et rationi satis liquet et his/probatur exemplis : Quia melior est
 25 *dies una in atriis tuis super milia.² Et : Mane astabo tibi*

v 63^v_b

V,vi

a) exprimat (=tabula) /exprimit B,L.T.

b) Quinta decima significatio add.V.

c) in om.BR.

d) de om.D.

1) Apoc.XIV,13.

2) Ps. LXXXIII,11.

et videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.³ Visibilia / quoque nox sunt et vespera respectu invisibilium, eo quod in illis nec decor sit nec species, / in istis utrumque.

D 90^v
T 117^v_b

- 30 Denique, / si auctoritas taceret, ratio probaret processus rerum secundum tempus et secundum statum dividi sicut divisimus oportere. Vario enim et instabili^e rerum eventu, sibi succedunt prospera et adversa, vita et mors, presentia et futura, visibilia et invisibilia.

B 98^r

VII. Qualiter regenerationis mysterium binarius exprimat^a et cur celebretur in aqua.^b/

L 71^v_a

Regeneratio quasi secunda vel altera generatio intelligitur. Et merito. Nam natura humana que primam nativitatem sumit ad essentiam, alteram resumat ad gratiam. Dignior est priore subsequens, quia: Quod de car/ne natum est, caro est, et^c quod de spiritu natum est, spiritus est.¹ Nec modo dignior, sed et felicior, quoniam illa fit in dolore et iniquinatione peccati, hec celebratur in leticia et sanctificatione virtutum. / Leticia pellit dolorem, sanctificatio tergit iniquationem.

W 126^r

- 10 Unde et sacramentum / regenerationis in elementi natura dispensatur illius, cuius liquor horum utrumque exquisitissima sue proprietatis similitudine figurat. Motus enim aque

A 74^v

T 118^r

---

e) instabili / stabili T.

---

3) Ps.V,5.

V,vii

- a) exprimat / exprimit L. - Titre om.W.
b) Septima decima significatio add.V.
c) et om.BR.

---

1) Ioan.III,6.

currentis, typus esse videtur leticie consolantis.^d Quodque^e
 immunda decori restituit et extinguit calida, species^f est
 15 gratie, que spem^g auget et addit, et passionum igneos estus
 extinguit.

Preterea quod facies visus humani, immo formas rerum uni-
 versarum ei superastantium effigiat, mysterium est eiusdem
 gratie spiritualis, cui inest quicquid inest aliis,² in qua
 20 et per quam cognoscitur ac videtur qualitas nature / totius. v 64^r_a
*Spiritualis enim iudicat omnia et ipse a nemine iudicatur.*³

Propter quod merito potius celebratur sacramentum regene-
 rationis in hoc quam in alio elemento, quoniam hoc potius
 quam aliud elementum gratie significat sanctificationem que
 25 abundantius in hoc quam in ceteris manet, tribuiturque mys-
 teriis. / T 118^r_b

VIII. De proportionem aque et spiritus.^a /

L 71^v_b

Ergo in sola aqua est regenerationis mysterium et non est
 in sola aqua.^b Diversa sunt hec, sed nichil verius.

In sola aqua est, quia in hoc solo elemento dispensatur
 et non in ceteris. Quia vero est et in Spiritu, non est in
 5 sola aqua.^c Quod autem sit in Spiritu Veritas dicit, cuius
 verba Spiritus sunt et Vita : *Nisi quis renatus fuerit ex*

---

d) consolantis / consonantis V.W.

e) Quodque / Quod quia A.

f) species / spes V,W / typus L.

g) spem L,V,W / speciem A,B,BR,D,T.

---

2) Cf. Rom. V,5 et XII,3.

3) I Cor.II,15.

V,viii

a) Titre om. W.

b) est in sola aqua / in sola est aqua V.

c) sola aqua / aqua sola L.

- aqua et Spiritu / Sancto non in/troibit in regnum celorum.¹
 Et iterum : Qui credi/derit et baptizatus fuerit, salvus erit.² Fides enim vel credere, donum / et opus est Spiritus
 10 Sancti,/ dicente Apostolo : Alteri^d fides in eodem Spiritu.³
 Tinctio ipsa, que / grece dicitur baptismus, ex aqua fit et per aquam. Aqua enim, id quod visibiliter facit et est, ex creatione facit et est. Quod vero fit sacramentum et virtutem sacramenti facit, ex virtute Spiritus fit^e et facit.
 15 Nam Spiritum Sanctum diligere et eligere aquas, Scripturarum testimoniis sufficienter instruimur. Unde est illud: Flabit Spiritus eius et fluent aque.⁴ / Et illud: Qui descendunt mare in navibus, facientes operationes^f in aquis multis, ipsi^g viderunt opera Domini et mirabilia eius in profundo.⁵
 20 Denique huius sacramenti imago, dum rudis mundus suos cuique vultus divideret creature, quibusdam pingebatur coloribus, et erat et poterat videri in generatione, quod nunc in regeneratione potioris celebratur virtute mysterii. Spiritus, inquit, Domini ferebatur super aquas.⁶ Et hoc nobis signum,
 25 quod ex aquis primitus species / illa creature processit, que spiritum vitalem accipiens, multiplicationis insuper beneficium promeruit.
 Ex inde in aquis et super / aquas spiritualia crebrius sacramenta micuere : Ezechiel secus fluvium Chobar celos
 30 vidit^h apertos, et visiones mirabiles et multiplices.⁷ Eodem die et mense super aquas bicipitis rivi vidit Iohannes Spiritum descendentem sicut columbam, eumque super

BR 88^r
 (87^r)
 C 60^r
 W 126^r
 B 98^v
 A 74^v
 D 91^r

T 118^v

V 64^r_b

L 72^r_a

- d) add. datur A.
 e) Spiritus fit / fit Spiritus Sancti L.
 Spiritus Sancti fit BR.
 f) operationes / operationem V,W.
 g) ipsi / ipi BR.
 h) et add.BR.

- 1) Ioan.III,5.
 2) Marc.XVI,16.
 3) I Cor.XII,9.
 4) Ps.CXLVII,8.
 5) Ps.CVI,23-24.
 6) Gen.I,2.
 7) Ezel.I,3,1.

- quem illa descendit,⁸ plenum gratie / et veritatis, eisdem
mersit in undis. Ex inde mollium aquarum cetera fluenta gra-
tis obedierunt et adhibuerunt officium contra naturam.⁹
35 Legimus amnesⁱ cursus cohibuisse precipites et pallio / di-
visos,¹⁰ et sordentis ulcera lepra tulisse,¹¹ et incessus
sustinuisse pedum,¹² et saporem et colorem induisse vitrei^k
liquoris.¹³ Hec operatur in aquis qui ferebatur super
40 aquas,¹⁴ unus atque idem Spiritus. Quod intelligens noster
theologus, non dixit: Patres nostros baptisatos in mari, sed
premisit in nube, et postmodum subiecit in mari.¹⁵
Mare enim spectat ad aquam, nubes ad Spiritum.
Nubes enim umbraculi vice et virtute fervidi temperat solis
ardorem, et interpositionis sue temperie solacium refrigerii
45 largitur et obicit estuanti. A qua nube obumbratum esse
Marie,^l Gabrihel significans : Spiritus Sanctus, ait,^m
superveniet inⁿ te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.¹⁶
Denique tanta proportio est inter aquas et Spiritum Sanc-
50 tum, ut/ aquarum appellatione Spiritus Sanctus significetur,
Veritate ipsa dicente: Qui credit in me, flumina fluent de
ventre / eius aque vive salientis in vitam eternam.¹⁷ Quas
aquas exponens Evan/gelista: Hoc autem, inquit, dicebat de /
Spiritu quem accepturi erant credentes in Eum.¹⁸

T 118^v_bA 75^rW 127^rT 119^rB 99^r_vD 91^vL 72^r_b

---

i) amnes / annes B, BR, D (annes corr. in amnes T).
j) ulcera lepra tulisse / tulisse ulcera lepra L.
k) vitrei A, L / vitei B, BR, D, T, V, W / C vittei.
l) Marie en onciales in L, V.
m) Sanctus, ait / ait, Sanctus B, L, W.
n) in om. A, V.

---

8) Ioan. I, 32.
9) Cf. Exod. XIV, 19ss (le passage de la mer rouge).
10) Cf. IV Reg. II, 13-14 (Elisée qui frappe les ondes avec le manteau d'Elie).
11) Cf. IV Reg. V, 10-14 (le roi Namaan guéri par Elisée).
12) Cf. Matt. XIV, 25 (la marche de Jésus sur l'eau).
13) Cf. Apoc. XV, 2.
14) Gen. I, 2.
15) I Cor. X, 2.
16) Luc. I, 35.
17) Ioan. VII, 38.
18) Ioan. VII, 39.

55 Quoniam igitur sacramentum regenerationis ex aqua consistit et Spiritu, vel secundum / Apostolum ordine non eodem, sed sensu eodem, in nube et in mari, non vereamur / si quis Scripturarum exigit patiturve locus, binarium regenerationis comparare sacramento.

V 64^{Va}
BR 88^V
(87^V)

IX. Qualiter binarius Scripturam divinam significet.^a

Scriptura divina in Vetus^b Testamentum dividitur et Novum.

Scriptura illa cuius sacramenta sequebatur et pro missa petebat populus Domini ante Domini adventum, / dicitur Vetus Testamentum. Scriptura hec cuius sacramenta fideles emulantur et promissa post adventum Domini, / dicitur Testamentum Novum. Utrumque dicitur id quod dicitur,^c et secundum tempus et secundum similitudinem et secundum operationem.

A 75^{Rb}

T 119^{Rb}

Secundum tempus, quia illud / datum est multis ante temporibus, hoc novissime diebus istis, et ideo^d illud dicitur

W 127^V

10 Vetus, hoc Novum, quasi illud prius, hoc posterius.

Secundum similitudinem, quia sicut vetera deficiunt, nova vigent et permanent,¹ sic lege prima cessante, nova virtutis sue peragit et^e transigit tempora. Et licet lex prima in sacramentis et promissionibus desierit et perierit, in preceptis tamen vivit / et permanet. Unde : Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi.² Et Veritas : Non veni legem solvere, sed adimplere.³

C 60^V

Secundum operationem vero, quia lex prior veteres, id est infirmos debilesque facit, iniungens tantum^f et aperiens quod

20 faciendum est. Qui enim novit quod faciendum est, et ad id

V,ix

- a) Octava decima significatio add. V.
Titre om.W.
- b) ventus D
- c) id quod dicitur om.L.
- d) ideo om. V.
- e) et om.D.
- f) tantum om.BR.

1) Cf. II Cor. V, 17.

2) Cant. VII, 13.

3) Matt. V, 17.

faciendum / virtutem se non sentit habere, infirmum se^g debilemque cog/noscit.

L 72^vaT 119^v

At lex altera novos, id est docibiles,^h facit et fortes, dicens quod faciendum est et ducens gratie beneficio ad idⁱ
25 quod faciendum est. Dicit et facit, docet et advivat, imperat et obedit, iniungit et exequitur.

Testamentum enim Vetus intelligimus edictum solius littere sonantis / exterius, sine gratia operante interius.

V 64vb

Testamentum Novum, gratiam innovantem, cuius aspiratione
30 et auxilio innovatur homo interior⁴ in / agnitione eius qui creavit eum.

A 75^v

X. De huius significationis exemplis et exemplorum expositionibus.^a

Huius^b significationis gratia Agar, que vertitur in alienationem,¹ signat^c Testamentum Vetus, quia dum cognoscimus et non facimus quod faciendum est, prevaricatores effici-
cimus, et hec est vetustas et servitus et alienatio.

5 Sara vero, que interpretatur princeps seu virtus,² exprimit Testamentum Novum,³ quia dum / per gratiam implemus

B 99^v

---

g) se om.L.

h) docibiles T,V (corr. e in o) / decibiles A,B,BR,D,C,L,W.

i) ad id om.V.

---

4) Cf. Rom.VII,22; II Cor.IV,16; Ep.III,16.

V,x

a) Titre om.W.

b) Huius / Cuius T.

c) signat / significat A.

---

1) Cf. Gen.XVI,6; Gal.IV,21 ss et HIER.op.cit., p.61,3; p.115,15 : "Agar avena..."

2) ib.,p.72,28; p.150,25; p. 151,7; p. 153,1 (princeps). Cf. Hebr.XI,11.(Sara...virtus).

3) Cf. Gal.IV,21 ss.

quod per / preceptum accipimus,^d novi efficimur,^e et hec est libertas et principatus et virtus.

T 119vb

Unde etiam erant / sub lege sancta et sancta sanctorum.⁴

D 92^r
W 128^r

10 Erant et vela duo,⁵ unum exterius, interius aliud.^f Erant et cherubin duo, mutuis se vultibus respicientes et stantes supra propiciatorium.⁶ Sed per sancta figurabatur^g lex, quia: Lex quidem sancta, et mandatum sanctum et iustum et bonum.⁷

15 Figurabatur et per velum exterius, quia terrore pene visibilis cohibebat peccati dumtaxat exteriorem effectum, interiore vero non ordinabat affectum. Et quia / lex^h nova data est, ut abundaret gratia, ideo per sancta sanctorum.ⁱ Et quia interiorem cohibebat affectum, ideo per velamen
20 interius.

BR 89^r
(88^r)
L 72vb

Quia vero in utroque Testamento^j est scientie plenitudo, ideo per cherubin. Et quia Dei nobis miserationem propitiationemque commendant, ideo stant supra propitiatorium. Quia vero utrumque sibi invicem attestatur et consonat, ideo mutuo
25 sese conspiciunt.^k Abyssus enim abyssum invo/cat, in voce catharactarum tuarum.^l Exhibunt, ait propheta, aque de Iherusalem, pars exhibit ad / mare orientale, et pars ad mare novissimum.⁹

T 120^r
A 75^v
V 65ra

Mare orientale, Testamentum dicimus Vetus,^m vel quia
30 primum, vel quia a conditione mundi et nove lucis ex ortu

-
- d) accipimus / accepimus W.
e) novi efficimur L.
f) unum exterius, interius aliud / unum interius, aliud exterius A.
g) figurabatur / figuratur A.
h) lex om. BR.
i) figurabatur add. L.
j) Testamento / om. L.
k) conspiciunt / prospiciunt A.
l) tuarum om. B, C, D, T.
m) Testamentum dicimus Vetus / dicimus Testamentum Vetus A.
-

- 4) Lev. VII, 1; X, 17; XIV, 13.
5) Cf. Exod. XXVI, 33-35.
6) Exod. XXV, 18, 20, 22.
7) Rom. VII, 12.
8) Ps. XLI, 8.
9) Zach. XIV, 8.

narrationis sue sumit initium: *In principio fecit Deus celum et terram.*¹⁰ *Et dixit Deus: Fiat lux. Et facta est lux.*¹¹

*Mare novissimum, Testamentum Novum, dictum novissimum, vel quia novissime datum fuit, vel quia spirituale est. Non enim prius quod spirituale est, sed quod animale, novissime quod spirituale.*¹²

Sed et due olive leguntur in Propheta: *Una a sinistris lampadis, alia a dextris,*¹³ duo testamenta prefigurantes. *Vetus ex eo quod promissiones habet terrene felicitatis, quasi sinistram. Novum ex eo quod futuras et celestes, tanquam dexteram.*

XI. Item alia^a exempla et expositio eorum.^b

De eisdem loquitur Sanctus : *Si dormiatis inter me/dios cleros, / penne columbe deargentate et posteriora dorsi eius in pallore auri.*¹ Cuius versus ordo verborum et subauditio hec est : "O fideles, o sancti qui habitatis unius moris in domo, / si dormiatis inter medios cleros, eritis nunc penne columbe deargentate, et posteriora dorsi eius in pallore auri". Subauditur erunt.

Mysticus quoque sensus hic est: / *Clerus grece, latine dicitur sors. Sortes due, testamenta duo.*^d Sors utraque somnum suum, id est delectationem habet et suam quietem. Somnus prime sortis promissiones sunt terrene felicitatis. Somnus secunde sortis, promissiones vite future. Cuius vita carna-

T 120^x_bW 128^vL 73^x_aB 100^r

---

10) Gen. I, 1.

11) Gen. I, 3.

12) I Cor. XV, 46.

13) Zach. IV, 2-3, 11.

V, xi

a) Titre om. W.

b) alia om. L.

c) dorsi om. A.

d) testamenta duo / duo testamenta L.

---

1) Ps. LXVII, 14.

lis carnali semper delectatione fovetur, dormit miserandus
in sorte prima. / Cuius^e conscientia spiritualis spirituali
15 semper / iocunditate letatur, dormit beatus in sorte se-
cunda.^f / Periculosus somnus est in sorte prima, gloriosus
in secunda. Tbi dampnatio, / hic remuneratio.

A 76^r
D 92^v
C 61^r
V 65^r_b
T 120^v

Est autem / somnus inter utrumque somnum, et inter ambas
sortes, et inter medios cleros. Is est delectatio iusti-
20 cie. Unde : In pace in idipsum dormiam et requiescam.² Ius-
tus enim nec terrene prosperitatis successibus emollitur,
quia bonus est, nec future coronatur gloria felicitatis,
quia necdum beatus est. Presentia ordinat, futura expectat.
Nec quia ista adsunt tepescit, nec quoniam desunt illa defi-
25 cit et ille. Nec istis cor apponit, nec deponit ab eis.
Inter utrumque temperat / vitam, dormit enim inter medios
cleros. Quicumque sic dormiunt, penne sunt columbe, id est
Ecclesie,³ que quidem ad presens non est^g argentea, propter:
In multis offendimus omnes⁴ et propter : Si dixerimus quia
30 peccatum non habemus, ipsi nos seducimus et veritas in nobis
non est,⁵ et propter: Quis^h gloriabiturⁱ castum^j / se habere
cor, aut mundum se esse a peccato,⁶ sed / deargentata, quia
sicut possibile est in hac vita, vitam suam et mores ad elo-
quia Scriptu/rarum colorat et ornat. Nam argentum habere
35 formam sacri eloquii, inde docemur : Eloquia Domini, eloquia
casta, argentum igne examinatum.⁷ Posteriora vero^k dorsi
eius erunt in pallore auri,⁸ quia finis tolerantie et extre-
mitas laborum in claritatem divine contemplationis et sapi-

BR 89^v
(88^v)

L 73³_b
W 129^r
T 120^v_b

-
- e) autem add.L.
f) in sorte secunda / in secunda sorte A.
g) ad presens non est / non est ad presens A.
h) quis / qui BR.
i) gloriabitur / gloriatur BR.
j) castum / mundum L.
k) vero om.L.
-

- 2) Ps.IV,9.
3) Cf. S.Ambr.: *Columba est typus Ecclesiae*, PL,XV,1587
et S.Greg., PL LXXX,529.
4) Iac.III,2.
5) I Ioan.I,8.
6) Prov.XX,9.
7) Ps.XI,7.
8) Ps.LXVII,14.

entie mutabitur ac transibit : *Caput eius¹ est aurum / opti-* A 76^x_b
 40 *mum.⁹ Scimus enim quia cum hoc aurum apparuerit, similes ei*
erimus quoniam videbimus Eum^m sicuti est.¹⁰

XII. Eiusdem exempli alia expositio.^a

Vel alio sensu, non multum tamen ab^b hoc differenti,^c
dormire inter cleros est, modo ad recordationem peccatorum
tristes fundere fletus, modo pro celestium expectatione pro-
missionum uberrimis et dulcibus maxillas abluere lacrimis.
 5 *Nam, uti dicit / Apostolus: Testamentum Vetus generat in*
servitutem¹ et eam comitatur / timor. Qui enim servit ti/met,
et si non aliud, ipsam tamen servitutem. Lex autem nova ge-
nerat in libertatem, et libertatem comitatur amor. Qui enim
 10 *liber est diligit, et si non aliud, utique ipsam^d liberta-*
tem.

V 65^v
 B 100^v
 T 121^x

Inter igitur^e utrumque Testamentum, vel inter medios
cleros dormimus, si dormimus inter timorem et amorem, et in-
ter timorem et amorem dormimus, si nunc pre timore amaris^f
concussi singultibus^g moveamur ad compunctionem, et nunc pre
 15 *amore sublevemur ad devotionem. Somnum capimus inter / timo-*
rem et amorem, si neque / timore precipites feramur in des-
perationem, neque misericordie fiducia solvamus in dissolu-
tionem.

D 93^x
 L 73^v_a

---

1) *caput cuius / cuius caput L, / caput eius A.*
 m) *Eum A, L / illud B, BR, C, D, T, V, W.*

---

9) *Cant. V, 11.*
 10) *I Ioan. III, 2.*

V, xli

a) *Titre om. W.*
 b) *ab / ad .D.*
 c) *differenti / differente L.*
 d) *utique ipsam / ipsam utique A. / ipsam tamen L.*
 e) *Inter igitur / Igitur inter BR.*
 f) *amaris / amoris D.*
 g) *concussi singultibus / singultibus concussi A.*

---

1) *Galat. IV, 24.*

XIII. De quodam ydiomate grece et latine locutionis.^a

Intuendum est hic quia^b quod usu latinitatis dicitur
inter me et te, et *inter nos et illos*, hoc ydiomate greco
inter medium mei et tui, et *inter medi/um nostri et illorum*
 enunciatur. Quo circa, ut dicit Augustinus, / si veritas gre-
 ce locutionis ex integro in latina translatione / servetur,¹
 quod legitur *inter medios cleros*, non aliter^c quam *inter me-*
dium clerorum intelligitur.^d Proinde suum potius^e quam
 Scripture sensum secuntur qui propter hoc quod dicitur *inter*
medios cleros, laboriosa interpretatione vagantes, quatuor
 cleros adinveniunt, inter quorum primum et quartum^f alios
 duos medios constituent. Dicunt enim quia non possunt esse
 medii nisi alii hinc et inde^g sint, ad quos sint medii. Et
 verum dicunt, quia nichil est medium nisi inter duo sit me-
 dium. Denique probabile esse potest quatuor aut sex cleros
 inveniri, sicut unusquisque in suo sensu superabundat. Sed
 sicut dictum est, ad talem / interpretationem propter hoc
 non impellimur, / quia qui sensus erit^h apud / nos per *inter*
cleros, is efficitur apud Grecos per *inter medium clerorum*.
 Igitur et *cle/ros duos*, et *maria duo*, et *olivas duas*, et
duo vela, et *cherubin duo*, et si quid est simile ad testa-
 menta duo, *fideli et simplici interpretatione coaptamus*.

W 129^v
 T 121^r_b
 A 76^v

BR 90^r
 (89^r)
 C 61^v
 V 65^v_a

T 121^v

V,xiii

- a) Titre om.W.
- b) quia / quoque L.
- c) non aliter / naturaliter A.
- d) intelligitur / intelligit A.
- e) sensum add.A.
- f) quartum / quarum A.
- g) non add.L.
- h) erit / exit A. (corr. exit in erit B.).

1) AUGUSTIN, *De doct. chr.* XI-XV (sur les difficultés de traduction); II, XIII, surtout, II, XIII.

XIV. Alia ratio qua^a Scripture divine dualitas
assignetur.^{b/}

L 73^v_b

Aptatur etiam binarius *Scripture divine* ex modo tractandi quem sequitur. Unde: *Liber* ille quem vidit Ezechiel *scriptum intus et foris*,¹ totius sacre Scripture interpretatio est, que scripta est *intus* quidem per mysticum, *foris* autem per

5 hystoricum intellectum. Vel *intus* dum format fidem, *foris* dum instruit operationem. Seu *intus* disserens de natura deitatis, *foris* disputans de sacramento incarnationis.^c Aut *intus* de his que / fu/tura sunt, *foris* de his que facta sunt, unum locutionis sue textum dissimiliter texens.

B 101^rA 78^v_b

10 Totus igitur divinarum scripturarum canon, unus liber est et Scriptura una, / licet multipli/citate partium locutionumque multiplici differentia varietur. Nam quemadmodum arte fabrili virgula candentis ferri alteri^d iungitur virgule ad faciendum mordacem forcipem et compingitur ex amba-

15 bus virgulis instrumentum unum non duo, / sic veteris legis auctoritas ac sanctio nove legis, amico sibi federe copulantur et fit ex eis Liber unus et Scriptura una.

W 130^rT 121^v_bS 93^v

XV. Bipartita Novi Testamenti distinctio^a

Quoniam nova lex in evangelicas et apostolicas litteras, et vetus in legem et prophetiam quadam distinctione dividitur, ideo prefatus sum multiplicitate partium ad locutionum Scripturam variari divinam.

V, xiv

- a) qua / quare V.
- b) Titre om.W.
- c) incarnationis / operationis W.
- d) alteri / arteri BR.

---

1) Ezec. II, 9.

V, xv

- a) Titre om.W.

- 5 *Evangelicam Scripturam^b eam dicimus, cuius principalis intentio est fidem rerum gestarum hystorice narrationis explanatione / proponere et exponere, quid Deus factus sit pro nobis et, factus pro nobis,^c quid fecerit / nobis / usque in diem qua precipiens apostolis per Spiritum Sanctum quos ele-*
 10 *git assumptus est.¹ Apostolicam Scripturam eam intelligimus, cuius capitale propositum est de fide fideique mysteriis, de cultura veri Dei^d et promissionibus eternis, de institutione morum, de regula iusticie, et de omni puritate catholice religionis, fidelem et omni acceptione dignum ferre sermonem.^e*

V 66^x_a
 T 112^x
 L 74^x_a

XVI. Gemina veteris instrumenti divisio.^a /

A 77^x

- Si vetus editio sub lege et prophetia non teneretur, non esset dictum: Lex et prophete, usque ad Iohannem.¹ Quod non est aliud quam "Testamentum Vetus usque ad gratiam". Et Abraham ad divitem : Habent Moysen et prophetas : audiant*
 5 *illos.² Quorum utrumque tali ratione secernitur: lex imponebat facienda, prophetia denunciabat futura. Legis erat consulere moribus, lineas formare virtutis^b et discipline.*

Ad prophetiam pertinebat levare^c sacramenta et per locutionum rerumque figuras / de futuris oraculum^d texere /

W 130^v
 BR 90^v
 (89^v)

-
- b) *Scripturam om.L.*
 c) *factus pro nobis om.W.*
 d) *veri Dei / Dei veri D,V.*
 e) *ferre sermonem / sermonem ferre A.*
-

- 1) *Act.I,2.*
-

V,xvi

- a) *Titre om.W.*
 b) *virtutis / virtutum A.*
 c) *levare B,BR,T / velare A,C,D,L,V,W.*
 d) *de futuris oraculum / de futuro oraculum BR.*
oraculum de futuris A.
-

- 1) *Matt.XI,13 : "Omnes enim prophetae et lex, usque ad Iohannem, prophetaverunt".*
 2) *Luc.XVI,29.*

- 5 mysteriis. Igitur Testa/mentum illud per legem quidem in- T 122^r_b
formabat operationem, per prophetias preparabat ad fidem.
Unde in monte Thabor quod legitur^e lumen exaltatum,³ visi
sunt cum Domino Moyses et Helyas,⁴ quorum unus legislator,
alter prophetarum fuit eximius. Et quod adhuc Helyas vivit,
10 sed restitutus est omnia⁵ nature, nobilissimum signum
est,^f quia prophetie sensus adhuc vivit, sed erit quando
scientia destruetur / et prophetie cessabunt. Similiter quod B 101^v
Moyses mortuus est, sed nemo novit eius sepulchrum, argumen-
tum est quod legis doc/trina quantum ad sanctum seculare L 74^r_b
15 et cerimoniarum observationes evanuit, sed quantum ad pre-
cepta na/ture quasi vivit adhuc, et quasi non estimatur se-
pulta, cuius observatur iusticia. V 66^r_b

XVII. Cur fidelium ordinibus dualitas adaptetur.^a/

C 62^r
D 94^r

- Fidelium duos ordines haberi ex Scripturis habemus co-
nicimusque. / Unus ordo eorum est qui annos et tempora sub
spiritus amaritudine premunt, qui reatus et excessus severi-
ore morum et operum disciplina corripiunt, qui dura surgen-
5 /tium et urgentium pondera temptationum dura cervice sus-
tollunt. Sub armis sunt semper, semper habent quod impu-
gnent, quod expugnent. Unde Sanctus, cum fugeret a facie Ab-
salon : Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me?
Multi insurgunt adversum me. Multi dicunt anime mee : non
T 122^v
A 77^r_b

---

e) legitur / dicitur A.

f) signum est / est signum A.

---

3) Luc.IX,31.

4) HIER.Lib.Interpr.hebr.Nom.CC,LXXII,p. 119,6 : "Thabor
veniens lumen vel veniat lux".

5) Cf. Matt.XVII,11: "Elias quidem venturus est et res-
tituet omnia".

V,xvii

- a) adaptetur / aptetur B,C / assignetur D.
Nona decima significatio add.V.
Titre om.W.

10 *est salus ipsi in Deo eius.¹ Vere iste ex illis est, nam et loquela^b eius manifestum facit illum.²*

Alios^c porro alius feliciorque solatur eventus. Sunt enim quorum vita, quantum mortalis natura patitur,^d non patitur^e iam colluctationem vite carnalis, sed de subactis ex potiore
 15 *parte temptationibus, victoriae trophea ferentes, concipiendis et reti/nendis^f virtutibus sub gaudio conscientie menses iungunt / mensibus, tempora temporibus copulant. De quibus dicitur : Et iusti epulentur et exultent in conspectu Dei, et delectentur in leticia.³*

W 131^r
T 122^v_b

XVIII. Exempla istius significantie cum expositione.^a

Hoc sane exemplo, ordo signatur uterque. Veritas dicit:

Cui similem estimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in / foro, qui clamantes coequalibus dicunt : Cecinimus vobis^b et non saltastis; lamentavimus vobis et non
 5 *planxistis.¹ Vide verborum proprietates, et ex comparatione unius rei, rem aliam subintellige :*

L 74^v_a

Saltatio concentum, / planctus sequi debet lamentationem, ut corporalem corporalis,^c sic spiritualis spiritualem. Nam uti ad resonantia cantica gaudiorum et canoros vocis tinnule

66^v_a

-
- b) loquela A (et Vulgata) / querela B, BR, C, D, L, T, V, W.
 c) alios / alio T.
 d) anima add. D.
 e) non patitur om. BR.
 f) retinendis / retinentis L.

-
- 1) Ps. III, 2.
 2) Matt. XXVI, 73.
 3) Ps. LXVII, 4.

V, xviii

- a) Titre om. W.
 b) Cecinimus vobis / Cecinibus (sic) nobis D.
 c) corporalem corporalis / corporalis corporalem V.

-
- 1) Matt. XI, 17.

- 10 flatus,^d agili gestu circumflectuntur membra ludentium, sic
in denuntiatione pacis et gracie ad eulogia ven/ture feli- A 77^v
citatatis et glorie, cor gestire leticia, hylaritas operum / T 123^r
demonstrari, significatio denique dulcedinis^e magne debet ac-
/cedere. B 102^r
- 15 Et iterum qualiter narratio tristis auribus illapsa,
concutit animos ad dolorem et suspiria excutit a pectoribus,
sic ad^f facte transgressionis auditum tristitia torqueri, et
ad denuntiationem horrende / dampnationis, planctus monemur^g BR 91^r
movere lugubres. In cuius cause mysterium misit Dominus dis- (90^r)
- 20 cipulos binos et binos in omnem civitatem et locum quo erat
ipse venturus,² ut unus eorum cantus suaves, alius alios
emitteret, et essent auditores qui saltatione cantantibus
sibi,^h planctu responderent / lamentantibus sibi. D 94^v
- Sane quod Veritas in supraposite comparationis exemplo
25 subiecit : Venit Iohannes non manducans neque bi/bens et di- W 131^v
cunt : Demonium habet, venit Filius hominis manducans et bi-
bens, et dicunt: Homo vorax,ⁱ³ videtur pueros coequalibus / L 74^v_b
acclamantes⁴ se significasse et Iohannem.
- Se quidem concinentem, qui cibis et epulis humanitatis
30 officia in commune deducens, per easdem epulas gaudia quoque
future vite fi/guraliter expressit. Iohannem vero lamentan- T 123^r_b
tem qui austerioris continentia vite et duritia predicationis,
exemplum penitentie reliquit et sacramentum. Quod si
laudabilibus assimilari est esse laudabilem, sequitur Iudeo-
35 rum generationem esse laudabilem, si laudabilibus, Iohanni
videlicet et Christo, similis estimatur. / Sed hoc non esti- V 66^v_b
matur, et ideo illud non^j sequitur. Alius est enim sensus
com/parationis istius, et non iste, est autem iste et non A 77^v_b

- d) canoros vocis tinnule flatus /
tinnulle vocis canoros flatus L.
e) dulcedinis / dilectionis D.
f) ad / a L.
g) planctus monemur / monemur planctus BR.
h) cantantibus sibi / sibi cantantibus A.
i) vorax / vorans A.
j) non om. L.

2) Luc. XI, 1.

3) Matt. XI, 18-19.

4) Matt. XI, 17 (cf. supra).

- 40 *alius. Id michi gaudium nuntianti et exhibenti misericor-*
diam, id Iohanni demonstranti et predicanti^k penitentiam ex-
hibet generatio hec, quod exhibent pueri pueris non saltan-
tes cantantibus, nec plangentes lamentatibus sibi. Gaudere
enim cum gaudium nuntiatur, hoc est saltare cantanti.
- 45 Similiter tristari cum tristitia predicatur, id est plan-
 gere lamentanti.¹

XIX. Rursus alia exempla et expositio eorum.^a /

c 62^v

- Alia quoque auctoritate eidem ordines mon/strantur ex-
 pressius. Viri Ninivite surgent cum generatione ista, et
 condemnabunt eam, quia penitentiam egerunt in predicatione
 Ione. Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista
 5 et condemnabit eam, quia venit a finibus terre audire sa-
 pientiam^b Salomonis.¹ Ninive civitas grandis itinere dierum
 trium,^{c2} similitudo est anime / rationalis, trinitatem totam
 quasi viam^d trium dierum, memoria, intellectu et voluntate
 occupantis. Denique interpre/tatio vocabuli, significationi
 10 alludit huic. Vertitur enim in speciosam,³ et speciosa est
 anima stemate prime condi/tionis, facta ad imaginem et simi-
 litudinem Eius cuius pulchritudinem sol et luna mirantur.
 Que ad predicationem Ione, qui vertitur in columbam⁴,
 convertitur ad penitentiam, dum ad vocem gratie inspiran-

T 123^v

L 75ra

B 102^v

W 132^r

k) demonstranti et predicanti /
 predicanti et demonstranti L.

l) lamentanti / lamentantibus L./ et cetera add.C.

V,xix

a) Titre om.W.

b) audire sapientiam / sapientiam audire A.

c) dierum trium / trium dierum A.

d) viam / iter BR.

1) Ez.III,6-7;Matt,XII,41;Luc.XI,31.

2) Ion.III,3-5 (cf.III Reg.X,1-13).

3) HIER.op.cit.,p.141,17 : "Ninivitee nativitas...spe-
 ciosi".

4) HIER.op.cit.,p.140,1; p.116,4.

- 15 tis, cilicio asperitatis et humilitatis cinere, diluit excessus vite peccatricis. / Ast *regina Austri* non est mota ad penitentiam ut *Ninivite*, sed / mota desiderio sapientie venit a finibus terre audire in *Iherusalem* sapientiam *Salomonis*. Sic perfecti et perfectionem cupientes adquirere,^e finitis iam cupiditatibus et passionibus exclusis, gradiuntur et ingrediuntur^f *Iherusalem*, cum grandi comitatu intentionis bone, et sensuum multitudine spiritualium, cognoscere sacramentum / pietatis, audire sapientiam in mysterio^g absconditam, quam nemo principum huius mundi cognovit.
- 20
- 25 *Ninivite* quidem in sedibus⁵ et in edibus suis penituisse feruntur,^h terrore potius quam amore, sed amore potius quam terrore, fines regina suos exivit et ivit in *Iherusalem*, quia penitentes sub peccatorum adhuc passione vel recordatione morantur, sapientie vacantes egrediuntur de
- 30 terra et de cognatione sua, et gloriantur et aiunt : *Nostra autem conversatio in celis est*.⁶ Unde dicitur talibus: *Egreimini, et videte, filie Syon, regem Salomonem in diademate quo coronavit / eum mater sua*.⁷
- Sic in *Ninivitis* labor penitentiae, sapientie otium in affectu regine signatur. Miscet colloquia cum *Salomone*, audit incerta, tribuit et accipit munera. Stat a latere regis et dicitur de ipsa : *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate*.⁸
- 35

A 78^r
T 123^v_b
D 95^r

V 67^r_a

BR 91^v
(90^v)

L 75^r_b
T 124^r

---

e) cupientes adquirere / adquirere cupientes A.
f) in *add.A.*
g) mysterio / ministerio A.
h) feruntur / referuntur A.
i) et / de V.

---

5) Cf. *Ion.* III, 6.
6) *Phil.* III, 20.
7) *Cant.* III, 11.
8) *Ps.* XLIV, 10.

XX. / Item de aliis.^aW 132^v

Eiusdem etiam sententie veritatem Veritas distinxit, cum dixit apostolis: Vos estis sal terre¹ et: Vos estis lux mundi.² Quod est : Vos estis sal terre, qui Ninivitis suadetis penitentiam. Vos / estis lux mundi, qui regine manifestatis sapientiam.

A 78^r_b

Lux se manifestat et alia. Sal duplicem habet materiam,^b efficientiam^c triplicem. Ex aqua et per ignem conficitur, cibos condit, carnibus humorem, terris aufert fecunditatem. Ita penitentiae cruciatus ex ardore Spiritus et compunctione lacrimarum efficitur, epulis spiritualibus immittit gratiam, fluida desideria carnis exsiccat, fructus terrenitatis et opera mundi / ad germen exire non patitur.

V 67^r_b
B 103^r
T 124^r_bXXI. Amplius etiam de aliis.^a

Hos eosdem vates eximius Ysaïas predicebat cum dicebat: Qui sunt isti qui ut nubes volant, et quasi columbe ad fenestras suas?¹ In nubibus trina significationis habetur proportio: Humide sunt, leves sunt, condense sunt. Ex humore sunt pluviales, ex levitate volantes,^b ex condensitate refrigerabiles. Non pluerent si non haberent humorem, non volarent si non haberent levitatem. Sed^c / si condense non /

D 95^v
L 75^v_a

V,xx

- a) Titre om.W.
- b) et add.A.
- c) efficientiam / efficaciam A.

1) Matt.V,13.

2) Matt.V,14.

V,xxi

- a) Titre om.W.
- b) volantes / volatiles A.
- c) et add.L.

1) Is.LX,8.

essent, solis ac celi non temperarent ardorem. Solis enim ac celi non in se, sed in nobis temperant ardorem, non ut minor sit, sed ut a nobis sentiatur minus. Forma ista, forma est penitentium, qui *pluviales* sunt compunctione delictorum, *volatiles* intentione superiorum, *condensi* firmitate animorum.^d Constantia namque propositi ipsa est condensitas, ipsa minuit temptationis ardores, estus carnalium refrigerat/ desideriorum. Unde: *Per diem sol / non uret te.*² Vel *pluviales* sunt emissionem lacrimarum, *volatiles* / temptationis / agitatione, *condensi* lucis diminutione. Condensitas nempe nubium sicut refrigerium obicit estuanti, sic plenitudinem luminis subducit speculanti.

C 63^x
T 124^v
W 133^x
A 78^v

Columbe a multa prole susceperere vocabulum. Dicuntur enim *columbe*, quia *colunt lumbos*.³ Est volucer iste / etiam quietissimus, ut felle carens, irarum causa et sede. Que duplex natura merita^e commendat eorum, quos virtutum proles numerosa letificat, et in quibus puritas cordis discursus perturbationum pacificat.

BR 92^x
(91^r)

Unde et *columbe* dicuntur volare ad *fenestras suas*, non videlicet ad *alie/nas*, quia intueri aliena curiositatis est vicium, non mansuetudinis ac pacate mentis indicium. Quanti dicuntur *columbe* et volant, sed non ad *fenestras suas*. Vidit *Eva lignum pulchrum ad aspectum, et bonum ad escam*,⁴ et volavit ad *fenestras alterius* et violavit *suas*. Egressa est *Dina*, ut *vide/ret/ mulieres alterius regionis*,⁵ et volavit ad *fenestras alterius* et violavit *suas*.

V 67^v_a

Fenestre nostre, sensus nostri et cogitationes nostre sunt. *Fenestre* item nostre introitus et aditus est celorum: *Omni custodia serva^f cor tuum*,⁶ *Conversatio tua sit in celis*,⁷ et eris quasi *columba volans ad fenestras suas*.⁸

L 75^v_b
T 124^v_b

d) animorum / superiorum D.

e) merita / meritum L.

f) serva / custodi A.

2) Ps.CXX,6.

3) Il est rare de trouver des significations négatives de *columba*, normalement figure de l'Eglise, de l'Esprit... Cf.pourtant Eustat.Hexam.PL LIII,949:"*columba libidinosa*".

4) Cf. Gen.III,6 .

5) Gen.XXXIV,1.

6) Prov.IV,23.

7) Phil.III,20.

8) Is.LX,8.

XXII. Adhuc quoque de aliis.^a

Ordines hi quoque fidelium duo sunt quasi parietes duo, quibus Ecclesia constructa crescit in templum sanctum in Domino. Unde et canit^b in Cantico Amoris : *Nigra sum, sed formosa, filie Iherusalem, sicut taberna/cula Cedar, sicut pelles^c Salomonis.*¹ *Nigra sum, in^d parte et ex parte formosa. Nigra sum in eis quos/ penitentie cruciatus et meror decolorat assiduus, formosa in illis quos decor illuminat gratiarum, celestis desiderii color exornat. Unum quidem horum altero / preciosius est et speciosius, sed tamen precio magnifice laudis insignitur et illud quod videtur inferius. / Quam rara et cara est forma nigredinis, que taberna/culis Cedar similis estimatur. Nigra enim sum refertur ad tabernacula Cedar, formosa ad pelles Salomonis. Et fortasse qui est Cedar, ipse est et^e Salomon, secundum aliud tamen Cedar, et secundum aliud Salomon.*^f

A 78^v_bB 103^vW 133^vD 96^rT 125^r

*Cedar obscurus,*² *Salomon interpretatur pacificus.*³ *Ethymologia nominis, numinis occulti pandit archanum : Secretum meum michi, secretum meum michi.*⁴ *Qui in terris visus est, et cum hominibus conversatus est,*⁵ *ipse est^g habitu et estimatione Cedar, / quia: Putavimus eum quasi leprosum, et percussus a Deo et humiliatus.*⁶ *Obscurus inquam est, quoniam / ut vates loquitur Ysaïas: Non erat ei species^h neque decor.*⁷

V 67^v_bL 76^r_a

V,xxii

- a) Titre om.W.
- b) canit / canitur V.
- c) pelles / pellis L.
- d) in om.A.
- e) et om.A.
- f) secundum aliud... secundum aliud Salomon om.L.
- g) est om.L.
- h) ei species / spes (sic) ei BR

- 1) Cant.I,4.
- 2) HIER.op.cit.,p.119,13; p.130,5 : "Cedar tenebrae".
- 3) HIER.op.cit.,p.138,5; p.148,5.
- 4) Is.XXIV,16.
- 5) Bar.III,38.
- 6) Is.LIII,4.
- 7) Is. LIII,2.

Denique dicebatur: *Vorax, publicanorum et peccatorum amicus*⁸
et inde Cedar, inde obscurus. Vere langores nostros ipse tu-
25 lit et dolores nostros ipse portavit,⁹ et inde Cedar, inde
obscurus.

Tabernacula eius, crux et tumulus. Multa in eis nigredo
obscuritasque fuit. In eis tamen habitavit, et ibi / requie-
*vit ab omni opere quod patrarat.*¹⁰ Ecce locus unus et alter,
30 ubi posuerunt eum. *Sed surrexit et iam non est hic.*¹¹

T 125^r_b

Tabernacula enim stru/untur ad tempus, et post tempus de-
*struuntur. Sic Christus resurgens ex mortuis*¹ *iam non mori-*
*tur, mors illi ultra non dominabitur.*¹² Resurgens, porro,
factus est Salomon in / resurrectione, qui fuerat Cedar in
35 passione. Cruci illusit infirmitas, fuscavit ignominia sepul-
turam, at honore celebri resurrectio claruit nec caruit glo-
ria triumphatrici^j carnis assumptio ad dexteram deitatis in
excelsis.

A 79^rBR 92^v
(91^v)

In harum et tantarum pellium amictu regius honos illu-
40 xit, triumphus crevit et pax. / Unde et ait : *Pacem relinquo*
*vobis, pacem meam / do vobis.*¹³ Plena plane pace potitus est,
et fremitu cessante bellorum, factus est in pace locus regni
eius ex quo sevissimum inimicum et omnibus hostilem mortem,
triumpho / mirande resurrectionis et ascensionis magnifice
45 gloria, potenter subegit et redegit ad nichilum.

W 134^rC 63^vT 125^v

Pelles enim eius, resurrectio et ascensio. Pelles humo-
ris carnei nichil habent residuum, sic et nos : Et si nove/-
*ramus Christum secundum carnem, / sed nunc iam non novimus,*¹⁴
post resurrectionis^k nimirum et^l ascensionis mirabile novum-
50 vumque mysterium. Eximie pelles et ambitioso colore depicte,

L 76^r_bB 104^r

---

i) ex mortuis om.A.

j) triumphatrici / triumphatricis A.

k) resurrectionis / resurrectionem A.

l) post add.A.

---

8) Cf. supra (Matt.XI,19).

9) Is.LIII,4.

10) Gen.II,2.

11) Luc.XXIV,6.

12) Rom.VI,9.

13) Ioan.XIV,27.

14) II Cor.V,16.

fa/stuique non indecibiles regio, et quibus celestem decuit
amiciri pacificum.

V 68ra

Hystoricus Salomon in omni gloria^m non fuit coopertus
pelle simili uni istarum. Similis est tamen istis fidelium
55 catholica societas in eis / qui audiunt quod dicitur eis : D 96^v
Si consurrexistis cum Christo, que sursum sunt querite, ubi
Christus est in dextera Dei sedens.¹⁵ Illud / etiam : Quem- A 79rb
admodum Christus resurrexit a mortuis per gloriam Dei Pa-
tris, ita et nos in novitate vite ambulemus.¹⁶ Emulatione et
60 imitatione tali efficitur for/mosa sicut pellis Salomo- T 125vb
nis.

Nigra,porro, sicut tabernacula Cedar, in eis qui crucifi-
xerunt carnem suam cum viciis et concupiscentiis, passionis
exempla sequentes, in eis quoque ad quos dicitur : Mortui
65 enim estis et vita vestra abscondita est cum Christo in
Deo.¹⁷

Sic et nigredinem et formositatem ab uno tantum sumere
debemus. Christus enim traditus est haut dubium quia in mor-
tem propter delicta nostra et resurrexit propter iustifica-
70 tionem nostram.¹⁸ Que nonⁿ in eum est accipienda sententia
sensus^o quasi mors / non profuerit^p et non fuerit facta ad W 134^v
remissionem et ad iustificationem, et resurrectio^q similiter
ad eadem ipsa duo, sed quia mortificatio peccatorum et peni-
tentie cruciatus vicinlus passione crucis, novitas autem
75 vite¹⁹ splendorque virtutum similis gloria resurrectionis / L 76va
expressiusque signatur, ideo mortuus propter delicta nostra
tantum, et tantum propter iustificationem resurrexisse pre-
dicatur.

EXPLICIT QUINTA DISTINCTIO^r

-
- m) sua add.L.
n) non om.L.
o) sensum om.L.
p) profuerit / fuerit L.
q) resurrectio / ad resurrectionem A.
r) Explicit quinta distinctio B,BR,L,T / om.A,C,D,V,W.
-

- 15) Col.III,1.
16) Rom.VI,4.
17) Col.III,3.
18) Rom.IV,25.
19) Rom.VI,4.

INCIPIUNT CAPITULA SEXTE^a DISTINCTIONIS
SUB QUA CONTINENTUR SIGNIFICATIONES A VICESIMA
USQUE VICESIMAM SECUNDAM CUM CAPITULIS ISTIS.^b

I	Vicesima significatio ^c , cur iusticia dualitate signetur	
II	Expositio ad singula exemplorum	
III	Trimoda ratione differre fidem et operationem /	v 68 ^r _b
IV	Unam sine altera pro minimo reputari	
V	Alia ratione iusticiam dividi bipartito	
VI	Adhuc aliter posse dividi ^d iusticiam ^e	
VII	Descriptio confessionis et descriptionis expositio /	A 79 ^v
VIII	Exploratio premissae descriptionis /	BR 93 ^r (92 ^r)
IX	Divisio confessionis in suas species	

---

a) sexte / quinte BR.

b) Incipiunt capitula sexte distinctionis
sub qua continentur...B,BR,L,T / Sub sexta
distinctione continentur ...A,C,D,V,W.

c) Vicesima significatio / om.A,C,D,W.

d) posse dividi / dividi posse L.

e) A et D. ont brouillé l'ordre de la numérotation des
chapitres :

III = texte de IV

IV = texte de VI

V = texte de III

VI = texte de V

X	Qualiter sit facienda confessio et qualiter improbetur culpa a ^f circumstantia reatus	
XI	Qualiter a causa	
XII	Qualiter ab exemplo	
XIII	Qualiter item sit facienda ^g confessio pure recta reputatione /	B 104 ^v
XIV	Qualiter item pure inten/tione humili	T 126 ^r _b
XV	Qualiter quoque assumptione simplici	
XVI	Qualiter etiam facienda pudibunde et de quibus	
XVII	Quare id est qua iusticia secundum rationem obedientie sit facienda confessio	
XVIII	Quare item id est qua iusticia secundum consilium penitentie	
XIX	Quare etiam id est qua utilitate que est absolutio	
XX	Quare item id est qua utilitate que est alleviatio bipartita	
XXI	Correctio ^h premissae distributionis	

---

f) a / ac A,D.

g) sit facienda / facienda sit A.

h) Correctio / Correptio T.

XXII	De quibus sit facienda confessio, id est de fantasiis	
XXIII	De passionibus etiam dupliciter /	C 64 ^r
XXIV	De actuum quoque multiplicitate	
XXV	Qualiter tria hec redigantur in duo et exempla rationis istius	
XXVI	Quibus modis impediatur confessio ab impietate /	L 76 ^v _b
XXVII	Quibus quoque modis a cupiditate /	W 135 ^r
XXVIII	Qualiter operationi dualitas conveniat vicesima prima significatio /	D 97 ^r
XXIX	Alia ratio qua etiam operationi dualitas ascribitur	
XXX	Qua que sit prior aut potior: actio aut doctrina/	T 126 ^v
XXXI ¹	Cur oratio dualitate signetur vicesima secunda significatio	
XXXII	Descriptio orationis et descriptionis expositio	
XXXIII	De prima specie orationis et speciebus eius exclamatione et postulatione	
XXXIV	De secunda specie orationis et prima eius specie et duabus speciebus eius	

---

i) xxxi om.B. (décalage d'une unité des chiffres suivants).

- XXXV De secunda specie et duabus speciebus eius
- XXXVI Cur sit oratio facienda, id est qua ratione
- XXXVII Unde advivetur oratio ut fiat
- XXXVIII Unde advivetur oratio ut perveniat
- XXXIX Ratio cur fides et humilitas prima sint
et sola sufficient
- XL Unde advivetur oratio ut permaneat
- XLI Unde ne fiat impediatur

EXPLICIUNT CAPITULA^j

---

j) Expliciunt capitula om. A, C, D, V, W.

INCIPIT SEXTA DISTINCTIO^a

I. Vicesima significatio / cur iusticia dualitate
signetur./

A 79^v_b

V 68^v_a

*Iusticia^b similiter per binarium exprimitur propter fidem
et operationem, in que duo dividitur / quod locis per Scrip-
turam innuitur multis. Unde est illud : Dominum Deum tuum
adorabis et illi soli servies.¹ Et illud : Anima mea illi
vivet et semen meum serviet ipsi.² Nec non illud Osee :
Seminare in veritate iusticiam.³ Illud quoque^c : Omni tem-
pore vestimenta tua candida sint,^d et oleum de capite tuo
non deficiat.⁴ Posuimus exempla exemplorum, a primo ad^e no-
vissimum inchoemus expositionem.*

T 126^v_b

II. Expositio ad singula exemplorum.^a

*Dominum in quo est potestas imperii, Deum^b in quo alti-
tudo consilii, tuum in quo liberalitas beneficii, adorabis /*

L 77^r_a

VI,i

- a) Incipit sexta distinctio B, BR, L, T / om. A, C, D, V, W.
- b) Iusticia / I- om. V. (place réservée pour lettre ornée).
- c) quoque add. D, W.
- d) candida sint / sint candida A.
- e) ad om. L.

-
- 1) Deut. VI, 13; Matt. IV, 10; Luc. IV, 8.
  - 2) Ps. XXI, 31.
  - 3) Ose. X, 12.
  - 4) Eccle. IX, 8.

VI,ii

- a) Titre om. W.
- b) Deum / Dominum A.

fide, servies operatione. Dominum quem metuere, Deum^c quem colere, tuum quem diligere debes, adorabis interiorius, servies exteriorius.¹ Hanc faciunt et innuunt nobis Scripture distinctionem.

In / Domino, potestas exprimitur^d imperii, ut inde docemur : Quoniam Dominus excelsus terribilis rex magnus super / omnem / terram.²

In Deo, altitudo consilii ut ibi : / Venite et videte opera Dei,^e terribilis in consiliis super filios hominum.³

In tuo, liberalitas beneficii, ut ibi^f : Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti; dilata os tuum et implebo illud.⁴ Quibus distinctionibus cetera consonant, quia metuendus est qui magnus est, colendus qui consiliarius est, diligendus qui beneficus est.

Quod in reliquis subicitur exemplis^g : Anima mea illi vivet,⁵ flectitur ad fidem, quia fides anima^h est, iustus enim ex fide vivit. Semen vero / serviet,⁶ iungitur ad operationem, quia obeditioneⁱ operationis servimus, operatione etiam semina multiplicamus. Unde : Euntes ibant et flebant mittentes semina sua.⁷ Sic enim seminavimus in veritate iusticiam,⁸ cum in fide multiplicamus operationem. Operationem enim iusticie nomine^j significari^k fiducialiter dicimus propter : Attendite ne iusticiam vestram, / id est opera

B 105^r
W 135^v
T 127^r
BR 93^v
(94^v)

A 80^r
v 68^v
b

D 97^v

-
- c) Deum / Dominum A.
d) potestas exprimitur / exprimitur potestas A.
e) Dei / Domini D.
f) Venite et videte ... ut ibi om.BR.
g) subicitur exemplis / exemplis subicitur L.
h) anima / in anima L / vita anime V,W.
i) obeditione / obedientie BR,L.
j) iusticie nomine / nomine iusticie V,W.
k) significari om.A.

-
- 1) cf. cap.I,n.1.
2) Ps.XLVI,3.
3) Ps.LXV,5.
4) Ps.LXXX,11.
5) Ps.XXI,31 (cf.supra,cap.I,n.2).
6) ib.
7) Ps.CXXX,6.
8) Ose.X,12 (cf. supra,cap.I,n.3).

iusticie, coram hominibus¹ faciatis.⁹ Veritatem / loco fidei T 127^r_b
 accipiendam inde colligimus : Qui dicit se nosse Deum et
 mandata eius non custodit, mendax est.¹⁰ Nosse enim posuit
 pro credere, quia noticia Dei que hic habetur, in fide et
 30 ex fide^m possidetur. Quo circa fides veritas est, in eo quod
 noticia est, aut / in eo quod noticia veritatis per ipsam L 77^r_b
 est.

Quibus sic dictis novissimum proponentes exemplum dici-
 mus, quod cum opera innocentie puritas colorat, vestimenta
 35 candida sunt,¹¹ et quod cum fidei devotio mentem letificat,
 oleum de capite non deficiat.¹² Opera vestimentis signifi-
 cari, versus ille significat : Beatus qui custodit / vesti- C 64^v
 menta sua ne nudus ambulet et videant turpitudinem eius.¹³

Fides quoque exquisita similitudine dicitur oleum, quia
 40 ut illud universis super/fertur liquoribus, sic hec est vic- W 136^r
 toria que vincit mundum, fides nostra.¹⁴ Cuius in unctione
 Petrus etiamⁿ liquantis elementi firmis terga pressit vesti-
 giis, sed cum ab eius capite^o defecit^p oleum,¹⁵ passus est
 nau/fragium, et audivit Salvatorem dicentem sibi : Modice T 127^v
 45 fidei quare dubitasti?¹⁶ Quasi : "Si oleum fidei retinuis-
 ses, invium tumidi equoris iter, tremulis^q / undis superla- A 80^r_b
 tus explesses".

-
- 1) opera iusticie coram hominibus /
 coram hominibus opera iusticie L.
 m) in fide et ex fide / ex fide et in fide BR,D,W.
 n) in unctione Petrus etiam / Petrus etiam in unctione A.
 o) ab eius capite / a capite eius A. / capite om.D.
 p) defecit / deficit A.
 q) tremulis / tremulus W.
-

- 9) Matt.VI,1.
 10) I Ioan.II,4.
 11) Eccle.IX,8 (cf.supra,cap.I,n.4).
 12) ib.
 13) Apoc.XVI,15.
 14) I Ioan.V,4.
 15) Eccle.IX,8 (cf. supra, n.11).
 16) Matt.XIV,31.

III. Trimoda ratione differre fidem et operationem.^a

Trimoda ratione describimus differentiam fidei et operationis : *secundum naturam, secundum officium, secundum dignitatem.*

5 *Secundum naturam, quia prior est / origine^b fides quam operatio. Fides enim parit operationem, non operatio fidem. Operamur quia credimus, non credimus quia operamur. / Quare non modo operatione fides^c prior est, sed origo quoque illi est.*

V 69^raB 105^v

10 *Differt et^d officio, quia officium fidei est dirigere intentionem, ut sciamus quid propter quid agimus; officium operationis, ut habeamus unde meritum habeamus. Operamur ut exercitatione / nos ipsos^e et alios ad pietatem provocemus, credimus ut ad fi/nem et summum bonum quicquid a nobis agitur dirigamus.*

L 77^vaT 127vb

15 *Dignitas quoque est alia fidei, alia operationis. Fidei dignitas est quod opere occasione necessitatis impedito, sola sufficit ad salutem, ea vero absente etiam opera magnifice virtutis non computantur ad virtutem.^f Omne enim quod non est ex fide, peccatum est.¹ Hec est autem^g victoria, que*
 20 *vincit mundum fides nostra.² Denique non legitur : "Qui opera non fecerit condempnabitur", sicut legitur : Qui vero non crediderit condempnabitur.³*

VI,iii

- a) Titre om.W.
- b) est origine / origine est A.
- c) operatione fides / fides operatione A.
- d) et om.A.
- e) nos ipsos / nosmet A.
- f) virtutem / salutem A.
- g) autem om.A.

-
- 1) Rom.XIV,23.
  - 2) I Ioan.V,4(cf. supra II,n. 14).
  - 3) Marc.XVI,16.

IV. Unam sine altera pro minimo reputari.^a

Verumtamen etsi excellentior sit fides operatione huius triplicis differentie gradibus, una tamen sine altera / si tempus est, / pro minimo reputatur et est. Nam uti: *Sine fide impossibile est placere Deo*,¹ ita : *Fides sine operibus mortua est*.² Quod non est dictum/ ea similitudine qua dicitur: *Corpus / sine anima mortuum est*,³ quia non ut anima vitam corpori, sic opera vitam dant^b fidei, cum omne opus bonum exeat a fide, et fides omne opus bonum vivificet. Sed quoniam opera bona innuunt vivere fidem, et fidei sunt^c signa viventis, propterea : *Fidem sine operibus mortuam*⁴ Scriptura testatur, quia in operibus videtur sensus et motus, quo duo omnem rem vivere demonstrant, nec tamen faciunt quod demonstrant. Ex vita enim interiori sensus et motus egreditur, non ea ex eis. Unde verius : "Opera sine fide mortua sunt", quam ea sine eis. *Omne enim quod non est ex fide, peccatum est*.⁵

W 136^vD 98^rA 80^vT 128^rV 69^r_bV. Alia ratione iusticiam dividi bipartito.^a/L 77^v_b

Distribuimus quoque iusticiam in cogitatione et operatione. Unde Ydidas^b : *Pone me ut signaculum super cor tuum*,

VI,iv

- a) Titre om.W.
b) vitam dant / dant vitam A.
c) quoque add.D.

- 1) Hebr.XI,6.
2) Iac.II,20,26.
3) id.II,26.
4) Iac.II,20,26.
5) Rom.XIV,23.

VI,v

- a) Titre om.W.
b) Ydidas / Idida A.

- ut signaculum super brachium tuum.¹ Et Iheremias : Levemus
 corda nostra cum manibus ad Deum.² Et Iacobus : / Emundate
 5 manus et purificate corda duplices animo.³ Et alia innumera
 quibus monemur esse iusti et servare iusticiam, tum puritate
 cogitationis, tum honestate operationis. Utrumque utile ad
 fidem, utrumque necessarium ad salutem. Si enim cultum reli-
 gionis custodimus in operatione, et turpitudines fantasiarum
 10 versamus et servamus in cogitatione, speciem pietatis habentes,
 virtutem eius abnegamus, ut : *Filie eorum composite,*
*circumornate ut similitudo templi,*⁴ ut: *Pha/risei qui munda-*
nt id quod foris est calicis et catini, interiora^c pleni
*rapina et iniquita/te.*⁵ Contra sic affec/tam animam vatici-
 15 natur Sophonias:^d *Omnis qui transit^e per eam, sibilabit, move-*
*bit manum suam.*⁶ *Sibilat enim mysticus coluber, cum pol-*
lute suggestionis afflatu corrumpit cogitationem, sed movet
manum suam, cum exple/tione turpitudinis tabefacit opera-
tionem. Contra sibilum huius/ sibilat: Qui sibilat musce et
 20 *api,^f et contra manum: Qui mittit manum suam^g per foramen.⁸*

T 128^r_bB 106^rA 80^v_bW 137^rC 65^rT 128^v

VI. Adhuc aliter posse dividi iusticiam.^a

Etiam in fide et confessione statuimus iusticiam, ut:
 Corde creditur ad iusticiam, ore autem confessio fit ad sa-

-
- c) *interiora /in interiora A.*
 d) Sophonias V,W / Amos A,B,BR,C,D,L,T.
 e) *transit / transibit A (-bi- exp. L).*
 f) *suam add. A,V.*
 g) *suam om.A,V.*

-
- 1) Cant.VIII,6.
 2) Thr.III,41.
 3) Iac.IV,8.
 4) Ps.CXLIII,12.
 5) Luc.XI,39.
 6) Soph.II,15.
 7) Is.VII,18.
 8) Cant.V,4.

VI,vi

a) Titre om.W.

- lutem.¹ Fidei quippe devotio cum cor / convertit ad fidem, L 78ra
 consequenter os aperit ad confessionem. Quod / dulce est ad V 69va
 5 cogitandum, dulce quoque^b ad loquendum. De consuetudine
 lingua versat, / quod conscientia servat.^c Ex abundantia enim D 98^v
 cordis os loquitur.² Nos quoque quod corde concepimus ad ve- BR 94^v
 ritatem, hoc etiam ore de confessione confitebimur ad / edi- (93^v)
 ficationem.
- 10 Dicemusque quid sit confessio, que species eius, qualiter
 sit facienda et cur et de quibus, et unde ne fiat impediatur.

VII. Descriptio confessionis et descriptionis
 expositio.^a

- Confessio est manifestatio latentis malicie in solius
 sui / accusationem. Signemus diffinitionem per partes suas, T 128vb
 explorantes ne forte viciosa plus minusve contineat. Tri-
 plici distinctione ipsa secernitur:
- 5 Secundum genus, secundum materiam, secundum causam.
- Genus osten/dit quid sit, materia unde sit, causa ad A 81^r
 quid. Genus per manifestatio, materia per malicie, causa per
 sui accusationem subintelligitur. Hoc est : Aliquid est, de
 aliquo est,^b ad aliquid est.
- 10 Manifestatio est, de malicia fit, propter sui accusa-
 tionem fit. Nam quia quandoque manifestamus sensum nostrum,
 et velle nostrum, ac multa eorum / que fiunt sub sole,^{c1} et W 137^v

-
- b) est add.A.
 c) servat / versat A.
-

- 1) Rom.X,10.
 2) Matt.XII,34, Luc.VI,45.
-

VI,vii

- a) Titre om.W.
 b) Aliquid est, de aliquo est /
 De aliquo est, aliquid est L.
 c) fiunt sub sole / sub sole fiunt A.
-

- 1) Eccl. VIII,17.

neque adhuc dicimur facere confessionem, respectu differentie talis^d subieci latentis malicie, volens eam remove ab
 15 his de quibus non est, et de quibus est adiungere cupiens.

Quodque sequitur *in sui solius accusationem*,^e optime sequitur. Qui enim pro laudis periture commercio aut in provocationem eiusdem similisve malicie sua scelera prodit,
 necdum virtutem confessionis assump/sit et fructu confessionis exinanitus, os fedavit et vitam.
 20

L 78rb
 T 129rb

Iustus porro in principio sermonis^f accusator est sui, / nec alii reputat rei, aliive persone, sed sibi et tantum sibi, sive ceciderit, sive / acciderit sibi quid. Qui aliter confitetur et aliter sentit,^g de genere se confitetur eorum,
 25 quorum unus reatum suum in mulierem, in serpentem altera ore superbo^h detorsit. Sic stat distinctio partium.

B 106^v
 V 69vb

VIII. Exploratio premissae descriptionis.^a

At^b continentia diffinitionis brevior iusto nec ad suos usque terminos exire vel ire videtur. Confitemur enim temptationes, et perturbationum incursus sepe numero manifestamus, non solum maliciam.

5 Reatus confitemur pro remissione, temptationes pro allevitatione. Ut pax sit nobis temptationes manifestamus, culpas^c / ut indulgentia. Confessionem a peccato sequitur veritas, confessionem a perturbationibus tranquillitas comitatur, felicitas et hy/laritas bene operandi acquiritur ex
 10 utrisque.

A 81rb
 T 129rb

---

d) differentie talis / talis differentie V.W.
 e) accusationem / accusatione L.
 f) sermonis om.A.
 g) sentit / sensit BR.
 h) ore superbo / superbo ore V.

De confessione *perturbationis* psallitur in octava : *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum; sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.*¹

D 99^r

De confessione reatus ibi : *Delictum meum cognitum tibi feci.*² Sed respondemus nomine malicie culpas et molestias pariter appellari, Scripturis testificantibus idem^d ipsum. Unde : / *Sufficit diei malicia sua,*³ id est perturbatio sua.

W 138^r

Et alias^e ex persona Mediatoris : *Quia repleta est malis, id est perturbationibus, anima/mea.*^{f4} Et sub eodem sensu : *Non est malum in civitate quod Dominus non faciat.*^{g5} Et : *Ego Dominus*^h *creans / malum et faciens pacem.*⁶ Et alia in eundem modum et sensum.

L 78^vaC 65^v

Denique / quemadmodum, dicente Apostolo, *concupiscentia carnis dicitur peccatum*⁷ quia facta et inflicta est propter peccatum, sic molestia *perturbationis* dicitur malicia, quia facta est propter maliciam. Sed esto : Quomodo stabit quod premittitur latentis, cum mul/ta que suscipienti con/fessionem manifesta sunt, feramus et referamus ad confessionem?

BR 95^r
(94^r)T 129^vV 70ra

Ceterum si confessio manifestatio est latentis rei, nulla videtur esse confessio ubi nulla vel rei nullius est manifestatio. Que plane nulla est, ubi scitur quod dicitur. Ubi respondemus in disciplina confessionis pro ignota quamvisⁱ causam reputari quantum ad confitentem qui illam arbitratur ignotam, et si fit inde confessio, fit rei/ latentis estimatione confitentis.

A 81^v

---

d) idem / ratione BR.

e) alias ex / alta sunt L.

f) malis, id est perturbationibus, anima mea / malis anima mea, id est perturbationibus A.

g) faciat / fecerit L.

h) ego Dominus / Dominus ego C.

i) quamvis / vel quamlibet suscr. L.

---

1) Ps.VI,3.

2) Ps.XXXI,5.

3) Matt.VI,34.

4) Ps.LXXXVII,4.

5) Amos,III,6.

6) Is.XLV,7.

7) Iac.I,15.

- Sed et siquid quod iam cognitum esse cognoscimus tulerimus ad confessionem, habentes in proposito revelare etiam si latuisset, nichilominus quantum ad *propositum* dicitur factum esse, quod^j re ipsa non est factum.^k Unde est illud : *Qui viderit mulierem ad concupiscendum^l eam, iam mechatus / est eam in corde suo.*⁸ Et angelus ad Abraham : *Quia non peperisti unigenito tuo propter me.*⁹ *Non pepercisti, inquit, quantum ad propositum, non quantum ad effectum. Non enim occidit, sed occidere proposuit.*
- 40 *Quare si trimoda distinctione dicitur factum esse, quod non erat factum prius, / hoc est estimatione et proposito et re ipsa, fidelem tulimus et in concussam diffinitionem.*
- B 107^x
T 129^v
L 78^v
b

IX. / Divisio confessionis in suas species.^a

W 138^v

Geminas in species confessio dividitur: *abiudicationem* et *arguitionem*.

- Abiudicatio* est de condemnatione peccatorum, *arguitio* de manifestatione perturbationum. Secundum materiam eius, ita^b
- 5 species eius. *Abiudicatione* uti oportet assidue, quia in multis offendimus omnes.

- Arguitionem* etiam^c semper adhiberi oportet, quia temptatio est vita hominis super terram. Quas duas species versus fortassis ille commemorat : *Confitebimur tibi, Deus,*
- 10 *confitebimur.*^{d1}

---

j) quod / quo A.

k) non est factum / factum non est L.

l) concupiscendum / concupiscendam D,V,W.

---

8) Matt.V,28.

9) Gen.XXII,12.

VI, ix

a) Titre om.W.

b) et add.L.

c) etiam om.A.

d) tibi add. L,V,W.

---

1) Ps.LXXIV,2.

Est / tamen^e adhuc alia species confessionis, que beneficia divina commemorans, su/periore non videtur diffinitione^f teneri et laudatio appellatur. Unde : *Confitebor tibi, Domine, pater^g celi et terre.*² Et alibi : *Confitebor Domino*
 15 *nimis in ore meo, / et / in medio multorum laudabo eum.*^{h3}

D 99^v
 V 70^r_b
 T 130^r
 A 81^v_b

X. Qualiter sit faciend^a confessio, et qualiter improbetur culpa a circumstantia reatus.^b

Facienda est autem confessio plenarie, pure, et pudibunde.

Plenarie ut totum quod culpabile, et ex toto unde culpabile cognoscitur^c indicetur. Tripliciter enim improbatur
 5 culpa : a circumstantia scilicet reatus, a causa, ab exemplo.

A circumstantia reatus partim ex persona peccantis, partim a genere peccati.

A persona peccantis, quia unus idemque reatus crimosior
 10 in uno quam in alio iudicatur. Ut casus christiani grandior estimatur quam / ethnici, viri quam mulieris, pastoris quam

L 79^r_a

-
- e) tamen om.L.
 f) superiore non videtur diffinitione / superiore ... superiore BR. / diffinitione superiore non videtur V.
 g) pater om.L.
 h) Inversion des deux citations in L.

-
- 2) Matt.XI,25; Luc.X,21.
 3) Ps.CVIII,30.

VI,x

- a) sit faciend^a / faciend^a sit A.
 b) Titre om.W.
 c) cognoscitur / agnoscitur A.

ovis, docti quam simplicis, religiosi quam secularis, adulti in fide quam neophiti. /

15 A genere peccati, quia ingentioris est culpe odium quam ira, sermo malus otioso, fornicatione adulterium, iteratio perpetrations, actio^d cogitatione.

XI. Qualiter a causa.^a

A causa culpa improbatur, cum oportunitate locorum / et rerum arguitur. Ea enim sunt que peccandi dant aut / adi-
munt^b causam. Verbi gratia : *In solitudine sum, et in habi-
tatione sanctorum detentio mea.*¹ Inter eos non est qui me
5 vocet aut provocet ad malum. Sociorum incessus et vita con-
tactalium ex toto michi edificationi sunt/ et salutis. Sa-
luti contraria vitant, et invitant ad melius.^c Infelix si
erro quamdiu ero inter eos. Non est quid pretendam, cur of-
fendam.
10 Unde gravior est offensa peccati, ubi peccato causa lo-
cusque subtrahitur. Hac igitur causa si qua peccatum causa
precessit et pe/perit, non est in confessione tegenda, tum
quia / peccati ministra fuit, tum quia frequenter actu ipso
sceleratiorem ipsam esse contingit. Sicut enim laudabili
15 ferventissime voluntatis devotione opus aliquando modicum
exequimur, sic sceleratissime cupiditatis insania, opus
quandoque complemus exiguum.^d / Quod tamen modicum exiguum-
que dicimus, secundum visiones^e dicimus^f oculorum, non se-
cundum intentiones occultissimas animorum. Revelanda est,

d) a add.BR.

VI,xi

- a) Titre om.W.
- b) adimunt / admittunt V / mittunt W.
- c) invitant ad melius / ad melius invitant V /
invitant ad salutem A.
- d) exiguum / exigitum C.
- e) visiones / visionem A.
- f) dicimus om.A.

1) Eccli.XXIII,26;XXIV,16.

- 20 inquam,^g omnis cau/sa, ut si *modica* est, / erubescat mise-
randus qui suggestione occasionis exigue clari sanguinis no-
men fedavit et vitam. Si *gravis*, confundatur insipiens qui
eo virilius et celerius scelus / debuisset cavisse pesti-
ferum, quo maior illud circumstabat et ante ibat occasio.
- 25 Qualiter enim occasione accepta reviviscit peccatum, sic ex-
clusa excluditur.

T 130^vL 79^r_bD 100^r

XII. Qualiter ab exemplo.^a

- Ab exemplo etiam culpam arguimus, cum pestis sceleris^b ab uno serpit ad multos, cum multos ad idem crimen, vel ad equale unius inducit^c et seducit exemplum. Tolerabilius est utique clam, quam coram multis offendere. Offenduntur multi,
5 uno coram multis offendente. / Facilius conscelerantur plures
ab uno, quam unus^d edificetur a pluribus. Sed : *Ve illi per quem scandalum venit.*¹ *Melius erat ei^e si natus non fuisset homo ille.*² Nemo sibi vivit, sive vita nature, sive vita iusticie. Similiter nemo sibi moritur.^f Unius eiusdemque ho-
10 minis et vita utraque et una et altera / mors, multis est dampno^g vel utili/tati.

W 139^vT 130^v_bA 82^r_b

- Igitur quoniam tria hec : *circumstantia* reatus, *causa* et *exemplum* augent peccatum, assumenda sunt ab ore confitentis, ut nichil penitens penitus^h palliet, et fiat confessio non
15 ex parte, sed ex toto, iuxta illud : *Confitebor tibi, Do-*

g) est, inquam / inquam, est V.

VI, xii

- a) Titre om.W.
b) sceleris / celer A.
c) inducit / ducit L.
d) quam unus / quamvis V.
e) ei / illi A.
f) sibi moritur / moritur sibi D.
g) dampno / damnatio BR.
h) penitens penitus / penitus penitens V.

1) Luc.XVII,1.

2) Matt.XXVI,24.

mine,¹ in toto corde meo.³ Et iuxta / illud: Confitebor Do- v 70^v
mino² nimis in ore meo.⁴

XIII. Qualiter item sit facienda^a confessio, pure
recta reputatione.^b

Pure deinde facienda est confessio et fit / pure cum L 79^v
recta reputatione, intentione humili / et simplici fit BR 96^r
assumptione. (95^r)

5 Recta reputatione^c est,^d cum nobis solum reputamus quod
peccamus. In causis forensibus et iudicio quod mundus iste
promulgat, vix et raro^e evadit confessio ista supplicium;
ante / Deum sola meretur gratiam, sola digna cui ex decreto B 108^r
legis eterne prestetur beneficium. Unde : Dic tu iniquitates
tuas prius ut iustificeris.¹ Et alias : Dixi confitebor ad-
10 versum me iniusticiam^f meam Domino, et tu remisisti impieta- T 131^r
tem peccati mei.² Habemus etiam / in promissione^g: Et pec-
catorum tuorum memor esto. Ego autem non memorabor.³

Quo contra vicium inolevit obtinuitque consuetudo ut vi-
tuperanda^h studio et ore submoveamus a nobis. Laudabilium

1) Domine A. / om. dans les autres mss.

j) Domino om. C,D,V,W (suscr. B).

3) Ps. IX, 2; Ps. CX, CXXXVII, 1.

4) Ps. CVIII, 30.

VI,xiii

- a) sit facienda / facienda sit A.
- b) Titre om. W.
- c) reputatione B, BR, L, T / reputatio A, C, D, V, W.
- d) est om. BR.
- e) raro / caro BR.
- f) iniusticiam / iustitiam BR.
- g) promissione / promissionibus L.
- h) vituperanda / vituperando W.

1) Gregorius, In libr. primum Regum, 4, 83, CC 1576.

2) Ps. XXXI, 5.

3) Cf. Ps. LXXXVIII, 51 et Iob. III, 3.

- 15 auctoresⁱ optemus^j dici multum, parum fieri.^k Id quoque abusive : Nam qui in aliam rem, aliamve personam transfert culpam, cur non transfert si quam habet et gratiam? Quasi non multos locus secretus^l custodiat et serena magis / conservet societas quam laboriosa proprie virtutis industria.
- 20 Hoc coni/citur ex hoc quod cum subite temptationis impetus irruit, diruit nescientem, et a culmine stolide presumptionis labefactat mori/turum. Et qualiter cera flavescens ad leves spaciantis ignis ardores correpta liquescit, sic multi cum severiore disciplina et occultiore suggestionem tanguntur,^m anguntur et aguntur precipites, subacti cedunt et recedunt.

W 140^rA 82^vD 100^v

XIV. Qualiter item pure intentione humili.^a

Humilis debet esse in / confitente etiam^b / intentio, ne qua verborum / ambitione gloria captetur inanis, sive a qualitate peccati, sive a submissione confitentis.

T 131^e_b
L 79^v_b
V 71^r_a

- A qualitate peccati precium comparatur, cum callidus astutias et ingenia circumventionum^c quibus circumspectos ac sagaces viros cepit et decepit, exponit, cum fortis vires et artes quibus famosos proceres delectit, adicit,^d cum lascivus formosos et alti sanguinis thoros ascendisse quasi suspirat et gemit. Que verborum et rerum adiectio, ut indecens et^e superflua, resecari debet semper, admitti numquam. Quicquid ad sinistre partis interpretationem probabiliter verti potest, ne vertatur ante vitemus.

-
- i) auctores / actores A.
j) optemus / pptemus (sic)BR.
k) fieri / feri BR.
l) locus secretus / secretus locus A.
m) tanguntur / tinguntur A (tin- corr. in tan- B).
-

VI, xiv

- a) Titre om.W.
b) in confitente etiam / etiam in confitente A.
c) circumventionum / circumventium A.
d) adicit / adiecit BR.
e) et / ac V.

A *submissione confitentis* queritur laus, cum ideo expectitur gloria, quia submisso vultu et ore indicatur ignominia, et cum inde vis apparere iustus, unde te ipso teste probaris immundus. Ad notam extremi dedecoris suspirat precium qui re/vult haberi carus ex ea, cuius nomen ti/tulos quoque^f clari fedat^g honoris. Preciosa pa/riunt precium, contraria his ignominiam.^h Saul arguente se Samuhele peccatum confessus est : Peccavi,¹ inquit. Sed / qua intentione confessus est, confessus est et non negavit: Sed nunc queso, ait, honorifica¹ me coram / senioribus Israel.² Hec dicens, laudem quesivit, respexit ad gloriam, inhiavit honori. Sic viduata est humilitate confessio, et laus illaudabiliter
25 expetita, laudem iusticie perdidit et virtutem. /

C 66^v
T 131^v
A 82^v

W 140^v

B 108^v

BR 96^v
(95^v)

XV. Qualiter quoque assumptione simplici.^a/

L 80ra

Simplici fit assumptione confessio, cum fabulationes ociose queque ad rem non pertinent non inseruntur^b et cum nostra tantum, non etiam uti accusatores et criminatores, aliena peccata commemoramus. Grandi pietate preditus est,
5 fraterno^c superabundat affectu cui sua confiteri non sufficit nisi fratris quoque peccata condempnet! / O curas hominum, o quantum in rebus inane!¹ Dulcius sapit et sepius eve-

v 71rb

-
- f) titulos quoque / titulosque L.
g) clari fedat / fedat clari D.
h) ignominiam / ignominam BR.
i) honorifica / honora A,L.

-
- 1) I Reg.XV,24 et 30.
2) *ib.*

VI,xv

-
- a) assumptione simplici / simplici assumptione BR.
b) inserentur / inferentur BR.
c) fraterno / faterno C.

-
- 1) Pers. I,1.

- nit eventus alterius quam suos discutere invidum. Quem quidem vocarem in causam reumque sanguinis a/postolici censura
 10 iudicii clamitarem, sed revocor, iudiciumque suspendo, stupens singulare pietatis / nove genus et studium. Nova, inquam, pietas, que lacerat nec sanat, interimit nec intervenit, blasphemat nec commendat, dentes denique figit ad morsum, non ad osculum labia.
- 15 Stupenda plane^d pietas et affectio superabundans que dum alterius mederi simulat vulneribus,* sese periculis exponit, mortisque funibus illaqueat. Stultus et improbus est amor hic, dignusque notari. Scriptum est enim : / In eo quod alterum^f iudicas, te ipsum condempnas.² Et utinam te confitente^g reatum meum affectione sollicita et sollicitudine
 20 affectuosa remissio pertingeret ad me, et essem exutus pariter labore et pudore confessionis! Nunc porro vano labore^h consumeris et frustra latrantia ora fatigas / quantum ad me, quantum ad Deum tu videris, nichil mea interest. Ego / enim
 25 nescius caritatis vel potius curiositatis tue, indico et dico unde conscientia mea mordetur, / si non plenius fortasse puriusⁱ quam tu.
- Tali ergo proposita declaratione, dicimus puram esse confessionem in reputatione, quando tantum nobis culpam imponimus,
 30 mus, puram esse intentione, cum nichil nisi^j remissionem querimus, puram esse in simplici assumptione, si sola pertinentia interponimus.

T 131^v_bD 101^rA 83^rW 141^rL 80^r_bT 132^r

-
- d) plane / sane V.
 e) mederi simulat vulneribus / vulneribus mederi simulat W.
 f) alterum / alium A.
 g) confitente / confitentem L.
 h) et pudore add.BR.
 i) purius / prius A.
 j) nisi / preterum A.
-

2) Rom.II,1.

XVI. Qualiter etiam sit facienda pudibunde et
de quibus.^a

Verum quoniam sunt qui sunt frontis attrite, ideo facienda est confessio etiam pudibunde. Hortans nos de hac re, Scriptura dicit: *Est^b confusio adducens / peccatum et est confusio adducens gloriam.*^{c1}

B 109^r

- 5 *Confusio ad/ducit peccatum, cum pre pudore celamus^d peccatum. Adiectio enim peccati est tegere peccatum. Econtra^e cum inf^f relatione^g criminis, pudor ora prona suffundit, signum est salutis et quies conscientie que est gloria iustorum.^h Et decet utique rem indecibilem verecundo sermone proferri. Unde mordentur aliqui sententia prophetice exprobrationis: *Peccatum suum sicut Sodoma predicaverunt / nec absconderunt.*² / Et alias: *Frons meretricis facta ex tibi, erubescere nescisti,*³ *impudorataⁱ facta es tota. At**
- 10 *fideli non est frons meretricis, sed virginis vultus, purpurei signatus decore coloris, qualis laudis amatorie cantico describitur: *Sicut cortex mali punici, sic gene tue.*⁴ Precipue vero cum aliquid preter solitum contingit, licet exiguum, / aut aliquid / magnum licet semel, aut id quod iam diebus a multis succrevit ad usum, pudor discurrens quasi*
- 15 *nubes sanguinea,^j vultus et ora suffundit eorum quos memoria / mordet et penitudo malorum. Nam / qualiter postquam umbri-*

v 71^vaA 83^rbT 132^rbL 80va
BR 97^r
(96^r)D 101^vW 141^v

VI,xvi

- a) Titre om.W.
b) autem add.L.
c) peccatum ... gloriam / gloriam ... peccatum A.
d) celamus / celatur V.
e) econtra / et contra A.
f) in om.BR.
g) relatione / revelatione L.
h) iustorum / sanctorum V.
i) impudorata / impuderata D (-o-suscr B).
j) sanguinea / sanguinei BR.

-
- 1) Eccl.IV,25.
2) Is.III,9.
3) Ier.III,3.
4) Cant.VI,6.

fera nox nigrantes ab orbe ceco tenebras solvit, auricomus
 Tytan publici luminis gratiam^k mundo / restitutus,^l rosea
 vultus luciferos polique viciniam tinctura venustat, ita
 25 cum quis ad auras^m libere lucis a tenebris exurgens peccati
 confessione confunditur, summa frontis tenerasque genas et
 ora calentia, ignei pudore ruborisⁿ sanguineat.

C 67^x

Preterea sedet in pudore / utilitas absque eo quod genis
 decorem addit et gratiam. Etiam feroces animos lenit, etiam
 30 gratum invenit ad extraneos introitum, etiam vice et voce in-
 tercessoris utitur ante Deum.

T 132^v_a

XVII. Quare, id est^a qua iusticia secundum rationem
 obedientie, sit facienda confessio.^b/

V 71^v_b

Duplex causa queritur, cum queritur^c cur facienda sit
 confessio.^d Iusticia scilicet et fructus, vel necessitas et
 utilitas.

Iusticia dividitur in rationem obedientie, et penitentie
 5 consilium. Et / pulchre, quia et obedientiam sequi iustum
 est, et consilio adquiescere iustum itidem^e est.

A 83^v

In hoc est iusticia secundum rationem obedientie, quod
 servum redemptum, et Regi gratia Regis noviter reconcilia-
 tum, decreto et voluntati eius obedire dignum et / iustum

L 80^v_b

---

k) gratiam luminis / luminis gratiam V.

l) restitutus / restitutus B,C.

m) auras / aures V.

n) pudore ruboris / pudoris rubore T. / pudoris rubor L.

VI,xvii

a) id est / prima D (lecture fautive de .i.).

b) Titre om.W.

c) cum queritur om.BR.

d) sit confessio / confessio sit BR,W.

e) iustum itidem / itidem iustum V,W.

10 est. Non est servi discutere utrum iusta imperantis iussio
 sit,^f nec immutare^g vel preterire / ullatenus edictum, quod
 ab ore postestatis exivit. In discutiente enim diffidentia
 notatur, in resistente contumacia re/prehenditur, in ambo-
 15 bus presumptio pariter^h condemnatur. Et que vel unde fidu-
 cia salutis erit si teritur et preteritur maiestatis sanctio
 tante, cui subest posse ulcisci cum voluerit et velle adia-
 cet spreteⁱ cum fuerit? Scripture vox est : Qui dicit se
 nosse Deum et mandata eius non custodit, mendax est¹ et:
 / Qui in uno offendit, factus est omnium reus.² Quare
 20 ne^j accingatur ad vindictam super transgressionem,^k obedi-
 dum illi est ab omnibus in omnibus sine retractione.

B 109^vT 132^v_bW 142^r

XVIII. Quare item,^a id est^b qua iusticia, secundum
 consilium penitentiae.^c

Hortatur etiam ad confessionem iusticia secundum consili-
 um penitentiae. Plenum est iusticie ut penitentiam acturus
 penitentiae subeat leges, ad alterius et^d non ad suum vivendo
 iudicium. Et ut quid sic oportet fieri? Quoniam non omnium
 5 est veram aut severam de seipsis ferre sententiam. Nonnulli
 clementissimi iudices sui^e sunt. Quam multi quam multa dis-
 pensant, si causa respondet / voluntati, si proventus ad
 usum / servit utilitatis !

T 133^r
 A 83^v_b
 V 72^r_a
 D 102^r

-
- f) iusta imperantis iussio / iusta iussio imperantis A.
 g) immutare / mutare A.
 h) presumptio pariter / pariter presumptio A.
 i) sprete cum / cum sprete L / scripta cum C.
 j) ne / non A.
 k) transgressionem / transgressionem W.

-
- 1) I Ioan.II,4.
 2) Iac.II,10.

VI,xviii

- a) item / iter B.
 b) id est / prima D (lecture fautive de .i.).
 c) Titre om.W.
 d) et om A.
 e) sui sunt / sunt sui L.

- Ad hec, error intercidens eludit quandoque improvidum.
- 10 Quod totum ut ex toto vitetur, iustius est alterius audire et subire iudicium. Nec modo iustius, sed et securius. Meliores enim sunt duo quam unus¹ / et : *Ve soli si ceciderit, non est qui subleuet eum.*² Unde est illud : *Omnia fac cum consilio,*³ et : *Post factum non penitebis.*⁴ /
- 15 Addo quod erubescencia qua suffunderis et confunderis, maxima portio est penitentiae, et duri cruciatus, nec secius⁵ torquet animum quam corpus atrocis sevitia supplicii. Superaddo quanta vigeat pudor ipse^h virtute, qua quis coactus, actus arcet contrarie voluntatis, revolvens apud se quanta
- 20 quanto tempore se confusio defatiget, si casus eius quocumque casu innotuerit illis quos vel religiosos vulgat opinio, vel locus cathedre iudices erexit. Ad summam scriptum est dixisse et iniunxisse leproso saluti restituto Salvatorem : *Vade, ostende te sacerdoti,*¹ / et offer munus quod Moyses
- 25 precepit.⁵ Ex quibus videtur licet gemitus et vera / contritio sufficiat ad salutem, non tamen sufficere si confessioni tempus / detur^k et locus, quia prius est dictum : *Vade, ostende te*⁶ et : *Solvite eum,*⁷ et postmodo subiunctum¹ : *Offer munus*^m et *sinite*ⁿ *abire.*⁸

L 81^raBR 97^v
(96^v)T 133^rbW 142^vB 110^r

---

f) *penitebis* / *penitebit* W.

g) *secius* C.D.T.W / *secus* B.L.V / *seivius* A / *sicius* BR.

h) *ipse* / *iste* V.W.

i) *sacerdoti* / *sacerdotibus* L.V.W.

j) *Moyses precepit* / *precepit Moyses* L.

k) *tempus detur* / *detur tempus* BR.

l) *Et add.* A.

m) *tuum add.* L.

n) *eum add.* A.

---

1) *Eccle.* IV, 9.

2) *id.* IV, 10.

3) *Prov.* XIII, 10: Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.

4) *Eccle.* XXXII, 24 : Sine consilio nihil facias, et...

5) *Matt.* VIII, 4; *Luc.* V, 14.

6) *ib.*

7) *Ioan.* XI, 44.

8) *ib.*

30 Si ergo iustum est, ut alieno vitam reparemus arbitrio
 qui nostro^o cecidimus, si iniustum^p insuper non est ut coram
 homine humiliter erubescamus,^q qui coram Deo superbi pudenda
 commisimus, iustum quoque est confessionis / officium, / ubi
 et hec duo malaluuntur et bona contraria illis restituuntur.

C 47^v
 A 84^r

XIX. Quare etiam, id est^a qua utilitate, que est
 absolutio.^b

Nec modo iustum, sed etiam utile. *Utilitas* consideratur
 in *absolutione* / et *alleviatione*.

L 81^r_b

Fructus *absolutionis* surgit ex confessione, quoniam cum
 ad eam reus venerit et invenerit / ultorem proprium pudorem
 5 et iudicem auditorem, iustificatus est quia se dampnavit,^c
 reconciliatus^d quia obedivit, absolutus quia se humiliavit.
 Unde: *Dixi:/ confitebor adversum me iniusticiam meam Domino,*
*et tu remisisti impletatem peccati mei.*¹

V 72^r_b

T 133^v

Remitti, dicimus, peccatum non imputari ad condemnationis
 10 iudicium. Iudicium enim remittitur propter iudicium^e :
 Gehenne propter penitentiae, dampnationis propter conversio-
 nis, tormentorum propter laborum, mortiferum propter purga-
 torium.

-
- o) qui nostro / nostro qui V.
 p) iniustum / iustum W.
 q) qui nostro cecidimus et add. A (cf. supra).

VI,xix

- a) id est / prima D (lecture fautive de .i.).
 b) titre om. W.
 c) dampnavit / donavit D.
 d) est add. L.
 e) Iudicium enim... iudicium om. D.

---

1) Ps. XXXI, 5.

XX. Quare item,^a id est^b utilitate, que est alleviatio
bipartita.^c

Alleviationem dicimus et ab *operationis difficultate* et
ab *inquietudine conscientie*.

Donec in conscientia celatur iniquitas, cordi leticia,
operationi fa/cultas adimitur. Tedet lectionis, oratio fit
5 oneri, disciplina pro carcere reputatur. Cuncta sunt nocua
nocuis.^d Faciliora^e in numero difficilium transeunt. Audire
potest, concipere non potest leticiam male saucia mens. Ur-
getur a se quocumque se verterit. Etiam corporis sui non est
compos. Aculeus / cauteriate conscientie, sensibus officium,
10 membris/ obsequium tollit. E regione veluti renitens lucife-
ri solis imago, post pigritantia / nubila hyemis^f sepulte,
ridentis mundi faciem gloria lucis estive serenat, ita cum
concepti doloris causam diligenter quis^g exposuerit, solu-
tis / gemitibus exilit^h / gaudio libera mens, et iocundior
15 cum gratia serenitatis multe vultus arridet. Secura enim
conscientia, quasi iuge convivium. A causis rerum, eventus
conicitur animorum. / Nam uti noxius humor tamdiu tabe viru-
lente corruptionis et interiora ledit et exterioribus inimi-
catur, donec fortioris antidoti violentia eva/cuetur expul-
20 sus, sic viciorum felleus humor anime medullis iniectus, to-
tum tamdiu temptationibus et periculis subigetⁱ hominem, do-
nec confessionis et penitudinis medicina sanetur.

D 102^vW 143^rT 133^vbA 84^rbBR 98^r(97^r)
L 81^vaB 110^vV 72va

VI,xx

- a) item / etiam D.
- b) id est / prima D (lecture fautive de .i.).
- c) Titre om.W.
- d) nocua nocuis / nociva nocivis V,W.
vacua vacuis L.
- e) Faciliora / Facilia L.
- f) nubila hyemis / hyemis nubila A.
- g) causam diligenter quis /
quis causam diligenter A.
- h) in add.L.
- i) subiget / subigit L.

XXI. Correctio^a premissae distributionis.^b

Scriptura dicit : Si nos metipsos iudicarem^c, non
utique iudicemur.¹ Iudicemus igitur nos, ne iudicemur
ab aliis. / Quod prefati sumus utilitatem confessionis in
absolutionem dividi et alleviationem, brevius dixissemus et
5 verius, si utilitatem ipsam dixissemus alleviationem, et
alleviationem distribuissimus in absolutionem, quantum ad
remissionem, et sublevationem stricte scilicet loco illius
quam diximus alleviationem. Re vera enim absolutio species
est alleviationis, et speciem in enumerationibus^d cum genere
10 misceri, logica et rethorica disciplina condempnat.

T 134^rXXII. De quibus sit facienda confessio, id est^a
de fantasiis.^b

Fantasie, passion^ces, actus tardant, fedant, condempnant /
perfectum, affectum, effectum.

A 84^v

Fantasie sunt^d rerum figure volatiles quarum actus et
dispositiones ociosa / infra se / cogitatio versat et ser-
vat. Quod genus. Superborum fastus honorum, palatiorum
5 structura et sculptura mirabilis, apparatus preciosus cum
concupiscibili suppellectili divitiarum, clientele famula-

W 143^v
L 81^v_b

VI,xxi

- a) Correctio / Correptio A,D,T.
- b) Titre om.W.
- c) iudicarem^c / diiudicarem^c A.
- d) enumerationibus / numerationibus A,V /
enuntiationibus L.

- 1) I Cor.XI,31.

VI,xxii

- a) id est / prima D (lecture fautive de .i.).
- b) Titre om.W.
- c) est / susc^r. vel BR.
- d) sunt / sicut A,C,D,V,W (sicut corr.in sunt B).

tus, consanguineorum potestas, celebre nomen et cetera in hunc modum / quorum felices eventus numquam fortasse / nisi
 10 stertendo meruissimus. Que licet non inquinant, a castis sunt tamen propulsanda conspectibus, uti ea que intentionem remorantia detinent in non necessariis. Sicut enim viatori cavenda sunt cacumina montium et inaccessibilitas rupium, et cetera queque dispendia gressus retardantia celeres, sic
 15 profiscenti ad per/fectionem declinare quicquid instat, quicquid obstat, deserere oportet.

T 134^r
 D 103^r

V 72^v_b

Quid nostra interest aliorum actus et opera tantis dispo-
 nere curis, et infra cordis vestibulum cudere formas inanes, latitudinemque capacis mundi novis dissimilibusque supplere
 20 naturis? Contra huiusmodi Apostolus: *Si mundo mortui estis, quid adhuc cum mundo decernitis?*¹ Contra eosdem Veritas: *Domus mea, domus orationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum.*² Et Iheremias contra taliter affectam animam: *Vide/runt eam hostes et deriserunt sabbata eius.*³
 25 Optime eius, non Domini. Nam de ipsius ipse dicit: *Omne opus servi/le non facietis in eo.*⁴ Servitus porro miseranda videtur/ que^e Spiritum ludicra fantasiarum sollempnitate detentum, festivos spiritualium gaudiorum concentus / et apparatus inter celestis curie senatores nec audire permittit
 30 nec cernere.

B 111^r
 C 68^r

T 134^v
 A 83^v_b
 L 82ra
 BR 98^v
 (97^v)

XXIII. De passionibus etiam dupliciter.^a

Malum quidem est detineri ab his, peius per omnem mo/dum passionibus demulceri. Duplici potestate *passiones ingredi-*

W 144^r

e) que / quem V.

- 1) Col. II, 20
- 2) Matt. XXI, 13.
- 3) Thr. I, 7.
- 4) Ier. XVII, 24.

VI, xxiii

a) Titre om. W.

- untur cor emunitum et vacans. Aut enim illecebro^bsis cum affectionibus^b stimulant spiritum et carnem ad inhonestatem et puritati contrariam delectationem, aut igneas ad iras tristitiasque voraces, precipiti cecos animos eventu volutant. Non exigit res exemplis declarare rem, experientia dat intellectum^c auditui. At exigit res dicere et dicimus,^d quod cum passio quevis cor tetigerit, et moram delectatio, et delectationem mora pariter aluerit,^e non deesse peccatum, nec tamen obesse si aut^f *membra non exposuerit*, aut exponere / non proposuerit *arma iniquitatis peccato*.¹ T 134^v_b
- Ideo peccatum non deest^g quia delectatione^h inest, et ipsa peccatum est. Que propterea non obest, quia et actus / et consensusⁱ deest. Actum autem dico operationis, non actum passionis. Nam actum quemdam esse in passione,^j fidele testimonium habemus illud et^k ibi : *Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*.² Qui actus non imputatur ad reatum, quia ut Apostolus de illo ait^l : *Nichil nunc dampnationis est his qui sunt in Christo Ihesu, qui non / secundum carnem ambulant*.³ Unde et alias non dixit "non sit", sed: *Non regnet peccatum^m in vestro mortali corpore*.⁴ Cuius regni significationem / calcatus aperiens: *Ad obediendum*, inquit, *desideriis eius*,⁵ ut quoniam est *desiderium in consensione*,ⁿ D 104^r
A 85^r
L 82^r_b

-
- b) affectionibus / affectibus L.
c) dat intellectum / intellectum dat V.
d) dicimus / dicemus L.
e) aluerit / abluerit D.
f) aut / autem T.
g) deest B, BR, D, L, T / deesse A, C, V, W.
h) delectatio / delectatione L.
i) actus et consensus / consensus et actus L.
j) esse in passione / in passione esse B.
k) et / ut C.
l) de illo ait / ait de illo V.
m) regnet peccatum / regnetque D.
n) consensione / sensione BR.
-

- 1) Rom. VI, 13 : "...sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato".
2) Rom. VII, 17, 20.
3) Rom. VIII, 1.
4) Rom. VI, 12.
5) ib. : "...ut obediatis concupiscentiis eius".

- 25 et est *desiderium in executione*, non modo actum, sed consensum quoque numero plurali sciamus inclusum. Ad summam quomodo : *Qui viderit mulierem ad concupiscendum*^o eam, id est intentione concupiscentiam explendi / si res locusque dent copiam, iam mechatus est eam in / corde suo,⁶ hoc etiam modo
- 30 qui hoc modo iram vel concupiscentiam conceperit, iam perfecit unam et alteram, et conceptio utriusque pro expletione reputatur utriusque.

T 135^r
W 144^v

XXIV. De actuum quoque multiplicitate.^a /

B 111^v

- Iam vero quanti reatus sit actus^b ipse peccati, Scriptura dicit que dicit : *Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem*.¹ Nam licet voluntas iniqua^c reatu condempnetur operationis, reatus tamen auctior est in operatione quam in
- 5 voluntate, quia plenius illa^d conscelerat^e animum in qua delectatio cum expletione sentitur, quam ista ubi cogitatio sola corruptos inflamat affectus. Sunt tamen peccata venialia quoque non modo dampnabilia. Ut est risus immoderatus, sermo ociosus, cibus nimius, et cetera generis huius, que
- 10 censura discipline supprimenda sunt ad rationis iudicium, ne mores levitatis intemperantia decolorent, / assiduitate summis criminibus comparentur. De istarum igitur trium / rerum generibus facienda est confessio, licet reatus dispar et offensa dissimilis sit.

V 73^r
BR 99^r
(98^r)
A 85^r

---

o) *concupiscendum / concupiscendam D.*

---

6) *Matt.V,28.*

VI,xxiv

- a) *Titre om.W.*
b) *sit actus / actus sit D.W.*
c) *inique / in qua D.*
d) *illa om.L.*
e) *conscelerat / considerat D.*
-

1) *Iac.I,15.*

- 15 A *fan/tasiis* quippe illudatur animus inani revolutione, a passionibus emol/litur lubrica delectatione, ab actu vincitur dampnabili prevaricatione. Insuper actus delectationem auget et fantasiam. *Passiones* trahunt ad operationem, et foveant fantasiam. *Fantasia* est ministra operationis et passionis. Sic differunt. Sed ut clavus clavo expellitur,^f sic fantasie inutiles per utiles fantasias excluduntur. Similiter ut^g contraria curantur contrariis,^h sic *passiones* exercitatione et dolore, iniquitates zelo iusticie superantur.
- T 135^r_b
L 89^v_a

XXV. Qualiter tria hec redigantur in duo et^e
exempla rationis istius.^b

- Verumtamen horum trium priora duo etiam contra voluntatem quandoque patiuntur / electi, ultimum reatu victae voluntatis expletur. Ac per hoc in duobus illis urget / captivitas necessitatis, voluntatis captivitas mulcet in / tercio. De illa captivitate dicitur : *Quod odi malum illud facio*,¹ de ista : *Maliciam autem non odivit*.² De utraque apud Ysaïam : *In Egyptum descendit populus meus ut colonus / esset ibi, et in Assyrios violenter abductus est*.³ Ubi est cernere quam decenter captivitas Egypti captivitatem voluntarie iniquitatis et captivitas Babylonis captivitatem a necessitate quam proportionaliter expressit. Namque sicut in *Egyptum*, que vertitur in tenebras,⁴ voluntarie *populus ille descendens*, voluntarie servituti lateris et luti, propter desideria carnis et
- W 145^r
C 68^v
D 104^r
T 135^v

f) expellitur / pellitur BR.

g) ut OM.L.

h) curantur contrariis / contrariis curantur A,W.

VI,xxv

a) et OM.BR.

b) Titre OM. W.

1) Rom.VII,15.

2) Ps.XXXV,5.

3) Is.LII,4.

4) HIER.op.cit.p.143,1-2; p.151,14; p.156,25.

- 15 terre, multis se temporibus / addixit, ita quotquot ad peccata
declinant, descen/dunt ad tenebras, et impletur in eis
Scriptura que dicit : *Qui facit peccatum, servus est peccati*.⁵ Et alias : / *Nescierunt / neque intellexerunt, in tenebris
ambulant*.⁶ Nec non uti populus idem vi et^c bello ductus
20 est in Babylonem que sonat confusionem,⁷ sic non nulli etiam
perfectorum fantasiarum simulacra et indecibiles passionum
incursus sentiunt repugnantes,^d patiuntur inviti.

A 85^v
L 82^v_b
B 112^r
V 73^v_a

- De liberatione utriusque captivitatis locutus est^e Ysaïas
Ezechias rex^f cum ait : *Fiat pax et veritas in diebus
25 meis*.⁸ Idem ipsum in Salomonem in titulo : / *Orietur in diebus
eius iusticia et abundantia pacis*.⁹ In utroque versu legitur
pax, sed pro *iusticia* que reperitur in uno, *veritas* habetur
in alio. *Pax* contra Babylonem, *iusticia* vel *veritas* contra
Egyptum. *Veritas* vel *iusticia* est, cum sinceritas bone con-
30 versionis^g et cultus vere religionis sine transgressionem
servatur. *Pax* cum quies con/scientie et tranquillitas affec-
tionum sine perturbatione feliciter habetur.

T 135^v_b

W 145^v

XXVI. Quibus modis impediatur confessio ab
impietate.^a

Hoc tantum^b confessionis bonum et tantum donum impeditur
impietate / et cupiditate. *Impietas* fovetur desperatione et
despectione.

BR 99^v
(98^v)

- c) vi et / et vi D.
d) repugnantes / repugnant A / repugnanter C,D.
e) est om.W.
f) est Ysaïas Ezechias rex B / Ezechias rex est V /
Ysaïas om. A,B,R,D,L,V,W.
g) conversionis / conversationis L.

- 5) Ioan.VIII,34.
6) Ps.LXXXI,5.
7) HIER.op.cit.p.62,18; p.90,6; p.119,2; p.150,20; p.159,15.
8) IV Reg.XX,19.
9) Ps.LXXI,7.

VI,xxvi

- a) Titre om.W.
b) tantum / tamen V.

Desperatio^c nascitur ex immensitate et assiduitate peccati. Magnitudo quippe et consuetudo deiciunt a spe miserandum dum desperat ad veniam posse venire,^d si quid gravius sepiusve commiserit. Sed consuetudinaria est Deo miseratio, et nunquam / ab eo recessit. Unde dicit prophetia / alibi quidem: / *De abyssis terre iterum reduxisti me.*¹ Alibi vero: *Et eruisti animam meam ex inferno inferiori.*² In quorum uno sepe docemur^e Deum remittere quod sepe committimus, in altero multa pietate remittere quod impietate committimus. Nam *iterum reduxisti me*, frequentiam exprimit, / *ex inferno vero inferiori*, magnitudinem notat pondusque peccati.

A 85^v_b
T 136^r
L 83^r_a

D 104^v

Despectio surgit^f ex modo culpe et ex^g genere.

Modus culpe consideratur secundum / numerum cum raro contingit, et secundum quantitatem cum modicum reputatur quod evenit.

V 73^v_b

Genus accipio qualitatem nature, cum complexio naturalis temptanti vicio favere videtur, ut melancolicis ira, flegmaticis oblivio, somnolentia sanguineis, colericis inconstantia, carni denique et sanguini, quicquid carnem et sanguinem mulcere cognoscitur.^h A quibus quorumque similibus cum quis illectus abducitur, seducitur si se fatetur excusabilem quod delectatio talis corruptibilem ad naturam prono et spontaneo iactatur appetitu.

T 136^r_b

Tamen nec *desperatio* confiteri vult ad salutem necque *despectio*, dum etⁱ illa supra modum exaggerat, et ista^j plus iusto peccatum attenuat. *Desperatio* non/ excusat / offensam, sed veniam recusat, *despectio* non querit veniam, quia non

B 112^v
W 146^r

c) *Desperatio* / *Despectio* A.

d) venire pervenire L.

e) sepe docemur B,C,L / docemur sepe A,D,W.

f) et add.A.

g) ex om.V.

h) cognoscitur / videtur A.

i) et om.A.

j) ista / ita A.

1) Ps.LXX,20.

2) Ps.LXXXV,13.

credit offensam. Cum sit igitur in hac parte utrumque sibi contrarium vicium, simile tamen impendit servitium iniquitatis, quia facit ne fiat confessio, impedit ne detur remissio./

L 83^r_bA 86^r

XXVII. Quibus quoque modis a cupiditate.^a

Cupiditas dividitur partim precio estimationis, partim experientia delectationis.

Precio estimationis, / vel retinende si habetur, vel si expectatur^b obtinende. Ea queritur^c aut propter solam famam, aut propter brevem caduci honoris extollentiam.^d Que duo aut quorum unum^e ignea cupiditate qui sitiunt, sinistros et preter estimationem pandere verentur^f eventus, ne forte relatu opinionis in/sperate, votiva ledatur deleaturque opinio.

C 69^rT 136^v

Sub qua^g cupiditatis appellatione spes, timor, pudor pariter includuntur, quia quod maiora speramus, quodque metuimus ali- quid appreciabile perdere, et quod erubescimus quales non estimabamur apparere, totum ex vena et / scaturigine cupiditatis progreditur.

V 74^r_a

Experientia quoque delectationis confessionem excludit, quia culpa que mulcet assensum, lucem exosa usque ad manifestationem non procedit. Quod dulce est committere, molestum est aperire. / Occultamus quod amamus ne perdamus si prodamus.^h Omnis enim qui male agit odit lucem.¹

BR 100^r
(99^r)

VI, xxvii

- a) Titre om.W.
- b) expectatur / expectetur W.
- c) queritur / querit D.
- d) extollentiam / excellentiam L.
- e) unum om.D.
- f) verentur / veretur D.
- g) Sub qua / Supra BR.
- h) ne perdamus si prodamus / si prodamus ne perdamus BR.

1) Ioan. III, 20.

XXVIII. Qualiter operationi dualitas^a conveniat,
vicesima prima significatio.^{b/}

D 105^r

Est et operationem bonam dualitate^c signari,^d quod Scripturarum auctoritate in innocentiam dividitur et equitatem. Unde est illud^e : Custodi innocentiam et vide equitatem.¹ Et illud : Abiciamus opera tenebrarum, et induamur arma lucis.²

A 86^r_b
T 136^v_b
L 83^v_a
W 146^v

5 Illud etiam : Quiescite agere /perverse, dis/cite bene facere.³ Preter hec etiam hec :/ Nolite conformari huic seculo, sed renovami/nif in novitate mentis vestre.⁴ Et : Sint lumbi vestri precincti et lucerne ardentes in manibus vestris.⁵

10 Precinctio lumborum alludit innocentie, splendor lucernarum respondet equitati. Ubi dicendum non esse dictum singulari enuntiatione : "Sit lumbus vester precinctus, et lucerna ardens⁹ in manu vestra", sed totum esse dictum plurali enuntiatione sicut est dictum.

15 Et optime. Innocentia enim consideratur in non aliud et in^h non aliter faciendo quam iusticie conveniat et discipline.

In faciendo aliud, iusticia leditur; / disciplina, in aliter. Facere malum et facere bonumⁱ contraria sunt, et unum excludit aliud. Non sic facere bonum et non facere
20 bene. Sunt enim simul^j et in uno actu. Nam non dirigere^k ad

B 113^r

VI,xxviii

- a) dualitatis /dualitas B,L,V.
- b) Titre om.W.
- c) dualitate / dualitatem W.
- d) et add.A.
- e) Unde est illud om.L.
- f) renovamini / reformamini W.
- g) lucerna ardens / ardens lucerna A.
- h) non aliud, et in om.L.
- i) facere malum et facere bonum / facere bonum et facere malum A.
- j) simul / similia V.
- k) dirigere / diligere L.

- 1) Ps.XXXVI,37.
- 2) Rom.XIII,12.
- 3) Is.I,16-17.
- 4) Rom.XII,2.
- 5) Luc.XII,35.

lineas propositas, et ad ordinem suum cogere quod agimus boni, hoc dicimus non fieri aliud, sed aliter.

Equitas quoque bifariam accipitur, subventi/one miserationis, et exer/citio virtutis.

T 137^rV 74^r_b

25 Subventionem^l miserationis indicens Apostolus : Operemur, inquit, bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.⁶ Et rursum : Beneficientie^m et communionis nolite oblivisci.⁷ Item idem de exercitio virtutis : Vigilate, state in fide.⁸ Et alia infinita.⁹

30 Quemadmodum autem innocentia^p videtur a malo cessare, ita studere in bono equitas diffinitur. Rursum uti innocentia est nec sibi nocere,^q nec alteri, ita sibi et alteri prod-esse equitas.

L 83^v_bA 86^v

35 Denique / uti / sunt duo genera malorum, nocentium unum, aliud non benefacientium,^r sic duo bonorum, innocentium unum, aliud benefacientium. In illius rei figuram legitur duos filios Iude, Her et Onam, percussos a Deo,^s unum quia malus, id est nocens erat in conspectu Domini, alterum quia semen nature fundebat in terra,^t fructum prolis / habere nolens.

W 147^r

40 Nec modo in moribus, sed in nominibus, quis quod hominum genus indicet indicatur. Her quip/pe interpretatur pelliceus,¹⁰ Onam, meror.¹¹

T 137^r_b

Pelliceus est qui nocet; qui bene non facit, meror. Qui semen iusticie et fructum boni operis fugit habere, meror
45 est multis, lugendus est eis quibus usui poterat esse^u et

---

l) subventionem / subventionem L,V,W.

m) autem add.A.

n) viriliter agite add.L.

o) infinita / multa L.

p) innocentia / innocencia BR.

q) nec sibi nocere / que nec sibi nocet L.

r) benefacientium / beneficentium BR.

s) Deo / Domino L.

t) terra / terram L.

u) poterat esse / esse poterat A,D.

---

6) Gal.VI,10.

7) Hebr.XIII,16.

8) I. Cor.XVI,13.

9) Gen.XXXVIII,7-10.

10) HIER.op.cit.p.66,8; p.81,10.

11) HIER.op.cit.p.70,18; p.83,28 : "Onam, tristitia".

saluti. Et cuius vita dampnatio^v est aliis et causa periculi, pelliceus est./

D 105^v

Sibi quidem reatu suo, exemplo ceteris. Contra quos^w dirigitur et illud : *Duo mala fecit populus meus. / Me dereliquerunt* fontem aque vive, et foderunt sibi cisternas dissipatas.*¹² Secundum quam sententiam veluti malum est / et malum facere et bonum relinquere,^y ita bonum est et malum deserere et facere bonum.

BR 100^v
(99^v)C 69^v

XXIX. Alia ratio qua etiam operationi dualitas ascribitur.^a

Dicitur quoque operatio bona, secundum doctrinam et operationem. Unde : *Qui fecerit et docuerit, magnus vocabitur in regno celorum.*¹ Et alias : *Sine iniquitate / cucurri et direxi.*² Quod est : *Sine iniquitate cucurri* quantum ad me,
5 alios quoque scientia et verbo doctrine *direxi*. Utriusque muneris gratiam / principibus maxime et / rec/toribus Ecclesie convenit habere, ut vita magnificet scientiam, et vite scientia sit honor. / In quod mysterium precipit lex fieri
10 mala punica et tintinnabula in fine tunice sacerdotalis,³ significante per hoc Spiritu Sancto pastoris ecclesiastici conversationem et virtutum multitudine sub unitate fidei

v 74^v_aT 137^v
L 84^r_a
A 86^v_bB 113^v

---

v) dampnatio / dampno C,D,V.

w) quos om. A,C,D,V,W.

x) dereliquerunt / derelinquerunt A,D.

y) relinquere / derelinquere L.

---

12) Is.II,13.

---

1) Matt.V,19.

2) Ps.LVIII,5.

3) Exod.XXVIII,33-34.

oportere sanctificari, quod ad mala pūnica que sub uno cortice plurima granorum includunt, et sancte predicationis verbo clamorā sonabilemque constitui, quod ad voces sonitusque
 15 tintinnabulorum.⁴

Quodque hec in fine tunice fieri precipiuntur, figura est vitam et scientiam perseveranter / impleri, vel ad mortis
 20 extremitatem iudiciumque^b futurum oportere submitti. Aut certe finis tunice humilitas est vite, in qua scientia et operatio constituenda sunt, ne pestis elationis subripiat et subruat ea.^c Deus enim superbis resistit, humilibus autem^d dat gratiam.⁵

Et qualiter vivida^e legio consorsque senatus celibum apum, paribus dispar / opus curis adequans, tanquam tumultus
 25 forenses stridentibus alis, fundit atque confundit ambiguos, raucique murmuris consilia^f sususurrat,^g et inter hec agendum pro luxu quoque mense divitis certative nectareis conficiendis insudat liquoribus, sive cum^h agmine collecto civilis ut acies exierit et ierit ad spolianda rura lucentium
 30 flore colorum, sive cum cereas ad cellas et favea tecta captam pilosis / cruribus predam, sub cavi tegminis tulerit orbem, ita qui docet et facit, qui verbo monet et opere, qui lingua edificat et vita, neutrum pro neutro intermittens, bene operatur, maximus vocatur in regno / celorum.⁶

W 147^vT 137^v_bL 84^r_bV 74^v_b

---

b) iudiciumque / indiciumque D.

c) ea / eam L.

d) humilibus autem / autem om. L. / et humilibus A.

e) vivida / invidia D.

f) concilia / consilia V.

g) sususurrat / subsusurrat T (b et su suscr. B)
 subsubsurrat BR / susurrat A, C, D, L, V, W.

h) et add. A.

---

4) Cf. supra, n.3.

Interprétations similaires de pūnicum et tintinnabula chez Raban. Maur., All. in s. Script., PL CXII, 1067 (tintinnabula = soni predicationis); De Universo, PL CXI, c. 512 (pūnicum = cætum sanctorum et electorum).

5) Iac. IV, 6; Petr. V, 5.

6) Matt. V, 19 (cf. supra, n.1).

XXX. Qua que sit prior et^a potior : actio et^b doctrina.^c

Facta autem comparatione invenitur et tempore prior et potior electione, actio quam doctrina.

Tempore prior, quia uti sub secreto silentii premeditatur quid pronuntiemus et qualiter, ita quid doceamus cognoscimus cultu iusticie et operis disci/plina propositi. Non quod bona multi multa nesciant, qui operari / bona detrectant, propter quod dictum est : *Que dicunt, facite, que autem^d faciunt facere nolite,^{e1}* sed quia religionis disciplina et exercitatione virtutis, scientia veritatis comparatur citius, colligitur plenius.

A rebus sumamus exemplum. Nam uti dulcedinem sapidi mellis scire nequimus preter / usum experientie, ita veritatem iusticie largitur observatio.^f Et quemadmodum volucer sanguinea cacumen verticis crista signatus, cursus horarum sub nocte soporifera signare cupiens, ante paribus latera concutit alis, quam villosa colla subrigens vigiles per caveas hyantum^g faucium sonos emittat, sic ordine pietatis prius est agere quam docere, se regere quam alios. Nec prius solum, sed efficacius, quia cuius vita cognoscitur vitanda,^h doctrina quoque pro fabulis habetur et contemptui. Unde prius est dictum : *Beati / immaculati in via*, et con/sequenter adiunctum: *Beati qui scrutantur testimonia eius.²* In laudem quoque viri beatiⁱ descriptionemque premittitur : *Sed in lege Domini voluntas eius*, et sequitur : *Et in lege eius*

T 138^rD 106^rBR 101^r
(100^r)W 148^rB 114^rL 84^v
T 138^r_b
A 87^r_b

VI,xxx

- a) et / aut A,L.
- b) et / aut A,V / ac D.
- c) titre om.W.
- d) autem B,BR,L,T / vero V / om. A,C,D,W.
- e) facere nolite / nolite facere BR.
- f) observatio / operation L.
- g) hyantum / hiantium LV /
- h) cognoscitur vitanda / vitanda cognoscitur V.
- i) viri beati / beati viri D.

- 1) Matt.XXIII,3: "...secundum opera vero eorum, nolite facere : dicunt enim, et non faciunt (cf.Rom.II,17-24).
- 2) Ps.CXVIII,1-2.

25 *meditabitur die et nocte.*³ Et recte propter: *A^j mandatis*
*tuis intellexi*⁴ et propter: *Intellectus bonus omnibus fa-*
*cientibus eum.*³ Unde nec dictum / est que cepit Ihesus^k do- c 70^r
 cere et facere,¹ sed prius hoc, ac deinde illud. Nec Aposto-
 lus dixit discipulo: "Attende doc/trine et tibi", sed in v 75^r
 30 fronte hoc, et illud in fine.⁶

Electione quoque potior est actio quam scientia, quasi
sufficiens ad salutem sine illa, quod non illa. Regnum enim
*Dei non est in sermone, sed in virtute.*⁷ Huc accedit quod
euntes in Emaus nec comitatu itineris, nec collatione sermo-
 35 *nis, coambulantem et confabulantem Ihesum potuere dinoscere,*
noverunt autem famulatu caritatis et hospicii beneficio,
cum cogentibus illis intravit cum illis, et cognoverunt il-
lum^m *in fractione panis.*⁸ Unde et legitur: *Concupisti sapi-*
*entiam, / serva mandata, et Dominus dabit eam tibi.*⁹ T 138^v

XXXI. Cur oratio dualitate signetur, vicesima
 secunda significatio.^a

Dicendum est deinde ad docendum^b qualiter oratio du/ali- w 148^v
 tate signetur, quid oratio sit, que species eius, cur faci-

---

j) propter: A / propterea T (e exp.B.) / propter om.V.

k) cepit Ihesus / Ihesus cepit A. / Ihesus om.BR.

l) docere et facere / facere et docere D.

m) illum / eum A,C.

---

3) Ps.I,1-2.

4) Ps.CXVIII,104.

5) Ps.CX,10.

6) I Tim.IV,16: *Attende tibi, et doctrinae.*

7) I Cor.IV,20.

8) Cf. Luc.XXIV,13-31.

9) Eccli.I,33: "Filii, *concupisciens sapientiam, conserva*
iusticiam, et Deus praebebit illam tibi".

VI,xxx1

a) titre om.W.

b) docendum T (corr.i in o) / dicenda V,W /
 dicendum B,BR,C,D / discendum A,L (s suscr.L).

enda sit. Preter hec, unde adiuvetur ut fiat, unde ut perve-
 niat et^c unde ut permaneat. Ad finem, unde ne fiat impedia-
 5 tur. A primis igitur ad ultima perveniamus ordine suo.

XXXII. Descriptio orationis / et descriptionis
 expositio.^a /

L 84^v_bA 87^v

Oratio est *supplex* in Deum *intentionis directio*. Bre-
 vis debet esse et breviter est descripta. Descriptio brevis,
 brevem proinde debet habere explanationem.

Intentionis dixi, ad ubi sedes sit orationis exponendum./
 5 Cui enim dicitur apud Ysaïam : Vere tu es Deus abscondi-
 tus,¹ non in / supplicationibus corporaliter exhibitis, non
 publice deprecationis forma, sed in signaculo / cordis et
 abscondite intentionis adoratur affectu. Ad quod illud :
Desiderium pauperum / exaudivit Dominus; preparationem cordis
 10 *eorum audivit auris tua.*² Unde et Moysi tacenti, divinitus
 respondetur^b : *Quid clamas ad me?*³ *Mutus erat et sicut non*
*aperiens os suum*⁴ auribus humanis, divinis clamax, purius
 orans, et citius audiendus^c ex hoc. Ex hoc etiam^d instruimur
 / sic : Tu autem cum oras intra in cubiculum tuum et clauso
 15 ostio,^e ora Patrem tuum, et Pater tuus, qui videt in abscon-
 so,^f reddet tibi.⁵

D 106^vB 114^v
BR 101^v
(100^v)T 138^v_bV 75^x_b

c) et om.W.

VI,xxxii

a) Titre om.W.

b) respondetur / dicitur V,W.

c) audiendus / exaudiendus W.

d) etiam / autem A.

e) tuo add.L.

f) absconso / abscondito A,C,V.

1) Is.XLV,15.

2) Ps. X,17.

3) Exod.XIV,15.

4) Ps.XXXVII,14.

5) Matt.VI,6.

Directio, dixi, contra labentes cogitationum imagines⁹ quas meatu multivago discurrentium fantasiarum distorquet impuritas. De quibus : *Musce morientes perdunt suavitatem unguenti*.⁶ Quod est : "Mordacitate, discursu,^h impuritate le-

20 vium cogitationum, puritas orationis impeditur".

Supplex, dixi, pro humili acquisitione dandorum vel datorum humili similiter gratiarum actione. Que cuncta ut a principio succincte copulemus in unum, *per / intentionem sedes orationis, vir/tus per directionem, / utilitas per supplicationem* subauditur.

L 85^r_a
W 149^r
A 87^v_b
T 139^r

Intentio est ei locus ubiⁱ effunditur, *directio* est vir-tus in qua perficitur, *supplicatio* est ei causa pro qua recipitur. Est enim intentionem dirigere ad Deum, sed dum non suppliciter, nondum utiliter. Semper autem utiliter cum sup-
30 pliciter. *Deus enim superbis resistit, humilibus dat gratiam*,⁷ et : *Cor contritum et humiliatum non despicias, Deus*.⁸ Hanc descriptionis formulam descripsi non quasi a me, sed *Unigenitus*^k qui est in sinu Patris⁹ sic descripsit eam : *Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum in spiritu*
35 *et veritate oportet adorare*.¹⁰ Oportet ita, et ita fit.

In spiritu et veritate, id est in directione et intentione. In eo sine imaginationum^l excursu, in hac supplicatione interiori. Aut si distinctius sensus ordine commutato : in veritate sine ludificantium interiectione fantasiarum, quod
40 ad directionem. *In spiritu*,^m in applicatione cordis, non inⁿ corporis habitu, quod ad intentionem./

T 139^r_b

-
- g) cogitationum imagines /
imaginationes cogitationum A.
  - h) discursu / discursus BR.
  - i) locus ubi / ubi locus A.
  - j) *non despicias, Deus* B,C,D,T / *despiciet* BR /
Deus, non despicias A,L,V,W /
  - k) Dei Filius add.A.
  - l) imaginationum / imaginatione L.
  - m) et add.A.
  - n) in om.L.
-

6) Eccl.X,1.

7) Iac.IV,6; I.Petr.V,5.

8) Ps.L,19.

9) Ioan,I,18.

10) Ioan.IV,24.

XXXIII. De prima specie orationis et speciebus
eius exclamatione et postulatione.^a

Eius^b species sunt invocatio et laudatio.

Invocatio est supplicatio peti/toria beneficii, tum / ad
remotionem malorum, tum ad bonorum acquisitionem.

Pro removendis malis sive vite alterius, ut : Non intres
5 in iudicium cum servo tuo, / Domine,¹ sive huius ut : Sana
me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.² Et pro aliis
generis alterius.

Pro bonis acquirendis aut / vite huius, ut : Cor mundum /
crea in me, Deus, spiritum rectum innova in visceribus
10 meis.³ Et aliis generis alterius aut^c futuris, ut: Concupis-
cit et deficit anima mea in atria Domini.⁴ Adhuc etiam pro
bonis vite huius que habentur quidem, sed ut semper habeant-
tur oratur, ut : Ne proicias me a / facie tua, et Spiritum
Sanctum tuum ne aufe/ras a me.⁵ Ex quo colligitur licet
15 quandoque non bona que non^d habeamus^e habere, sed que iam
habemus bona conservari rogemus^f et confirmari, recte in
acquirendis bonis annu/merari^g hoc ipsum, quia confirmatio-
nem bonorum petere, est^h petere bonum et donum quod necdum
habetur. Ad quod illud: Manda Deus virtuti tue, confirma
20 Deus hocⁱ quod operatus es in nobis.⁶

C 70^v
V 75va

D 107^r

L 85^r
A 88^r
B 115^r

BR 102^r
(101^r)
W 149^v

T 139^v

VI,xxxiii

- a) De prima...et speciebus eius exclamatione et
postulatione / De prima ...et prima eius specie et
duabus speciebus eius C. - Titre om W.
- b) Eius / Huius L.
- c) aut / au BR.
- d) que non om.A.
- e) habeamus om.V,W.
- f) rogemus / cogitemus BR.
- g) annumerari / annuntiari L.
- h) bonum add.A / surligné B.
- i) Deus hoc / hoc Deus L.

- 1) Ps.CXLII,2.
- 2) Ps.VI,3.
- 3) Ps.L,12.
- 4) Ps.LXXXIII,3.
- 5) Ps.L,13.
- 6) Ps.LXVII,29.

Erit autem licentiosum invocationem pro depulsione malorum dicere exclamationem, quod in angustiis positi et expositi turbinibus tumultuum^j exclamare, id est magna vi et intentione valida sepius dicamur, propter quod et rectius.

25 Sicut : Ad Dominum cum tribularer clamavi,⁷ et : Clamaverunt ad Dominum cum tribularentur⁸ et : In tribulatione mea invocavi Dominum, et ad Deum meum clamavi,⁹ et alia in eundem sensum.

Invocationem pro impetratione bonorum dicimus postulacionem, sicut : Postula a me et dabo tibi^k gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terre.¹⁰

XXXIV. De secunda specie orationis, et prima^a
eius specie, et duabus speciebus eius.^b

Laudatio est speculativa divine magnificentie benedictio. Huius species sunt exaltatio et gratiarum actio.

Exaltatio est ammirativa divi/nitatis ho/norificatio. Ea fit / per simplicem intuitionem et per extrinsecam assumptionem.^c

T 139^v_b
A 88^r_b
L 85^v_a
V 75^v_b

5 Per illam fit, cum ex maiestate sui solius et non ex operibus in admirationem eius assurgit^d inspirata precantis intentio. Ut Sanctus cum dixisset : Exaltabo te, Deus meus

---

j) tumultuum / tumultuum T.
k) tibi om.A.

---

7) Ps.CXIX,1.
8) Ps.CVI,6,13,19,28.
9) Ps.XVII,7.
10) Ps.II,8.

VI,xxxiv

a) prima / prime L.
b) Titre om.W.
c) assumptionem / assuptionem T.
d) assurgit / surgit A.

rex, et benedicam nomini tuo in seculum et in seculum seculi, per singulos dies benedicam tibi et laudabo nomen tuum in seculum et in seculum seculi,^{e1} adiecit, innuens simplicis intuitionis formam : Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis eius non est finis.²

Per extrinsecam assumptionem tum^f ex inductione comparationis, tum ex rememoratione potestatis et predicande consuetudinis.

W 150^r

Ex inductione comparationis,^g cum laudabilis Ipse laudabiles, et sanctitate quos merito sanctitatis et vite celebrat^h opinio, asseritur excellere, ut : Quis in nubibus equabitur Domino, similis erit Deo in filiis Dei.³

D 107^v

Ex rememoratione potestatis, cum / in eis que / fecit et in his que facit in eis, eminentia presidentis agnoscitur. In eis que fecit, ut : Tui sunt celi et tua est / terra, orbem terre et plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem et mare tu creasti.¹⁴ In his que facit in eis,^j ut : Omnia quecumque voluit Dominus fecit in celo et in terra, in mari et in omnibus abyssis.⁵

B 115^vT 140^r

Ex rememoratione^k predicande consuetudinis, cum zelus eius in resistentes et in penitentes suspicitur^l pietas, ut: Custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet.⁶

Quandoque etiam^m simplexⁿ intu/itio extrinsecam recipit assumptionem, ut : Gloriam sanctitatis tue loquentur, et mi-

A 88^v

-
- e) per singulos dies ... in seculum seculi om.W.
  - f) tum / tamen A.
  - g) comparationis / consuetudinis A.
  - h) celebrat / scelebrat W.
  - i) aquilonem et mare tu creasti om.L.
  - j) in eis / in eius W / om.A.
  - k) rememoratione / rememorande BR.
  - l) suspicitur / suscipitur A (s p exp.B).
  - m) etiam om.A.
  - n) simplex / supplex V.
-

- 1) Ps.CXLIV,1.
- 2) ib.2.
- 3) Ps.LXXXVIII,7.
- 4) ib.,13.
- 5) Ps.CXXXIV,6.
- 6) Ps.CXLIV,20.

rabilia tua^o / narrabunt.⁷ Quas duas exaltationis species,
 si suis cupimus certificari nominibus, primam speculationem,
 35 alteram annuntiationem / vocabimus. Illam sic ab excellen-
 tia, istam sic quia de his que pertinent^p ad eam, divina
 Deumque sepius / annuntiamus. Ut : Celi enarrant gloriam Dei
 et opera manuum eius annuntiat firmamentum.⁹⁸ /

L 85^vbBR 102^v
(101^v)C 71^rV 76ra

XXXV. De secunda specie et duabus speciebus eius.^a

Graciarum actio est votiva pro gratia suscepti muneris,
 munerantis laudatio.

Ea cum fit pro remotis malis, dicitur glorificatio, ut:
 Glorificabo nomen tuum in eternum quia misericordia tua
 5 magna est super me, et eruisti animam meam ex inferno / infe-
 riori.¹

T 140rb

Cum pro bonis exhibitis, vociferatio nominatur, ut :
 Cantate ei canticum novum, bene psallite ei in vocifera-
 tione.² Canticum enim novum ad dona virtutum signantius /
 10 quam ad ereptiones^b periculorum attinere dinoscitur. Quare
 non magis orantes oramus deitatem propitiari^c supplicatio-
 nibus nostris pro quacumque necessitate, quam intuentes po-
 tentiam eius et miserationes eius super omnia opera eius.
 Unde : Bene benedicturi in ecclesiis Deo, Domino de fontibus
 15 Israel³ Scripturas concinimus concinentes utrique rei.

W 150^v

o) mirabilia tua / magnificentiam tuam L.

p) pertinent / pertinet V.

q) et cetera add.L.

7) Ps.CXLIV,5.

8) Ps.XVIII,2.

VI,xxxv

a) Titre om.W.

b) ereptiones C,V,D / ereptionem L. /
 ereptionis B,T / erectiones A.

c) propitiari / propitiare A.

1) Ps.LXXXV,12.

2) Ps.XXXII,3.

3) Ps.LXVII,27.

XXXVI. Cur sit oratio facienda, id est qua
ratione.^a

- Videbitur fortasse precibus non incumbendum nec ante Deum nos significare debere petitionis nostre causam, causa tali. Scilicet / quia si *Scienti omnia*¹ nostre suggerimus postulationis affectum cum rursum *nesciamus*, dicente Apostolo, *quid oremus, sicut oportet*,² nec rationabiliter videbimur significare volun/tatis appetitum^b *Scienti cogitationes hominum*,¹ nec rursum condigne petere, quod Apostolus audet et /dicit nos nescire. Sic enim reppu/lit *filios Zebedei : Nescitis*, inquit, *quid petatis*.³ Sic et discipulos quos pro indigentia necessitatis / intercedere^c interdicens : *Scit enim*, inquit,^d *Pater vester antequam petatis*,⁴ *quia his omnibus*^e *indigetis*.⁵ Quasi : "Non est querendum filiis a Patre, quo Pater novit egere filios". Ergo aut nichil, aut solum cuius non indigemus. Et illa quidem vera sunt, sed non hoc ex
- 15 illis. /
- Tria enim sunt que debemus sicut oportet orare : *Iusticia in conversatione, solatium in voluntate, felicitas in salute*. Sed in duobus ultimis, *nescimus sicut oportet*.⁶ Aliter tamen nescimus in uno eorum, aliter in altero. Novissimum
- 20 enim nescimus pre dignitatis et glorie inestimabili felicitate. Quod ideo *sicut oportet*^f *nescimus querere*,⁷ quia sicuti est et quanti est non sufficimus cogitare. Hoc est illud:

VI,xxxvi

- a) Titre om.W.
- b) voluntatis appetitum / appetitum voluntatis D.
- c) intercedere / interdiceret BR / om.A.
- d) inquit om.A.
- e) *his omnibus / omnibus his* A.
- f) *sicut oportet nescimus / nescimus sicut oportet* A.

- 1) Sap.IX,11 (*Oratio Salomonis*)
- 2) Rom.VIII,26 : "...quid...oportet, nescimus".
- 3) Matt.XX,22; Marc.XX,38.
- 4) Matt.VI,8.
- 5) Matt.VI,32.
- 6) Rom.VIII,26 (cf. supra).
- 7) ib.

- Quod oculus non vidit, nec auris au/divit, nec in cor hominis ascendit.*⁸ In quo tamen scimus omnino expe/dire exaudiri, et non exaudiri non expedire.
- Solatum porro voluntatis sicut est ereptio⁹ ab oppressione, sicut affluere pace mundi et bonis eius, uti^h denique sunt omnia dona nature et gratie nonnulla, nescimus ideoⁱ / utrum expediant pro periculi vel utilitatis / ambiguo. Periculo enim est frequenter eorum successus, et occasio utilitatis discessio. Ubi fallebatur et Paulus usque tercio, donec / dixit ei divinum responsum : Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.*⁹ Et sane sanius fuit ei postulationis tulisse repulsam, quam exaudire eis^j de quibus canitur : *Desiderium eorum attulit eis, non sunt fraudati a desiderio suo. Adhuc esce eorum erant in ore ipsorum et ira Dei ascendit super eos.*¹⁰
- Virtutes autem sine quibus nec iuste vivitur nec pie, sicut fides ipsa et pietas, certum est tam expedire quam et ipsam felicitatem ad quam sine eis nullatenus pervenitur. Tali ratiocinatione^k comperta non destruimur, sed instruimur potius ex^l : Quid^m / oremus enim,ⁿ nescimus sicut oportet.*¹¹ De duobus enim trium accipiendum est, non de/ primo. Et si de ipso, utique nec ipsum sicut oportet, querere scimus,¹² quia si nescimus quanti sit, ad quod pervenitur, nescimus etiam quanti pendendum sit per quod venit. P Sicut

W 151^r
T 140^v_b

BR 103^r
(102^r)
A 89^r

L 86^r_b

T 141^r
C 71^v

-
- g) ereptio / erectio D.
h) uti / ita A.
i) ideo B, BR, L, T / omnino A, D, V, W / om. C.
j) eis / de his A.
k) ratiocinatione / rationatione (sic) T.
l) ex / et A, C, T (x exp. t suscr. T).
m) Quid / Quo D.
n) oremus enim / enim oremus BR.
o) nescimus sicut oportet / sicut oportet nescimus A.
p) venit / pervenit L, V.

-
- 8) I Cor. II, 9 (Is. LXIV, 3; Ir. III, 16).
9) II Cor. XII, 9.
10) Ps. LXXVII, 29-30.
11) Rom. VIII, 26 (cf. supra).
12) ib.

qui quanti sit sanitas nescit, recte dicitur et nescire
quanti sit medicina / ex qua est sanitas.

v 76va

Sed questio manet adhuc cur invisibili et incircumscripto
50 spiritui, nunc canticis spiritualibus, nunc supplici^q forma-
tione membrorum, nostre presentemus voluntatis affectum.
Respondemus coaptationem eiusmodi prepa/rationem et incita-
tionem esse affectus nostri, non commotionem aut com/moniti-
onem^r eius. Noster enim animus non preparatur nisi aversus
55 ab eo quod non oportet, et ad id quod / oportet^s conversus.
Cuius aversionis conversionisque rememoratio^t executio est
religiose institutionis, que intentos ad aliud, ad id quod
magis aut tunc expedit coaptatione sua, suscitatur et impel-
lit. Intentorum autem / ad unde^u devotio est^v et ubi/ inten-
60 sior gratia, virtus ferventior conflatur coaptatione virtu-
tis : *Quare semper oportet orare et nunquam deficere.*¹³

B 116^v
D 108^v
W 151^vA 89^rbT 141rb
L 86va

XXXVII. Unde adiuvetur oratio ut fiat.^a

Adiuvatur oratio ut fiat, tum respectu alterius, tum
nostri.

Alterius respectu vel zelo commotionis in illum, ut :
Effunde iram tuam in gentes que te non noverunt et in regna
5 que nomen tuum non invocaverunt,^{b1} vel affectu dilectionis,

-
- q) supplici / simplici A.C.
r) aut commotionem om.T.
s) oportet / non oportet B.
t) rememoratio / commemoratio A.
u) unde / unum L.
v) devotio est / est devotio BR.

---

13) Luc.XVIII,1.

VI,xxxvii

- a) Titre om.W.
b) et in regna que... invocaverunt / et cetera L.

---

1) Ps.LXXVIII,6.

ut : Non cessamus orantes pro vobis,² et : In corde nostro estis ad commoriendum^c et ad^d convivendum.³

Respectu nostri tum oppressione necessitatis, tum ammiratione comperte virtutis.

- 10 Necessitas est in violentia temptationis, et in desolatione virtutis. Usu evenit turbatos querere subsidium,^e et votis maiorem orare supplicibus. Totus supplicat quem urget necessitas, cui angustie sunt undique.⁴ Ad quod illud : Cum occideret eos, querebant eum et revertebantur et dilu-
- 15 culo veniebant ad eum. / Et rememorati sunt, quia Deus Adiutor est eorum, et Deus Excelsus Redemptor eorum est.⁵ Et / illud : Miserere mei, Domine,^f quoniam infirmus sum, sana me Domine,^g quoniam conturbata sunt ossa mea et anima mea turbata est valde.⁶ Quod ad temptationis / oppressionem.
- 20 Cor meum conturbatum est in me,^h dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.⁷ Hoc ad desolationem virtutis.

T 141^v
BR 103^v
(102^v)

A 89^v
v 76^v_b

- Et deⁱ utroque simul, vox clamantis in quarto cantico graduum : Misere nostri, Domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus despectione.⁸

Multum repleti despectione videtur oppressione temptationis et destitutione virtutis urgeri. Est enim^j urgeri illa quando non ista, et tunc non est multum repleti despectione. Et est^k ista cum non^l illa, et nec / tunc multum. Sed cum

L 86^v_a

-
- c) commoriendum / commovendum D.
d) ad om.L.
e) subsidium om.BR.
f) Domine / Deus T.
g) quoniam infirmus... Domine om.L.
h) in me / om L.
i) de om.BR.
j) Est enim / Et est A.
k) Et est / Est vero T.
l) non om.A.

-
- 2) Col.I,9.
3) II Cor.VII,3.
4) Dan.XIII,22 (Susanne accusée par les vieillards).
5) Ps.LXXVII,34-35.
6) Ps.VI,3-4.
7) Ps.XXXVII,11.
8) Ps.CXXII,3.

- 30 utraque, tunc multum, tunc non semel, sed bis repetito clamamus : *Miserere nostri, Domine, miserere nostri,*ⁿ quia multum repleti sumus despectione.⁹ At^o cum hinc non urgemur orare, quia non urgemur, hinc invitamur aliunde, ab ammiratione comperte virtutis. Ad quod illud : *Clamabo / ad Deum* D 109^x
 35 *altissimum, Deum / qui benefecit michi.*¹⁰ Et illud ad idem T 141^v
illud^p : *Memoriam abundantie suavitatis tue eructabunt et iusticia tua exultabunt.*¹¹ Et in Cantico Amoris : *Exultabimus et letabimur in te, memores uberum tuorum*^q *super vinum.*¹² Simili affectu incitabatur Maria sedere et audire / B 117^x
 40 *verbum de*^r ore Verbi.¹³

- Evenit etiam pariter et^s *oppressione necessitatis et virtutis ammiratione* suscitari orantis affectum. Veluti prodigus in regione dissimilitudinis constitutus : *Quanti,* inquit, *mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem*
 45 *hic fame pereor.*¹⁴ / Et veluti cuius vox et querela auditur in A 89^v
Osee : Revertar ad virum meum priorem, quia michi bene^t *erat tunc magis quam nunc.*¹⁵ Estimari potest preter hec ex intuitu divine bonitatis et potestatis^u surgere^v deprecationem, quod verum est, sed non preter hec, quia sub ammiratione
 50 *comperte virtutis.*

- Si quis tamen distinctius et plenius manerias e quibus / v 77^x
 omnis ascendit / oratio scire sitierit, compunctionis scrup- w 152^v

-
- n) *Domine, miserere nostri om.D.*
 o) At / Aut A.
 p) illud / istud BR.
 q) *memores uberum tuorum* (=Cant.I,3) /
meliora ubera tua (=Cant. I,1) A.
 r) de / ex BR.
 s) et om.L.
 t) *michi bene / bene michi* A.
 u) potestatis / pietatis A.
 v) deprecati add.A.

-
- 9) Ps.CXXII,3.
 10) Ps.LVI,3.
 11) Ps.CXLIV,17.
 12) Cant.I,3.
 13) Cf.Luc.X,39.
 14) Luc.XV,17.
 15) Ose.II,7.

tetur species, et eas / ad hanc quoque causam intorqueat.

C 72^r

55 Equidem compunctio ab / eis emergit solis, sed non sola.

T 142^r

XXXVIII. Unde adiuvetur oratio, ut perveniat.^a

Ut perveniat, id est ut recipiatur adiuvarur, si fit quod precipitur: / *Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.*¹

L 87^r_a

Quod et quale est nomen hoc? Quod os Pauli evangelizavit. Nam nominavit nolo dicere. Legi enim apud Ysaïam: *Ego qui loquor*
5 *iusticiam et propugnator sum ad salvandum.*² Apostolus autem: *Predicamus, inquit, vobis^b Christum Dei virtutem et Dei sapientiam.*³

Virtus ad sanctitatem, sapientia ad cognitionem. Hac proportionem virtus est nobis in vocatione salutis, sapientia
10 *in discretione utilitatis. In singulis petendum^c Iheremias testificans: Levemus, inquit, corda nostra cum manibus ad Deum.*⁴

*Cor ad sapientiam, quia in ipso et ex ipso est ipsa. Ad quod illud: Os iusti meditabitur sapientiam.*⁵

15 *Manus ad virtutem, quia in ipsis et ex ipsis est ipsa. / Et^d ad hec illud: Benedictus Dominus Deus meus qui docet / manus meas ad prelium, et digitos meos / ad bellum.*⁶ Et illud: *Posuisti ut arcum ereum brachia mea.*⁷ Et adhuc sanctitatis manus typum habere^e ex: *Lavabo inter innocentes*

BR 104^r
(103^r)A 90^rT 142^r_b

VI,xxxviii

a) Titre om.W.

b) vobis om.A.

c) petendum / petendis A,V,W.

d) Et om.A.

e) manus typum habere / manus habere typum BR,W / thypum habere manus A.

1) Ioan.XIV,14.

2) Is.LXIII,1.

3) I Cor.I,23-24.

4) Thr.III,41.

5) Ps.XXXVI,30.

6) Ps.CXLIII,1.

7) II Reg.XXII,35.

20 manus meas,⁸ et ex : Manus mee distillaverunt myrram,⁹ asserimus.^f

Virtutem similiter et sanctitatem esse unum ex : Deus qui precinxit⁹ me virtute et posuit^h immaculatam viam meam,¹⁰ conicimus. Christus igitur Dei virtus et Dei sapientia,¹¹
 25 totum se nobis et sibi nos totos informare / dignatus, pro D 109^v
 acquisitione virtutis et sanctitatis humilitatem, pro sapientia et discretione utilitatis, fidem predicavit et docuit. Super quem, inquit, requiescet Spiritus meus nisi super humilem et / quietum?¹² W 153^x

30 Spiritus enim virtus dicitur propter : Virtus altis/simi obumbrabit tibi,¹³ et propter : Vos sedere in civitate quoadusque / induamini virtute exalto.¹⁴ V 77^x_b
 L 87^x_b

Alibi quoque ex fide sapientiam repromittens :
 Nisi credideritisⁱ / non intelligetis.¹⁵ Et convenienter pro B 117^v
 35 reparatione salutis duo hec iunxit et iniunxit, quia sicut T 142^v
 audivimus auribus nostris et^j patres nostri annuntiaverunt nobis, vicio superbie pollutus et insipientie cecitate deceptus, miserandus corruerat. Ex quorum contrariis salute terris illapsa curatur corruptio, discretio restituitur,
 40 supplicatio adiuvaratur. Quare si fallat orantes^k petitio, non petimus in discretione utilitatis, hoc est in sapientia. Si vita vel conscientia polluit supplicantes, non supplicamus

---

f) asserimus / asseruimus V,W.

g) precinxit / precinxisti V.

h) posuit / posuisti B,BR,D,V,W.
 (B,BR,D,W : precinxit.. et posuisti).

i) inquit add. L.

j) et om.A.

k) orantes / orantis T.

---

8) Ps.XXV,6.

9) Cant.V,5.

10) Ps.XVII,33.

11) I Cor.I,24

12) Allusion aux Béatitudes (Matt.V,4 et 9).

13) Luc.I,35.

14) Luc.XXIV,49.

15) Cf. Matt.XIII (le discours parabolique) et Hebr.XI,1-6;
 AUGUSTIN: In Ioan. XXIX,6; Sermo,CXVIII,I,1; De mag.
 XI,17 et le célèbre credo ut intelligam d'Anselme.

in sanctitate humilitatis, hoc est in virtute. Ergo nec in nomine Christi.¹⁶

- 45 Rursumque quia fides respondet sapientie, humi/litas A 90^r_b
 sanctitati, orantes petimus in nomine Christi,¹⁷ si in fide
 petimus et humilitate, non quandoque illa et quandoque
 ista, sed semper utraque simul. Semper, inquam,¹ in oratione
 iungenda est illa huic, et hec illi socianda. Fides enim
 50 tanquam proxima elationi ex securitate quam gignit, humili-
 tati presumptionis adversatrici socianda videtur. Item humi-
 litas, quia^m ex deiectione quam inducit, desperationi vici-
 nat, iungenda est fidei, desperationiⁿ locum tollenti et vi-
 res. Ideo ne hesitet oratio, fides ei sit, et ne iusto / am- T 142^v_b
 55 plius de se confidat, humilitas. Si quid, inquit Veritas,
 orantes petitis, credite quia accipietis et fiet vobis.¹⁸ Et
 publicanus qui ascendit in templum ut oraret, non / aliunde L 87^v_a
 nisi ex humilitate, descendit de templo / iustificatus, quia
 omnis, inquit, qui se exaltat, humiliabitur.¹⁹

XXXIX. Ratio cur fides et humilitas prima sint,
 et sola sufficient.^a

Amplius autem ad amplius dinoscendum, hec esse prima et
 sola sufficere.

Prima esse, / quia nulla priora eis. Sola sufficere, quia v 77^v_a
 sine aliis. Generaliter enim sine fide impossibile est pla-

---

1) inquam om.L.

m) humilitas quia / quia humilitas A.

n) desperationi / desperationis A.

---

16) Ioan.XIV,4 (cf.supra).

17) ib.

18) Marc.XI,24:"...et evenient vobis".

19) Luc.XVIII,14.

- 5 *cere Deo, et oportet accedentem ad Deum credere, quia est.*¹
 Item : *Deus humilibus dat gratiam*² et: *Humiliatus sum et li-*
beravit me,^{b3} et : *Nisi quis / humiliatus fuerit / sicut*
puer iste, non intrabit^c *in regnum celorum.*⁴ Adhuc distinc-
 tius ex proprietate singularum.
- 10 *Fides in oratione confidentia est, veniens a conscientie*
merito et miserationis divi/ne respectu. Non separa/tim ex
singulis, sed coniunctim ex ambobus.^d Sic dico quod / sic
 lego. Quippe qui dixit : *Miserere mei Deus, statim intulit :*
secundam magnam misericordiam tuam, et secundum multitudinem
 15 *miserationum tuarum dele iniquitatem meam.*⁵ / In quibus li-
 quido propiciatio divinitatis^e innuitur. Deinde adiciens :
*Amplius lava me ab iniquitate mea et a peccato meo munda me*⁶
subiecit : quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et pecca-
*tum meum contra me est semper.*⁷
- 20 Et hic conscientie bone pretenditur meritum, cuius prima
 bonitas est noticia peccati, dolori mixta et odio. Ex quibus
 duobus, id est bonitate Dei et nostra, quarum una pietati
 iudicis, altera conscientie bone vel bono innitimur,^f letus
 in fiduciam, fidus in leticiam resilit animus, inde^g : *Iudi-*
 25 *cem misericordem superque malicia sciens esse / prestabi-*
lem,^{h8} hinc conscientie ac vite meritum bona recogitans mul-
 ta mereri ante Deum. In quorum uno siⁱ sibi male conscius

BR 104^v
 (103^v)
 L 87va

D 110^r
 T 143^r
 A 90^v

B 118^r

L 87vb

- b) *me om.* BR.
 c) *intrabit / instrabit* BR.
 d) *ambobus / ambabus* L (corr. o in a).
 e) *propitiatio divinitatis / propriatio*
divinitas D / *divinitatis propiciatio* V,W.
 f) *innitimur / innititur* A.
 g) *inde / in* A,C,D.
 h) *prestabilem / preabilem* B,T.
 i) *si om.* A,W.

- 1) *Hebr.* XI, 6.
 2) *Iac.* IV, 6; *I Pet.* V, 5.
 3) *Ps.* CXIV, 6.
 4) Cf. *Marc.* X, 15 : *Quisquis non receperit regnum Dei velut*
parvulus, non intrabit in illud.
 5) *Ps.* L, 3.
 6) *ib.* 4.
 7) *ib.* 5.
 8) *Ioel.* II, 13.

- est, etiam antequam postulet, hesitat oraturus. Si in neutro, non quidem hesitat, sed / tanquam a latere surreptione
 30 leticie singularis virtutes attenuat. Quare, quia fiducia /
 talis quasi letalis sensim periculo est iam acquisitis et
 acquirendis adhuc, frenanda est cautior modestiorque futura
 humilitatis tutamine. Cuius que sit origo et unde, non est
 in preteritis preteritum.
- 35 Taliter igitur et propter talia, humilitas et fides in /
 oratione confederanda sibi sunt,^j ut illa hinc reatus prete-
 ritus, hinc despectio presens animo inculcetur, et ita con-
 culcetur reatus et presump/tio. Hac ut ex conceptione dolo-
 40 ria optimi et gratia divine propiciationis ministretur fidu-
 cia et sic utrimque exauditio intercessionis certificetur.
- Ad quam si qua alia videntur auxiliari, non sunt alia,
 sed exeuntia ab istis. Ut assiduitas, cuius laus est in
 Evangelio ubi media nocte molestus appellator amice pulsat
 amicum,⁹ et de qua Iacobus : Multum valet oratio^k iusti as-
 45 sidua.¹⁰
- Et ut timor, Sanctus de quo : Voluntatem timentium se fa-
 ciet et deprecationem eorum exaudiet et salvos faciet eos.¹¹
- Et ut dilectio ut: Qui diligit me diligetur a Patre meo;^l
 et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum.¹² Et ut veri-
 50 tas, de qua : Prope est Dominus^m invocantibus eum in veri-
 tate.¹³ Et alia infinita, quibus origo sunt duo hec unde
 nobis sermo.

---

j) sibi sunt / sunt sibi W.

k) oratio / deprecatio V,W (oratio suscr.V).

l) meo / me A.

m) omnibus add. BR,W.

---

9) Cf. Cant.V,2 et Luc.XI,4-8.

10) Iac.V,16.

11) Ps.CXLIV,19.

12) Ioan.XIV,21.

13) Ps.CXLIV,18.

XL. Unde adiuvetur oratio ut permaneat.^a/

L 88^raT 143^v

In sua virtute, in que collecte devotionis alacritate permanet virtus orationis, unitate intentionis et depulsione securitatis.

5 Unitas intentionis dat copiam retinendi, si quid boni in oratione meruimus. /

D 110^v

Depulsio securitatis stimulat custodire idem ipsum. Ideo de/pulsio securitatis que incitat ad retentionem, / pre/stan-
tior est unitate intentionis, que simplicis occasionem auxi-
lii largitur ad id. Denique sub multiplicitate^b negotiatio-
10 nis ubi non est unitas intentionis, est utiliter retinere sollicitudinem, seu quod idem est securitatis depulsionem. Non est autem cui operetur utilitati uni/tas intentionis, sollicitudine absentante vitam et studium. Continuo enim qui acquiescit carni et sanguini,¹ tepor ingreditur et aggreditur
15 cor emuni/tum et vacans, dirigiturque vox comminationis et improperii: Utinam frigidus esses aut calidus, / nunc autem quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo.²

B 118^vBR105^r(103^r)W 154^vA 91^rV 78^raC 73^r

Est enim / in quo peior est tepor quam frigiditas. Non enim per omnem modum. Nocentior est utique tepor quam frigiditas, non secundum causam periculi, que maior est in hac quam in eo, sed secundum impedimentum recuperandi fervoris, quod maius est ex eo quam ex ea. Difficulter tepidus assurgit ad gratiam, raro restituitur in gradum pristinum. Frigidus, facilius et sepius. Ei quippe deest materia timoris et
25 occasio humiliandi, huic autem non. Ad quod illud: Priusquam humiliarer ego, deliqui propterea eloquium tuum custodi-
divi.³ Quasi: "Elo/quium tuum custodiendi occasionem accepi ex delicto." Sic de quibusdam: Multiplicate sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt.⁴

T 143^vbL 88rb

VI,x1

a) permaneat / perveniat C. - Titre om.W.

b) multiplicitate / multiplicatione T.

1) Gal.I,16:"...non acquievi..."

2) Apoc.III,15-16.

3) Ps.CVIII,67.

4) Ps.XV,4.

- 30 Primum igitur securitatis vitium, sollicitudo virtutis teporem^c persequitur, sequitur voluntas et studium assiduandi orationem et conservandi conquisita per eam. At ut his agendis^d locus sit et spa/cium, iungitur unitas intentionis que curiositatis aut iniuncte dispensationis vagabundos excursus
- 35 infrenans, pluribus / exclusis, ad meliora et viciniora saluti revocat et includit.

T 144^rW 155^r

- Intentio enim multiplex singularem abducit, et / cura multorum curam tollit unius. Porro unum est necessarium, in quo non subsistit qui dividitur in partes. Ad quod illud:
- 40 Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi.⁵ Et illud ad illud idem: Exui me^e tunica mea,^f quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?⁶ Exuitionis rationem in adolescente considera, qui relecta sindone, nudus profugit ab eis,⁷ et in Ioseph, qui fugitans domine clamidem deservit potius quam se.⁸ Lotio/nem / pedum
- 45 quere in Iob, qui suos lavabat butyro.⁹

A 91^r_bV 78^r_vD 111^r

- Ergo ne vultus orantis post effusas ante Deum votis^g supplicibus deprecationes amplius in^h diversa mutetur,ⁱ / effuget^j securitatem repetere et custodire solli/citus experte^k
- 50 dulcedinis ubertatem. Rursus unitatem retinens intentionis post accessus altaris et theologicas confa/bulationes, despectis transeuntibus solatiis, non fabulis,^l non negotiis implicet se secularibus, nec se turbis^m turbandus exponat. Que opera quanta cautio precessit in colligendis, ea in retinendis est retinenda virtutibus. /
- 55

B 119^rT 144^r_bL 88^v_aBR 105^v
(103^v)

c) teporem (se exp.) B,T /si teporem A,C,D,V,W /scilicet L.

d) agendis / augendis A.

e) me om.BR.

f) tunica mea / tunicam meam V,W.

g) votis om.A.

h) in / ut BR.

i) mutetur / mutantur C.

j) effuget / effugiet L.

k) experte / ex parte BR.

l) fabulis / famulis A.

m) turbis / turbinis A.

5) Cant.I,5.

6) Cant.V,3.

7) Marc.XIV,52.

8) Cf.Gen.XXXIX,12.

9) Iob. XXIX,6: "...quando lavabam pedes meos butyro".

XLI. Unde impediatur oratio^a ne fiat.^b

Ex quibus et unde impediatur oratio ne fiat, ne recipiatur, ne permaneat ex eis unde adiuuatur, ad hec comperiendum erit. Non quod ex eis ipsis adiuuetur et impediatur quibus adiuuatur, sed quia ex contrariis. Quare pene videtur idem ostendere que et qualiter sint ei auxilio, et que et qualiter impedimento. Ea etiam que de compunctionum diximus impedimentis,¹ huic ipsi considerationi opitulabuntur.

EXPLICIT SEXTA DISTINCTIO^c

VI,xli

- a) impediatur oratio / ratio impediatur V.
- b) Titre *om.W.*
- c) Explicit sexta distinctio *B,L,T / om.A,C,D,V,W.*

---

1) Cf. *cap.iv.*

INCIPIT SEPTIMA DISTINCTIO^a SUB QUA CONTINENTUR
SIGNIFICATIONES A VICESIMA TERCIA USQUE AD VICESIMAM
SEXTAM CUM CAPITULIS ISTIS.^b

W 155^v

- I Cur et qualiter resurrectioni comparetur dualitas,
vicesima tertia significatio^c
- II Item alia ratio^d
- III De armonia dualitatis et fidei, vicesima quarta
significatio^e
- IV Descriptio fidei et expositio in unam partem
descriptionis
- V Expositio in alteram partem descriptionis
- VI Ratio singularum coaptationum^f in singularis
partibus /
- VII Diffinitio fidei secundum essentiam cum
expositione
- VIII De duplici efficientia fidei

C 73^v

-
- a) septima / sexta D.
- b) Incipit septima sub qua ... capitulis istis B, BR, L, T /
Sub septima distinctione continentur significationes
a vicesima tertia usque ad vicesimam sextam cum capi-
tulis istis A, C, D, V, W.
- c) Vicesima tertia significatio om. C, D, W.
- d) add. viginti quatuor significant C, D /
add. viginti quatuor significationum W.
(cf. table, cap. III)
- e) vicesima quarta significatio /
viginti quatuor significationum V
(cf. supra, table cap. II) / om. D.
- f) coaptationum / coaptionum T.

IX	Ratio et exempla prime efficientie	
X	Ratio et exempla secunde	
XI	De duabus partibus fidei et que sit prior que potior ^g	
XII	De regula et distinctione prime partis fidei	
XIII	De regula et exemplis secunde partis	
XIV	Item alia exempla ad / approbationem ^h ipsarum partium /	T 144 ^v _b L 88 ^v _b
XV	Alia rursum ad earundem partium manifestationem/	V 78 ^v _a
XVI	Quibus ex causis fides vel oritur vel crescit	
XVII	Quibus modis revelatio operetur et de duabus speciebus revelationis	
XVIII	Quibus modis eruditio fiat per revelationem	
XIX	De duabus speciebus pertinentibus ad cognitionem	
XX	De altera parte unde fides oritur et crescit et prima divisione eius ⁱ	
XXI	De secunda divisione eiusdem	

---

g) potior / posterior BR.

h) approbationem / probationem L.

i) prima divisione eius / prima divisio significationis W.

XXII	Exempla istarum specierum	
XXIII	De prima causa unde fides crescere trahit non oriri	
XXIV	De secunda causa	
XXV	Repeticio superiorum	
XXVI	De armonia dualitatis et contemplationis, ^j vicesima quinta significatio ^k	
XXVII	Descriptio contemplationis /	BR 106 ^r (104 ^r)
XXVIII	De duabus speciebus contemplationis et ratione nominum	
XXIX	Sub quibus figuris exprimitur utraque species et ipsius expressionis ^l ratio pentaformis	T 145 ^r
XXX	Prima ratio a nomine	
XXXI	Secunda a forma	
XXXII	Tercia a natura	
XXXIII	Quarta ab eventu	
XXXIV	Quinta a prole	
XXXV	De speculatione et prima maniera eius	B 119 ^v

---

j) dualitatis et contemplationis /
contemplationis et fidei B,L,T.

k) vicesima quinta significatio / viginti quatuor
significationes V,W.

l) expressionis / expositionis T.

XXXVI De altera maneria eiusdem

XXXVII^m De visioneⁿ et prima maneria eius

XXXVIII De altera maneria eius^o /

A 91vb

XXXIX Qualiter perfectioni dualitas assignetur,
vicesima sexta significatio^p

XL De quadam armonia numerorum et virtutum

XLI Congestio exemplorum diversis et dictis
aptandorum significationibus^q

EXPLICIUNT CAPITULA^r

-
- m) visione / divisione L. (di- exp.D).
  - n) om.B,T (le texte ajouté à celui de xvii. Décalage de la numérotation des chapitres suivants).
  - o) viginti sex significationes (sic) add.V,W.
  - p) Qualiter perfectioni...vicesima sexta significatio / Vicesima sexta significatio, qualiter... A / Vicesima sexta significatio om. V,W.
  - q) dictis aptandorum significationibus / dictis significationibus aptandorum L.
  - r) Expliciunt capitula B,BR,L,T,V / om. A,C,D,W.

INCIPIT SEPTIMA DISTINCTIO^a

I. Vicesima tertia significatio.^b Cur et qualiter resurrectioni comparetur dualitas.^c

Dormitantem^d me a tedio curarum et vite votiva resurrectionis expectatio suscitatur et oculos ante / preludens imago novissime lucis / huius levat pondus huius tristitie secretius^e eblanditur. Mysterium secunde regenerationis ad quod
 5 fatiscens submurmurat animus felici quoque auspicio, oculus conspicatur exterior. Sed quasi in signo. En enim novis varietatibus post hyemis sepulturam renascens orbis induitur, prolesque pulcherrima rerum ab imis terre surgens visceribus, / ad vitam estivi^f reditus, ac si resurrectionis ad
 10 gloriam attollitur letior. Regreditur annus copia plenus, decore retinens. Ridet camporum planities, superficies terre tincturis pingitur diversicoloribus.^g Auget in eis gloriam summa silvestris apii, quam flos aureus coronat in cyfulum, et anagallica lacteis linguis croceum septa cacumen. Fulget
 15 et draguntea^h serpentibus inimica, folia stipitis alti, maculis variata colubreis, et botrum capitis florei,ⁱ sanguineis decorata figuris. Trifolium quoque villosa subrubeoque vertice lucens, ceteris herbis non parum decoris accomodat.

T 145^r_b
 L 89^a_a
 BR 106^r
 (104^r)

v 78^v_b

VII, i

- a) Incipit septima distinctio om.A.C.D.V.W.
- b) Vicesima tertia significatio om.C.
- c) resurrectioni comparetur dualitas / dualitas recurrence comparetur W.
- d) Dormitantem / D om.V (mais place réservée pour lettre ornée).
- e) secretius / securius T.
- f) estivi / estivis W.
- g) diversicoloribus / diversis coloribus D / diversi coloris C.
- h) dragunta / traguntea V / tragontea W.
- i) florei / floreis L.

- Progre/diuntur talia taliter in imaginem et similitudinem
 20 resurrectionis. Cum enim mortale hoc induerit immortalita- T 145^v
 tem, et corruptibile hoc incorruptionem, tunc fiet sermo A 92^r
 qui scriptus / est : Absorpta est mors in victoria. Ubi est C 74^r
 mors, victoria tua?^j Ubi est mors stimulus tuus?¹ Quasi :
 "Defecit ita ut^k non sit". Quasi : "Hyems transiit, imber
 25 abiit¹ et recessit, flores apparuerunt in terra nostra. Ab- W 156^v
 sorbet autem resurrectio mortem, vincendo / victoriam / et L 89^r_b
 stimulum eius".
- Mors typice^m significationis acceptione peccatum accipi-
 tur, ut : Peccatum cum consummatum fuerit, / generat mor- D 112^r
 30 tem.² Cuius mortis victoriam, dissolutionem nature et spiri-
 tus a corpore / separationem accipio. Quoniam quidem : Per B 120^r
 unum hominem intravit peccatum in mundum, et per peccatum
 mors,³ et ideo : In Adam omnes moriuntur⁴ et: Domini, Domini
 exitus mortis.⁵
- 35 Stimulus sive aculeus eiusdem mortis, suggestio / intel- T 145^v_b
 ligitur peccati, dicta et ipsa peccatum, tum quia de peccato
 diducit ad mortemⁿ originis principium, tum quia si ipsi
 consentitur dum ipsa sentitur, seducit et inducit in pecca-
 tum.
- 40 In resurrectione / et post resurrectionem, nec victoria V 79^r_a
 erit nec stimulus, sed victoria victorie et stimuli, corrup-
 tibili hoc induente incorruptionem,⁶ et suggestionem beati-
 tudine superante. Ad quod illud: Ut impleamini in omnem ple-
 nitudem Dei.⁷ Quod non est : "Ut sitis pleni sicut Deus, qui

---

j) Ubi est mors victoria tua om.W.

k) ut om.A.

l) Hyems transiit, imber abiit /
 Imber transiit, hyems abiit W.

m) typice / stipice D.

n) ad mortem B / om. tous les autres mss.

---

1) I Cor.XV, 53-55.

2) Iac.I, 15.

3) Rom.V, 12.

4) I Cor.XV, 22.

5) Ps.LXVII, 21.

6) I Cor.XV, 54.

7) Eph.III, 19.

45 sibi et de seipso plenitudo est", sed : "Ut quicquid^o est in
vobis^p Deo impleatur, spiritus, anima et corpus". Unde ad
corporis gloriam : Salvatorem expectamus,⁹ qui reformabit
corpus humilitatis nostre, configuratum corpori claritatis
sue,⁸ quam scilicet illi supra omne omnium syderum iubar,
50 choruscabili transfiguratione splen/dor rutilo resurrectioni
invenit. Quam ex toto discipulis non obiectavit, / ne
palpebra mortalis tantam paveret ad cla/ritatem, aut ne for-
te non agnosceretur^r aut crederetur, si alius vel aliter^s
appareret quam prius. / Frustra illam Thome^t obtulisset vel
55 ex parte qui fidem diffitebatur, et fatebatur diffidentiam,
donec latus contrectavit locumque clavorum.⁹ Denique quibus
eam presentavit ex par/te, non est agnitus, licet diu coam-
bulans et confabulans, ut duobus euntibus in Emaus.¹⁰ Nam
inde etiam poterant teneri oculi eorum, ne eum agnos-
60 cerent.^{u11}

A 92^r_b
BR 106^v
(104^v)
T 146^r

L 89^v_a

W 157^r

Porro ad Spiritus gloriam, ideoque ad stimuli victoriam :
Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam vide-
bimus eum^v sicuti est.¹² Cui visioni clarificande, absterget
Deus omnem lacrimam ab oculis sanctorum et dicet qui sedebit
65 in throno : Ecce nova facio omnia.¹³ Et ad hoc^w respicit bi-
narius qui primus alios facit et novos quicumque per illum
diducuntur^x. Ergo in resurrectione carne perpetuam clarita-

-
- o) quicquid / quid quod C.
  - p) vobis / nobis D.
  - q) Dominum nostrum Ihesum add. D.
  - r) agnosceretur / ignosceretur W.
  - s) alius vel aliter / aliter vel alius A.
  - t) Thome om.C.
  - u) agnoscerent / agnoscerant T.
  - v) eum om.BR.
  - w) ad hoc / adhuc W.
  - x) illum diducuntur / ducuntur illum L /
illum deducimur A.
-

- 8) Phil.III,21.:
- 9) Cf.Ioan.XX,25.
- 10) Cf.Luc.XXIV,13.
- 11) Luc.XXIV,16.
- 12) I Ioan.III,2.
- 13) Apoc.XXI,4-5.

tem, perpetuam quoque spiritu obtinente beatitudinem imple-
 70 bitur, sancti in terra sua dupli/cia possidebunt,¹⁴ et omnes
 domestici eius vestiti duplicibus.¹⁵ / Ad hec^y fortasse figu-
 randa duplicia,^z duo angeli visi sunt in monumento, unus ad
 pedes, alius ad caput Ihesu,¹⁶ quasi carnis qui sedebat / ad
 pedes, spiritus qui sedebat ad caput monstrantes^{aa} felici/ta-
 75 tem. Qua duplici felicitate, resurrectioni dualitas applica-
 tur.

v 79^xb
 T 146^xb
 B 120^v
 D 112^v

II. Item alia ratio.^a

Rursum resurrectio accipitur ut ab iniusticia ad fidem,
 ut : Venit hora, et / nunc est, quando mortui audient^b vocem
 Filii Dei, et qui audie/rint vivent.¹ Et a corruptione ad
 incorruptionem, ut : Veniet^c hora quando omnes qui in monu-
 5 mentis sunt, audient vocem Filii Dei et procedent.^{d2}

A 92^v
 L 89vb

---

y) hec / hoc D.
 z) figuranda duplicia / duplicia figuranda L.
 aa) monstrantes / monstrante A.

---

14) Isai.LXI,7.
 15) Prov.XXXI,21.
 16) Ioan.XX,12.

VII,ii

---

a) Titre om.W.
 b) audient / audiunt A.
 c) Veniet / Venit T.
 d) et cetera add.L.

---

1) Ioan.V,25.
 2) Ioan.V,28.

III. Vicesima quarta significatio. De armonia
dualitatis et fidei.^a

Armoniam dualitatis et fidei perspicax inquisitor estima-
bit e^b multis. Primum quidem^c ex eo quod ut illa vicem prime
stationis obtinet in serie / numerorum, sic fides in catha-
logo virtutum ceteras antecedit. Unde : *Oportet accedentem*
5 *ad Deum credere quia est.*¹ Sed nec dixisset Apostolus / *Ex*
*fide in fidem,*² fidei et dualitatis nul/la intellecta pro-
portione.

C 74^vT 146^vW 157^v

Amplius. Sicut dualitas eque propiat^d unitati et terna-
rio, sic fides veritate una, unum Deum attingit et trinum.
10 Prospicio rursum et aliud, quod mente pertractans satis
digne non sufficio ammirari. Omnium enim numerorum cubica
multiplicatio auctior est, ulteriusque progreditur quam qua-
drata eorum quos finitima coniunctione naturalis progressio
facit esse contiguos. Sicut altius porrigitur ter terni ter
15 quam quater quatuor. Et altius quater quatuor quater quam
quingues quinque. Similiter in ceteris. At hic non sic.
Minus est enim bis bini bis quam ter terni. Sub qua singu-
lari proprietate magnum colo/ratur mysterium, et fortasse
illud, quod summa et perfectissima fidei integritas, ad
20 primam non assurgit perfectionem trinitatis, / sicut nec ma-
xima dualitatis concretio, modice ternarii coequatur. Rursum
ut aliter / et ex aliis armoniam dualitatis et fidei signi-
ficemus, describamus fidem / et efficientiam ac^e partes et
causas e quibus nascitur, et e quibus nata succrescit et
25 differentias singularum.

V 79va
BR 107^r
(105^r)
L 90ra

A 92vb
T 146vb

VII,iii

- a) Titre om.W.
- b) e / ex L.
- c) quidem om.A.
- d) propiat / propriat D.
- e) ac / et BR.

- 1) Hebr.XI,6.
- 2) Rom.I,17.

IV. Descriptio fidei et expositio in unam partem
descriptionis.^a/

B 121^r

*Fides est, dicente Apostolo, substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentum.*¹ In qua descriptione primitus est dividendum quid aut que sint *res sperande*, et rursum que *non apparentes*. Similiter qualiter et cur illarum
5 *substantia* sit fides non *argumentum* harum, non similiter, sed convertibiliter.

Res sperande quamvis multe sint numero, fine tamen suo una^b sunt. Quod multe dicuntur, abundantia est, excellentia/ quod una. In multis copia proponitur, in una pretium. In
10 aliquo similes erunt, qui perveniunt ad unam, et rursum in aliquo differentes, qui perveniunt^c ad singulas. Et erit, sicut legitur, / *Deus omnia in omnibus.*² Res una multe erit, cum Deus unus^d omnia erit. Ipse erit resurrectio, impassibilitas et claritas. Idem erit leticia, scientia, eternitas.
15 Ut sit illa : *Reformabit corpus humilitatis nostre configuratum corpori claritatis sue.*³ Ut sit / et^e ista : *Videbimus eum sicuti est.*⁴ Res iste sunt *sperande*, id est et ex sue dignitatis gloria^f sole spectabiles, et expectabiles sole
cunctorum devotione fidelium. *Spes enim non confundit.*⁵

D 113^rW 158^rT 147^rL 90^r_b

20 *Tantarum taliumque rerum dicitur fides substantia*, id est possessio, eo locutionis genere quo aurum dicitur substantia honoris, / et scientia substantia glorie, illud sicut ex quo principatus accrescit,^g hec sicut ex qua / clarum nomen, et fama celebris effunditur.

A 93^rV 79^v_b

VII,iv

- a) Titre om.W.
- b) una / uno una A.
- c) perveniunt / perveniunt A.
- d) Deus unus / unus Deus L.
- e) et om.A.
- f) dignitatis gloria / gloria dignitatis A.
- g) accrescit / crescit V.

-
- 1) Hebr.XI,1.
  - 2) I Cor.XV,28.
  - 3) Phil.III,21.
  - 4) I Ioan.III,2.
  - 5) Rom.V,5.

25 Sic *fides* substantia est, id est possessio rerum sperandarum, cui promittitur et tribuitur eternitas, sicut : *Promissionem habenti vite que nunc est et future.*⁶ Prepotens et ambienda possessio, precio cuius thesaurus felicitatis eterne in sortem nostre describitur hereditatis.

30 Substantiam in Scripturis accipi pro possessione legitur, cum dicitur de iustis: *Erat illis^h substantia multa⁷ et intelligitur possessio multa.*

Rursum pro *fide* poni substantiam legimus in una de triginta maledictionibus in Iudam⁸ : *Scrutetur fenerator omnem/*
35 *substantiam eius et diripiant alieni labores eius.*⁹

Substantiam et labores, *fidem* dicitⁱ et opera. Et quia *fides* interius est et quasi in occulto, labores exterius et quasi in manifesto, ideo singulis alludens, ibi scrutetur, hic dixit *diripiant*. Item quia *fides* / una est et simplex,¹⁰
40 *operatio multiplex*, ideo substantiam^j non substantias, et labores non laborem.

Feneratorem puto diabolus, qui minus dat et accomodat, amplius petit et repetit, famulans quidem ad unius peccati/delectationem, sed inde idem ipsum urgens repetere^k et adicere
45 aliud. / Sic : *Pilosus clamat alter ad alterum¹¹ et : Sanguis sanguinem tangit,¹² et : / Squama squame coniungitur,¹³ et : Superbia eorum ascendit semper¹⁴ et : Qui in sordibus est, sordescit^l adhuc.¹⁵*

T 147^rbC 75^rW 158^vL 90va
BR 107^v
(106^v)

---

h) illis / eis A.

i) dixit / dicit A.

j) et add. A.

k) urgens repetere / repetere urgens L.

l) sordescit / sordescat A.

---

6) I Tim. IV, 8.

7) Gen. XIII, 6.

8) Cf. Ps. CVIII, 6-19.

9) ib. 11.

10) Cf. De unitate, cap. XIX, CIMAGL, 40, p. 175-177:
Quare fidei unitas adaptetur.

11) Is. XXXIV, 14.

12) Ose. IV, 2.

13) Cf. Ezech. XXIX, 4.

14) Ps. LXXIII, 23.

15) Apoc. XXII, 11.

Vel omnem / substantiam fidem dicit et opera, labores au-
 50 tem mercedem laborum, ut : *Opera illorum secuntur illos*,¹⁶
 id est merces / operum.

B 121^vA 93^r_b

Et convenienter^m dicitur fides substantia, quasi
 subsistentia, quia fideles quasi soliⁿ subsistunt, ut:
Capillus de capite vestro non per/ibit,¹⁷ et : *In memoria*
 55 *eterna erit iustus*,¹⁸ et : / *Ego sum Deus Abraham, Deus*
Ysaac, Deus Iacob.¹⁹ *Hoc michi nomen in eternum*,²⁰ id est :
 / "Qui facio^o eternos, et vere subsistere, sicut istos sic^p
 similes istis". Alioquin quia^q non ab eterno^r Abraham, Ysaac
 et Iacob, nec ab eterno nomen illi: *Deus Abraham, Ysaac et*
 60 *Iacob*.²¹ Denique signanter "non michi hoc nomen ab eterno",
 sed hoc inquit : *Michi nomen in eternum*.²² *Non sic impii,*
non sic,²³ sed : *Transivi et ecce non erat*,²⁴ et : *Periit*
*memoria eorum cum sonitu*²⁵ et : *Deficiant peccatores a terra*
 et *iniqui ita ut non sint*.²⁶ Coniunctim^s quoque de infideli-
 65 bus et fidelibus : *Qui vocat ea que non sunt, tanquam ea que*
sunt.²⁷

T 147^vD 113^vV 80^r_a

-
- m) convenienter / conveniter A.
 n) fideles...soli / fides ...sola BR
 (fides : le suscr.; soli : i exp., a suscr.).
 o) facio / facit C.
 p) sic om.A.
 q) quia om.T.
 r) Deus add.L.
 s) Coniunctim / coniunctum BR.
-

16) Apoc.XIV,13.

17) Luc.XXI,18.

18) Ps.CXI,7.

19) Exod.III,6.

20) Exod.III,15.

21) *ib.*

22) *ib.*

23) Ps.I,4.

24) Ps.XXXVI,36.

25) Ps.IX,7.

26) Ps.CIII,35.

27) Rom.IV,17.

V. Expositio in alteram partem descriptionis.^a

- Sequitur in descriptione fidei : Argumentum non apparentum.¹ Non apparentia sunt que nec sensu corporis percipiuntur, nec diffiniuntur intellectu. Nam que^c hoc aut illo modo apparent, vere apparent et / vere inter non apparentia non numerantur. Solum quod non contingit sensus, quod /
- 5 nescit ratio, fides attingit. Non querit a sensu experientiam, diffinitionem a ratione, se contenta. Fugit sensum quod fides attrectat, iacet ratio ubi fides erigitur. Ratio presidet sensui,^e fides eam quoque^f transcendit. Quod oculus
- 10 non vidit / nec auris audivit nec in cor hominis ascendit,² hoc est quod fide contingitur. Ad quod nec oculus sufficit, nec auris, ceteri sensus non sufficiunt. Rursum / ad quod non sufficit cor hominis, nec ratio sufficit, nec intellectus. Tamen quod nec sensui nec rationi apparet an sit
- 15 aut qualiter est, apparet fidei quia est et qualiter est, etsi non quantum est. Presentat eterna ratio typicas imagines rerum apparentium oculis fidei, quibus monita et munita usque ad non apparentia subvehitur et a visibilibus ad invisibilia translata conscendit, saliens in montibus, trans-
- 20 liens colles.³ Convincit ex presentibus absentia, similia ex / similibus veri simili coniectura diffiniens. Nec omnia non apparentia convincit, sed ea tantum que de ipsa sunt et ad ipsam.

L 90^v
T 147^v_bW 159^rA 93^vV 80^r_b

VII, v

- a) Titre om.W.
- b) apparentum / apparencium C.
- c) Namque / Namque que A,C,D,V,W (que exp. B).
- d) sensu / sensui A,C,V.
- e) eam quoque / quoque eam V.
- f) nec auris...Rursum ad quod non sufficit om.BR.
- g) convincit / conicit L.

1) Hebr.XI (cf.supra,cap.IV,n.1).

2) I Cor.II,9.

3) Cant.II,8.

VI. Ratio sin/gularum coaptationum^a in singulis
partibus.^b

T 148^r

Egrege autem et proprie dicta est : *Fides substantia rerum sperandarum*,¹ quasi que vere sunt et proprie et infective subsistunt. Ceterarum rerum non est substantia tanquam non subsisten/tium, quia transeuntium et mutabilium,
5 sed aliud. / Quia quod speramus cupimus possidere, non approbari, dicitur *fides substantia rerum sperandarum*,^c non autem argumentum. Quia vero/non apparentia querimus scire / et diffiniri, non possidere, quantum ad ipsius nominis pertinet^d appellationem, dicitur eorum argumentum, non sub-
10 tantia.

L 91^raB 122^rBR 108^r(106^r)
D 114^r

Sic ex duobus nominibus sumptis in descriptione fidei, unum *rebus sperandis* attitulavit Apostolus, quia / ibi proprius conveniebat quam alibi vel aliud, aliud vero transumpsit ad *res non apparentes*,² quia sedebat aptabilius ibi quam
15 alibi, vel illud aliud. Rursum *res sperandas* ap/pellavit futuras,³ convenientius quam non apparentes, tanquam singulari appellatione bonum singulare, / commune com/muni, sicut *preteritas* et *presentes* nomine non apparentium significavit. Nulla enim ratio contradicit rectissime inter non apparentia
20 contineri, et *res preteritas*, ut *nativitas Salvatoris*, et *presentes*, ut *sessio eiusdem ad dexteram Patris*,⁴ et alias similes eis, sensui et intellectui non apparentes, sed soli fidei. Sic exposita proposita descriptio cunctis fidei partibus adaptatur, dum et *res future* nomine *sperandarum*, et no-

C 75^vA 93^vbW 159^vT 148rb

VII,vi

- a) coaptationum / aptationum BR.
- b) in singulis partibus om.D.
- c) sperandarum / speradarum A.
- d) pertinet om.V.
- e) apparentum / apparentium A,C,d,V.

1) Hebr.XI,1.

2) Hebr.XI,1.

3) Cf.Hebr.IX,11.

4) 6e article du Symbole de Nicée-Constantinoble.

25 mine non apparentum,^e presentes et preterite quecumque respiciunt ad fidem, integro subaudiuntur intellectu.

Non quod etiam futura inter non apparentia non collo/cemus, sed quia sepe / distinctione et adiunctione sensus et circumstantie ipsa naturalis et communis significatio vel ex

L 91rb
V 80va

30 toto aufertur vel augmenti^f diminutionisve sustinet immutationem. Aufertur, ut : *Opera illorum secuntur illos.*⁵ Ubi non opera, sed sola merces operum. Augetur, ut : *Qui crediderit, salvus erit.*⁶ Ubi nomine fidei non fides sola, sed et opera fidei, sine quibus / fides mortua est,⁷ vidua merito
35 insufficiens^g ad salutem. Minuitur, ut : *Si non venissem et locutus eis non fuisset, peccatum non haberent.*⁸ Ubi non universaliter omne, sed particulariter quoddam accipitur, id est infidelitas.

T 148^v

Ita et hic quia prius sola futura per^h speranda commodius,
40 deinde presentia et preterita singulariter per non apparentia veniunt ad expositionem. Et hec quidem descriptio fidei ire videtur secundum causam, non in eo quod / quid est.

A 94^r

VII. Diffinitio fidei secundum essentiam cum expositione.^a

Hic^b autem videbitur posse diffiniri sic : *Fides est^c in absentia sensus et intellectus , certitudinis^d assensio.*

-
- e) apparentum / apparentium A,C,D,V.
  - f) augmenti / agmenti A.
  - g) est add.C.
  - h) per om.A.

-
- 5) Apoc.XIV,13.
  - 6) Marc.XIV,16.
  - 7) Iac.II,20.
  - 8) I Ioan.XV,22 & 26.

VII,vii

- a) Titre om.W.
- b) Hic T,V,W / Sic A,B,BR,C,D,L.
- c) est / enim A.
- d) certitudinis / certudinis A.

Per certitudinem removetur opinio, contradictio per
 assensionem excluditur. Applicari et herere ad aliquid non
 45 est dubitan/tis nec assentire contradicentis. Fides non
 nutat estimatione, quoniam ex multis eligit unum, nec susci-
 tat repugnantiam, quoniam consensit et sequitur / auditum.¹
 Non est / pendula ad diversas ambiguitatum ef/figies, quo-
 niam certa est, / neque salutis respuit oracula, quoniam
 50 consentanea est.

W 160^r
 D 114^v
 B 122^v
 L 91^a
 T 148^v_b

Non michi iuvenilis subtilitas multiplicet oppositiones
 ex eo quod dixi: "Fides^e certa est". Quasi: "Si certa est,
 igitur non est fides". Quam acute. Acutius/audio: Scio quia
 resurget frater meus in resurrectione in novissimo die,²
 55 acutius quod Veritas ad Patrem de discipulis: Et cognove-
 runt vere, quia a te exivi.³ Sed sequetur^f adhuc: "Si illud
 vere cognoscebant, igitur illud non cre/debant". Fallitur.
 Sequitur enim: Et crediderunt quia tu me misisti.⁴ Sic illa
 que dixit: Scio, etiam confessa est fidem: Ego, inquam,
 60 credidi, quia tu es Christus, Filius Dei vivi⁹.⁵

BR 108^v
 (106^v)

Non autem omnis certitudinis assensio fidei gerit nomen
 et rem. Et in eis que sensus attingit et in eis que con-
 cipit intellectus iacet certitudinis assensio, sed nec
 statim nec universaliter^h fides. Assentiorⁱ et certus sum
 65 lucere solem, quoniam experior et video, et rursum assentior
 et certus sum senarium duplum esse ad tria, triplum ad duo,
 sesqual/terum ad quatuor. Et nichil horum credo, quia cog-
 nosco totum, / sicut nec credo me credere, quia certissime
 scio me credere.

T 149^v
 A 94^x_b

-
- e) Fides om.L.
 f) sequetur / sequitur BR.
 g) vivi add.B,BR,T.
 h) universaliter / univerlitter A.
 i) Assentior / assentio BR.

-
- 1) Cf.Rom. X,17: Ergo fides exauditu....
 2) Ioan.XI,24 (la soeur de Lazare à Jésus).
 3) Ioan.XVII,8.
 4) Ioan.XVII,8.
 5) Ioan.XI,24.

70 Pro hac differentia et simili, iungit descriptio in absentia sensus et intellectus, absentia sensus exteriorem, absentia intellectus interiorem dampnante noticiam. Ex illis tamen est fides, / sed non in illis. Ex sensu quidem est fides, ut : *Ergo fides ex auditu*,⁶ et : *Quia / vidisti me, credisti*.⁷ Non in sensu tamen, ut: *Fides est argumentum non / apparentum*.⁸ Iterum ex intellectu dicimus esse fidem, ut : *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est*.⁹ Qui enim nescit quid, cur et qualiter credendum est, consequenter nec credere potest. Non est tamen in intellectu, ut : *Nisi credideritis non intelligetis*.¹⁰

L 91^v_bC 76^xW 160^v

Amplius. In aliqua fidei parte quam recte credimus quia est, possibile est ex latere latere^k quod^l non recte credere possumus^m quia non est. Eiusmodi fuerunt qui credebant resurrectionem que vere erit, et a latere conubium carnis quod nullum ibi / erit, et dictum est: *Erratis nescientes Scripturas neque virtutem Dei*.¹¹

T 149^v_b

Unde videtur, quia si credimus quod falsum est, credimus quod non est fidei, et habetur fides unde non est fides. Constat apud me sic,ⁿ si dividis fidem. Sequestra igitur fidem que non errat / ab ea que errat, et insere diffinitioni inspirata, et stet ita: "Fides est in absentia sensus et intellectus inspirata / certitudinis assensio".

V 81^r_aD 115^r

Spiritus enim veritatis in quo fides tribuitur, in veritatem non in falsitatem inducit, ut : *Qui scientiam habet*

---

j) *apparentum / apparentium* W.

k) latere latere A, L / latere latere D, W / latere latere B, BR, C, T, V.

l) quod / quando C.

m) possumus / possimus A.

n) sed / sic L.

---

6) Rom. X, 17.

7) Ioan. XX, 29.

8) Hebr. XI, 1.

9) Deut. VI, 4.

10) Cf. Matt. XII, 10 ss et S. August. : *De Trin.* XII, 15, 24; *In Ioan.* XXXIX, 6; *Sermo*, 118, I, 1; *De mag.* XI, 17 : "Credo ut intelligam".

11) Matt. XXII, 29.

95 *vocis*,¹² ut : *Qui aufert se a cogitationibus que sunt sine intellectu*.¹³

Capitulum autem / super ea que dicuntur: Per assensum aufertur contradictio, / dubietas per certitudinem, experientia^o exterior per absentiam sensus, noticia interior per
100 intellectus absentiam, error per inspirationem.

B 123^rA 94^v

VIII. De duplici efficientia^a fidei.^b/

L 92^r_a

Efficientia fidei comparabilis est medicine, corruptiones curanti et conservanti sanitatem. Sic fides efficientia duplici labem viciorum adurit, virtutibus obsequitur ad custodiam. / Ut : Scutum fidei assumite, in quo possitis omnia iacula diaboli ignea^c extinguere¹. / Et: Si volueritis/et audieritis^d , bona terre comedetis².

T 149^v
BR 109^r
(107^r)
W 161^r

Extinctio iaculorum, mortificatio est viciorum; bona terre, dona virtutum. Sicut ordine converso : Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te³. Que potestas ea forsitan pingitur similitudine, qua promittitur arbor morus eradicari et explantari in mare,⁴ ad imperium fidei, et mons similiter de loco suo transponi in mare.⁵

---

o) experientia / experitia A.

---

12) Sap.I,7.

13) Sap.I,5.

VII,viii

a) efficientia / essentia D.

b) Titre om.W.

c) ignea / ignita A,V.

d) me add.A.

---

1) Eph.VI,16.

2) Isai.I,19.

3) Cant.IV,7.

4) Luc.XVII,6.

5) Matt.XXI,21.

Eradicatio mori, expulsio est viciorum. Translatio montis, distributio virtutum. Expositus est intellectus, sed necdum
 15 *ratio ad approbationem illuxit. Ut igitur typicos intellectus de cavernulis educamus ad lucem, signemus compendio dictionis, quid signent morus, mons et mare.*

IX. Ratio et exempla prime efficientie.^a

Morus et in cortice et in fructu et in foliis pulcherri-
marum rerum / famulatur^b imagi/nibus. Cortex coctus aquis,
lumbricos eicit. Folia iniecta serpentibus, perimere dicun-
tur^c eos. Trita et imposita, sanant ea que combusta sunt ig-
 5 *ni. Fructus valet ad dolorem / gutturis et faucium. Re/frigeratus aquis, sitim aufert^d incensionemque caloris extinguit. Preterea fructus albet in flore, rubeam formatus transit in speciem, atri coloris maturus amicitur effigie. Arbor hec Christus est, radicans in terra viventium et in sinu*
 10 *paterno, sicut et ait : Ego in Patre,¹ et rursum ad Patrem : Ego in te,² et³ in cruce : In manus tuas commendo spiritum meum,³ et in psalmo : In te confirmatus sum ex utero.⁴ Unde non ait : Dicens arbori moro, sed adiecit huic,⁵ se nominans pro nomine. Qui albet, rubet, nigrescit; / genitus, factus,*
 15 *passus; a Patre, ex muliere, in cruce.*

T 149^v
v 81^r_b

A 94^v_b
L 92^r_b

D 115^v

Flos enim candor est lucis eterne, sicut rubor / significatio humanitatis as/sumpte, et nigredo contemptibilitas

C 76^v
W 161^v

VII, ix

- a) Titre om.W.
- b) famulatur / famulantur A.
- c) perimere dicuntur / dicuntur perimere A.
- d) sitim aufert / aufert sitim A.
- e) rursum add.L.

- 1) Ioan.X,38.
- 2) Ioan.XVII,21.
- 3) Luc.XXIII,46 (Ps.XXXI,6).
- 4) Ps.LXX,6.
- 5) Luc.XVII,6.

- turpis/sime pene.⁶ Ibi tamen maturuit^f et factus est dulcior
ad escam super mel et favum. Ibidem valet ad dolorem guttu-
ris / et faucium, auferens impuritatem a cogitatione, a lo-
cutione lasciviam. Nam ista in illis figurari docemur : Ex
veritate^g meditabitur guttur meum,⁷ nec in faucibus meis
stulticia personabit.⁸ Rursum refrigeratus aquis sapientie
sive compunctionis, sitim temperat vanitatis,^h incensio-
nemque ire calentis extinguit.ⁱ
- Lumbrici* etiam, id est vermes oblongi,^j sic dicti quoniam
nascuntur in lumbis, et ob id viciose titillationis signifi-
cativi, per corticem coctu aquis eiciuntur.
- Cortex* aut^k id quod exterius et vilius eius videtur / ac-
cipitur, sicut alape, sputa, passio, aut caro ipsa in qua
hec ipsa perfecta sunt. Que cuncta salutis eterne ferentia
rationem, efficaci interiora nostra virtute / purificant, si
aqua coquantur, id est / si altissimum celestis sapientie
consilium digne et re/verenter in eis exquiritur, et si caro
ipsa de / viventibus et calentibus aquis Spiritus Sancti
concepta devota fide suscipitur : *Quod enim in ea natum est,
de Spiritu Sancto est,*⁹ ideoque^l adorandum est scabellum pe-
dum eius^m quoniam sanctum est.¹⁰
- Folia*, id est verba spiritalia et umbram facientia refri-
gerantem,ⁿ serpentes suggestiones videlicet terrenas, aut
prudentiam carnis interimunt. Sanant insuper ea que combusta
sunt igne, cum quicquid superbia sive libido peste corrumpit^o

f) maturuit / maturavit L / maturivit D.

g) veritate / veritatem B, BR, D, L, T.

h) vanitatis / suavitatis L.

i) extinguit / refrigerat L.

j) oblongi / oblongi D. / oblongi A.

k) aut / autem A, V.

l) ideoque / ideo A.

m) pedum eius / sanctum ei suscr. BR.

n) facientia refrigerantem / ...refrigerantes L /
refrigerantem facientia BR.

o) corrumpit / corrumpit V, W.

6) Sur morus, cf. Raban. Maur. De univ., L. XXII, cap. VI, PL CXI,
c. 513; S. Hildeg. Pl CXC VII, 1225; Hugo de S. V., PL CLXXVII, 113.
7) Prov. VIII, 7.
8) Iob. VI, 30.
9) Matt. I, 20.
10) Ps. XCVIII, 5.

edaci, tritis foliis, id est meditatione^p subtili et studio
 45 ad primam curatur integritatem. Unde Iheronimus : *Ama scientiam Scripturarum et carnis vicia non amabis.*¹¹

Ignis in eo quod superiora petit, typus est / superbie, w 162^r
 ut : Superbia eorum ascendit semper,^{q12} et in eo quod sub-
 iectam vorat materiam, forma libidinis, ut: Ignis est usque
 50 ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina.¹³

Et quia sic est preparatio istius mori, in fructu, in cor-
 tice, in foliis, ideo in / eius explantatione^r primam fidei T 150^v
 virtutem experior si dico, et dico in fide, nichil hesitans:
*Eradicare et explantare in mare.*¹⁴ *Emitte, Domine, sapien-*
 55 *tiam / de sede magnitudinis^s tue,*¹⁵ et facta est eradictio L 92^v_b
mori. Ut: Mecum sit et mecum laboret,^{t16} et facta est^u trans-
 plantatio in mare. Cor meum velut mare, instabile et inscru-
 tabile, et undosum cogitationibus quarum non est numerus. / D 116^r

X. Ratio et exempla secunde.^a

Requiro et alteram fidei virtutem qua virtus acquiritur A 95^r_b
 et custoditur adquisita. / Dicam igitur et monti tollere¹ et/ B 124^r

-
- p) meditatione / medicamine L.
 q) semper om.W.
 r) explantatione (-t- suscr.B.) / explanatione L,V,W /
 explanacione C.
 s) magnitudinis / maiestatis A.
 t) laboret / laborat T.
 u) est om.T.
-

- 11) Hier.Ep.CXXV, PL, XII, 939, c.1078.
 12) Ps.LXXIII, 23.
 13) Iob.XXXI, 12.
 14) Luc.XVII, 6.
 15) Sap.IX, 10.
 16) ib.
-

VII, x

- a) Titre om.W.
-

- 1) Matt.XVII, 19.

mittere in mare.² Non tamen omni, quia non ex omni monte
 salus. Sed huic, sicut et huic moro.³ Similiter enim dictum
 5 est : Dicetis monti huic, sicut et huic moro.^{b4} Illuminas^c
 tu mirabiliter a montibus eternis⁵. Incurvati sunt autem
 colles mundi,^d ab itineribus eternitatis eius.⁶ Montes Gel-
 boe nec ros nec pluvia veniant super vos, nec sint agri ves-
 tri pri/mitiarum, quia / ibi abiectus est clipeus fortium,⁷
 10 et : Ceciderunt fortes in bello, et perierunt arma bellica.⁸
 Omnes montes qui in circuitu eius⁹ estis.⁹ Visitet Domi-
 nus.¹⁰ A Gelboe transeat.¹¹ Montes Israel ramos vestros ex-
 pandite,¹² et florete et fructus facite.¹³ Ecce iste ve-
 niet^f saliens in montibus, transiliens colles.¹⁴ Super vos
 15 ab ore Verbi, nove legis tradetur editio^g: Suscipientibus
 montibus^h pacem, populo et collibus iusticiam.¹⁵ Qui est:
 Pax nostra / faciens utraque unum.¹⁶ Ipse est iusticia,
 factus nobis a Deo sapientia et iusticia.¹⁷

v 81^v_b
 T 150^v_b

w 162^v

Idem et mons et collis, mons quoniam verbum, collis quo-
 20 niam caro. Et mons factus est collis, / et: Verbum factum est

c 77^x

b) Similiter enim dictum est ... huic moro om.A.

c) Illuminas / illuminans A,BR (= Vulgata).

d) mundi / nundi A / mondi BR.

e) estis / sunt L.

f) veniet / venit A.

g) editio / edificatio L.

h) montibus monte V.

i) A Deo sapientia et iusticia / sapientia et iusticia a Deo A.

2) Luc.XVII,6 (cf.supra, cap.ix,1.13).

3) ib.

4) ib.

5) Ps.LXXV,5.

6) Hab.III,6.

7) II Reg.I,21.

8) II Reg.I,27.

9) Ps.CXXIV,2.

10) Isai.XXVI,21.

11) I Reg.XXVIII,4.

12) Ezech.XXXVI,8.

13) Eccl.I.XXXIX,19 et Luc.III,8.

14) Cant.II,8.

15) Ps.LXXI,3.

16) Eph.II,14.

17) I Cor.I,30.

25 caro, et habitavit in nobis,¹⁸ et sic missus est in mare,¹⁹
 ut : Exivi a Patre et veni in / mundum.²⁰ Ubi sicut fugi-
 tivus Ionas^j equoreo glutitus a ceto,²¹ sic Iste sitibundus
 super crucem potatus aceto,²² exclamat : Veni, inquit, in
 altitudinem maris / et tempestas maris^k demersit me.²³ Sed
 30 quero nomen montis, sicut novi / et arboris: Vadam igitur ad
 montem myrrae et ad collem^l thuris,²⁴ et dicam ei ut veniat
 in mare meum.²⁵ Ei, inquam, non eis, quia qui mons ipse col-
 lis, et e converso.

BR 110^r
 (108^r)
 T 151^r

Myrra calefacit, clarificat vocem, carnem mortuam a cor-
 35 ruptione custodit. Calor fervor est dilectionis, ut : Spi-
 ritu ferventes,²⁶ et quia : Amore langueo.²⁷

A 95^v

Claritas vocis puritas est confessionis, et benedictionis
 divine laudatio, ut^m: Vox exultationis et salutisⁿ in taber-
 naculis iustorum.²⁸ Et: Fac me audire vocem tuam,²⁹ vox enim
 40 tua dulcis.³⁰

Caro mortua est caro sanctorum, ut : Mortui enim estis.³¹
 Que custoditur a corruptione,³² perseverans in castitate.^o

---

j) Ionas / Iona L.

k) maris om.A.

l) collem / colles A.

m) ut / et T.

n) salutis / confessionis A,V.

o) castitate / caritate T.

---

18) Ioan.I,14.

19) Apoc.VIII,8.

20) Ioan.XVI,28.

21) Cf.Ion.II,1.

22) Matt.XXVII,48;Marc.XV,36;Ioan.XIX,29.

23) Ps.LXVIII,3.

24) Cant.IV,6.

25) Cf.Matt.XXI,21;Marc.XI,28 (Cf.supra).

26) Rom.XII,11.

27) Cant.II,5. Pour myrrha et thus, cf.Raban.Maur.PL CXI,523-526,
 S.Hildeg.PL, CXCVII, 1196-1197; Is. PL LXXX,621.

28) Ps.XLI,5 et Ps.CXVII,15.

29) Cant.VIII,13.

30) Cant.II,14.

31) Allusion probable à Apoc.XIV,13: "...beati mortui
 qui in Domino moriuntur".

32) Cf.Act.XIII,35.

Thus calefacit, clarificat visum, memoriam roborat, odoriferum est per se, magis crematum igne. Exposuimus quid sit
45 calefieri.^p

Claritas visus et simplicitas est intensio, ut : Si oculus tuus simplex fuerit,³³ et munditia cordis, ut : Beati mun/do corde, / quoniam ipsi Deum videbunt.³⁴ Roboratio memorie est^q: Domine, memorabor iusticie tue so/lius,³⁵ et^r:
50 Confitemini memorie sanctitatis eius,³⁶ et : Si oblitus fuero tui Ierusalem, oblivioni detur dextera mea.³⁷

v 82^r_a
D 116^v
T 151^r_b

Odor est virtutis opinio, ut: In odore un/quentorum / tuorum curremus³⁸ et: Christi bonus/ odor sumus Deo³⁹ et: Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris,⁴⁰ et^t : Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.⁴¹ Qui et cuiusmodi odor flammis iniectus Spiritus Sancti quo magis aduritur, magis odoris sui emittit odorem, et in subtiliorem extenuatus naturam, liquidi aeris excelsa conscendit.

B 124^v
W 163^r
L 93^r_b

Sed hec omnia brevius explicemus et plicemus in unum :
60 Quia fructus mori, cortex et folia obviant invalidudinibus et nocituris, per hoc in eis expulsio viciorum, et prima efficientia fidei. Quia myrra et thus, nature bonis et ad diversas potentias auxiliantur, per hoc in eis distributio virtutum, et altera / efficientia fidei.

A 95^v_b

-
- p) calefieri / caleferi A.
q) ut add. L.
r) et om. T.
s) curremus / currimus B, T.
t) et om. B, BR, T.
-

- 33) Matt. VI, 22; Luc. XI, 34.
34) Matt. V, 8.
35) Ps. LXX, 16.
36) Ps. XXIX, 5.
37) Ps. CXXXVI, 5.
38) Cant. I, 3.
39) II Cor. II, 15.
40) Cant. IV, 11.
41) Ps. CXL, 2.

XI. De duabus partibus fidei et que sit prior et^a que potior.^b

Una pars fidei est *mysterium deitatis*, altera *opus bonitatis* eius. Dignior quidem est pars illa cognitione, / sed T 151^v
non prior ista, ista prior cognitione, sed priore inferior.

Mysterium deitatis cognitio est illius in sui natura.

- 5 *Opus bonitatis*, cognitio eiusdem in creatura. Quod notum est Dei,^c hoc est^d deitatis^e *mysterium*. Quod notum est operum eius, hoc est bonitatis opus. Sed ante fide mediante cognoscitur opus, post opifex ab opere. Quemadmodum mores unius et qualitas^f nature alterius ingrediuntur noticiam familiaritate convictus^g studiorumque sollerti consideratione, sic pietate fidei et acumine ingenii, *invisibilia deitatis* per ea
10 que facta / sunt intellecta conspiciuntur.¹

- Et rursum uti sol ad / se videndum accessum nostris^h preparat luminibus / aerem quemⁱ lucis sue clarificat munere,
15 sic deitas per quedam vestigia cognitionis prius deprehenditur in arte, post per illam in se.^j Est igitur fides recta recte sentire de Natura que superat omnem naturam et sen/sum W 163^v
et recte sentire de operibus eius.

L 93^v_a
V 82^r_b
BR 110^v
(108^v)

VII,x1

- a) et om.D.
b) potior / posterior A. - Titre om.W.
c) est Dei / Dei est A.
d) est om.T.
e) deitatis / deitas BR.
f) unius et qualitas / et qualitas unius A.
g) convictus / coniunctus A,D.
h) nostris / nostri L.
i) aerem quem / aeremque A.
j) per illam in se / in seipsa per illam L.

1) Rom.I,20.

XII. De regula et distinctione^a prime partis fidei.^b/T 151^v_b

Cuius^c fidei regula et institutio querenda est^d in Scripturis quas divinis editas oraculis et maiestas earum^e et dictorum adimpletio satis superque significat. Ibi et quid sit Deus, et quid de illo ad unitatem, / quid ad distinctionem, quid ad operationem sit accipiendum, vere describitur et varie. Non enim voluntate/ humana allata est^f/ aliquando prophetia, sed Spiritu Sancto locuti sunt sancti Dei homines.¹ Audiam^g igitur quid loquatur Dominus Deus, quoniam loquetur et quid sit, et quid de illo ad unitatem, quid de reliquis quoque duobus sentiendum sit. Spiritus est Deus et eos qui adorant eum^h in spiritu et veritate oportet adorare.² Ubi meliore et alteriore fortasse salvo intellectu / michi videtur insinuata et diffinitio, et unitas, et distinctio.

Diffinitio in eo quod Spiritus est. Unitas in eo quod Spiritus est Deus, et non "Spiritus dii".¹ Distinctio in triplici appellatione : Patris et Spiritus et Veritatis. Si corporea natura aut aliquid simile patiens cor/poribus deitas esset, non diceret / Deus : Spiritus est Deus.³

Rursum si multi dii essent, non diceret Spiritus est^j Deus, sed: "Spiritus sunt dii". Iterum, si deesset^k distinctio, non

D 117^rC 77^vA 96^rB 125^rL 93^v_bT 152^r

VII,xii

- a) distinctione / distributione C.
- b) Titre om.W.
- c) Cuius / Huius T.
- d) querenda est / est querenda V.
- e) earum / eorum L.
- f) est om.BR.
- g) Audiam / Audiant W.
- h) eum om.A.
- i) et non Spiritus dii / non dii T.
- j) Spiritus est Deus / om.B, BR, L, T.
- k) deesset / esset V.

1) II Pet.I, 21.

2) Ioan.IV, 24.

3) ib.

- diceret Veritas¹ : *In Spiritu et veritate oportet adorare.*⁴
 Et vide si quomodo fas sit^m intelligi per pronomen *Eum* distinctive *Patrem*, quia dixerat de illoⁿ *Filius* : *Nam et Pater*
 25 *tales querit qui adorent eum.*⁵ Non quod non sit adorandus et
Filius qui Veritas est et illuminat ad veritatem, et Spiritus
 qui dilectio est et accendit ad dilectionem, propter
 quod dixit Filius de Spiritu et de Se : *In / spiritu et in*^o v 82^v_a
*veritate.*⁶ Sine veritate enim insipienter adoramus, et di-
 30 citur : *Nescitis quid petatis.*⁷ Sine spiritu vero / impie, w 164^r
 et dicitur : *Populus hic labiis*^q *me honorat, cor autem eorum*
*longe est a me.*⁸ Quare sub forma fidei, orationes sollemp-
 nes ecclesiastica institutio quas fundit ad Patrem, termi-
 nat : *In veritate et in*^r *spiritu, notificans veritatem in*
 35 *Filio di/cendo : Per Dominum nostrum Ihesum Christum Filium* A 96^r_b
*tuum,*⁹ spiritum autem apertissime nominans dicendo : *In uni-*
*tate Spiritus Sancti.*¹⁰ Simul et liberi^s arbitrii presumptio
 fallax proscribitur. Si enim eos qui adorant eum *in spiritu*
 et *veritate oportet adorare,*¹¹ nichil a nobis, / sed ab eo T 152^r_b
 40 quem adoramus, sperare debemus : *Nam et Pater tales querit*
*qui adorent eum,*¹² id est qui totos et ex toto se ei subi-
 ciant. Et si tales querit, non tales respuit et repellit. Et
*dimisi, inquit, eos secundum desideria cordis eorum,*¹³ in

-
- 1) Deus add.L.
 m) fas sit / sit fas A.
 n) illo / eo L.
 o) in om.B,L.
 p) oportet(t) adorare L.
 q) labiis om.BR.
 r) in om. A,L.
 s) liberi / liberi A.
-

- 4) Ioan.IV,24.
 5) Ioan.IV,23.
 6) Ioan.IV,24.
 7) Matt.XX,22; Marc.X,38.
 8) Matt.XV,8; Marc.VII,6 (Isai.XXIX,13).
 9) Canon de la messe : prière sur les offrandes.
 10) ib.in fine.
 11) Ioan.IV,24.
 12) Ioan.IV,23.
 13) Ps.LXXX,13.

quo spiritus malus contra Spiritum Dei, sicut: Non est / L 94^r
 45 creditus cum Deo Spiritus eius.¹⁴ Ibunt in adinventionibus
 suis,¹⁵ in quo error contra veritatem.

XIII. De regula^a et exemplis secunde partis.^b

Opus quoque bonitatis bonis cunctis operibus ammirabilius
 in eadem / hac sententia adoro et video. Audio : Nam et Pa- D 117^v
 ter tales^c querit^{d1} et audiui : "Quoniam quos / Pater querit BR 111^r
 per Filium querit", sicut dragmam per lucernam,² sicut ovem (109^r)
 5 erroneam³ per pastorem, ut quesiti et inventi sint dragma
 per signaculum sapientie in veritate, sicut^e et ovis per
 simplicitatem bone voluntatis in Spiritu.
 Nam et Pater tales querit⁴ et taliter et Filius quos in-
 venerit⁵ tradit regnum Deo et Patri et erit ovile ovium^f et
 10 pastor unus⁶ et dragma una,⁷ et una ovis,⁸ et columba una.⁹
 Deus autem rex noster⁹ / ante secula operatus est^h in fine T 152^v

---

14) Ps.LXXXVII,8.

15) Ps.LXXX,13.

VII,xiii

- a) regula / regulis V.
  - b) Titre om.W.
  - c) tales om.BR.
  - d) qui adorent eum add.A.
  - e) sicut om.A / sint C.
  - f) ovium exp.; unum suscr.BR.
  - g) est om.V.
  - h) est om.V.
-

- 1) Ioan.IV,23.
- 2) Cf.Luc.XV,8.
- 3) Cf.Matt.XVIII,12-14; Luc.XV,4-5.
- 4) Ioan.IV,23.
- 5) Cf.Luc.XII,35ss
- 6) Ioan.X,16.
- 7) Luc.XV,8.
- 8) Matt.XVIII,12-14; Luc.XV,4-5.
- 9) Cant.VI,8.

- temporum salutem istam in medio terre,¹⁰ cum : Veritas de terra orta est,¹¹ hoc est cum : "Veritas terra / facta est".
 Quod enim natum est de Spiritu, spiritus est.¹² Et quod
 15 natum / est de terra, / terra est.¹³ Hoc re vera, hoc, inquam, est magnum pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne, vivificatum^j est in Spiritu, apparuit angelis, predicatum est in mundo, assumptum est in gloria.¹⁴ Unde Filium hominis¹⁵ et Dei Filium,¹⁶ Filius hominis et Dei, Deus homo
 20 proponens ad salutem et fidem. Sicut Moyses, inquit, exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in Ipsum non pereat, sed habeat vitam eternam.¹⁷ Ac deinceps : Sic Deus dilexit mundum, ut Unigenitum suum daret, / ut / omnis qui credit in Ipsum non
 25 pereat, sed habeat vitam eternam.¹⁸ Quem^k prius Filium hominis, consequenter Unigenitum Dei significat, et ad fidem utriusque premium unum, vitam promittit eternam. Quodque^l prius Filium hominis, Dei deinde^m nominavit, innuit per carnem perveniri ad verbum,¹⁹ et prius esse bonitatis opus dei-
 30 tatis mysterio.
- Bonitatis /autem excellentissimumⁿ opus incarnationis accipito sacramentum, sicut et Unigenitus enarravit:²⁰ Sic, inquam, id est tam magnifice, tam perfecte, tam ineffabi-

B 125^vv 82^v_b
A 96^vL 94^r_b
C 78^rT 152^v_b

i) est om.W.

j) vivificatum / iustificatum A.

k) Quem / Que L.

l) Quodque / Quod C.

m) deinde / deinceps L.

n) excellentissimum / excellentissum A.

10) Ps.LXXIII,12.

11) Ps.LXXXIV,12.

12) Ioan.III,6.

13) Ioan.III,31.

14) I Tim.III,16.

15) Ioan.III,13-14.

16) Ioan.III,17,18.

17) Ioan.III,13-15, 16.

18) Ioan.III,16.

19) Cf.Ioan.I,14.

20) Ioan.I,18.

liter, tam mirabiliter,^o tam dignanter, tam singulariter
 35 *Deus dilexit mundum, ut Unigenitum suum daret.*²¹ Utique ad
 convivendum et ad convescendum, ad videndum et colloquendum,
 novissime ad illudendum et flagellandum^p et crucifigendum.
*Sic Deus dilexit mundum,*²² *sic Filio, quem dilexit, remu-*
neravit mundum quem dilexit.

XIV. Item alia exempla ad approbationem^a ipsarum par-
 tium.^{b/}

A 98vb

Quas duas fidei partes^c tetigit Apostolus : *Credere, in-*
quiens, oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirenti-
*bus se remunerator sit.*¹

5 *Quia est re/fertur ad essentiam, hoc est ad deitatis mys-*
terium. Quia remunerator est respicit ad gratiam, hoc est
ad bonitatis opus. Et non dixit: "Quia creator ac / factor
est, quod suum eius / est", sed quia^d est, quod commune vi-
detur omnium nec "tamen est" nec "suum videtur eius et tamen
est". Simul in sic descriptis partibus fidei et scientia
 10 *crescit ad eruditionem, et virtus fervet ad devotionem. /*

D 118^r

W 165^r

T 153^r

L 94va

Quia est^e spectat ad scientiam; quia remunerator est ad
virtutem. In quia est acuitur intellectus ad inquirendum, in
quia remunerator est excitatur voluntas^f ad diligendum^g.

---

o) mirabiliter / miserabiliter BR.

p) illudendum et flagellandum /
 flagellandum et illudendum L.

---

21) Ioan.III,16.

22) *ib.*

VII,xiv

a) approbationem / probationem A.

b) Titre om.W.

c) partes / partem BR.

d) quia / quod L.

e) Quia est / Quia quia est B,BR,T.

f) voluntas / volunta BR.

g) diligendum / intelligendum BR.

---

1) Hebr.XI,6.

Altissime disquisitionis^h eget illu/minatione scire que sit
 15 et qualis essentia, que sola proprie est et sola non existentia ex non existentibus fecit existere.

BR 111^v
 (109^v)

Denique in specu/latione naturalium questionum queritur
 an sit, quid sit, quale sit, et ideo quia est respicit ad
 scientiam. Deinde quoniam omnibus usus est diligere munera,
 20 sequi retributiones et ad incrementa rerum et opesⁱ opulentiores,
 commodis superaddere commodiora, ideo quia^j remunerator est
 flectitur ad virtutem. Virtus summa et conatus ingens humanas
 superans vires, quod oculo offertur et manui, spernere pro spe.
 / Spes enim non videtur.

B 126^r

25 Sic fides ex parte una in scientia consistit, tanquam sine
 qua nec incipere potest ex parte altera in virtute, ceu sine
 / qua promereri non potest. Ex scientia sumit sibi^k principium
 ad essentiam, ex virtute meritum conquirat ad gloriam.

T 153^r_b

A 97^r

XV. Alia rursum ad earundem partium manifestationem.^a

Moysi quoque easdem partes fidei apparens Dominus in rubo
 designavit sic : Ego sum Deus Abraham, Deus Ysaac et Deus
 Iacob.¹ Et cum Moyses ex persona Hebreorum quesisset nomen
 eius, audivit divinum responsum : Ego sum qui sum. Sic dices
 5 filiis Israel : Qui est, misit me ad vos.² In triplici / ap-

L 94^v_b

---

h) disquisitionis / disquisitionis A /
 inquisitionis L.

i) opes / opus C.

j) ideo quia / ideoque BR.

k) sibi / ibi A.

VII,xv

a) Titre om.W.

---

1) Exod.III,5.

2) Exod.III,14.

- pellatione patrum suscitabatur pietas ad cultum, voluntas tangebatur ad dilectionem, filialis affectus paternam ad emulationem erigebatur. Quasi : "Ad quos linea clari sanguinis / perhennes invidiose memorie transmittit titulos, color etiam integritas vite, et eiusdem fidei coheres devotio notificet / esse cognatos.^b Genus et fides respondeant alterutrum, nec degenerent mores ubi natales irrutilant".
 10 *Deus Abraham,^c Deus Ysaac,^d Deus Iacob misit me ad vos.³*
 Quasi : "Cui detulit tantorum patrum auctoritas et re/ligio,
 15 *vos quoque sicut boni emulatores⁴ humiliamini et servite, et liberabit^e vos de fornace ferrea,⁵ exilium solvens servitutis indigne".*
- Rursum quoniam nomen ad noticiam pertinet : *Ego, inquit, sum^f qui sum. Sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad*
 20 *vos.⁶ Quasi : "Inde michi singulariter attituitur nomen, quod omnibus commune videtur, et diffinitive nullius est, sed meum michi est". / Solus sum qui sum,⁷ qui solus non mutator,⁸ et / a me ipso sum, quod sum, cetera quasi non sint, sic sunt coram me, et quasi nichilum et inane reputata sunt*
 25 *michi.⁹ Vacate et videte,¹⁰ quid est : Qui est, misit me ad vos¹¹ et: Ego sum qui sum.¹² Sic hoc sensu Ego sum, et Qui est¹³ iungitur ad Credere quia est,¹⁴ et Ego sum Deus patrum*

-
- b) cognatos / cognitos BR.
 c) et add.BR.
 d) et add.BR.
 e) liberabit / liberavit C.
 f) *Ego, inquit, sum / Ego sum, inquit W/*
-

- 3) *Exod. III, 5.*
 4) *I Pet. III, 13.*
 5) *Deut. IV, 20; Ier. XI, 4.*
 6) *Exod. III, 14.*
 7) *Deut. XXXII, 39.*
 8) *Mal. III, 6.*
 9) *Isai. XL, 17.*
 10) *Ps. XLV, 11.*
 11) *Exod. III, 14.*
 12) *ib.*
 13) *Exod. III, 14.*
 14) *Hebr. XI, 6.*

vestrorum, Deus / Abraham, / Deus Ysaac et Deus Iacob¹⁵ copu-
 30 latur ad Quia remunerator est .¹⁶

XVI. Quibus ex causis fides vel oritur vel crescit.^a/

L 95^r_a

Due res sunt ex quibus fides oritur solis, sed^b non so-
 lum. Non solum quidem, quia etiam crescit ex eisdem. / Solis
 autem, quia non oritur aliunde. Similiter due res sunt ex
 quibus fides solum crescit, sed non solis. Non solis quidem,
 5 quia crescit et aliunde. Solum autem, quia non etiam oritur
 ex eisdem.

BR 112^r
 (110^r)

Oritur et crescit ex revelatione, ex^c contestatione.
 Crescit et non oritur studio virtutis,^d conflictu temptatio-
 nis. Cres/cit hinc et inde, sed differenter, et dicemus de
 10 singulis qualiter de primis primum, post de ceteris ordine
 suo.

W 166^r

XVII. Quibus modis revelatio operetur et de
 duabus speciebus revelationis.^a/

V 83^v_a

Revelatio duplici efficatia vel efficientia^b interioribus
 creature rationalis illabatur, hoc est eruditione et inspi-
 ratione.

15) Exod. III, 5.

16) Hebr. XI, 6.

VII, xvi

- a) Quibus ex causis ...crescit / Quibus modis revelatio
 operetur et de duabus speciebus revelationis C
 (=titre du ch. xvii). - Titre om.W.
- b) sed / et L.
- c) ex / et L.
- d) virtutis / veritatis L.

VII, xvii

- a) Quibus modis...revelationis / Quibus ex causis
 ...crescit C.(=titre du ch. xvi, cf. supra, xvi, a).
- b) efficatia vel efficientia /
 efficientia vel efficatia L.

- Ea rationi^c irradiat sensum aperiens ad intelligentias
 5 occultorum, hec voluntati serenius eblanditur calefaciens ad
 appetitum eternorum. Utraque efficientia / revelatio est, sed T 154^r
 de ea videtur apertius, de hac minus, sed a minus videntibus.
 Nam ab apertius non de hac minus quam de ea,^d GREGORIUS:
 Que sunt que nota fieri vo/luit^e Dominus servis suis, ut A 97^v
 10 efficeret eos amicos suos, nisi gaudia interne caritatis,
 nisi illa festa superne patrie, que nostris cotidie mentibus
 per aspirationem sui amoris imprimit? Dum enim audita su-
 perna^f celestia ama/mus, amata iam novimus, quia amor ipse^g A 119^r_b
 noticia est.¹
 15 Amor, inquit, ipse noticia est. Non ait: / "producit ad
 noticiam quod tamen verum est", sed: est quod itidem verum
 est.
 Namque neque Veritas dixit: Vos autem dixi amicos,²
 "quia meum vobis amorem impressi", sed: quia que audivi^h
 20 nota feci vobis.³ Et totum hoc per hoc, quia amor ipse per
 aspirationem impressus noticia est, et per hoc species
 revelationis est. Nobis, inquit Apostolus, revelavit Deus
 per Spiritum suum.⁴ Nobis, inquit, quasi solis, et per^j
 Spiritum suum quasi singulariter. Quasi: "Non aliis, neque

-
- c) rationi / ratio A.
 d) ea / illa L.
 e) fieri voluit / voluit fieri A.
 f) superna om.A.
 g) amor ipse / ipse amor A.
 h) a Patre meo add.L.
 i) suum / sanctum BR.
 j) per om. A.

-
- 1) S.Gregorius, *Hom.inEvang.* Liber II, *Hom.* XXVIII, PL LXXVI,
 cap. 1562, c.1206-1207.
 2) Ioan.XV,15.
 3) ib.
 4) I. Cor.II,10.

- 25 sic". / Idem tamen Deus per Spiritum eundem invisibilia sua
 revelavit multis, sed non eodem modo, quia eruditione tantum
 occultorum^k non etiam quod maius est dilectione eternorum,
 ut : *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum*,⁵ qui uti-
 que Spiritus et Veritatis^l est, et in veritatem inducit, si
 30 non omnes, / omnem tamen. T 154^r
W 166^v
- Mel cum sumitur^m ipsum, se ipsum revelat, quale sit et
 cuius saporis. Sol igneos radiorum splendores emittit, simul
 et ad se videndum, et ad qualis et cuiusⁿ nature sit notifi-
 can/dum. Et hoc semper scitur dum sentitur etiam quando non
 35 videtur. Et totum hoc verissimum est, et receptibile, quo-
 niam et experientia notificat naturam, et diffinitionem sci-
 entia. / B 127^r
v 83^v
A 94^v
T 154^v
L 95^v
BR 112^v
(110^v)
- Simili modo eloquium Domini lucidum legitur et ignitum,
 il/luminans et inflammans, sicut testati sunt experti duo ex
 40 discipulis euntes in Emaus^o : *Nonne cor nostrum ardens erat*
in nobis,^p dum loqueretur nobis in via, et aperiret nobis
Scripturas?⁶ Loquente uno et Scripturas aperiente, ardebant
 corda duorum. / Et non dixerunt : "Nonne intelligebamus dum
 loqueretur", / sed : *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis*,
 45 *dum loqueretur et aperiret nobis*^q / *Scripturas*,⁷ quia sicut
amor noticia est,⁸ sic noticia talis etiam amor est, et illa
 ipsa interius illapsa locutio, que videtur lucida, sentitur
 et ignea et econverso. Quod quia ita est : *Accessit*^r *Ihesus*
et^s *tetigit loculum et dixit : Adolescens, / tibi dico*, c 79^r

-
- k) occultorum / oculorum T.
 l) Veritatis / Veritas A.
 m) cum sumitur / consumitur /D.
 n) cuius / cuiusque L.
 o) Emaus / Emaux A.
 p) de Ihesu add.L.
 q) nobis om.A,B,D,T,V.
 r) Accessit / accedens A,C,D,V,W
     (Accedens corr.in B).
 s) et om.A.
-

- 5) Ioan.XV,15.
 6) Luc.XXIV,32.
 7) ib.
 8) Cf.supra (GREGORIUS).

- 50 surge.⁹ Semel locutus est Ihesus, et mortuus revixit et re-
sedit.¹⁰ Eloquium Salvatoris inflammavit defunctum, et os
Altissimi inspiravit in faciem eius spiraculum vite, et fac-
tus est adolescens in animam viventem,¹¹ revixit veluti car-
bo sumens spiritum et calorem aspirante sibi verbo. Spiritus
55 enim vite erat in verbo.

Resedit etiam tanquam in forma discipuli, humiliatus et
paratus audire scientiam^t ab instituyente. Et hec duo fecit
semel loquens, quia verbum unum inspirationis et eruditionis
/ est efficax.

D 119^v

- 60 Reviviscere autem, id est inspirari, et residere, / id est
erudiri. Sed^u non omnes capiunt verbum hoc.¹² Quot/quot ca-
piunt, capiuntur. Non sic impii, non sic, ut: Sermo meus
non capit in vobis.¹⁴

T 154^v_bW 167^r

XVIII. Quibus modis eruditio fiat per revelationem.^a

Fit autem eruditio per revelationem, tum spiritualiter, ut
in mysterio visionis, tum intelligibiliter, ut in re ipsa/
cognitionis.

A 98^r

- In mysterio quidem visionis sicut prophetis et sanctis
5 Dei hominibus, quorum fides incremento plenior mysticas per
revelationes magis invalescebat, ac / magis tam ad pietatem

V 84^r_a

-
- t) scientiam / sententiam A.
u) Sed om.A.

-
- 9) Luc.VII,14.
10) ib.
11) Gen.II,7: "...factus est homo...".
12) Matt.XIX,11.
13) Ps.I,4.
14) Ioan.VIII,37.

VII,xviii

- a) ...eruditio fiat per revelationem V /
...revelatio fiat per eruditionem A,B,BR,C,D,L,T.
Titre om.W.

quam ad eruditionem. Et ut hic non hesitemus, cogitemus vi/- sionem Petri super reptilibus, et voce mystica^b macta : Et manduca,¹ et affirmabimus revelatione^c mystice eruditionis
 10 fidem eius esse monitam et munitam ad id quod nesciebat et non audebat prius.

Res ipsa cognitionis, tum institutione magisterii, ut lectionis et auditus, tum investigatione^d rationis^e conquiritur. Et hoc totum revelatione magistra, / quia nec locutio
 15 nec lectio, nec investigatio quemquam ad perfectum adducit, nisi presideat interius, qui docet hominem scientiam. Quod
 quia ita est, non est dictum de investigantibus, legentibus et audientibus : "Ipsi investigaverunt, legerunt et audierunt", sed dictum est et vere dictum^f : Deus enim illis
 20 revelavit.² Deus revelat scientiam in institutione, ut intelligat erudiendus; Deus in investigatione, ut comprehendat et diffiniat quod vult inquisitor acutus. Vox quidem vox Iacob est : Voluntas Dei fuit,^g ut quod volebam cito michi^h occurreret.³ Qua favente institutioni etⁱ investigationi,
 25 invisibilia multa etiam Dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur,⁴ tum quasi per collationem, tum quasi per coactionem.

---

b) voce mystica / vocem mysticam W.

c) revelatione / revelationem A.

d) investigatione / investigationis V.

e) rationis om.V,W.

f) est add.A,L.

g) fuit / fiat C.

h) cito michi / michi cito A.

i) institutioni et / et institutioni W.

---

1) Act.XI,7 (vision de Pierre).

2) I Cor.II,10: "Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum".

3) Gen.XXVII,20.

4) Rom.I,20.

XIX. De duabus speciebus pertinentibus ad cognitionem.^a

- Per collationem, cum nova novis, similia similibus com/-
parando, ex credibilibus non credita, / iudicio simili et
verisimili probatio/ne^b diffinimus, non modicum^c fidei muni-
mentum edificantes. Ut ad partum virginis, quod/ verm^d nas-
citur / sine semine, et quedam similiter avium. Ad resurre-
ctionem carnis quod pellicanus sanguine matris, et fenix pul-
vere suo resuscitari fertur ad vitam,¹ et quod mundus annuo
reditu quasi devicta morte novam / redivivus^d surgit in spe-
ciem. Et ad futuram nostre carnis immutationem, que sine /
necessitatum vivet obsequio, quod cameleon solo visu diver-
sas transeat in species, qui etiam solo pascitur aere.
- Rursum per coactionem cum armata probationibus multis
egreditur ratio et convincit incerta et occulta, et convin-
cit prescientiam et liberum arbitrium non esse repugnantia,
nec unum peremptorium alterius, et unum esse Deum, non plu-
res, et eundem esse summum bonum, a quo natura omnis et gra-
tia. Quod alias.
- Iungendumque quod^e quibus modis erudimur per revelationem
eisdem quoque movemur / ad virtutem, et hoc excepto secre-
tiores^f et subita potestate spiritus supervenientis, secundum
proximas et contingentes causas. Spiritus enim ubi vult
spirat, et vocem eius audis et nescis unde veniat / aut quo
vadat.²

W 167^v
A 98rb
T 155rb
BR 113^r
(111^r)
L 96ra

V 84rb
D 120^r

T 155^v

C 79^v

VII,xix

- a) cognitionem / agnitionem V. - Titre om.W.
b) probatione / probationi D.
c) modicum / iudicium BR.
d) novam redivivus / redivivam L.
e) quod om.L.
f) secretiores / secretionem L.

- 1) Cf. *Physiologus*, éd. Ch. Cahier, A. Martin, in *Mél. d'Arch. d'Hist. et de Litt.*, Paris, 1851, p. 183 (*phoenix*), p. 136ss (*pelicanus*); Rab. Maur. *De Univ. L. XXII*, PL CXI, c. 235 (*De vermibus*). Hugo de S.-V. PL CLXXVII, 74 (*De pellicani natura*)
2) Ioan. III, 8.

XX. De altera parte unde fides^a oritur et crescit
et prima divisione eius.^b

Contestatione similiter oritur fides, et crescit, tum ab effectu iusticie, tum ab indicio potentie.

- Effectus iusticie in his quos vite nobis integritas proponit ad formam, tum in virtute perpenditur cum sancti / et
5 magnifici sunt, ut : *Michi autem nimis honorificati^c sunt amici tui,^d Deus, nimis confortatus est principatus eorum,¹*
tum in / numero et genere, cum multi et diversi sunt, / ut: *Dinumerabo eos et super harenam multiplicabuntur.²* Quod in
10 unitate fidei et sancti in virtutibus et / in donis magnifici et multi numero et genere diversi conveniunt, contestatio est operationis divine et fides operantem suo cog/noscit ab opere.
- Quisque sui iudex et rerum estimator idoneus facilem dabit sententiam, et omni dignam acceptione efferet diffinitionem, si verum veri Dei testabitur / opus, quod ipse rerum
15 humanarum nativus et illectivus vincitur affectus,^f quod luxus calcatur, quod respuitur ambitio, quod colitur sobrietas, paupertas eligitur, quod denique vita ipsa non curatur, sed exponitur ab omni etate, sexu et genere, etiam
20 usque ad mortem. Que quibusque similia opus sunt Dei, fidei origo et incrementum.

A 98^vL 96^r
B 128^rW 168^rT 155^v_bv 84^v_a

VII,xx

- a) fides del.A.
b) Titre om.W.
c) *honorificati* / *honorati* BR.
d) *tui* om.A.
e) in add.L.
f) affectus / effectus W.

- 1) Ps.CXXXVIII,17.
2) *ib.*

XXI. De secunda divisione eiusdem.^a

Sunt et alia opera contestantia et ipsa Deum, miraculorum
 creantia novitate^b simul et augmentia fidem. Ut : *Hoc signum
 initiorum^c si fecit Ihesus, et crediderunt in eum discipuli
 eius.*¹ Non quod antea non, sed quia plenius tunc, et ex
 5 tunc. Et cecus a nativitate² cum gratia corporee visionis,
 lumen fidei in Dei Filium videntior factus, lucro felici re-
 portavit. Hic quidem non antea, sed tunc. De turba autem
*mul/ti crediderunt in eum,*³ *videntes signa que faciebat,*⁴
 inter/ quos fortasse erant qui/ antea non, sed tunc,^d et qui
 10 antea, sed plenius tunc.

T 156^x
 D 120^v
 A 98^b

XXII. Exempla istarum specierum.^{a/}

L 96^v a
 BR 113^v
 (111^v)

Duplicem hanc contestationem iusticie et potentie tangit
 Apostolus de fide disputans et ait : *Que, id est fides, cum
 initium accepisset enarrari per Dominum^b confirmata est in
 nobis, contestante Deo signis et portentis, quod ad poten-
 5 tiam, et variis virtutibus et^c Spiritus Sancti distribu-
 tionibus,*¹ quod ad iusticiam.

VII,xxi

- a) Titre om.W.
- b) creantia novitate / novitate creantia L.W.
- c) signum initiorum / signorum initium L.
- d) antea non, sed tunc / antea, sed non tunc L.

- 1) Ioan.II,11.
- 2) Cf.Ioan.IX,1-41.
- 3) Ioan.VII,31.
- 4) Ioan.II,23.

VII,xxii

- a) Titre om.W.
- b) Dominum / Deum A.
- c) et om.A.

- 1) Hebr.II,3-4.

Portenta^d quasi *portendentia* dicuntur, et sunt miracula que aliquid preter quod sunt significant. *Signa*, que nichil. *Virtutes* varie sunt quibus sanctitatis textitur varie/tas ut : *Fides, spes, caritas*.² *Distributiones* ad divisiones donorum, ut : *Alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum*,³ *alii sermo sapientie, alii sermo scientie*⁴ et eiusmodi.^e

W 168^v

Distinximus de revelatione divina et contestatione, quarum differentia distinguitur, in eo quod revelatio sine contestatione / operatur / et in ea, non autem contestatio sine revelatione, nec in ea, et quod contestatio nec species est ad eam, neque pars, et revelatio nec genus nec totum ad ipsam.^f Conveniunt in eo, quod ex ambabus solis oritur simul fides et crescit.

T 156^r_b
B 128^v_b
V 84^v_b

XXIII. De prima causa unde fides crescere trahit non oriri.^a

Nam ex duabus sequentibus crescere trahit, sed^b non oriri.^c Studio virtutis, fides non oritur, sed potius virtus ex fide. Ea certe ceteris bonis principatur in qua sunt cetera, ut : *Omnia opera eius in fide*.¹ Crescit tamen studio

-
- d) *Portenta* / *Portentia* A.
e) *eiusmodi* / *huiusmodi* A.
f) *ipsam* / *eam* A.
-

- 2) I Cor.XIII,13.
3) I Cor.XII,10.
4) I Cor.XII,8.
-

VII,xxiii

- a) Titre om.W.
b) sed om.L.
c) oriri / orire D,V (orire corr.in oriri B).
-

- 1) Ps.XXXII,14.

- virtutis, quia omne bonum exercitatione sui et in se crescit, / et ceteris bonis / faciliorem parat accessum, auctiores prebet et vires. Cherubin^d enim respicit alter ad^e alterum² et Seraphin alter ad alterum clamat³ et Abyssus invocatur abyssum,⁴ et Penna penne coniungitur,⁵ et Gratia accipitur pro gratia,⁶ et Qui iustus est iustificatur adhuc.⁷
- 10 Cornelio nondum in Christo renato apparuit angelus, et studium vir/tutis eius collaudans, et fidem certioorem et maiorem aperiens. Orationes, inquit, tue et elemosine acceptae sunt ante Deum.⁸ Ac deinceps : Mitte^f et accersi Simonem qui cogno/minatur Petrus, hic dicet tibi, quid te oporteat facere.⁹ Cuius quidem orationes et elemosine, si non essent in fide, non ascendissent ante Deum : Sine fide enim impossibile est placere Deo.¹⁰
- Et rursum, si fuissent^g in fide, non mitteretur Petrus ad eum fidem predicaturus^h nescienti, sacramentum ignoranti traditurus. Dicet, inquit, tibi quid te oporteat facere.¹¹ Quasi:/ "Quod nescis modo, scies autem postea". Credebat tamen cuius placebat opus, et ut crederet plenius, apparuit angelus, et missus est fidei predicatorⁱ Petrus, et credidit amplius, qui credebat prius, et au/xerunt fidem / que placuerat, que placuerant orationes et elemosine. In orationibus dilectionem Dei, in elemosinis dilectionem proximi
- L 96^v_b
A 99^r

T 156^v

C 80^r

W 169^r_a

V 85^r_a
D 121^r

-
- d) Cherubin / Cherubym V.
e) ad om.L.
f) Mitte om.A.
g) Si fuissent / Si non fuissent D.
h) fidem predicaturus / predicaturus fidem BR.
i) fidei predicator / predicator fidei A,D,V,W.

-
- 2) Exod.XXV,19.
3) Isai.VI,3.
4) Ps.XLI,8.
5) Ez.I,9.
6) Ioan.I,16.
7) Isai.LIII,11.
8) Act.X,4.
9) Act.X,5-7.
10) Hebr.XI,6.
11) Act.X,4.

constitue. Nec mirum virtutis studio, id est operibus fidei crescere fidem, quando et/ artes suis crescunt exercitiis et opifex / eruditus eruditior suo redditur ab opere.

T 156^v_b
BR 114^r
(112^r)

XXIV. De secunda causa.^a/

L 97^r_a

Conflictu temptationis crescit similiter fides. Similitudinis exem/plum sume tibi a thure, ab aromatibus, a sinapi, que a pressuris suis odorifera magis sunt sensibus, usui vividiora.^b Sic agmine temptationum fides invasa, / et duris ictibus acerrime lacessita, eruditur ab ipsis eventibus^c experiens ubi sit laqueus et quis, quid presumptio noceat et securitas, quid oratio ferat utilitatis, quid commodi subtractio virtutis et gratie. *Vasa figuli probat fornax*,^d et homines iustos temptatio tribulationis.¹ Qui non est temptatus, quid scit?² Temptavit Deus Abraham et, consummata temptatione : Nunc, inquit, cognovi,³ id est "feci te facere unde et tu expertus" et alius cognoscat eruditus, quod timeas^e Deum.⁴

A 99^r_b

B 129^r

Sic igitur revelatione et contestatione incipit fides esse, ubi non erat prius, et crescere, ubi erat prius. Studio virtutis et conflictu tempta/tionis incipit crescere ubi erat prius, sed non esse ubi non erat prius.

T 157^r

VII,xxiv

- a) Titre om.W.
- b) vividiora B,L,T / invidiora A,C,D,V,W.
- c) eventibus / euntibus A.
- d) fornax / fonax BR.
- e) timeas / timeat T.

- 1) Eccli.XXVII,6.
- 2) Eccli.XXXIV,9.
- 3) Gen.XXII,2: "Nunc cognovi quod times Deum...".
- 4) Gen.XXII,2.

XXV. Repeticio superiorum.^a

Totus premissae disputationis excursus triplici varietate distinguitur : *In substantia, in argumentis, in materia.*¹

Substantia, in duplici efficientia. Ex hac / enim et in hac sequitur, et est singularis possessio vite que nunc est et future.

W 169^v

Argumenta in causis, e quibus fides nascitur et crescit. Ex eis enim exeunt probationes fidei.

V 85^r_b

Materia, in partibus. Inde enim^b / est fides. In quorum / trium singulis, quia dualitas in distinctione dinoscitur,

L 97^r_b

10 dualitatis se fides profitetur amicam.

XXVI. De armonia dualitatis et contemplationis.^a

Vicesima quinta significatio.^b /

A 99^v

Eiusdem^c contemplatio quoque non fugitat amicitiam et contemplandum est quomodo non. Quod ut clarius indicemus, pretitulemus qualiter incedemus. Primum constituemus *descriptionem*, inde *divisionem primam*, deinde *proprietates*, novissime *divisionem secundam*. Quod cum erit dictum, / totum erit perdictum.

T 157^r_b

VII,xxv

a) Titre om.W.

b) enim est / est enim BR.

1) Cf. *supra*, les chapitres viii (*substantia*), xvi-xxiv (*argumenta*), xii-xiii et xx (*materia*).

VII,xxvi

a) et add. T.

et contemplationis om.B,L.

b) Vicesima quinta significatio / vicesima significatio A / Viginti quatuor significationes V.

c) quoque add.V.

XXVII. Descriptio contemplationis.^a /D 121^v

Contemplatio est comprehensio veritatis. Quam nos proprie et precipue constituimus in^b ad Deum pertinentibus et divina, ut : *Eius que secundum pietatem est scientie.*¹ Est enim que non est secundum eam, ut septem artium pulcherrima et subtilis institutio. Sola christiani nominis et canonis theologia intendit ac tendit ad pietatem, rationem fide,^c intentionem appetitu^d celestium, vitam dirigens equitate. *Lex enim Domini immaculata convertens animas.*² Exanguem porro et fallacem reputo philosophiam que nec nominans fidem, totam se ad operosas difficilium questionum ratiocinationes applicat, sine quibus satis potest duci cena. *Inflat,*³ non implet, et ideo *neminem ad perfectum adducit.*⁴ / Quare divina / cognitio ipsa est comprehensio veritatis. Sed differt a cognitione cognitio secundum species et propria singularum.

B 129^v
C 80^vXXVIII. De duabus speciebus contemplationis
et ratione nominum.^a /BR 114^v
(112^v)

Species una contemplati/onis *speculatio* dicitur, / altera *visio*.

T 157^v
L 97^v_a

VII,xxvii

- a) Titre om.W.
- b) in om.A.
- c) fide / fidem A,BR.
- d) appetitu / appetitum A.

- 1) I Tim.VI,3: "ei que...est doctrinae".
- 2) Ps.XVIII,8.
- 3) I Cor.VIII,1: "scientia inflat, caritas vero aedificat".
- 4) Hebr.VII,19 : "Nihil enim ad perfectum adduxit lex".

VII,xxviii

- a) Titre om.W.

- Speculatio* est rerum divinarum ex aliis cognitio. *Visio* /
idem ipsum, excepto quod non ex aliis, sed per eadem./
5 Dedimus nomina, sed nondum rationes. Ecce : *Speculatio* est
con/templatio facta per *speculum*.^b Que quia non fit *facie*^c
ad *faciem*,¹ sed a longe et quasi in incertum, ideo contin-
gentius, comparatur agnitioni rerum divinarum per alia. In
hac enim non plena comprehensio, sed ex parte.
- 10 *Visio* quia *facie ad faciem*, et certa manifestatione diri-
gitur, visionem denominat eam, que sine interiectione medi-
antium similitudinum,^d gloriam incircumscripti luminis^e lu-
minibus haurit apertis. Ut : *Videbimus eum sicuti est*,² et:
In lumine tuo videbimus lumen.³ Mutuant tamen singule suas
15 appellationes : *visio speculationis* et econverso, sicut sa-
pientia scientie et econverso. *Sapientiam enim visioni, spe-*
culationi iungimus scientiam.

W 170^r
A 99^v_b
V 85^v_a

XXIX. Sub quibus figuris exprimitur utraque

species et ipsius expressionis ratio pentaformis.^a/

T 157^v_b

- Manente alio qui ab aliis celebri sermone vulgatus est
intellectu, visum est michi has duas species contempla-
tionis, *speculationem* et *visionem*, figuratas per *Lyam* et
Rachel, non communiter^b ambas per ambas, sed differenter
5 unam per unam, et^c aliam per aliam. Facit me sic sentire et

-
- b) *speculum* B, BR, C, L, T / *speculam* A, D, V, W.
c) *facie* / *facile* BR.
d) *similitudinum* / *dissimilitudinum* BR.
e) *luminis* / *lunius* A.
-

VII,xxix

- a) Titre om.W.
b) communiter / inconvenienter A.
c) et om.A.
-

- 1) I Cor.XIII,12: "*Videmus nunc per speculum...tunc
autem facie ad faciem*".
2) I Ioan.III,2.
3) Ps.XXXV,10.

dicere pentaformis quedam consideratio surgens

a nomine, a forma, a natura, ab eventu, a prole, etsi qua alia famulatur ad id probatio verisimilis./

L 97^v_b

XXX. Prima ratio^a a nomine.^b /

D 122^x

A nomine quo *Lya* vertitur in laboriosam¹ et est laboriosum plenumque conamine multo, in speculationem^c celestium sustolli per alia. Emergunt quippe difficultates, impedimenta /interveniant. Unde viri prophetici et apostolici laborasse leguntur in obiectis speculationibus inquirendo, querendo, aut aliquid sustinendo contra sanitatem corporis, sive propositum voluntatis.

A 100^x

Inquirendo, ut Daniel supplicationi precum et inquisitioni dans operam pro intelligentia^d visionum. / Intelligentia enim opus est in visione.

W 170^vV 85^v_bT 158^x

Querendo, ut Zacharias de equis, de fabris, de olivis et lucernis interrogabat : *Quid sunt hec.*²

Sustinendo contra sanitatem corporis ut: *Ego Daniel egrotavi et elangui per dies,*³ et ut Paulus qui prostratus voce desuper et presentia celesti ad manus trahebatur Damascum.⁴/

B 130^x

Contra propositum^e voluntatis, ut : *Ego Iohannes flebam multum, quia nemo dignus inventus est accipere^f librum, nec videre eum⁵ et : Scripturus eram voces tonitruorum, et audi-*

---

a) ratio om.L.

b) Titre om.W.

c) speculationem / speculatione L.

d) pro intelligentia / per intelligentiam B,T.

e) dignus eventus add.D (correction erronée dans passage récrit sur grattage).

f) accipere / aperire BR.

---

1) HIER.Lib.Interpr.hebr.Nom.CC,72,p.68,7: "*Lia laboriosa*".

2) Zach.I,9,19,21; IV,5,11.

3) Dan.VIII,27.

4) Cf.Act,XXVI,12 ss

5) Apoc.V,4.

vi vocem : Signa que locuta sunt septem tonitrua, noli ea
 20 scribere.⁶ Quod totum ad laboriosam⁹ propter: Qui addit sci-
 entiam, addit et laborem,⁷ et propter : Difficile estimamus
 que in terra sunt et que in promptu sunt, invenimus cum la-
 bore .⁸

In visione nichil horum est, ubi nec ignorantia / defati-
 25 gat scire cupientem, nec vexat intuentem subintroiens / mo-
 lestie difficultas. Copia lucifice^h lucis radios funditⁱ ibi
 purissimos, ut : Palam de Pa/tre adnuntiabo vobis,⁹ et: Pax
 Dei exuperans sensum ¹⁰ eblanditur undique, ut : Quam magna
 multitudo dulcedinis tue, Domine, quam abscondisti timen-
 30 tibus te!¹¹ Cui significationis mysterio pulcherrime / con-
 sonat ipsius interpretationis ydioma quo Rachel vertitur in
 ovem,¹² et unam earum que sicut adipe et pinguedine re-
 pletur^j¹³ inter areolas aromatum¹⁴ et florea rura montium
 eternorum. Evidentius quoque si Rachel vertitur in verbum.¹⁵
 35 Qui enim videt¹⁶ : In /principio erat Verbum,¹⁷ ipse quoque
 transit in Verbum, ut : Qui adheret Domino, unus spiritus
 est cum ipso.^k¹⁸

BR 115^r
 (113^r)

L 98ra

T 158rb

A 100rb

C 81^r

---

g) pertinet add. L.

h) lucifice / lucifere A.

i) fundit / fundi L.

j) repletur / repleatur A,L (a exp.in T).

k) ipso / eo A.

---

6) Apoc.XIX,6;X,3-4.

7) Eccl.I,18.

8) Sap.IX,16.

9) Ioan.XVI,25.

10) Phil.IV,7.

11) Ps.XXX,20.

12) HIER.op.cit.,p.70,25;p.104,18; p.138,1-2: "Rachel
 oves vel videns Deum (Verbum)".

13) Ps.LXII,6.

14) Cant.V,13.

15) Cf. supra,n.12.

16) Cf. supra,n.12.

17) Ioan.I,1.

18) I Cor.VI,17.

XXXI. Secunda a forma.^a /V 86ra

Forma ambarum, forma est eiusdem interpretationis :

- Lya, lip/piens oculis,¹ ipsa est speculatio, ut : Videmus* W 171^r
nunc per speculum et in enigmate.² Rachel decora facie et
venusto aspectu,³ ipsa est visio, ut: Tunc autem facie ad
 5 *faciem.⁴ Propter eam, patriarcha scientissimus calefactum et*
calefacientem introrsus^b alebat amorem, et : Videbantur ei
dies pau/ci pre mag/nitudine amoris.⁵ Qualis pater talis fi- D 122^v
lius. Ysaac pater eius usque adeo oculos et cor in Rebeccam T 158^v
effudit, ut dolorem, qui ex morte matris acciderat, equato
 10 *temperaret affectu.⁶ Experiebatur uterque quod legitur : /* L 98^r_b
Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa; vulnerasti cor meum
in uno oculorum,^c et in uno crine colli tui.⁷ Vulnerasti,
inquit, vulnerasti, non semel, sed bis repetito. Nec in^d
oculo solum, sed et in crine.
 15 *Vulnerasti in oculo, ipsa est visio. Vulnerasti in crine,*
ipsa est speculatio que pendet, quia ex inferioribus est,
et^e velat, quia per similitudines est. Quando veniam et ap-
parebo ante faciem Dei,^{f8} hoc est : Vulnerasti in uno ocu-
lorum.⁹ Quia delectasti me in factura tua,¹⁰ hoc est :
 20 *Vulnerasti in uno crine.¹¹ Quodque utrobique / dicitur in* A 100^v

VII, xxxi

- a) Titre om.W.
 b) introrsus / introrsum T.
 c) tuorum add.L.
 d) uno add.L.
 e) est et / quia L
 f) Dei / Domini L.

- 1) Gen.XXIX,17.
 2) I Cor.XIII,12.
 3) Gen.XXIX,17.
 4) I Cor.XIII,17.
 5) Gen.XXIX,20.
 6) Gen.XXIV,67.
 7) Cant.IV,9.
 8) Ps.XLI,3.
 9) Cant.IV,9.
 10) Ps.XCI,5.
 11) Cant.IV,9.

uno, simile est huic : *Qui adheret Domino, unus spiritus est cum ipso.*⁹¹² Ad vulnerasti et vulnerasti respicit etiam quod /Iacob Lyam duxit et Rachelem, sicut filias Laban, id / est *candidationis*,¹³ munera scilicet gratie spiritalis.¹⁴ Pro am-

B 130^v
T 158^v_b

- 25 babus denique servivit annorum numero pari, sed non affectu pari. Sed nec ex intentione pro Lya servivit, sicut desiderium et finis intentionis nostre non pendet ad duas, sed ad unam, ut: *Unam petii*,^{h15} et: *Unum est*ⁱ necessarium,¹⁶ et: *Sint*^j unum, sicut et nos unum sumus.¹⁷

- 30 Utrum autem in eandem an in dissimilem concurrat significationem annorum in utraque / parte / par numerus, in tractatu septenarii diligenter aperiemus.¹⁸

V 86^r_b
W 171^v

XXXII. Tercia a natura.^a

*Natura fecunditatis in una, sterilitatis in altera, ab hac significatione non discedit. Uterus Lye continuo tumet, fetusque felices effundit ubertim ; Rachel steriles peragit annos, et ad desiderium solam sui copiam prestat amanti.*¹

- 5 Patet mysterium: *Invisibilia enim, statim ac multipliciter, per ea que / facta sunt intellecta conspiciuntur*,² raro et sero per se.

BR 115^v
(113^v)

-
- g) *ipso / eo A.*
h) *a Domino add.V.*
i) *est om.V,W.*
j) *Sint / Sicut W.*

---

12) I. Cor.VI,17.

13) HIER.op.cit.,p.86,6:"Laban canditus".

14) 2 x 7 (dons de l'Esprit).

15) Ps.XXVI,4.

16) Luc.X,42.

17) Ioan.XVII,21.

18) Ce traité, rappelons-le, ne verra jamais le jour.

VII,xxxii

- a) Titre om.W.

-
- 1) Cf. Gen.XXIX,31 ss.
2) Rom.I,20.

- Hoc est quod vincitur Rachel, numero prolis et / tempore. T 159^r
 Vincitur numero, sed non merito. / Maius meritum et solatium L 98^v
 10 grandius paratur sterili quam fecunde. Beatiores lego diu
 steriles, sicut Saram risus et gaudii genitricem, et Rebec-
 cam matrem dilecti a Deo, et Annam Samuelis matrem, et Eli-
 sabeth^b Ioannis Baptiste^c matrem post nullum alterius.³
 15 Felix universaliter vacuitas que tandem ad partum eva/cu- A 100^v
 atur magnifici germinis. Et est : / In tempore vacuitatis D 123^r
 scribe sapientiam, et qui minoratur actu percipiet eam.⁴

XXXIII. Quarta ab eventu.^a

- Eventus significationi similiter opitulatur huic.^b Lya
 latenter et in nocte supponitur patriarche scientissimo, in
 significationem^c speculationis, que per interiectas rerum
 similitudinumque caligines, veritatem nuntiat inquirenti,
 5 ut: Nox nocti indicat scientiam.¹ Sic Moyses medium nebule
 conscendit,² magnificum in monte visurus exemplar,³ et :
 Mulier fortis de nocte surrexit / dare cibaria ancillis C 81^v
 suis,⁴ et : Amicus media nocte venit^d ad amicum, / tres panes T 159^r
 petiturus^{es} pro amico, et : Salomon de nocte poposcit et me-

-
- b) Elisabeth D,V,W / Helisabeth B / Helysabeth BR,T /
 Elysabeth L / Elizabeth A.
 c) Ioannis Baptiste V / om.A,B,BR,C,D,L,T,W.
-

- 3) Cf. Gen. XXI, 6 (Sara); XXV, 19ss (Rebecca);
 I Reg. I, 20 (Anna); Luc. I, 7ss (Elisabeth).
 4) Eccli. XXXVIII, 25.
-

VII, xxxiii

- a) Titre om.W.
 b) huic / hinc W.
 c) in significationem / et in significatione T.
 d) media nocte venit / venit media nocte A.
 e) panes petiturus / petiturus panes W.
-

- 1) Ps. XVIII, 3.
 2) Exod. XXIV, 8.
 3) Cf. Exod. XXV, 40.
 4) Prov. XXXI, 15.
 5) Luc. XI, 5.

- 10 ruit accipere scientie latitudinem, disputaturus a cedro Libani / usque ad ysopum, et ab angelo usque ad vermiculum.⁶ v 86va
 Posuit enim^f Dominus tenebras / latibulum suum,⁷ et: Habitat w 172^r
 in caligine,⁸ et : Caligo sub pedibus eius,⁹ et : Cum consummaverit homo, tunc incipiet.⁹¹⁰ Et: Dixi: Sapiens effi-
 15 ciar, et ipsa longius recessit a me.¹¹
 At dum thalamum Rachel inducitur, non seducitur patriarcha, ut : Ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum,¹² b 131^r
 et : Omnia que audiui a Patre meo, nota feci vobis,¹³ et : l 98vb
 Dies diei eructat^h verbum,¹⁴ et : Palam de Patreⁱ annuntiabo
 20 vobis.¹⁵
 Ecce aliud. Novissime Rachel defecit in partu,¹⁶ et nantibus morte luminibus, post generationem filii dextere,¹⁷
 transfertur in dexteram, quemadmodum continet Scriptura :
 Cum dederit dilectis suis somnum, / ecce hereditas Domini, a 101^r
 25 filii; merces, fructus ventris.¹⁸ Non enim videbit / me ho- t 159^v
 mo, et vivet.¹⁹ Et in Iob : Abscondita est sapientia ab oculis omnium viventium.²⁰ Et est: Qui videbit extra hominem
 erit, et morietur vite aut sensibus. Unde : Sive in corpore,
 sive extra corpus, nescio.²¹ Fatemur enim visionem Dei
 30 facie ad faciem in hac vita meruisse aliquos sanctorum, ut
 Moysen et^j Paulum et apostolorum aliquos, sed ut est dictum.

---

f) enim om.D.

g) incipiet / incipiat T.

h) eructat / ructat A.

i) meo add.BR.

j) et om.L.

---

6) III Reg.IV,33.

7) II Reg.XXII,12(Ps.XVII,12).

8) II Par.VI,1.

9) II Reg.XXII,10 (Ps.XVII,10).

10) Eccli.XVIII,6.

11) Eccle.VII,24.

12) Ioan.XIV,21.

13) Ioan.XV,15.

14) Ps.XVIII,3.

15) Ioan.XVI,25.

16) Cf.Gen.XXXI.

17) Gen.XXXV,18: "Benjamin, id est filius dexterae".

18) Ps.CXXVI,3.

19) Exod.XXXIII,20.

20) Iob, XXVIII,21.

21) II Cor.XII,2,3.

XXXIV. Quinta a prole.^a

Proles in eandem fertur testificationem. Rachel prelati tantum gloria sexus effloruit. Lya sarcina insuper femine sobolis intumuit. Et quia omne rarum preciosum, potiore amoris ambitione colitur a patre gemina proles Rachelis quam
 5 *tota multitudo filiorum Lye. Et eque. Amor enim non trahitur numero, sed precio. Quod respicit ad : Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini¹, / et : Desiderium ha/bens dissolvi et esse cum Christo^b multo magis^c melius,² et: Quando veniam et apparebo ante faciem Dei³.*

D 123^vV 86^v_bT 159^v_bW 172^vBR 116^r
(114^r)L 99^r_a

10 *Sed et fame verbi / Dei premente / terram⁴, non erit / panis vite et intellectus⁵ ceteris fratribus, nisi per manum Ioseph aut pro Benjamin.⁶ Ibi Benjamin ado/lescentulus, in mentis excessu.⁷ Si pecuniam scientie, si frumenta⁸ virtutum conquirere subierit animum, oportet germanos ad Ioseph ire et*
 15 *redire adducto Benjamin. Si quominus reditus interdicitur.⁹ Et est : torpet speculatio, si visio non auxiliatur. Visio mensuram bonam et confertam et coagitatam, et supereffluentem effundit in sinum.¹⁰ Ex divinis clarius humana panduntur. In arte interiori contingentius tota relucet operis facies. Deprehenditur quidem ars ab opere, sed multo minus.*
 20

A 101^r_b

VII, xxxiv

a) Titre om.W.

b) esse cum Christo / cum Christo esse BR.

c) multo magis / multo ante L.

1) Ps.LXXXIII,3.

2) Phil.I,23.

3) Ps.XLI,3.

4) Gen.XLIII,1.

5) Eccli.XV,3.

6) Cf.Gen.XLIII,34.

7) Ps.LXVII,28.

8) Gen.XLVII,13-14: "Pro frumenta Ioseph pecuniam acquirat... omnem pecuniam congregavit pro venditione frumenti...".

9) Cf.Gen.XLII,19-20 et XLIII,4-6.

10) Luc.VI,38.

Igitur : *Omne datum optimum^d et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum,¹² tanquam a Ioseph aut pro Benjamin.*

XXXV. De speculatione et prima maneria^a eius.^b

Speculationum alie sunt oblique, sicut que fiunt ex remotioribus,^c alie directa/née, sicut que fiunt ex propinquiribus. Hoc dicimus propter / hoc^d quia Lya tum de fructu ventris sui, tum etiam de alterius mater efficitur.

T 160^r

B 131^v

5 *Speculatio ex propinquiribus, ipsa est Lya de se concipiens.*

Speculatio ex remotioribus, ipsa est^e Lya ex ancilla parturiens,^{f1} que dicitur Zelpha, et vertitur in os hians.^g

10 *Os dico ab ore, non ab osse². Rursum os intelligo non forinsecus, sed quod latet intrinsecus, ut : Os iusti meditabitur sapientiam,³ et : Que exeunt de ore, de corde exeunt.⁴ Et sunt duo^h ex Zelpha : Gad qui dicitur latrunculus,⁵ et Aser, qui dicitur beatus.⁶*

---

d) *optimum om.V.*

---

11) *Iac.I,17.*

VII,xxxv

- a) *maneria / materia T.*
- b) *Titre om.W.*
- c) *remotioribus / remotionibus T.*
- d) *hoc om.V.*
- e) *est om.A.*
- f) *parturiens / pariens L.*
- g) *hians A,L,V / iens B,BR,D,T,W / yens C.*
- h) *duo om.W.*

-
- 1) *Cf.Gen.XXX,10.*
  - 2) *HIER.op.cit.,p.73,28:"Zelfan ambulans os, ab ore, non ab osse".*
  - 3) *Ps.XXXVI,30.*
  - 4) *Matt.XV,18.*
  - 5) *HIER.op.cit.,p.67,13; p.75,13.*
  - 6) *HIER.op.cit.,p.61,7-8; p.73,5; p.89,16; p.130,27; p.139,4; p.159,10.*

- Latrunculus sensus / accipitur,¹ qui formas et efficien- V 87ra
 15 tias naturarum latenter attingens, que visibilia quibus in-
 visibilibus qua / germanitate comparentur, eruditione cer- L 99rb
 tissima deprehendit. Tollit arma sua, pharetram memorie et
 arcum intensionem ingenii, / et egressus per campos meditati- W 173^r
 onum, rapit et / tollit ut fur, que sua non sunt, id est ce- C 82^r
 20 lestia intelligit, cum sit ipse de terra ter/renus.⁷ T 160rb
- Aser, qui dicitur beatus, spiritus rationalis intelli- A 101^v
 gitur,³/ quem dignitas prime conditionis beatificat, sicut :
*Factum ad imaginem et similitudinem eius qui fecit illum.*⁸
 Iste quoque intelligit Deum ex triplici potentia sui, ex
 25 *memoria Patrem, ex intellectu Filium, ex voluntate Spiritum*
Sanctum.
- Et hec quidem contemplatio, quia / gemina est, sive dum D 124^r
 conspicimus extra nos, sive in nobis, ideo ipsa est duo fi-
 llii. Et quia facta est per ea que facta sunt, ideo ex ancil-
 30 la, et quasi ex remotioribus. Et quia in ea^k per inquisitio-
 nem proficimus et incedimus per eruditionem, ideo ex ore
hianti,¹ ⁹ tanquam ex sapientia proficienti.

XXXVI. De altera maneria eius.^a

De se autem generat Ruben,^b qui dicitur *filius visionis*.¹
 Hec est *speculatio ex propinquioribus* cum aliquid archanum

-
- i) accipitur / accipitur A.
 j) intelligitur / intelligit A.
 k) ea om. T.
 l) *hianti* A, L, V / *ienti* B, BR, D, W /
ianti C / *eunti* T.

-
- 7) I Cor. XV, 47.
 8) Gen. V, 3.
 9) Cf. *supra*, n. 2.

VII, xxxvi

- a) eius / eiusdem BR. - Titre om. W.
 b) Ruben / Rubem B, BR.

-
- 1) HIER. *op. cit.*, p. 71, 28 (cf. aussi p. 77, 20): "Ruben
videns filius vel videns in medio".

- et eximie visionis vel per imagines, sicut Ysaie et Ezechieli, vel per assumptam creaturam, sicut patribus in Veteri et in Novo Testamento stupentibus animis / antefertur. T 160^V
- 5 Et quia ex propinquioribus est, ideo Ysaias dicit^c : Vidi Dominum / sedentem,² et Iacob: Vidi Dominum facie ad faciem,³ licet illi alluserint imagines, huic species assumpta miraculum dederit^d simul et solatium. Rursum quia hec visio BR 116^V
(114^V)
- 10 signaculum / videtur esse virtutis et quasi digniores putantur^e ante Deum quibus ea sepius exhibetur, aut diutius,^f ideo est quasi ex propinquioribus in genere / suo, et ideo^g L 99^V
V 87^R_b
- Lya prius de se quam de ancilla parit.

XXXVII. De visione et prima^a maneria eius.^b /

B 132^R

Visionum similiter quedam quasi oblique, quedam directaneae, et patefaciemus que et qualiter. Et primum quidem / formosa Rachel generat sibi ex Bala, Dan et Nephtalim.¹ / A 101^V
W 173^V

- Bala, que dicitur inveterata,² signaculum est sapientie, ut : Cani sunt sensus hominis,³ vel religiose institutionis, ut : Etas senectutis, vita immaculata.⁴ Hec est interpreta- T 160^V_b

-
- c) Ysaias dicit / dicit Ysaias L.
d) dederit / dedit L.
e) putantur / putamur V,W.
f) diutius L / divinius A,B,BR,C,D,T,V,W.
g) ideo / omnino L.

-
- 2) Isai.I,6.
3) Gen.XXXII,30.

VII,xxxvii

- a) et prima / prima et C.
(prima et corr.in et prima A).
b) Titre om.W.
c) que add.L.

-
- 1) Cf.Gen.XXX,3 ss
2) HIER.op.cit.,p.91,18: "Bala vetustas".
3) Sap.IV,8.
4) Sap.IV,9.

tio, et gerit ipsa rationem. Sapientia dicitur inveterata, non quasi a natura, clara est enim et nonquam marcescit sapientia,⁵ sed ab effectu carnis incentiva refrigeranti et suum possessorem^d florem induente colorem. Candor est enim lucis eterne.⁶ Vita quoque immaculata dicitur inveterata, quod exuberet ea multiplicitate^e virtutum, sicut dierum senectus.^f Unde de sic florentibus dicitur : *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi.*⁷ Talium tali antiquitate dierum pervenitur in visione ad antiquum dierum, et celebratur mystice sobolis desiderata nativitas.⁹ Perventio enim ipsa est generatio. Que cuiusmodi sit, ex nominum ratione colligitur.

Dan interpretatur iudicium,⁸ Nephtalim conversio.⁹ Fornicatores et adulteros iudicabit Deus,¹⁰ non qui sic specialiter / appellantur, sed qui generaliter, ut : *Perdidisti omnes qui fornicantur / abs te.*¹¹

T 161^r
L 99^v
V 124^v

Ideo iudicium dampnatio est reproborum, vel reprobatio dampnandorum. Loquetur autem Dominus pacem in plebem suam et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor.¹²

Ideo conversio vocatio est iustificandorum, vel iustificatio vocatorum. Hec est visio duplex : terribilis potestate iudicii, conversionis gratia placibilis.^h Et severitas iudicii ab eterno, ut : *Qui non credit, iam iudicatus est,*¹³ et beneplacitum conversionis / ab eterno similiter, ut : *Miser ricordia Domini ab eterno et usque in eternum super timentes eum.*¹⁴

v 87^v_a

-
- d) possessorem / possorem (sic) A.
  - e) multiplycate / multiplicatione D.
  - f) dierum senectus / senectus dierum L.
  - g) desiderata nativitas / nativitas desiderata A.
  - h) placibilis / placabilis V,W.

-
- 5) Sap.VI,13.
  - 6) Sap.VI,26.
  - 7) Ps.XCI,15.
  - 8) HIER.op.cit. p.64,7; p.74,12: "Dan iudicium vel iudicans".
  - 9) HIER.op.cit. p.160,30: "Nephtalim conversans".
  - 10) Hebr.XIII,4.
  - 11) Ps.LXXII,27.
  - 12) Ps.LXXXIV,29.
  - 13) Ioan.III,18.
  - 14) Ps.CII,17.

- In / visione una¹ : *Timor et tremor venerunt super me et contexerunt me tenebre;*¹⁵ in altera : *Cor meum et caro mea*
 35 *exulta/verunt in Deum vivum.*¹⁶ Paulus, maximus theologorum,
 ad secretiorem et terribilem officinam usque sublatus / et
 inter iudices senatorie dignitatis, decreta dispositionis^j
 eterne revolvens : *O, inquit, altitudo divitiarum sapientie et*
 40 *scientie Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius et inves-*
*tigabiles vie eius.*¹⁷
- In altitudine profunditatem intentionis, in divitiis mul-
 tiplicitatem simul et potentiam consiliorum intellige. Quod
 enim vult et secretum est ex altitudine, et efficax ex divi-
 tiis./
- 45 Rursum iudicia refer / ad Dan; vias, id est miserationes,
 ad Nephtalim.¹⁸ Sermonem enim texuerat altissime disquisiti-
 onis in antelatis divinus^k interpretes super Esau et Iacob,
 quasi de Dan et Nephtalim, in quorum uno iudicantis¹⁹ seve-
 ritas, in altero¹ beneplacitum vocantis²⁰ agnoscitur, et non
 50 agnoscitur ab homine ratio.
- Quam deprehendere est intelligere / in novissima sanctu-
 arii, et ideo videre non speculari. Et quia / iusticia Dei
 et bonitas Dei, non aliud quam idem ipse et essentia eius
 est, ideo videre illa, videre est divina per se ipsa. Quia
 55 tamen illa, quasi ad dispositionem respiciunt, ideo quasi ex
 obliquo.

A 102^rW 174^rT 161^r_bC 82^vBR 116^v(114^v)B 132^vL 100^r_aT 161^v

-
- i) visione una / una visione A.
 j) dispositionis / dispensationis A.
 k) divinus / divinis D.
 l) altero / alterum B.

-
- 15) Ps.LIV,6.
 16) Ps.LXXXIII,3.
 17) Rom.XI,33.
 18) Cf.supra, note 9.
 19) Cf.supra, note 8.
 20) Cf.supra, note 9.

XXXVIII. De altera maneria eius.^a

Tandem de se ipsa parit Rachel, submotis imaginibus et rationibus consiliorum, eternitatis vultibus^b suos initiens. Hic est Ioseph, qui dicitur / accrescens,¹ et Benjamin, id est filius dextere.² Qui a terris ad celos usque pertinget, ubi Christus est in dextera Dei sedens,³ is^c est accrescens, ut : Similes ei erimus,⁴ is filius / dextere, ut : Tenuisti manum dexteram^d meam.⁵

A 102^rbV 87vb

Talis fuit qui fuit raptus in paradysum et usque ad tercium celum.⁶ Et quibus datum est dicere : In lumine tuo vide/bimus lumen,⁷ ipsi erunt crescentes in mensuram etatis plenitudinis / Christi, occurrentes in virum perfectum,⁸ et stabunt a dexteris et dicetur / eis : Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum.⁹ Videre igitur Ipsum in Se- ipso, non in his que disponit, id est videre Idem per Idem, et ex directo.

W 174^vD 125^rT 161vb

Qui autem vacat nunc^e speculationi, nunc visioni, is ingreditur in habundantia sepulchrum, et duplici spelunca,¹⁰ sepultus cantat amatorie. Leva eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.¹¹ In speculationibus univer-

VII,xxxviii

- a) xxvi significationes (sic) add.V.
- b) eternitatis vultibus / eternitati vultus L.
- c) is om.BR.
- d) dexteram om.BR.
- e) vacat nunc / nunc vacat L.

- 1) HIER.op.cit.,p.67,20; p.157,5; p.160,22 : "Ioseph addens (sive adaugens) sive augmentum".
- 2) Gen.XXXV18.
- 3) Marc.XVI,19.
- 4) I Ioan.III,2.
- 5) Ps.LXXII,24.
- 6) II Cor.XII,2.
- 7) Ps.XXXV,10.
- 8) Eph.IV,1.
- 9) Matt.XXV,33-34 : "...statuet...a dextris sui...Venite... possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.
- 10) Gen.XXIII,17,19 (le tombeau des Patriarches).
- 11) Cant.II,6; VIII,3.

20 saliter videtur dilectus respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos¹² nec totum se offerens, nec auferens totum.

In visione non sic, sed sicut est diffinitum: / Et erit Deus omnia in^f omnibus ¹³. Sic ex speciebus contemplationis

L 100^r_b

25 dinoscitur armonia dualitatis ad ipsam.

XXXIX. Qualiter perfectioni dualitas assignetur.

Vicesima sexta significatio.^a

Qualiter perfectioni dualitas assignetur, cum quid perfectio sit dixerimus, non erit operosum intelligere.

Perfectio est actio et contemplatio. Huius per/fectionis summam adepti, similes sunt angelis, quos a consistorio regis / iniuncta dispensatio non repellit, et in officio desiderium visionis^b non efficit tardiores. Semper enim vident faciem Patris et: Omnes sunt / tamen ad ministratorii Spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis.¹ Omnino, ut potior est actione contemplatio, sic

T 162^r

5 meliora sunt duo hec simul, quam unum quodque per se. Ut : Sive mente excedimus, Deo ; sive sobrii sumus,^c vobis.²

A 102^vB 133^r

---

f) in om.B.

---

12) Cant.II,9.

13) I Cor.XV,28.

VII,xxxix

a) Qualiter perfectioni dualitas assignetur
...significatio / significatio om.V / Vicesima
sexta significatio qualiter ...assignetur A,D.
Titre om.W.

b) desiderium visionis / visionis desiderium A.

c) sumus A,BR,C,L,W / simus B,D,T,V.

---

1) Hebr.I,14.

2) II Cor.V,13.

XL. De quadam armonia / numerorum et virtutum.^av 88ra

Restat in fine locutionis brevem proponere^b speculationem
ad huius et^c aliorum numerorum significationes, / insuper et
ad institutiones^d morum, multum per omnem modum profuturam.
Deprehensum est enim maliciam speciem bonitatis usurpare
5 sibi, et vicia virtutes emulari, et mendacium / umbratilitate
comitari veritatem. Sicut timi/ditas^e humilitatis se palliat
nomine, et crudelitas iusticie faciem induit, et temeritas
gloriam mentitur audacie. Et adeo vicia collateralia sunt
virtutibus, ut nec primis / parentibus suggestio viperea
10 virus potuerit infundere, sine similitudine vel pollici-
tatione virtutis. Eritis, inquit, sicut dii, scientes bonum
et malum.¹

BR 117^r
(115^r)W 175^rT 162^rL 100va

Ita uti defectio perfectionis simulatrix incedit secundum
virtutes quoque et consonantias numerorum, se ipsam me/titur
15 et mentitur. Inde / surrexit in umbram veritatis numerorum
aliquos typum gerere viciorum. Quod ut in ipsis certiore
diffinitione notemus, ecce in concupiscentia carnis non ap-
petitur ab immundo nisi pax carnis. Et pax carnis bonum est,
sed non in carne, et ideo: *Concupiscentia que in carne est,*
20 *malum est.*²

D 125^vC 83^r

Similiter in^f concupis/centia oculorum,³ sola scientia
queritur. Sed hoc^g bonum est, illud^h malum. Et in superbia

A 102vb

VII, xl

- a) numerorum et virtutum / virtutum et numerorum V.
Titre om.W.
- b) proponere / ponere A.
- c) et / ad D.
- d) institutiones / institutionem BR.
- e) timiditas / tumiditas W.
- f) in om.A.
- g) hoc / hec L.
- h) illud / illa L.

1) Gen.III,5.

2) I Ioan.II,16: "...quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae".

3) ib.

- vite,⁴ / sola libertas ambitur. Sed hecⁱ bonum est, illud T 161^v
malum. Denique, sicut^j mala videntur bona, sic econverso.
25 Unde videtur pax carnis malum, ut concupiscentia malum,⁵
cum ibi tranquillitas sedet appetitum, hic devastet corrup-
tio. Et videtur scire et videre multa^k esse malum, ut concu-
piscentia oculorum⁷ est malum, cum ibi resultet pulchritudo v 88^r^b
virtutis, hic infestet curiositatis turpitudine. Et videtur
30 potentia esse malum, ut superbia vite⁸ est malum, cum ibi
quiescat^l libertas, hic iniquitas seuiat. Igitur uti corrup-
tio viciorum virtutes adumbrat, ita numerorum ratione vide-
tur incedere, numerorum videtur armonias pretendere, conso-
nantias sequi. / At aliter est. L 100^v^b

XLI. Congestio exemplorum diversis et dictis^a
aptandorum significationibus.^b

- Et de sacramentis dualitatis ista libata sufficiant.
U/bicumque igitur lector noster aliquid a binario / denomi- W 175^v
natum invenerit, investiget que nam significatio denominati- T 162^v^b
oni respondeat, et prolatiis que protulimus exemplis et regu-
5 lis sensum probet suum expositionemque commendat. Si invene-
rit oculos duos, humeros duos, pedes duos, an/gelos duos,
homines duos, passeres duos, syclos duos, agnos duos, hyrcos A 103^r

-
- i) hec / hoc L.
j) sicut om.L.
k) videre multa / multa videre BR.
l) quiescat / requiescat L.

-
- 4) ib.
5) Ioan.II,16.
6) ib.
7) ib.

VII,xli

- a) et dictis om.L.
b) Titre om.W.

duos, tauros duos, currentes duos, consentientes duos, portantes duos, fratres duos, filios duos, hynnulos duos, 10 testes duos, pisces duos, cubitos duos, leones duos, aut quid eiusmodi, nitatur expositurus^c expositionibus nostris veris et variis.

Si invenerit frontes duas, mensas duas, olivas duas, virgas duas, sorores duas, / metretas duas, mulieres duas, 15 alas duas, pennas duas, aves duas, manus duas, facies duas, aut quid eiusmodi, incedat secundum premissas institutiones.

BR 117^v
(115^v)

Si invenerit luminaria duo, maria duo, brachiola^d duo, vela duo, / cherubin duo, talenta duo, altaria duo, minuta duo, ubera duo, hostia duo, labia duo, / cornua duo, aut quid 20 simile, subeat memoriam numerus et significatio varia numerorum.^e

T 163^r
D 126^r

Si invenerit aliquid duplex, ut hostium duplex, seculum^f duplex, irriguum duplex, ferrum duplex, escam / duplicem, pacem duplicem, generationem duplicem, speluncam duplicem, 25 spiritum duplicem, diem duplicem,^g aut quid simile, explicet rationes nostras,^h aut suas secundum nostras, aut certe secundum suas si nostre minus sufficiunt. Dedimus enim ex nostris, aliis rationibus aditus, et occasiones inventionum non minimas.

L 101^r_a

30 Nunc paucis diebus morabor ipse mecum et computatis sumptibus qui necessarii sunt ad perficiendum, aggrediar ternarium, et novis illis/trare significationibus et / multiplicibus efferre mysteriis.ⁱ

W 176^r
A 103^r_b

EXPLICIUNT^j SIGNIFICATIONES DUALITATIS NUMERO VIGINTI SEX^k

-
- c) expositurus / exposituris W.
d) brachiola / brachia C.
e) varia numerorum / numerorum varia L.
f) seculum / secundum A,D.
g) speluncam duplicem...diem duplicem om.L.
h) rationes nostras / nostras rationes A,D.
i) efferre mysteriis om.BR.
j) Expliciunt / Explicit W.
k) Expliciunt ... viginti sex om.BR.

TABLES

PRIMA DISTINCTIO p.1

I	Ordo dictorum et dicendorum
II	Proportio dualitatis et operis inter prima secundi
III	Ratio ad litteram cur tacita sit laus eiusdem operis
IV	Ratio eiusdem rei ad figuram
V	Viginti sex pretitulationes significationum dualitatis
VI	Qualiter et cur dualitas signet Mediatorem ratione loci et veritate nature
VII	Rursus qualiter eternitate simplicis essentie
VIII	Regula ad multas multorum numerorum significationes
IX	De secunda dualitatis significatione, cur et qualiter respiciat ad divinam operationem
X	Distinctor eiusdem expositionis prosecutio
XI	Alia ad eandem rem exempla et expositio eorum
XII	De alia diversitate eiusdem operationis
XIII	Tercia dualitatis significatio, cur et qualiter angelis assignetur
XIV	Quarta dualitatis significatio, cur et qualiter comparetur concordie
XV	Quinta significatio dualitatis, cur et qualiter aptetur penitentie et que dicenda sint de ipsa
XVI	Descriptio penitentie secundum Gregorium, cum expositione
XVII	Diffinitio penitentie secundum essentiam
XVIII	De duplici officio penitentie et qualiter primum voluntas mutetur per ipsam
XIX	Qualiter et in quibus vita mutetur per ipsam et de quibus sit abstinentia
XX	Quid sit pietas et de quibus

XXI	Quid prosit ad abstinence pietatisque custodiam
XII	Quid operetur in mutationem voluntatis et quid vite
XXIII	De plenitudine penitentie
XXIV	De perfectione penitentie
XXV	De gemino fructu penitentie

SECUNDA DISTINCTIO p.43

I	Cur et qualiter dualitas significet animam et descriptio appetitus et sensus
II	Differentia imaginis et similitudinis et cur illa voluntati hec rationi similetur et quis sit effectus utriusque
III	Item de imagine et similitudine et quibus Scripturarum insinuentur exemplis
IV	Diversitas eiusdem expositionis
V	De aliis ad eandem significationem exemplis
VI	Item de aliis eiusdem significationis exemplis
VII	De septima significatione binarii cur corpori conveniat
VIII	Cur similiter propter duplicem potentiam anime comparetur
IX	De octava significatione binarii cur naturam humanam significet
X	Exempla quibus eadem natura diversis exprimitur nominibus
XI	Cur hominis nomine corpus et avis nomine significetur anima
XII	Cur argentum anime, tabernaculum corpori similetur
XIII	Cur domus maior et minor domus in eandem significationem veniunt
XIV	Cur dorsum et caput eidem significationi respondeant
XV	Qualiter passer et turtur idem ipsum significant

- XVI   Duos qui sibi consentiunt super terram
idem ipsum exprimere
- XVII   Idem ipsum significare passeret duos qui
veneunt asse uno
- XVIII   Item aliud eiusdem significationis exemplum
- XIX   Sacramentum utriusque debiti et debitoris

TERCIA DISTINCTIO p.75

- I   Nona significatio cur caritati ascribatur
dualitas
- II   Duplicem esse materiam in qua caritas operatur
- III   Cur in flatu et igne spiritus dilectionis est datus
- IV   Duo esse signa quibus dilectio Dei cognoscitur
- V   In duobus Deum esse diligendum
- VI   Quod speculatione facture attollimur in laudem Dei
- VII   Quod beneficio gratie erigimur similiter in
dilectionem Dei
- VIII   Qualiter propter operationem binarius significet
caritatem et dupliciter eam esse^a patientem
- IX   Duobus etiam modis caritatem esse benignam
- X   Quatuor esse inquirenda de patientia
- XI   Diffinitio patientie et expositio diffinitionis
- XII   Severiorem esse patientiam contrariarum rerum
quam difficilium
- XIII   Quibus ex causis patientia impeditur
- XIV   Quibus ex causis principaliter oriatur
- XV   Duplicem esse fructum cur patientia adhibeatur
- XVI   Compassionem et dilectionem utramque ex duplici
causa procedere
- XVII   Decima significatio cur bonitati assignetur dualitas
- XVIII   Quid sit iusticia et quid consilium breviter
diffinitur
- XIX   Undecima significatio cur dualitas accipiatur
pro affectione sancta

XX	Diffinitio timoris et spei et quid utraque efficiant
XXI	Duas species esse timoris
XXII	Quod ex duplici causa procedat prima timoris species
XXIII	Quod duplici ex causa procedat secunda timoris species
XXIV	Duas esse species spei
XXV	A duplici causa procedere primam speciem spei
XXVI	A duplici causa similiter procedere secundam speciem spei
XXVII	In quo sit potior spes timore et in quo prior illa
XXVIII	Differentia timoris et spei secundum effectus
XXIX	Diffinitio affectionis et diffinitionis expositio

QUARTA DISTINCTIO p.111

I	Duodecima significatio cur compunctioni dualitas assignetur
II	De duabus speciebus compunctionis et effectibus et exemplis singularum.
III	Item de aliis earundem specierum exemplis ubi qualitas compunctionis innuitur.
IV	In que dividatur prima species compunctionis innuitur et de exemplis eorum
V	Item aliud eiusdem divisionis exemplum cum expositione sua
VI	Subdivisio speciei eiusdem in alias cum suis exemplis
VII	De duabus speciebus secunde speciei compunctionis et de subdivisionibus prime speciei
VIII	De subdivisionibus secunde speciei et exemplis
IX	De nominibus duarum specierum gratiarum actionis
X	De nominibus duarum specierum expectationis

XI	Distinctor earundem specierum prosecutio cum originibus singularum
XII	Ex quibus duobus oritur contemptibilitas a preterito per discessionem
XIII	Ex quibus a presenti per destitutionem
XIV	Ex quibus a futuro per sollicitationem
XV	Ex quibus tribus ammiratio oritur a preterito per preventionem
XVI	Ex quibus a presenti per subsecutionem
XVII	Ex quibus a futuro per preparationem
XVIII	Commixtim has duas species pro aliis quoque non solum pro nobis assumendas
XIX	Unde sit origo lacrimis que proprietates illarum et que proportio spiritualis ad eas
XX	De decem proprietatibus lacrimarum
XXI	Proportio prime proprietatis ad efficientiam spiritualem
XXII	Proportio secunde proprietatis ad suam efficientiam
XXIII	Proportio tercię ad suam
XXIV	Proportio quarte ad suam
XXV	Proportio quintę ad suam
XXVI	Proportio sextę ad suam
XXVII	Proportio septime ad suam
XXVIII	Proportio octave ad suam
XXIX	Proportio none ad suam
XXX	Proportio decime ad suam
XXXI	De duplici impedimento compunctionis et de duabus speciebus primi impedimenti
XXXII	Item de aliis eiusdem impedimenti speciebus
XXXIII	De duabus secundi impedimenti qualitatibus
XXXIV	Unde compunctio oriatur per remotionem

QUINTA DISTINCTIO p.156

- I Quare dualitas Ecclesiam significet et exempla
significationis cum expositione exemplorum
- II Alia eiusdem significationis exempla et expositio
exemplorum
- III Item alia ratio cur binarius comparetur Ecclesie
- IV Quarta decima significatio cur Christum integrum
significet binarius.
- V Quinta decima significatio cur merita actionum
binarius significet
- VI Sexta decima significatio cur universitatem
exprimat binarius
- VII Septa decima significatio qualiter regenerationis
mysterium binarius exprimat et cur celebratur
in aqua
- VIII De proportionem aque et spiritus
- IX Octava decima significatio qualiter binarius
Scripturam divinam significet
- X De huius significationis exemplis et exemplorum
expositionibus
- XI Item alia exempla et expositio eorum
- XII Eiusdem exempli alia expositio
- XIII De quodam idiomate grece et latine locutionis
- XIV Alia ratio qua Scripture divine dualitas assignatur
- XV Bipartita Novi Testamenti distinctio
- XVI Gemina Veteris Instrumenti divisio
- XVII Nona decima significatio cur fidelium ordinibus
dualitas adaptetur
- XVIII Exempla istius significantie cum expositione
- XIX Rursus alia exempla et expositio eorum
- XX Item de aliis
- XXI Amplius etiam de aliis
- XXII Adhuc quoque de aliis

SEXTA DISTINCTIO p.190

- I Vicesima significatio, cur iusticia dualitate signetur
- II Expositio ad singula exemplorum
- III Trimoda ratione differre fidem et operationem
- IV Unam sine altera pro minimo reputari
- V Alia ratione iusticiam dividi bipartito
- VI Adhuc aliter posse dividi iusticiam
- VII Descriptio confessionis et descriptionis expositio
- VIII Exploratio premisse descriptionis
- IX Divisio confessionis in suas species
- X Qualiter sit facienda confessio et qualiter improbetur culpa a circumstantia reatus
- XI Qualiter a causa
- XII Qualiter ab exemplo
- XIII Qualiter item sit facienda confessio pure recta reputatione
- XIV Qualiter item pure intentione humili
- XV Qualiter quoque assumptione simplici
- XVI Qualiter etiam facienda pudibunde et de quibus
- XVII Quare id est qua iusticia secundum rationem obedientie sit facienda confessio
- XVIII Quare item id est qua iusticia secundum consilium penitentiae
- XIX Quare etiam id est qua utilitate que est absolutio
- XX Quare item id est qua utilitate que est alleviatio bipartita
- XXI Correctio premisse distributionis
- XXII De quibus sit facienda confessio, id est de fantasiis
- XXIII De passionibus etiam dupliciter
- XXIV De actuum quoque multiplicitate

XXV	Qualiter tria hec redigantur in duo et exempla rationis istius
XXVI	Quibus modis impediatur confessio ab impietate
XXVII	Quibus quoque modis a cupiditate
XXVIII	Qualiter operationi dualitas conveniat vicesima prima significatio
XXIX	Alia ratio qua etiam operationi dualitas ascribitur
XXX	Qua que sit prior aut potior: actio aut doctrina
XXXI	Cur oratio dualitate signetur vicesima secunda significatio
XXXII	Descriptio orationis et descriptionis expositio
XXXIII	De prima specie orationis et speciebus eius exclamazione et postulatione
XXXIV	De secunda specie orationis et prima eius specie et duabus speciebus eius
XXXV	De secunda specie et duabus speciebus eius
XXXVI	Cur sit oratio facienda, id est qua ratione
XXXVII	Unde advivetur oratio ut fiat
XXXVIII	Unde advivetur oratio ut perveniat
XXXIX	Ratio cur fides et humilitas prima sint et sola sufficient
XL	Unde advivetur oratio ut permaneat
XLI	Unde ne fiat impediatur

SEPTIMA DISTINCTIO p.250

- I Cur et qualiter resurrectioni comparetur dualitas,
vicesima tercia significatio
- II Item alia ratio
- III De armonia dualitatis et fidei, vicesima quarta
significatio
- IV Descriptio fidei et expositio in unam partem
descriptionis
- V Expositio in alteram partem descriptionis
- VI Ratio singularum coaptationum in singularis
partibus
- VII Diffinitio fidei secundum essentiam cum
expositione
- VIII De duplici efficientia fidei
- IX Ratio et exempla prime efficientie
- X Ratio et exempla secunde
- XI De duabus partibus fidei et que sit prior
que potior
- XII De regula et distinctione prime partis
fidei
- XIII De regula et exemplis secunde partis
- XIV Item alia exempla ad approbationem ipsarum
partium
- XV Alia rursum ad earundem partium
manifestationem
- XVI Quibus ex causis fides vel oritur vel crescit
- XVII Quibus modis revelatio operetur et de duabus
speciebus revelationis
- XVIII Quibus modis eruditio fiat per revelationem
- XIX De duabus speciebus pertinentibus ad cognitionem
- XX De altera parte unde fides oritur et crescit
et prima divisione eius
- XXI De secunda divisione eiusdem
- XXII Exempla istarum specierum
- XXIII De prima causa unde fides crescere trahit
non oriri

XXIV	De secunda causa
XXV	Repeticio superiorum
XXVI	De armonia dualitatis et contemplationis, vicesima quinta significatio
XXVII	Descriptio contemplationis
XXVIII	De duabus speciebus contemplationis et ratione nominum
XXIX	Sub quibus figuris exprimitur utraque species et ipsius expressionis ratio pentaformis
XXX	Prima ratio a nomine
XXXI	Secunda a forma
XXXII	Tercia a natura
XXXIII	Quarta ab eventu
XXXIV	Quinta a prole
XXXV	De speculatione et prima maniera eius
XXXVI	De altera maniera eiusdem
XXXVII	De visione et prima maniera eius
XXXVIII	De altera maniera eius
XXXIX	Qualiter perfectioni dualitas assignetur, vicesima sexta significatio
XL	De quadam armonia numerorum et virtutum
XLI	Congestio exemplorum diversis et dictis aptandorum significationibus

EXPLICIUNT CAPITULA